

**МАТЕРІАЛИ ІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**MATERIALS OF THE II INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

**ACTUAL PROBLEMS OF TEACHING EDUCATIONAL COMPONENTS
OF SOCIAL AND HUMANITARIAN SPHERE
IN HIGHER EDUCATION**

ЗБІРНИК

05/06/2024

Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції
Materials of the 2nd International Scientific and Practical Conference

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ
КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО
СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

**ACTUAL PROBLEMS OF TEACHING EDUCATIONAL
COMPONENTS OF SOCIAL AND HUMANITARIAN
SPHERE IN HIGHER EDUCATION**

Збірник матеріалів конференції

05 червня 2024 р.

Херсон, Україна

June 05, 2024

Kherson, Ukraine

У збірнику представлено матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми викладання освітніх компонент соціально-гуманітарного спрямування у вищій школі», яка відбулася у м. Херсоні 05 червня 2024 р. і була присвячена актуальним питанням викладання освітніх компонент соціально-гуманітарного спрямування в закладах вищої освіти.

Матеріали збірника розраховано на викладачів, здобувачів вищої освіти, фахівців науково-дослідних установ.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Автори публікацій несуть повну відповідальність за достовірність фактичної та цифрової інформації, власних імен, географічних назв, цитат та інших відомостей.

Матеріали збірника затверджено рішенням засідання кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (протокол №13 від 19 червня 2024 р.) та рішенням Вченої ради Херсонської державної морської академії (протокол №13 від 28 червня 2024 р.).

Актуальні проблеми викладання освітніх компонент соціально-гуманітарного спрямування у вищій школі [Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції 05 червня 2024 р., м. Херсон]. Херсон: Херсонська державна морська академія, 2024. 193 с.

The proceedings present a collection of papers of the 2nd International Scientific and Practical Conference “Actual Problems of Teaching Educational Components of Social and Humanitarian Sphere in Higher Education”, which took place in the city of Kherson on June 05, 2024, and was devoted to the up-to-date issues of teaching educational components of social and humanitarian sphere at higher education institutions.

The proceedings will be practical for teachers, students, and specialists of research institutions.

A collection of papers is printed and published in an author’s edition. The authors of papers are fully responsible for the adequacy of factual and digital information, proper names, place names, quotations and other information.

The proceedings are approved by the decision of the meeting of the Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy of Kherson State Maritime Academy (Minutes No. 13 as of June 19, 2024), and the decision of the Academic Council of Kherson State Maritime Academy (Minutes No. 13 as of June 28, 2024).

Actual Problems of Teaching Educational Components of Social and Humanitarian Sphere in Higher Education [Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference on June 05, 2024, Kherson]. Kherson: Kherson State Maritime Academy, 2024. 193 pp.

ПЕРЕДМОВА

Шановні колеги!

Вашій увазі пропонується збірник матеріалів II-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми викладання освітніх компонент соціально-гуманітарного спрямування у вищій школі», яка відбулася у м. Херсоні 05 червня 2024 р. в онлайн-режимі. В організації та роботі конференції взяли участь представники провідних закладів вищої освіти України, Великої Британії, Литви, Грузії.

Досвід, яким поділилися учасники конференції, адресовано фахівцям, чия діяльність пов'язана з інноваційними та інформаційними технологіями в розвитку освітніх компонентів викладання соціально-гуманітарних дисциплін у вищій школі. Цей науковий захід має на меті сприяти вдосконаленню критичного погляду на викладання соціально-гуманітарних дисциплін у вищій школі. Озвучені ідеї, думки, дослідження, практики та пропозиції можуть спрямувати цю сферу в новому напрямі.

Основним завданням конференції було обговорення широкого кола нових наукових і практичних результатів застосування інновацій у процесі викладання соціальних і гуманітарних наук у сфері вищої освіти; обмін думками та пошук актуальних тем наукових досліджень; установлення та розвиток контактів у сфері наукового співробітництва між закладами вищої освіти, науковими установами України та зарубіжжя. Особливістю конференції було застосування відкритого формату з презентаціями, воркшопами, вебінарами та дискусійними форумами, а також активне залучення здобувачів освіти до розробки найбільш актуальних напрямів наукових досліджень даної проблематики.

Програма конференції передбачала проведення пленарного засідання та роботу науковців у таких секціях: теоретико-практична майстерня «Соціально-гуманітарні дисципліни у вищій школі», воркшоп «Актуальні проблеми психології: теорія та практика», круглий стіл «Менеджмент: сучасні технології та практики», науковий sandpit «Професійний розвиток викладачів англійської мови у вищій школі».

Організатори щиро дякують усім учасникам конференції та сподіваються, що цей захід стане новою платформою для зустрічей і спілкування. Ми маємо надію, що традиції, започатковані конференцією, та створений збірник матеріалів стануть корисними не тільки її учасникам, а й широкому колу науковців, фахівців, молодих учених, які займаються дослідженнями інформаційних та інноваційних технологій викладання соціально-гуманітарних дисциплін у вищій школі.

Висловлюємо щиро подяку усім авторам доповідей.

Бажаємо всім нових наукових ідей та досягнень, плідної роботи, нових відкриттів!

З повагою, Організаційний та Науковий комітети.

FOREWORD

Dear colleagues!!

We bring to your attention the proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference “Actual Problems of Teaching Educational Components of Social and Humanitarian Sphere in Higher Education” which took place in the city of Kherson on June 05, 2024 online. Leading higher education institutions from Ukraine, the United Kingdom, Lithuania, Georgia got involved in the organisation and work of the conference.

The experience shared by the conference participants is addressed to professionals whose activities relate to applying innovative and information technologies in teaching educational components of social and humanitarian sphere in higher education. The scientific event is aimed at contributing to the improvement of a critical view of teaching social sciences and humanities in higher education. The ideas, opinions, research, practices and suggestions presented may lead this field to a new direction.

The main task of the conference consisted in discussion of a wide range of new scientific and practical results of applying innovations in teaching social sciences and humanities in higher education; exchange of ideas and search for new relevant areas of research; establishment and development of new contacts in scientific cooperation among higher education institutions and research institutions of Ukraine and abroad. Distinctive features of the conference include featuring its public form with presentations, workshops, webinars and discussion forums, as well as active involvement of students in developing the most relevant areas on the subject.

The conference program included a plenary session and work of experts in the following sections: theoretical and practical workshop “Humanities and Social Sciences in Higher Education”, scientific workshop “Current Issues of Psychology: Theory and Practice”, round table “Management: Modern Technologies and Practices”, scientific sandpit “Professional Development of English Language Teachers in Higher Education”.

Organizers are sincerely thankful to all the participants of the conference, and hope that this scientific event will become a new platform for meetings and communication. We expect that the traditions established by the conference, and the proceedings will be useful not only to its participants, but also to a wide range of scientists, professionals, young researchers engaged in research on information and innovative technologies for teaching social sciences and humanities in higher education.

We express our sincere gratitude to all authors of reports.

We wish everyone fruitful work, new scientific ideas, achievements and discoveries!

Respectfully, Organizing and Scientific Committees.

**UNIVERSITY OF
PLYMOUTH**

**LITHUANIAN
MARITIME
ACADEMY**

ОРГАНІЗАТОРИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНЬКА ДЕРЖАВНА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ (УКРАЇНА)
НАУКОВИЙ ПАРК ХЕРСОНЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ МОРСЬКОЇ
АКАДЕМІЇ «ІННОВАЦІЇ МОРСЬКОЇ ІНДУСТРІЇ» (УКРАЇНА)
ПЛІМУТСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ВЕЛИКА БРИТАНІЯ)
ЛИТОВСЬКА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ (ЛИТВА)
БАТУМСЬКА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ (ГРУЗІЯ)
ДУНАЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ОДЕСЬКА МОРСЬКА АКАДЕМІЯ» (УКРАЇНА)
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
(УКРАЇНА)**

**КАФЕДРА ЮНЕСКО «ФІЛОСОФІЯ ЛЮДСЬКОГО
СПІЛКУВАННЯ» ТА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА
ГРІНЧЕНКА (УКРАЇНА)**

**КАФЕДРА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (УКРАЇНА)
КАФЕДРА ІНОЗЕМНИХ МОВ
МІЖНАРОДНА АСОЦІАЦІЯ ПСИХОЛОГІВ ТА ТРЕНЕРІВ-
ЕКСПЕРТІВ**

CONFERENCE ORGANIZERS:

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
KHERSON STATE MARITIME ACADEMY (UKRAINE)
SCIENCE PARK OF KHERSON STATE MARITIME ACADEMY
"MARITIME INDUSTRY INNOVATIONS" (UKRAINE)
UNIVERSITY OF PLYMOUTH (UNITED KINGDOM)
LITHUANIAN MARITIME ACADEMY (LITHUANIA)
BATUMI STATE MARITIME ACADEMY (GEORGIA)
DANUBE INSTITUTE OF NATIONAL UNIVERSITY "ODESA
MARITIME ACADEMY" (UKRAINE)
STATE BIOTECHNOLOGICAL UNIVERSITY (UKRAINE)
DEPARTMENT OF UNESCO «PHILOSOPHY OF HUMAN
COMMUNICATION», SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES
BORYS HRINCHENKO KYIV UNIVERSITY (UKRAINE)
DEPARTMENT OF PRIMARY EDUCATION
POLISSIA NATIONAL UNIVERSITY (UKRAINE)
DEPARTMENT OF FOREIGN LANGUAGES**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

НАУКОВИЙ КОМІТЕТ: SCIENTIFIC COMMITTEE:

Добровольська Вікторія Анатоліївна – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

Dobrovolska Viktoriia – Candidate of Historical Sciences (Ph.D.), Associate Professor, Head of the Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Лещенко Альона Михайлівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

Leshchenko Alona – Doctor of Philosophy, Professor, Professor of the Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Нагрибельна Інна Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

Nahrybelna Inna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Безлуцька Олена Петрівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

Bezlutska Olena – Candidate of Historical Sciences (PhD), Assoc. Prof., Associate Professor of the Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Швецова Ірина Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови в судноводінні, Херсонська державна морська академія (Україна)

Shvetsova Iryna – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Assoc. Prof., Associate Professor of the English Language Department for Deck Officers, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Мієр Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти Київського університету імені Бориса Грінченка (Україна)

Miier Tetiana – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Primary Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University (Ukraine)

05 червня 2024 року

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Сіранчук Наталя Миколаївна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри початкової освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Україна)
Siranchuk Nataliia – *Doctor of Pedagogical Sciences, Assoc. Prof., Professor of the Department of Primary Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University (Ukraine)*

Данченко Ірина Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри ЮНЕСКО "Філософія людського спілкування" та соціально-гуманітарних наук Державного біотехнологічного університету (Україна)
Danchenko Iryna – *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of UNESCO "Philosophy of Human Communication", Social Sciences and Humanities, State Biotechnological University (Ukraine)*

Моїсєєва Наталія Іванівна – кандидат філософських наук, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри ЮНЕСКО "Філософія людського спілкування" та соціально-гуманітарних наук Державного біотехнологічного університету (Україна)
Moisieieva Nataliia – *PhD in Philosophy, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of UNESCO "Philosophy of Human Communication", Social Sciences and Humanities, State Biotechnological University (Ukraine)*

Плечко Антоніна Андріївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Поліського національного університету (Україна)
Plechko Antonina – *Candidate of Philological Sciences (PhD), Assoc. Prof., Associate Professor of the Foreign Languages Department, Polissia National University (Ukraine)*

Кубрак Сніжана Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Поліського національного університету (Україна)
Kubrak Snizhana – *Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Assoc. Prof., Head of the Foreign Languages Department, Polissia National University (Ukraine)*

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ: **ORGANIZING COMMITTEE:**

Dr. Helen Bowstead – *English Language Centre Manager (Academic Development), University of Plymouth (United Kingdom)*

Dr Christie Pritchard – *Head of Academic Development, University of Plymouth (United Kingdom)*

Pr. Zurab Bezhanovi – *PhD, Professor, Batumi State Maritime Academy (Georgia)*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Добровольська Вікторія Анатоліївна – кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

Dobrovolska Viktoriia – Candidate of Historical Sciences (PhD), Assoc. Prof., Head of the Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Нагрибельна Інна Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

Nahrybelna Inna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Ляшкевич Антоніна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

Liashkevych Antonina – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Бабишена Мар'яна Ігорівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (Україна)

Babyshena Mariana – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Assoc. Prof., Associate Professor of the Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Вольська Олена Михайлівна – доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри економіки і морського права Херсонської державної морської академії (Україна)

Volska Olena – Doctor of Public Administration, Professor, Professor of the Department of Economics and Maritime Law, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Швецова Ірина Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови в судноводінні, Херсонська державна морська академія (Україна)

Shvetsova Iryna – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Assoc. Prof., Associate Professor of the English Language Department for Deck Officers, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Юрженко Альона Юріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови з підготовки морських фахівців за скороченою програмою; начальник відділу міжнародних зв'язків Херсонської державної морської академії (Україна)

Yurzhenko Alona – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Assoc. Prof., English Language Department for Maritime Officers (abridged programme); Head of International Affairs Department, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Пазяк Алла Сергіївна – викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки; фахівець відділу міжнародних зв'язків Херсонської державної морської академії (Україна)

Paziak Alla – Teacher, Department of Humanities and Social Sciences and Innovative Pedagogy; Specialist, International Affairs Department, Kherson State Maritime Academy (Ukraine)

Климова Катерина Яківна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов, Поліський національний університет (Україна)

Klymova Kateryna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Foreign Languages, Polissia National University (Ukraine)

Дроздова Ірина Петрівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри ЮНЕСКО "Філософія людського спілкування" та соціально-гуманітарних наук Державного біотехнологічного університету (Україна)

Drozdova Iryna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of UNESCO "Philosophy of Human Communication", Social Sciences and Humanities, State Biotechnological University (Ukraine)

Бондаренко Геннадій Леонідович – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри початкової освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Україна)

Bondarenko Hennadii – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Assoc. Prof., Head of the Department of Primary Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University (Ukraine)

***ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНА МАЙСТЕРНЯ
«СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ДИСЦИПЛІНИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ»***

**ВИКЛАДАННЯ МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПЛАТФОРМІ MOODLE
СУДНОВИМ МЕХАНІКАМ**

Юрженко Альона Юріївна,
к.п.н., доцент кафедри англійської мови з підготовки морських фахівців за скороченою
програмою Херсонської державної морської академії,
Херсон, Україна
mz@ksma.ks.ua
<https://orcid.org/0000-0002-6560-4601>

Кононова Олена Юріївна,
викладач Морського фахового коледжу Херсонської державної морської академії,
Херсон, Україна
konon2017@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0007-1386-6590>

Рослякова Анна Володимирівна,
викладач Морського фахового коледжу Херсонської державної морської академії,
Херсон, Україна
anna.rosliakova@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-5842-8267>

Бевзенко Юлія Юріївна,
викладач Морського фахового коледжу Херсонської державної морської академії,
Херсон, Україна
piterovayulia1@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2286-3731>

***Анотація.** Дослідження розглядає проблему якісної підготовки морських фахівців в умовах сьогодення в Україні. Мета статті – оцінити ефективність електронних курсів морської англійської мови на платформі MOODLE у формуванні комунікативної компетентності майбутніх судномеханіків. Розроблені електронні курси на платформі MOODLE були впроваджені в систему освіти Херсонської державної морської академії (ХДМА) та Морського фахового коледжу ХДМА (Україна). Військовий стан у країні негативно впливає на освіту майбутніх морських фахівців. Електронні курси дають можливість використовувати різні навчальні формати, елементи гейміфікації та різноманітні типи завдань. Варіативність та інновації сприяють залученню курсантів до освітнього процесу, в результаті чого курсанти отримують нові знання та формують комунікативну компетентність.*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Ключові слова: комунікативна компетентність, MOODLE, електронні курси, морська англійська мова, морські фахівці.

Вступ. В умовах військового стану система морської освіти та підготовки зазнала значних змін. Не дивлячись на стратегічне розташування на березі Чорного та Азовського морів, багато закладів освіти були вимушено релоковані або перевели освітній процес у змішаний чи дистанційний формат. Такі формати навчання відкривають перед майбутніми морськими фахівцями нові можливості [1].

Мета даного дослідження – оцінити ефективність електронних курсів у системі MOODLE, а саме курсів з морської англійської мови, у формуванні комунікативної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Платформа MOODLE використовується Херсонською державною морською академією (ХДМА) для організації освітнього процесу, створення багатофункціональних електронних курсів та ін. Дана платформа має свої переваги, серед яких наступні: доступність, гнучкість, автоматизація, мультимедійні можливості, відстеження прогресу, кібербезпека та багато іншого [2].

Розглянемо більш детально обов'язкові елементи електронного курсу з морської англійської мови для майбутніх суднових механіків на платформі MOODLE (Рисунок 1).

The screenshot shows the Moodle course interface for "Smart Control 23-24". The top navigation bar includes "Dashboard / My courses / Smart Control 23-24". On the left, there is a sidebar with a "Випадковий запис глосарію" (Random glossary entry) section containing the word "vanished" and its synonym "synonym of disappeared", along with a "Додати новий запис" (Add new entry) button and a "Всі записи" (All entries) link. Below this is a "Navigation" menu with "Dashboard", "Site home", "Site pages", and "My courses". The main content area is titled "Welcome" and features a "Collapse all" button. It displays a progress bar with four modules:

Module	Speaking competency	Speaking competency points	Stop and Check	Stop and Check points	Progress test	Progress test points
1. MARINE DIESEL ENGINE DEVELOPMENT HISTORY	1	15 p.	1	5 p.	1	10 p.
2. SAFE ENGINEERING WATCH	2	15 p.	2	5 p.	1	10 p.
3. SHIP SYSTEMS	3	15 p.	3	5 p.	-	-
4. REFRIGERATION PLANT	4	15 p.	4	5 p.	2	10 p.

Рис. 1 Початок курсу “Smart Control 23-24” на платформі MOODLE

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

На початку курсу у вигляді інфографіки курсанти бачать перелік модулів та обов'язкові для заліку елементи, систему оцінювання, випадковий запис глосарію, інформацію та контакти викладача курсу, форум взаємодопомоги [3].

Тести є обов'язковим елементом, за допомогою якого можна перевірити граматичні навички курсантів, навички письма (есе) та читання, аудіювання, перевірити знання лексичних одиниць.

Існує два види обов'язкових тестових завдань з англійської мови – Stop and check та Progress test. Перший курсанти виконують по проходженню модуля, а другий після двох або трьох модулів (серед курсу та по закінченню) [4].

Іншим корисним елементом на курсі є Форум. Прикладом використання форуму є надати відповідь на питання викладача, створити своє питання, дати відповідь на питання інших курсантів, створити діалог тощо. Рисунок 2 – приклад форуму на курсі, коли кожен курсант має змогу створити окрему тему для дискусії.

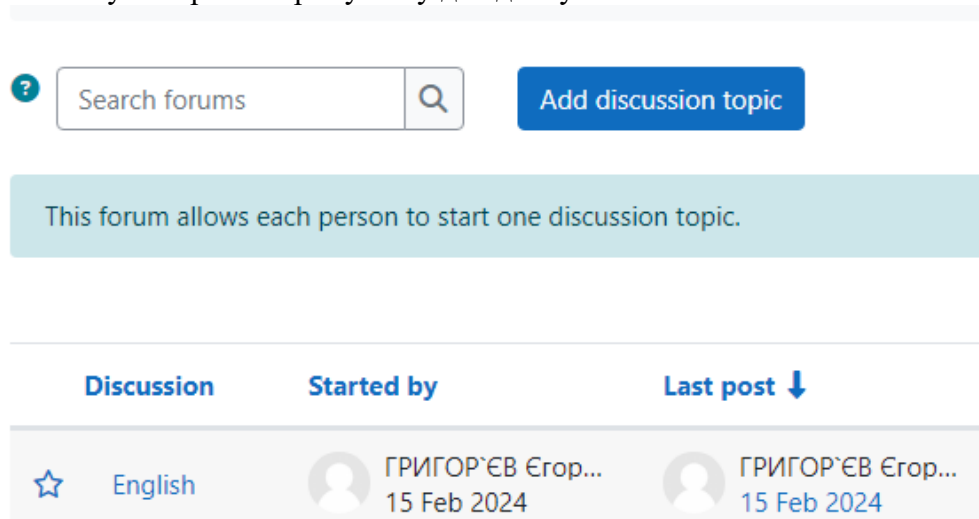
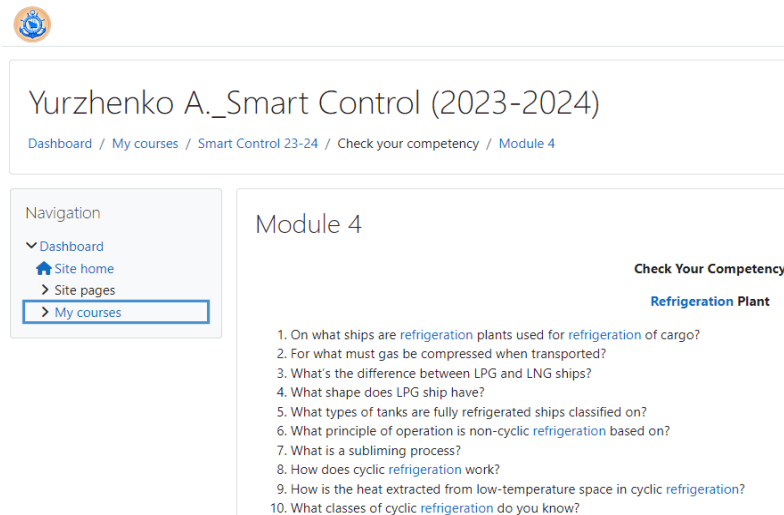

Рис. 2 Приклад форуму на курсі з морської англійської мови

Для усної перевірки комунікативної компетентності використовується окремий інструмент – Zoom. На початку проходження модуля курсанти отримують список питань, який викладач викладає на електронному курсі. Для цього використовується діяльність Сторінка (Page) [5].

The screenshot shows a Moodle course page for 'Yurzhenko A._Smart Control (2023-2024)'. The breadcrumb trail is 'Dashboard / My courses / Smart Control 23-24 / Check your competency / Module 4'. A navigation menu on the left includes 'Dashboard', 'Site home', 'Site pages', and 'My courses'. The main content area is titled 'Module 4' and contains a 'Check Your Competency' section for 'Refrigeration Plant'. It lists 10 questions:

1. On what ships are refrigeration plants used for refrigeration of cargo?
2. For what must gas be compressed when transported?
3. What's the difference between LPG and LNG ships?
4. What shape does LPG ship have?
5. What types of tanks are fully refrigerated ships classified on?
6. What principle of operation is non-cyclic refrigeration based on?
7. What is a subliming process?
8. How does cyclic refrigeration work?
9. How is the heat extracted from low-temperature space in cyclic refrigeration?
10. What classes of cyclic refrigeration do you know?

Рис. 3 Приклад сторінки з питаннями для перевірки курсантів (Модуль №4)

Висновки. Дослідження ефективності електронних курсів морської англійської мови на платформі MOODLE для формування комунікативної компетентності майбутніх судномеханіків показало, що такий підхід є ефективним інструментом для залучення курсантів до освітнього процесу. MOODLE дозволяє створювати різноманітні курси з морської англійської мови, включаючи різні навчальні формати, елементи гейміфікації та різноманітні типи завдань, що сприяє покращенню якості навчання під час воєнного стану в Україні.

List of References

1. Advanced training courses for pedagogical and scientific-pedagogical workers, internships, trainings, seminars, webinars, master classes. (2022, October 6). Retrieved from https://ksma.ks.ua/?page_id=9149&lang=en
2. Learning management system of the Kherson State Maritime Academy. (n.d.). Retrieved from <https://mdl.ksma.ks.ua>
3. Yurzhenko, A. Y., Bevzenko, J. Y., & Kononova, O. Y. (2022). Creation of a distance communication channel with Gamification elements. Handbook of Research on the Influence and Effectiveness of Gamification in Education, 226-240. doi:10.4018/978-1-6684-4287-6.ch012
4. Diahyleva, O. S., Gritsuk, I. V., Kononova, O. Y., & Yurzhenko, A. Y. (2021). Computerized adaptive testing in educational electronic environment of maritime higher education institutions. doi:10.31812/123456789/4448
5. Sherman, M., & Yurzhenko, A. (2020). Experimental research on the formation of future ship engineers' communicative competence based on gamification approach. Educational Dimension, 3, 251-266. doi:10.31812/educdim.v55i0.3939

ІНДИВІДУАЛЬНА ТРАЄКТОРІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Олексій Михайлович Варипасєв,

канд. філос. наук, доцент
доцент кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін
Державний біотехнологічний університет (ДБТУ)
Харків, Україна
varupaev@ukr.net
ORCID 0000-0003-0541-9102

Андрій Сергійович Міносян,

канд. іст. наук, доцент
професор кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін
Державний біотехнологічний університет (ДБТУ)
Харків, Україна
minosian02@gmail.com
ORCID 0000-0003-3347-5099

***Анотація.** Зроблено порівняльний аналіз систем вищої освіти в Україні, Європі та Сполучених Штатах Америки з точки зору підходів, спрямованих на індивідуалізацію навчання. На думку авторів, українська система в останні роки демонструє тенденцію до гнучкості та сприяння індивідуальному розвитку студентів. Розглянуто основні концептуальні засади індивідуалізації в американських університетах, такі як поведінкова, гуманістична та когнітивна орієнтації. Ці орієнтації формують принципи інформованої автономії, гнучкості системи, динамічної адаптабельності та індивідуального розвитку. Наведено аргументацію, що еволюція індивідуалізованої системи вищої освіти в Україні може сприяти розвитку компетентних фахівців та зміцненню демократичних цінностей у суспільстві.*

***Ключові слова:** індивідуальна траєкторія освіти, студентство, освітній процес, гуманітаризація, європейські стандарти освіти.*

Вступ. Звернення до проблематики гуманізації освіти є одним з найважливіших у сучасній українській освітній дискусії. Це завдання підкреслює необхідність створення освітнього середовища, що сприяє розвитку різноманітних особистісних якостей учнів та студентів, а також ефективному їх насиченню знаннями. Зараз існує попит на творчих педагогів і концепцію нової освітньої системи, яка продукує не тільки професійні, але й загальнолюдські стратегії. Важливо виховувати особистості, які є активними, мають

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

виражену творчу автономію, різноманітні здібності і втілюють суть незалежного громадянства у демократичному суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Традиції гуманітаризації освіти завжди були спрямовані на виховання цілісної гармонійної особистості, подоланню фрагментації та технологізації знання. Цей підхід вимагає постійного вдосконалення освітнього апарату, включаючи підготовку педагогів, що залишаються ключовими діячами в освітньому просторі.

З урахуванням цього, тривають зусилля з покращення освітнього середовища через реформування системи освіти. Ця реформа спрямована також на персоналізацію освітнього досвіду, одним із підходів до якого є розробка індивідуальних освітніх траєкторій для студентів [1, с. 272].

На початку 1999 року представники близько тридцяти європейських країн зібралися в місті Болонья, Італія, щоб підписати угоду, відому як "Болонська декларація". Цей історичний договір мав на меті створити єдиний освітній простір в Європі. Шляхом створення єдиної зони освіти Європа прагне підвищити інтенсивність та доступність освіти, ефективно конкурувати з Сполученими Штатами на освітньому ринку.

В Україні свідченням розвитку цього процесу був перехід та закріплення рівнів вищої освіти бакалавр, магістр, доктор філософії. У загальному сенсі бакалавр представляє собою початковий академічний рівень у багатьох розвинених країнах світу, тоді як ступінь магістра є проміжним рівнем між бакалавратом та докторськими ступенями. Це стосується осіб, які завершили першу ступінь вищої освіти та продовжили навчання або підвищення кваліфікації на рівні магістра, часто шляхом додаткових курсів.

Крім того, надзвичайно важливо було узгодити акредитацію початкових програм та розвивати стандартизовану систему кредитних одиниць, стандартизовану у Європі. Це коригування залишається ознакою мобільності студентів, забезпечуючи безперешкодний перехід між університетами та початком семестру.

Додатково, перехід до системи комплексної оцінки знань, узгодження національних освітніх програм з європейськими стандартами та впровадження єдиної системи моніторингу якості освіти є важливими кроками. Крім того, реструктуризація освіти передбачає на наступному освітньому рівні отримання ступеню доктора філософії (DPh). Успішна реалізація цих заходів дозволяє випускникам з України отримати дипломи, що підлягають визнанню у Європейському союзі.

Один із підходів до досягнення мети індивідуалізованої освіти полягає в ідентифікації та критичному оцінюванні інноваційних освітніх моделей, адаптованих до різноманітних потреб навчання. Історичний шлях демократизації освіти в Сполучених Штатах надає важливі приклади та принципи щодо ефективності спеціалізованих, індивідуально орієнтованих освітніх ініціатив.

У сфері американської освіти індивідуалізація передбачає розробку персоналізованих, незалежних освітніх траєкторій, пристосованих до можливостей кар'єри, здібностей студентів та освітніх цілей, включаючи інтеграцію передових інформаційних та комп'ютерних технологій [2, с. 335].

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Цей підхід підкреслює створення індивідуальних навчальних програм, які враховують унікальні інтереси та професійні амбіції студентів. Як основний принцип індивідуалізованої освіти в Сполучених Штатах можна виділити процес збагачення та накопичення знань, який виражається у горизонтальних (розширення знань) та вертикальних (глибина розуміння) стратегіях. Такі ініціативи спрямовані на виховання всебічно розвинутої особистості та громадянина у демократичному суспільстві, сприяючи розвитку індивідуальних цінностей та талантів.

На відміну від жорстко структурованих програм, які раніше переважали у багатьох українських університетах, вищі навчальні заклади Америки застосовують більш гнучкий підхід. Замість того, щоб дотримуватися стандартизованої програми, студентам, які отримують ступінь бакалавра, надається можливість обирати з різноманітного набору курсів з різних галузей знань. Ця вибірковість обов'язково розповсюджується і на блок гуманітарних предметів, таких, як громадянське право, основи державності, основи демократії, правові принципи та міжнародні стандарти прав людини, що враховує різноманітні потреби розвитку компетенцій студентів як освічених та активних членів суспільства.

Аналіз основних концептуальних засад, що лежать в основі індивідуалізації освіти в Сполучених Штатах, має засадничі основи у трьох орієнтаціях [3].

Перша орієнтація виходить з так званої поведінкової моделі. Виходячи з ідей Д. Брунера та Б. Скіннера, цей підхід розглядає навчання як спостережний прояв зовнішньої поведінки. У рамках систем персоналізованої інструкції, таких як система персоналізованих інструкцій, презентація та організація навчальних матеріалів адаптовані для врахування індивідуальних стилів навчання та характеристик студентів.

Друга, гуманістична, орієнтація закорінена в теоріях А. Комбса, А. Маслоу та інших, і ця перспектива підкреслює вроджений творчий потяг студентів до самореалізації та особистого самовдосконалення. Принципи гуманістичної психології вплинув на появу груп "відкритого навчання" в університетах США, що надають студентам можливості розвивати свої наукові інтереси, вести діалог та критично аналізувати академічний дискурс.

Когнітивна орієнтація базується на працях Ж. Піаже та інших, цей підхід інтегрує висновки з когнітивної психології та кібернетичних наук для розуміння процесів навчання та обміну інформацією. Концепції, такі як гештальт-психологія та теорія соціальної ідентичності Г. Теджфела, підкреслюють значення індивідуальної дії та суб'єктивного досвіду в когнітивному розвитку, висвітлюючи роль розумових моделей у формуванні особистісної ідентичності та розвитку. Аналіз ключових напрямків індивідуалізації в Сполучених Штатах привертає увагу до теоретичного навчання у системі вищої освіти, що враховує унікальні характеристики кожного студента. Такий комплексний підхід, який характеризується різноманітним набором форм, особливостей та методів індивідуального розвитку, поки що відрізняється від сучасного пейзажу українських університетів.

У сучасній Україні й досі спостерігається зростаюча тенденція до сприяння індивідуалізації з метою вирішення нагального завдання гуманізації освіти. Таке зміщення спрямоване на перехід освітньої системи до нових парадигм, зосереджених на принципах,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

спрямованих на підтримку індивідуальності студентів як компетентних діячів і незалежних громадян у демократичному суспільстві.

Принцип інформованої автономії сприяє активній участі у формуванні власного освітнього шляху, власної освітньої траєкторії. Він підтримує ідею того, що знання не повинно нав'язуватися за допомогою жорстких кураторських дій, а має бути здобутим за внутрішньою мотивацією, що підвищує як залученість до навчання, так і ефективність засвоєння знань. Принцип гнучкості системи визнає динамічний характер засвоєння знань та розвитку професійних навичок, узгоджуючи освітні можливості з індивідуальними потребами та амбіціями. Цей підхід підтримує ідею розвиненої загальної освіти, яка сприяє змінам у спеціалізації та вивченні кількох дисциплін протягом років університетської освіти. Принцип динамічної адаптабельності підкреслює важливість узгодження освітніх програм зі зростаючими вимогами економіки та інформаційних систем, особливо відповідно до наукових та технологічних досягнень [4; 5].

Принцип індивідуального розвитку наголошує на вихованні значущих взаємодій та співпраці між студентами та педагогами. Він віддає перевагу створенню атмосфери, сприятливої для обміну інформацією та підвищення майстерності в умовах підтримуючого навчального середовища. У цілому, ландшафт української освіти, який зараз зазнає стрімких змін, має на меті надати студентам автономію, гнучкість, адаптабельність та підвищення самостійності, необхідні для їх гармонійного розвитку як компетентних фахівців та активних членів суспільства. Отже, конфігурація системи підвищення освіти, разом з її межами, формується за підвищеною потребою у підвищенні свідомості, яку стимулює потреба у кваліфікованих фахівцях та соціальних службах. Зусилля з підвищення самостійності та демократизації знань повинні охоплювати розширення можливостей кожної людини для реалізації її громадянських прав на доступ до підвищення освіти та самоосвіти.

Висновки. Таким чином, у вирішенні нагальної потреби у гуманізації освіти еволюція індивідуалізованої системи освіти може стати каталізатором для розвитку компетентних фахівців та сприяти закріпленню демократичних цінностей у суспільстві. Інтеграція до європейського освітнього простору спонукає до організаційних та управлінських змін, проте сама по собі вона не може задовольнити потребу в освіченому середовищі, сприятливому для розвитку всіх аспектів людської особистості, а не лише економічної спеціалізації. Серед глобальних рухів та появи нових соціально-економічних парадигм основна стратегія індивідуалізації освіти повинна надавати пріоритет культивуванню гуманістичної перспективи у всіх професіях. Саме така освіта створює рамки та контекст універсальних людських цінностей, сприяє розмаїттю глобальних поглядів та індивідуальної самореалізації.

List of References

1. Minosian A.S, Varypaiev O.M. & Yurchenko L.I. (2020) Informatsiine suprovodzhennia navchalnoho protsesu v suchasnykh umovakh [Information support of the educational process in

modern conditions]. *Synerhetychna kontsepsiia rozvytku studentotsentrovanoho navchannia– zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity – A synergistic concept of the development of student-centered learning - ensuring the quality of higher education: : tezy Druhoi Mizhnar. nauk.-metod. konf.*, 25 veresnia 2020 r. Kharkiv: KhDUKhT, 2020. S. 272-273.

2. Minosian A.S, Varypaiev O.M. & Korshunova I.P. (2019) Tsinnisni orientatsii studentstva v konteksti vykladannia istoryko kulturolohichnykh dystsyplin [Value orientations of students in the context of teaching historical and cultural disciplines]. *Modernizatsiia vyshchoi osvity ta zabezpechennia yakosti osvitnoi diialnosti – Modernization of higher education and ensuring the quality of educational activities : tezy dop. Pershoi Mizhnar. nauk.-metod. konf.*, m. Kharkiv, 31 trav. 2019 r. Kharkiv: KhDUKhT, 2019. S. 335-336.

3. Borinshteyn Y. R. (2014) The foundation of humanization and humanitarization of higher education in Ukraine: socio-philosophical aspect. – *Naukove piznannia: metodolohiia ta tekhnolohiia : nauk. zhurnal. Scientific knowledge: methodology and technology: Nauk. magazine.* – 2014. – № 2. – S. 29-34.

4. Minosian A. S., Varypaiev O. M. (2022) Istoryko-kulturna komponenta u navchalno-vykhovnomu protsesi [Historical and cultural component in the educational process]. *Vykladannia humanitarnykh ta ukrainoznavchykh dystsyplin zasobamy dystantsiinoho navchannia: teoriia i praktyka zakladiv vyshchoi osvity – Teaching humanitarian and Ukrainian studies disciplines by means of distance learning: theory and practice of higher education institutions: materialy nauk. internet-konf. z problem vyshchoi osvity i nauky*, m. Kharkiv, 24 lystopada 2022 roku. Kharkiv: KhNADU, 2022.– S. 59.

5. Minosian A.S., Varypaiev O.M. (2023) Formuvannia politychnoi kultury studentstva v konteksti reorhanizatsii osvitnoho protsesu [The formation of the political culture of students in the context of the reorganization of the educational process]. *Aktualni problemy vykladannia osvitnikh komponent sotsialno-humanitarnoho spriamuvannia u vyshchii shkoli – Actual problems of teaching educational components of social and humanitarian orientation in higher education. Zbirnyk materialiv I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii 15-16 chervnia 2023 r.*, m. Kherson]. – Kherson: Khersonska derzhavna morska akademiia, 2023.- s. 40-45.

КОРПУСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТЬ «ДОВІДКА», «СЛУЖБОВИЙ ЛИСТ» НА УРОКАХ ДІЛОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Плечко Антоніна Андріївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Поліського національного університету,
Житомир, Україна
E-mail: antonia43@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4739-0750>

***Анотація.** У тезах подано результати корпусного дослідження понять «довідка», «службовий лист» на уроках ділової української мови за допомогою інструментів програми ГРАК, Sketch Engine. Проаналізовано різноманітні лінгвістичні зв'язки лексем «довідка», «службовий лист» з іншими словами за допомогою інструментів Word Sketch, Concordance, Show visualization, CQL тощо шляхом аналізу двох корпусів: Dіlova ukrainska mova (DUM) та Ukrainian Web 2022 (ukTenTen22). При порівнянні двох корпусів ukTenTen22 та DUM фіксуємо спільні ключові слова до поняття «довідка»: отримання, оформлення, підписувати, видаватися, видати, пред'явити, медичний, біографічний, фальшивий, інформаційний, виданий тощо; до лексеми «службовий лист» спільними є такі ключові слова: класифікація, формуляр, бланк, текст, різновид, оформлення, написання, оформляти, підписувати тощо. Оскільки підкорпус DUM має більш обмежене фахове спрямування текстів з ділової української мови, то ключові слова до лексем «довідка», «службовий лист» представлені хоча і в меншій кількості, ніж в корпусі ukTenTen22, але вони чіткі, точні та відповідають українському діловодству. Подібні корпусні дослідження мови є перспективним напрямком у сучасній українській лексикографії.*

***Ключові слова:** ГРАК, корпусна лінгвістика, довідка, службовий лист, Concordance, Word Sketch, Sketch Engine.*

Вступ. У сучасному світі комп'ютеризації в освітньому процесі молодь віддає перевагу комп'ютерним технологіям. У ХХІ столітті спостерігаємо швидкий розвиток корпусної лінгвістики та застосування корпусів до різних освітніх компонент у закладах вищої освіти. На першому курсі здобувачі освіти опановують знання та вміння з обов'язкової дисципліни гуманітарного циклу – Ділової української мови. Ця освітня компонента передбачає систематизацію знань з української мови та застосування засвоєних знань, мовних та мовленнєвих вмінь та навичок у практичній діяльності; ознайомлення з оформленням документів та формування фахового спілкування. Вивчаючи теми «Документація щодо особового складу» та «Довідково-інформаційні документи», студенти знайомляться зі стандартними документами відповідно тем: заявою, автобіографією, резюме або ж довідкою, службовими листами, оголошенням, протоколом тощо. Для підсилення інтересу до вивчення документів різних категорій на заняттях з ділової української мови намагаємося познайомити студентів із українською корпусною лінгвістикою, зокрема ГРАКом. ГРАК – це Генеральний регіонально анотований корпус української мови, над створенням якого працювали українські науковці М. Шведова, С. Яригін, М. Крук, А. Рисін, В. Старко, М. Возняк та польській лінгвіст Р. фон Вальденфельс [2]. Автори ГРАКу описують цей корпус як велику структуровану колекцію україномовних текстів у супроводі програми, яка дозволяє будувати на базі корпусу власні підкорпуси, шукати слова, граматичні форми та їх сполучення, обробляти результати пошуку, отримувати статистичну інформацію тощо [2]. Корпус ГРАК призначений для лінгвістичних досліджень з української літературної мови, а також для створення словників та граматик. Саме за допомогою цього корпусу студенти знайомляться

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

з іншими корпусами української мови та слов'янських мов, зокрема з корпусом Ukrainian Web 2022 (ukTenTen22), з яким ми працюватимемо в нашій розвідці.

Мета нашої розвідки – дослідити поняття *довідка*, *службовий лист* за допомогою інструментів програми Sketch Engine. Завдання – проаналізувати різноманітні лінгвістичні зв'язки лексем *довідка*, *службовий лист* з іншими словами за допомогою інструментів корпусу: Word Sketch, Concordance, Show visualization, CQL та ін., порівняти результати двох корпусів: DUM / Ukrainian Web 2022 (ukTenTen22) [1].

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Зареєструвавшись на сайті в програмі Sketch Engine та отримавши можливість робити лінгвістичні запити, ми насамперед створили новий підкорпус *Dilova ukrainska mova (DUM)*. Для створення нового підкорпусу на основі текстів ділової української мови в програму Sketch Engine було завантажено ряд навчальних посібників з української мови за професійним спрямуванням (підручники та практикуми, методичні розробки). Корпус Ukrainian Web 2022 містить 7 594 784 148 слів, 556 723 376 речень [1], для порівняння новостворений підкорпус *Dilova ukrainska mova* містить 689 235 слів, 47 153 речення.

Тлумачний словник української мови подає такі визначення до лексеми *довідка*: 1. "Відомості, що їх одержує або подає хто-небудь"; 2. "Документ з короткими відомостями про кого-, що-небудь" [3]. З'ясовано, що в корпусі Ukrainian Web 2022 лексема *довідка* вживається 508 565 разів, а в підкорпусі DUM – 152 рази. За допомогою інструменту Word Sketch намагалися встановити лексичні зв'язки лексеми *довідка* з іншими словами. Інструмент Word Sketch допомагає шукати модифікатори – слова або словосполучення, які уточнюють або описують задану в пошук лексему. Подаємо результати пошуку в таблиці 1.

Таблиця 1. Дослідження мовних зв'язків слова *довідка* інструментом Word Sketch [4]

Лексема <i>довідка</i> у корпусі ukTenTen22	Лексема <i>довідка</i> у корпусі DUM
Модифікатори-іменники: видача, копія, оригінал, <i>отримання</i> , підстава, пред'явлення, надання, бланк, примірник, ксерокопія, <i>оформлення</i>	Модифікатори-іменники: формуляр, <i>отримання</i> , вірець, укладання, реквізит, різновид, призначення, <i>оформлення</i> , текст, структура, група
Модифікатори-дієслова до довідки як суб'єкта: <i>видаватися</i> , <i>підписуватися</i> , засвідчуватися, заповнюватися, надаватися, оформлюватися, пред'являтися, скріплюватися, подаватися	Модифікатори-дієслова до довідки як суб'єкта: <i>підписувати</i> , <i>видаватися</i> , поділятися, можуть бути

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Модифікатори-дієслова до довідки як об'єкта: підтверджувати, <i>видати</i> , надати, <i>пред'явити</i> , подати, складати	Модифікатори-дієслова до довідки як об'єкта: <i>пред'явити</i> , зачитати, видавати, подаватися, оформляти, принести, <i>видати</i> , додати, укласти
Модифікатори-прикметники: <i>біографічний</i> , історичний, бібліографічний, архівний, короткий, <i>медичний</i> , підроблений, віртуальний, <i>інформаційний</i> , <i>фальшивий</i>	Модифікатори-прикметники: різноманітний, даний, <i>медичний</i> , <i>біографічний</i> , <i>фальшивий</i> , <i>інформаційний</i> , граматичний, стислий
Модифікатори-дієприкметники: дійсний, <i>виданий</i> , складений, необхідний, наданий, потрібний	Модифікатори-дієприкметники: <i>виданий</i>
Модифікатори родового відмінка: ВПО, МСЕК, переселенець, ЛКК, БТІ, ВЛК, делегований, уповноважений	Модифікатори родового відмінка: копія, характер
Прийменникові словосполучення: довідка <i>про..</i> , <i>з..</i> , <i>за..</i> , від.., для.., на..	Прийменникові словосполучення: довідка <i>про..</i> , <i>з..</i> , <i>за..</i> , у..

Слід зазначити, що слова, подані в таблиці та виділені курсивом, є спільними для двох корпусів.

У програмі Sketch Engine є інструмент Show visualization, який дає змогу продемонструвати в графічному зображенні найбільш вживані слова, пов'язані з лексемою довідка: іменники, дієслова, прикметники тощо (див. Зображення 1).

Зображення 1. Show visualization до лексеми довідка.

Розглянемо дослідження мовних зв'язків різними інструментами поняття *службовий лист*. У програмі Concordance мова корпусних запитів називається CQL – Corpus Query Language. Результати дослідження поняття *службовий лист* через цей інструмент такі: у корпусі ukTenTen22 запит CQL [lemma="службовий"] [lemma="лист"] дав результат 1 349 разів частотність вживання; у підкорпусі DUM запит CQL [lemma="службовий"] [lemma="лист"] показав 76 разів; CQL [lemma="рекомендаційний"] [lemma="лист"] дав результат 32 рази частотність вживання, а CQL [lemma="гарантійний"] [lemma="лист"] – 18 разів, запит CQL [lemma="лист"] – 845 разів вживання. Проаналізуємо дослідження лексеми *службовий лист* інструментом Word Sketch (див. таблиця 2).

Таблиця 2. Дослідження мовних зв'язків лексеми *службовий лист* інструментом Word Sketch [4]

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Лексема <i>службовий лист</i> у корпусі ukTenTen22	Лексема <i>службовий лист</i> у корпусі DUM
Модифікатори-іменники: <i>класифікація, реквізит, формуляр, бланк, текст, різновид, редагування, оформлення, написання</i>	Модифікатори-іменники: <i>уніфікація, різновид, написання, укладання, класифікація, бланк, фраза, автор, зворот, зміст, мета, текст, визначення, оформлення, формуляр, структура</i>
Модифікатори-дієслова до довідки як об'єкта: <i>оформляти, підписувати</i>	Модифікатори-дієслова до довідки як об'єкта: <i>оформити, редагувати, підписувати</i>
Модифікатори-прикметники: секретний	Модифікатори-прикметники: будь-який, такий
Прийменникові словосполучення: службовий лист <i>в., з., за., на., у., до.;</i> до..., для..., зі службового листа	Прийменникові словосполучення: службовий лист <i>на., за., в</i> службовому листі

У таблиці слова, виділені курсивом, є спільними у двох корпусах. Тлумачний словник української мови подає визначення до лексеми *лист* – 1. "Орган повітряного живлення і газообміну рослин у вигляді тонкої, звичайно зеленої пластинки"; 2. "Писаний текст, призначений для повідомлення про що-небудь, для спілкування з кимось на відстані, відповідна поштова кореспонденція". 3. "Офіційний, грошовий або інший документ" [3]. Друге значення лексеми *лист* співпадає з визначенням поняття *службовий лист*.

Висновки. Отже, використовуючи різні інструменти програми Sketch Engine та корпусу ГРАК, студенти мають змогу більш змістовно вивчити такі документи українського діловодства, як *довідка* та *службовий лист*. Оскільки підкорпус DUM має більш обмежене фахове спрямування текстів з ділової української мови, то ключові слова

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

до лексем *довідка*, *службовий лист* представлені хоча і в меншій кількості, ніж в корпусі ukTenTen22, але вони чіткі, точні та відповідають українському діловодству. При порівнянні двох корпусів ukTenTen22 та DUM фіксуємо спільні ключові слова до поняття *довідка*: *отримання, оформлення, підписувати, видаватися, видати, пред'явити, медичний, біографічний, фальшивий, інформаційний, виданий* тощо; до лексеми *службовий лист* спільними є такі ключові слова: *класифікація, формуляр, бланк, текст, різновид, оформлення, написання, оформляти, підписувати* тощо. Подібні корпусні дослідження мови є перспективним напрямком у сучасній українській лексикографії.

List of References

1. Basic information about the Ukrainian Web 2022 corpus. UkTenTen: Ukrainian corpus from the Web. URL : <https://www.sketchengine.eu/uktenten-ukrainian-corpus>
2. GRAC – General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian. Electronic resource: Maria Shvedova, Ruprecht von Waldenfels, Sergey Yarygin, Andriy Rysin, Vasyl Starko, Tymofij Nikolajenko et al. (2017-2024) : Kyiv; Lviv; Jena. URL : uacorporus.org (last accessed: 07.04.2024).
3. Interpretive dictionary of the Ukrainian language of the Institute of Linguistics named after O. Potebny of the National Academy of Sciences of Ukraine. URL : <http://www.inmo.org.ua/sum.html?wrд=%D0%B7%D0%B0%D1%8>
4. Word Sketch – collocations and word combinations. URL : <https://www.sketchengine.eu/guide/word-sketсh-collocations-and-word-combinations>

ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ У ЗМІСТІ КУРСУ «АНГЛІЙСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»

Антонова Вікторія Анатоліївна
викладач кафедри іноземних мов
Поліського національного університету
Житомир, Україна
antonova1984victoria@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-5976-4574>

Анотація. Метою статті є ознайомлення здобувачів освіти і викладачів вищих навчальних закладів з проблемами використання і адаптації автентичних матеріалів на заняттях курсу «Англійська мова за професійним спрямуванням». Розглянуто можливі труднощі і способи їх вирішення при підготовці матеріалу викладачем, запропоновано способи адаптації фахового тексту для потреб ринку, а також для розвитку майбутнього спеціаліста тієї чи іншої галузі. Відповідні способи підходу до складання матеріалу і його

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

застосування можуть бути використані при вивченні курсу англійської мови, для саморозвитку здобувачів освіти, а також для викладачів.

Ключові слова: фаховий текст, професійне спрямування, англійська мова, адаптація тексту, ініціомовне спілкування.

Вступ. Іноземна мова на даний час для майбутнього спеціаліста є не тільки важливим критерієм розвитку, показником професіоналізму, але й перевагою на ринку праці, важливим здобутком в співпраці з людьми, залучення клієнтів і можливості конкурентного співіснування серед всіх можливостей, з якими може стикатися спеціаліст, як в приватному бізнесі, так і в державних організаціях. Сучасна ситуація в Україні є стимулом для розвитку процесів інтеграції спеціаліста в світові спільноти певного фаху, а також безперервного саморозвитку для підвищення власного рівня компетентності. Проблемами підготовки спеціалістів за професійним спрямуванням займалися Бігич О.Б., Крючковий Г.Г., Супрун В.В., Склярєнко Н.К., Пометун О.І., Савченко Г.П., Зайцева Р.Г. та інші. Як вважає Гришкова Р.О. «Вимоги, що висуває суспільство до професійної підготовки фахівців, зумовлені необхідністю синхронізувати загальні тенденції розвитку суспільства з розвитком системи професійної підготовки фахівців» [3; с. 40].

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Фаховий текст з іноземної мови – один зі способів актуального зв'язку спеціаліста зі світовою спільнотою своєї сфери діяльності, це новизна наукової інформації, своєчасність і сучасність знань. Для викладача фаховий текст – це можливість спрямувати навчання майбутнього спеціаліста в комунікацію, творчість і вузьку направленість тренувань. Також, це показник підготовки і рівня знань свого фаху, його термінології і вузькогалузевих основ. Це і складність профільної теорії, абрєвіатури, вузькоспеціалізована лексика, що може бути справжнім викликом як для здобувача освіти, так і для самого викладача. Фаховий текст – це один зі способів швидкої адаптації в міжнародному середовищі. «Тобто, кінцева мета навчання повинна відповідати окресленим уявленням студента про його майбутню професійну діяльність, стимулювати потребу студента у вивченні іноземної мови як запоруки стати освіченою, культурною, професійною, конкурентоспроможною та успішною людиною» [2; с. 51].

Варто зауважити, що джерелами такого тексту можуть бути як спеціалізовані підручники, так і аудіо, відео, фахові книги, журнали чи будь-які інші наукові джерела, автентичні матеріали. Однак таку інформацію важко вважати повністю навчальною, тут важлива адаптація до освітніх потреб здобувача освіти. Які труднощі виникають при роботі з фаховим текстом: недостатня кількість граматики, відсутність її закріплення, що призводить до труднощів у розумінні лексичних одиниць в контексті. Сюди можна віднести і велику кількість академічної лексики, вузька термінологія, що вимагає знань певного фаху, надмірна адаптованість або надмірна науковість матеріалу, що може бути незрозумілим при живому спілкуванні з людьми. Складнощі розуміння, пов'язані з віком, інтелектуальним рівнем майбутнього спеціаліста, національними особливостями тої чи іншої країни. «Переорієнтація напряму навчання іноземній мові в процесі професійної освіти від навчання читання в якості пріоритетної мети до навчання спілкуванню привела

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

до необхідності врахування моделі фахівця і необхідних професійних умінь, а також до навчання іншомовному спілкуванню при здійсненні певної діяльності» [4; с. 33].

Які способи адаптації тексту ми пропонуємо: спрощення інструкцій, пояснення до вправ, поділ матеріалу на зрозумілі частини, часте повторення двомовного списку термінів і сталих словосполучень, зрозуміла наочність, лексична насиченість вправ з опорою на структуру речення, відпрацювання граматичних структур, а також послідовність їх застосування та лексичного матеріалу на практиці. Варто постійно коригувати матеріал і способи його застосування з врахуванням індивідуальних особливостей кожного здобувача освіти.

Які завдання стоять перед викладачем в цій ситуації: враховувати доцільність і вузьку направленість інформації в тексті, культурні особливості, давати інформацію поступово, надавати можливості для природньої комунікації на основі матеріалу. Обов'язковим є зв'язок між метою занять, їх професійною доцільністю і зрозумілою системою оцінювання, постійні розширення інформації для самостійного вивчення, засвоєння граматичних структур на основі комунікативних завдань з використанням обміну автентичної інформації, підвищувати зацікавленість як викладача, так і здобувача освіти. Однак варто враховувати їх завантаженість і професійні навички, сприяти зменшенню навчальних груп, уникати надмірної орієнтованості на підручник при проведенні занять. Також сучасність освіти передбачає і застосування інформаційних технологій під час вивчення іноземного матеріалу. Це і застосування програмного забезпечення, навчальних платформ, робота з різногалузевими інтернет-джерелами, дистанційні технології. Варто зазначити важливість мультимедійного супроводу з аудіо і відео, мультимедійні дошки і добре сплановану самостійну роботу студентів.

Розуміння всього цього процесу залежить від викладача. Він повинен навчити здобувача освіти використовувати величезні пласти інформації і обирати необхідний матеріал для майбутнього професійного розвитку. Як вважає Гаврилюк Н.М.: «Мовленнєва поведінка викладача іноземної мови полягає не тільки у володінні мовленням як засобом спілкування, а й у володінні ним як засобом навчання інших» [1; с. 79].

Висновки. Тобто фаховий текст повинен бути і навчальним, і науковим водночас, легким для розуміння, він також повинен доповнювати інформацію з профільних дисциплін, тренувати вміння використовувати такий текст на практиці та в своїй професійній діяльності.

List of References

1. Havryliuk N.M. Modern approaches to translation of professional texts for students of higher educational institutions. *Pedagogical sciences*, LXXXI, 2, 78-82.
2. Horun H. Peculiarities of teaching English by professional orientation to students in the field of law (2021). *Actual problems of learning foreign languages for special purposes* : eds. I. Skovronska. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs (pp. 48-54).

3. Hryshkova R. (2015) *Methods of teaching English by professional orientation for students of non-philological specialties*. Study guide for students of higher educational institutions. Mykolaiv: Chornomorsk State University after Peter Mohyla.

4. Znanenskyi V. Peculiarities of foreign language teaching of professionally oriented communication. (2017). *Actual problems of teaching foreign languages for professional communication*. Dnipropetrovsk: Bila K. (pp.31-33).

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Климова Катерина Яківна

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри іноземних мов
Поліський національний університет,
м. Житомир, Україна
e-mail: klimov999@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0566-4044>

***Анотація.** У статті проаналізовано низку наукових праць, які забезпечують теоретичне підґрунтя проблеми формування культури публічного мовлення здобувачів вищої освіти. Зазначено, що остання є складником ширшого поняття — «культура мовлення». Автор характеризує специфіку культури публічного мовлення, а також пропонує дефініцію співвідносного терміна «риторична компетентність». Наголошено на складності і безперервності процесу формування культури публічного мовлення здобувачів вищої освіти, який триває впродовж життя в різних формах мовного самовдосконалення. Спираючись на праці лінгводидактів, а також на власний методичний досвід, автор формулює декілька методичних порад щодо формування культури публічного мовлення здобувачів вищої освіти на заняттях з курсу ділової української мови, а також окреслює перспективи наукових розвідок із зазначеної проблеми у площині сучасної мовної політики в Україні.*

***Ключові слова:** культура публічного мовлення, риторична компетентність фахівця, жанри публічних виступів, вербальні та невербальні засоби комунікативного впливу, ділова українська мова.*

Вступ. Наука про ораторське мистецтво ніколи не втрачала своєї актуальності в усіх країнах світу: як за часів миру, економічного та культурного розвою держав, так і під час війн, природних і політичних катаклізмів, промовці завжди впливали на суспільство. Від Аристотеля риторика як освітня дисципліна розглядається у двох площинах — теоретичній і практичній. Формування мовнокомунікативної компетентності сучасного фахівця будь-якої галузі національної економіки та культури починається із систематизації та

поглиблення знань про норми літературної мови, з оволодіння загальнонауковою і професійною термінологією, з вивчення теоретичних засад ораторського мистецтва. Важливо, що здобуті на заняттях з ділової української мови знання одночасно переносяться у практичну площину: усі форми аудиторної та індивідуально-самостійної роботи з мови передбачають рівномірний розвиток чотирьох видів мовленнєвої діяльності — аудіювання, читання, письма і говоріння. Саме говоріння викликає особливі труднощі: страх публічного виступу перед аудиторією, невміння досягти комунікативної мети (поінформувати, переконати, заігнувати, вплинути на почуття адресатів) залишаються нерідко прикрою проблемою, яка заважає фахівцеві упродовж життя задовольнити свої комунікативні професійні потреби, досягти кар'єрного успіху і — як наслідок — призводить до професійного та емоційного вигорання. *Актуальність* цього дослідження зумовлена тим, що формування культури публічного мовлення здобувачів ЗВО як лінгводидактична проблема потребує активізації зусиль науковців та викладачів української мови, теоретичні доробки та методичний досвід яких можуть суттєво вплинути на комунікативний простір України.

Культура публічного мовлення носіїв досліджується багатьма українськими вченими (Л. Мацько, С. Караман, Л. Кравець, О. Кучерук, Е. Палихата, М. Пентилюк, Р. Савчук, Т. Симоненко, Л. Штафірна та ін.). Розглядаючи публічний виступ під кутом зору *психології*, Лариса Бобко та Ольга Кузьмінець наголошують на важливості спостереження оратора за реакцією аудиторії, встановлення комунікативного контакту зі слухачами, а також акцентують увагу на таких особистісних характеристиках, як такт, коректність, витримка промовця [4]. Предметом *мовознавчої* розвідки Юлії Яковенко є мовні особливості публічних виступів сучасних українських політиків. Політичні виступи спираються на закони риторики; під час аналізу текстів виступів дослідниця рекомендує керуватися такими критеріями, як: мета та основна ідея, структура, риторичні прийоми вираження, аргументація, самооцінка діяльності, невербальні та паравербальні засоби вираження промови [3]. У царині *лінгводидактики* Олена Кравець та Ірина Свириденко пропонують технологію поетапного розвитку культури публічного виступу студентів на заняттях з іноземної мови (професійної тематики), яка має два складники — проєктувальний та комунікативний. Відповідно до технологічних етапів публічного виступу, дослідники виокремлюють докомунікативну, комунікативну і посткомунікативну фази діяльності промовця [1]. Галина Гайович та Оксана Приходько розглядають особливості усного публічного мовлення у структурі курсу української мови (за професійним спрямуванням), акцентуючи увагу на використанні художніх засобів виразності [2].

Мета нашого дослідження — стисло окреслити теоретичні та практичні аспекти проблеми формування культури усного публічного мовлення здобувачів вищої освіти на заняттях із ділової української мови. Послідовними кроками до досягнення цієї мети є вирішення низки *завдань*, як-от: 1) аналіз наукових джерел із різних аспектів досліджуваної проблеми, узагальнення дефініцій ключових понять *культура публічного мовлення, риторична компетентність фахівця, жанри публічних виступів, вербальні та невербальні*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

засоби комунікативного впливу; 2) формулювання методичних порад щодо формування культури публічного мовлення здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Культура публічного мовлення є складником культури мовлення фахівця з усіма її комунікативними ознаками (правильністю, чистотою, доречністю, доступністю, точністю, логічністю, стислістю, художньою і технічною виразністю, впливовістю). Специфіку культури публічного мовлення визначають такі характеристики: 1) внутрішнє мовлення реалізується в усній формі зовнішнього — тому важливу роль, окрім дотримання літературних норм та знання предмету промови, відіграє *сформованість технічних показників виразності* (голос, дихання, дикція, наголос, інтонація, пауза, темп); 2) положення психології про те, що культура мислення визначає культуру мовлення, витлумачуємо як *уміння оратора сформулювати судження з урахуванням аудиторії, обставин та умов комунікації*; 3) достатній для компетентного формулювання думки *активний словник ратора* (насамперед володіння загальною і галузевою термінологією у контексті аргументації), що впливає на кредитність, тобто, ступінь довіри до нього із боку слухачів; 4) *уміння справити позитивне враження* (імідж) залежить також від *дотримання етичних та естетичних вимог* (толерантність, коректність, тактовність, вміння зорієнтуватися у непередбачуваних під час промови ситуаціях, використання метамови, естетичних жестів та міміки для увиразнення виступу, почуття гумору, простота і щирість висловлювань тощо). Пов'язаний із культурою публічного мовлення термін *риторична компетентність* визначаємо як сформованість знань про риторику (її основні поняття, розділи та історію розвитку), урахування досвіду кращих ораторів під час складання текстів промов та їх виголошення, уміння поєднувати вербальні і невербальні засоби комунікації залежно від мети публічного виступу, його місця та аудиторії.

Позаяк формування культури публічного мовлення здобувачів вищої освіти — процес складний і безперервний, який «стартує» з першого заняття з ділової української мови і триває після університету упродовж життя як процес *свідомого* мовного самонавчання і самовдосконалення, запропонуємо деякі методичні поради:

1. З огляду на об'єктивні та суб'єктивні чинники, що вплинули на сформованість культури публічного мовлення студентів до вступу в університет (вплив інших мов, регіональних і соціальних діалектів, відсутність мовленнєвих зразків, неналежний рівень викладання української мови, відсутність умов для усного спілкування і відповідно публічних виступів перед аудиторією, індивідуальні психофізіологічні особливості тощо), вважаємо за необхідне використовувати диференційовані завдання на заняттях з ділової української мови. При цьому здобувачі *самостійно* обирають прийнятні для них види роботи. Наведемо приклади завдань.

Ø Запишіть послідовно відповіді на запитання за змістом запропонованого тексту. Прочитайте вголос перед групою записані речення.

Ø Прочитайте мовчазно запропонований текст, дайте йому назву. Складіть план і усно перекажіть текст. Сформулюйте власне ставлення до проблеми.

Ø Складіть текст-розповідь/опис/міркування на запропоновану тему, користуючись опорними словами (10 слів). Прочитайте текст перед групою.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Ø Підготуйте *повідомлення, виступ, доповідь, промову* (жанр публічного виступу обирається самостійно) на одну із запропонованих тем. Виступіть перед групою, дотримуючись вимог до вербальних (мовлення) та невербальних (міміки, жестів) засобів оратора.

Зазначимо, що такі комплекти завдань доцільно пропонувати здобувачам під час опрацювання кожного навчального модуля, адаптуючи до його змісту тематику текстів. Студенти поступово самі переходять до складніших завдань.

2. Поширеним видом публічного мовлення є *презентація*. Підготовлена за темою заняття, вона покращує засвоєння навчального матеріалу, поглиблює теоретичні відомості, сприяє запам'ятовуванню, поєднуючи зорове та слухове сприймання інформації. Почасти викладач просить підготувати презентації студентів, які володіють технікою мовлення, під час говоріння не дублюють текст слайдів, виконують роботу самостійно. Як варіант — презентація може бути результатом роботи малої групи здобувачів над колективним проєктом, де кожен учасник пояснює один-два слайди. Така форма презентації дає можливість деяким студентам подолати страх публічного виступу.

3. Формування культури публічного мовлення здобувачів вищої освіти відбувається в *полісуб'єктному освітньому середовищі під впливом медійних засобів та мовного оточення*. Викладач української мови бере це до уваги, обираючи оптимальні дидактичні форми, методи і прийоми для проведення різних форм аудиторної та позааудиторної роботи, як-от: традиційні, монологічні/проблемні лекції, навчальні тренінги спілкування/колоквиуми, виступи на наукових конференціях здобувачів освіти/виступи на засіданнях наукових гуртків, проведення тематичних літературних читань тощо. На нашу думку, публічне мовлення викладача-філолога, рівною мірою й інших науково-педагогічних працівників ЗВО, має великий вплив на процес становлення національно свідомої мовної особистості майбутнього фахівця.

Висновки. Ця робота є лише фрагментарною спробою окреслити теоретичні та практичні аспекти проблеми формування культури усного публічного мовлення здобувачів вищої освіти на заняттях із ділової української мови у ЗВО. Наведені методичні поради можуть слугувати поштовхом для створення досконалої лінгводидактичної технології та експериментальної перевірки її ефективності.

List of References

1. Kravets, O. Ye. & Svyrydenko, I. M. (2017). *Tekhnolohiia rozvytku kultury publichnoho vystupu studentiv nemovnykh fakultetiv inozemnoiu movoiu na profesiinu tematyku [The technology of developing the culture of public speaking of students of non-language faculties in a foreign language on professional topics.]* Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. S. 29-33. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/24175> [in Ukrainian].

2. Haiovych, H. V. & Prykhodko, O. Yu. (2014). *Publichnyi vystup yak riznovyd komunikatsii (na materialy kursu "Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam)") [Public speaking as a type of communication (on the material of the course "Ukrainian language (with*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

professional guidance")] Ridna mova. Kvartalnyk ukrainskoho vchytelskoho tovarystva u Polshchi. № 12. S. 76-82. Retrieved from <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/24728/1/> [in Ukrainian].

3. Iakovenko, Yu. (2022). *Vystup polityka yak ob'ekt doslidzhennia [The performance of a politician as an object of research]* Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii filosof.-politolog. studii. Vypusk 42. S. 353-358. Retrieved from http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/42_2022/46.pdf [in Ukrainian].

4. Bobko, L. O., Kuzminets, O. V., Mykhailitska, Kh. A. & Patiichuk, Zh. D. (2019). *Psykhologichni aspekty publichnoho vystupu [Psychological aspects of public speaking]* Molodyi vchenyi. № 12 (76). S. 255-260. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-12-76-53> [in Ukrainian].

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМИ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В ВИКЛАДАННІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ КОМПОНЕНТ

Базигін Олександр Вікторович

здобувач РВО «МАГІСТР»

факультету судноводіння ХДМА

м. Херсон, Україна

abazyginar@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-7985-7390>

Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна

д.п.н., професор,

професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

та інноваційної педагогіки ХДМА

Анотація: Наукове дослідження присвячене аналізу ефективності форми змішаного навчання в викладанні соціально-гуманітарних компонент. В процесі аналізу наукових публікацій, які зачіпають проблему ефективності форми змішаного навчання, автор дійшов висновку, що освітній процес вимагає значного реформування під натиском технічного прогресу. Пошук альтернативних моделей та форм навчання стає першочерговим завданням у світлі останніх подій. Дистанційний формат навчання, що був впроваджений спочатку пандемії не лише дав змогу продовжити освітній процес, а й вказав вектор розвитку системи освіти на наступні десятиліття. З метою визначення переваг змішаного навчання у порівнянні з традиційними освітніми методами автором було окреслено зміст нової концепції та з'ясовано умови її впровадження. Проаналізовано її вплив на покращення взаємодії між студентами та викладачами, підвищення їх академічної успішності, формування комунікативних навичок, посилення мотивації до

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

навчання. Доведено підвищення ефективності викладання та навчання в рамках ротаційної моделі організації занять. Здійснено аналіз технологій, що застосовуються в освітньому процесі під час імплементації концепції змішаного навчання. Розкрито роль викладача як модератора освітнього процесу та з'ясовані основні виклики з якими йому доведеться зіткнутися. Доведено доцільність застосування форми змішаного навчання в організації викладання іноземної мови.

Ключові слова: змішане навчання, онлайн-навчання, ротаційна модель, концепція, викладач, електронний формат.

Вступ. Освітня галузь потребує вирішення завдань щодо підвищення якості освіти у взаємодії з електронним середовищем, дослідження покликане висвітлити переваги форми змішаного навчання та надати поради щодо її імплементації.

Постановка проблеми. В умовах стрімкого розвитку технологій, зміни торкнулися всіх сфер діяльності людини, зокрема вплинули і на реорганізацію навчального процесу. На передній план виходить концепція змішаного навчання, яка зарекомендувала себе на належному рівні і продовжує впевнено набирати оберти.

Актуальність обраної теми зумовна стрімким розвитком інформаційних технологій, необхідністю впровадження нових методів навчання для ефективного освоєння студентами соціально-гуманітарних компонент.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню концепції змішаного навчання присвячені роботи наступних авторів: Гаррісон Д., Воган Н., Бугайчук К., Ткачук Г., Россет А., Воган Фрейзі Р, Мороз О., Кривонос О., Коротун О. Аналіз наукових робіт вказує на актуальність питання змішаного навчання і необхідність продовження досліджень щодо порушеної проблеми.

Метою наукового дослідження є аналіз ефективності форми змішаного навчання у процесі викладання соціально-гуманітарних компонент.

Завдання дослідження: проаналізувати наукові публікації, що стосуються порушеної проблеми, оцінити переваги концепції змішаного навчання у порівнянні з традиційною формою, з'ясувати умови її впровадження у освітній процес, визначити роль викладача під час реалізації змішаного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Змішане навчання постає як стратегія, що об'єднує різні освітні моделі. Автори Д. Гаррісон і Н. Вохан у своїй роботі «Blended learning in higher education; Framework, principles, and guidelines» [1] вказують на можливість оптимізації участі студентів за допомогою інтеграції традиційного викладання та онлайн-навчання. На їхню думку: «Змішане навчання - це не просто додатковий і при цьому дорогий рівень освіти. Воно передбачає докорінну зміну класичної структури з метою збільшення участі студентів та розширення доступу до освітніх структур у мережі Інтернет.» [1, с. 5]

Змішане навчання як концепція не передбачає заміщення формальних способів проведення навчального процесу, а навпаки дозволяє доповнити його здобутками різних

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

технологій. Це абсолютно новий метод, який поєднує в собі елементи як традиційного, так і дистанційного навчання.

Він має вагомі переваги дозволяючи комунікувати з викладачем, як під час аудиторних занять, так і під час самостійної підготовки, шляхом проведення онлайн-конференцій [2, с. 3]. Студенти отримують можливість самостійно спланувати освітній процес, бути мобільними, користуватися досягненнями інформаційних технологій, розкрити свій творчий потенціал [3, с. 145-146]. Створення гнучкого освітнього середовища та легкий доступ до навчального контенту дозволить повторювати інформацію у будь-який час і в будь-якому місці.

Можна упевнено сказати, що на успіхи студентів позитивно впливають стиль навчання їх зацікавленість і задоволеність, що в свою чергу дозволяє посилити мотивацію та впевненість у собі. Завдяки індивідуальному підходу викладачі зможуть коригувати плани уроків відповідно до прогресу кожного студента.

Оскільки змішане навчання є поєднанням різних технологій, недоліки кожної з них можна усунути перевагами інших. Під час дистанційного навчання багато студентів стикалися з відсутністю живого спілкування та комунікації, у свою чергу аудиторні заняття дозволять сформувати культуру спілкування та розвинути соціальні навички. Електронний формат вимагає самостійності та самоконтролю, а в умовах традиційного навчання викладач може контролювати процес виконання роботи та направити діяльність студентів.

Тож ми приходимо до висновку, що для ефективного використання концепції змішаного навчання необхідно знайти оптимальні співвідношення між різними формами проведення освітнього процесу [3, с. 146-147]. На думку вчених в змішаному навчанні відсоток використання комп'ютерних технологій повинен бути в діапазоні від 30 до 79% [4, с. 26]. У своїй роботі «Методичні особливості змішаного навчання професійно-орієнтованого спілкування в системі неперервної освіти» Мороз Олена Леонідівна зазначає що, такий спектр співвідношення між аудиторним і дистанційним навчанням може бути вдало пов'язаний з дослідницькою концепцією багаторівневої підготовки майбутніх фахівців морської галузі в системі безперервної освіти [5, с. 142].

Для реалізації змішаного навчання необхідно застосувати певну модель освітнього процесу. Однією із найбільш ефективних - є ротаційна модель навчання. Вона передбачає регулярну зміну режимів, що дозволить почергово освоювати блоки навчальної дисципліни під час виконання різних видів діяльності протягом заняття. Змінюючи види роботи студенти виконуватимуть проекти, індивідуальні завдання, зможуть опанувати матеріал як аудиторно так і в онлайн-формі [2, с. 148].

Викладачу доведеться бути готовим використовувати комп'ютерні технології у навчальному процесі, підійти творчо до проведення занять, грамотно розподілити матеріал для його поглибленого освоєння як аудиторно так і в електронному форматі, створити умови для проведення дискусій та захисту проектів [6, с. 21].

Використання форми змішаного навчання вдало можна розглянути на прикладі викладання морської англійської мови у Херсонській державній морській академії. Заняття відзначаються сучасним підходом до навчання та розвитку професійно-орієнтованої комунікації. Проходять переважно у формі спілкування, студенти можуть вивчати базовий

та розширений матеріал як аудиторно так і у формі домашнього завдання за допомогою використання засобів платформи дистанційного навчання LMS Moodle.

Під час навчання можуть використовуватися мультимедійні програми MarEng та MarEng Plus, які дозволяють ефективно задіяти різні канали сприйняття інформації студентів, дозволяють їм взяти участь в управлінні програмою, у виконанні завдань [5, с. 142]. На заняттях можуть бути задіяні смартфони як додаткові джерела інформації. Це дозволить урізноманітнити навчальний процес та навчити студентів виконувати роботу самостійно.

Висновки. Концепція змішаного навчання представляє з себе широкий спектр можливостей, дозволяючи реорганізувати освітній процес та вийти на новий рівень. Упровадження форми змішаного навчання може відбуватися на всіх рівнях підготовки фахівців. Оптимальне співвідношення між традиційними способами проведення занять та роботою з електронним середовищем, а також задіяння ротаційної моделі дозволяють нівелювати недоліки та підвищити якість освіти студентів. Викладач постає у ролі організатора: контролює хід проведення заняття, підтримує продуктивну взаємодію всіх учасників освітнього процесу, сприяє підвищенню мотивації та розвитку особистості завдяки поєднанню індивідуального підходу та комунікативної складової.

Перспективою подальших досліджень є знаходження шляхів підвищення ІКТ-компетентності викладачів та студентів, аналіз потенціалу мобільних технологій та хмарних сервісів у реалізації концепції змішаного навчання.

List of References:

1. Garrison D., Vaughan N., (2008). BLENDED LEARNING IN HIGHER EDUCATION: FRAMEWORK, PRINCIPLES, AND GUIDELINES. 272.
2. Buhaichuk, K. L. (2016). BLENDED LEARNING: THEORETICAL ANALYSIS AND STRATEGY OF IMPLEMENTATION IN EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS. *Information Technologies and Learning Tools*, 54(4), 1-18. <https://doi.org/10.33407/itlt.v54i4.1434>
3. Tkachuk H. (2017). BLENDED LEARNING AND FEATURES OF THE USE OF THE ROTATION MODEL IN THE EDUCATIONAL PROCESS. *Journal of Information Technologies in Education (ITE)*, (33), 143-156. <https://doi.org/10.14308/ite000655>
4. Rossett A., Vaughan Frazee R. (2006). BLENDED LEARNING OPPORTUNITIES. American Management Association Special Report. Copyright. 26.
5. Moroz O. L. (2020). METHODOLOGICAL FEATURES OF THE MIXED PROCESS OF PROFESSIONALLY ORIENTED SPLICING IN A CONTINUOUS LIGHTING SYSTEM. *Scientific notes. Series: pedagogical sciences*, (186), 141-146.
6. Krivonos O. M., Korotun O. V. (2015). BLENDED LEARNING AS A BASIS FOR FORMING ICT COMPETENCE OF A TEACHER. *Scientific notes. Series: problems of the methodology of physics, mathematics and technology education*, 2(8). 19-23.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ В МІЖНАРОДНИХ ЕКІПАЖАХ ТА АСПЕКТИ
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ВІДМІННОСТЕЙ МОРЯКІВ РІЗНИХ
НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ

Баляба Андрій Олександрович
здобувач РВО "Магістр"
факультету судноводіння ХДМА
м. Херсон, Україна
andrii.baliaba@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-0359-3929>

Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна
д.п.н., професор,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки ХДМА

Анотація: Мета наукового дослідження аналізується ознайомлення моряків з особливістю виникнення конфліктів у змішаних екіпажах на борту судна.

Результати дослідження складаються з того, що працівники морського транспорту дізналися про культурологічні відмінності, значення англійської мови в змішаних екіпажах, представити практичні рекомендації щодо особливостей роботи в змішаних екіпажах та як вирішувати конфлікти. Ознайомлення з різними аспектами, які впливають на екіпаж та як їх вирішувати. Для досягнення дружніх відносин між різними членами екіпажу треба розуміти, що система цінностей на основі якої ми розуміємо правила поведінки, релігійні цінності, відносини між людьми дуже відрізняються. У сучасному світі для досягнення успіху в морській галузі розуміння комунікації між різними членами екіпажу є необхідним для сучасного моряка.

Висновки наукового дослідження дали такі результати: якщо працівник морського транспорту хоче досягнути успіху в роботі, знання того, як працювати в змішаних екіпажах є дуже необхідні для подолання перешкод. У спілкуванні, окрім зазначеного вище, існують і комунікативні бар'єри – типові труднощі, що виникають через дію тих чи інших об'єктивних або суб'єктивних обставин, а це суттєво заважає людям порозумітися один з одним. Бар'єр полягає в посиленні негативних переживань і установок – сорому, відчуття провини, страху, тривоги, низької самооцінки тощо. Комунікативні бар'єри можуть бути пов'язані з багатьма факторами: різницею в національних культурах людей, які спілкуються, різницею в їхніх цінностях, рівні освіти, релігійної приналежності тощо.

Ключові слова: моряк, культура, міжнародний, конфлікт, змішаний екіпаж.

Вступ. Постановка проблема зумовлена тим, що особливості роботи в міжнародних екіпажах та аспекти культурологічних відмінностей моряків різних

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

національностей зумовлена тим, що в наш час змішані екіпажі є дуже розповсюджені на судах різних типів, однак не всі моряки розуміють специфіку роботи в багатонаціональних колективах тим самим допускаються помилок, які можуть впливати на якість праці і безпеку життєдіяльності на борту судна. Багато круїнгових компаній наймають моряків з різних країн для більш легшої логістики коли є потреба зміни екіпажу, а також матеріальний чинник сприяє набору моряків з різних країн.

Актуальність обраної теми пов'язана з тим, що згідно з останніми публікаціями міжнародної морської організації понад 80 відсотків морського торговельного флоту працює в змішаних екіпажах, таким чином для моряків інформація про особливості роботи є одним із головних чинників для гарної морської співпраці на борту судна. У центрі уваги дослідження - потреба представити інформацію про особливості роботи в змішаних екіпажах, бо різна система цінностей, культура, вірування, мова, звички спричиняє непорозуміння між екіпажем, але комунікація, дисципліна, є запорукою гарної морської практики. Отже, для моряків тема є дуже актуальною в наш час для розуміння роботи в змішаних екіпажах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на те, що порушена проблема є малодослідженою і потребує аналізу.

Мета: проаналізувати стан роботи в міжнародних екіпажах та аспекти культурологічних відмінностей моряків різних національностей на борту судна.

Логіка поставленої мети дослідження вимагає вирішення таких **завдань:**

1. Аналізувати основні причини виникнення конфліктів в змішаних екіпажах на борту судна.
2. Дослідити стан розуміння робітниками морського транспорту особливостей праці в міжнародних екіпажах.
3. Представити практичні рекомендації щодо особливостей роботи в змішаних екіпажах.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів:

Практика дослідження порушеної проблеми дозволяє виділити основні аспекти, на які слід звернути уваги на особливості роботи в змішаному екіпажі на борту судна.

Перебувати довгі місяці далеко від дому – звична частина роботи для працівників торгового флоту. Саме тому ефективна соціалізація моряків має велике значення. При цьому в рейсах найчастіше працюють змішані екіпажі, коли всі члени або більшість різних національностей.

Це нерідко створює мовні та культурні бар'єри, які посилюють самотність та почуття ізольованості. Для того щоб робота йшла в комфортних психологічних умовах і не було конфліктів на судні, членам екіпажу необхідно вибудувати довірчі відносини. Адже чим вищий рівень довіри, тим вища безпека, продуктивність праці, сильніше відчуття добробуту. Якщо моряки хочуть створити сприятливу атмосферу всередині колективу, потрібен час та зусилля кожного з них. На березі цей процес йде швидше, тому що люди працюють разом протягом тривалого часу, за який можна дізнатися особисті та професійні якості одне одного. На борту суден члени екіпажу змінюються часто: одні йдуть, інші

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

приходять.

Комунікація на борту судна є дуже важливою для безпеки мореплавства. Основним засобом комунікації є англійська мова, але в змішаних екіпажах є особливість, адже в кожного рівень англійської мови різний, всі мають різний акцент, який може бути не зрозумілим для інших. Тому треба бути готовим до того, що для розуміння речення потрібно буде переспросити не один раз. Також ви можете зустріти слово, яке вам не знайоме. Не соромтеся переспросити колегу про це слово. Якщо це не допомагає, попросіть описати це слово іншими словами, запитайте про це слово іншого члена екіпажу або використовуйте словник.

У ході роботи на судні різні члени екіпажу розмовляють на професійні теми. Протягом рейсу це може бути основним чинником втоми людини, тому у вільний час потрібно розмовляти на теми, які не стосуються рейсу. У багатонаціональному екіпажі мовний чинник грає дуже велику роль для створення комфортних умов праці на борту судна. Створіть обстановку, що сприяє неформальному спілкуванню з членом екіпажу. Розпитайте його про сім'ю, захоплення, улюблені види спорту. Можна зробити собі позначки, записавши імена його близьких родичів та якісь важливі дати. Коли люди знають та пам'ятають такі особисті речі один про одного, це сприяє виникненню довіри. Найпростіші фрази: «Доброго ранку!» і "Як справи?" - гарний початок для розмови. Крім того, беріть участь в організації змагань, караоке-вечірок, барбекю, спонукайте екіпаж до більш активного громадського життя на судні, стимулюйте моряків висувати свої ідеї проведення заходів на борту.

Один важливий момент – вміння бачити та розуміти культурні особливості людей, які часто пояснюють поведінку чи окремі вчинки. Розпитайте колег про особливості їхньої культури, релігію, звичаї, традиції, важливі дати. Важливо розуміти, що на поведінку і вчинки людини, культурна приналежність впливає не менше, ніж індивідуальні особливості особистості. Повага до цінностей та традицій різних культур – важливі умови побудови довіри.

Системи цінностей є основоположними для розуміння того, як людина виражає себе. Цінності глибоко відчуються і часто служать принципами, які керують людьми у їхньому сприйнятті та поведінці. Використовуючи наші цінності, певні ідеї оцінюються як правильні чи неправильні, хороші чи погані, важливі чи не важливі, бажані чи небажані. Загальні цінності включають справедливість, повагу, цілісність, співчуття, щастя, доброту, творчість, цікавість, релігію, мудрість тощо.

Наш світогляд впливає на нашу поведінку. Поведінка витримує з часом і передається від людини до людини. У межах домінуючої або національної культури члени екіпажу можуть належати до багатьох різних груп. Домінуючі культури можуть складатися з багатьох культур або спів культур, які існують всередині них.

Про деякі культурні відмінності мешканців інших країн ми знаємо завдяки стереотипам та жартам. Проте лише за тісного спілкування та спільного розв'язання проблем проявляються основні відмінні риси іноземців, які накладають відбиток на те, як вони живуть, працюють, виражають емоції, ухвалюють рішення, ставляться до проблем та критики, сприймають концепції часу й простору. Щоб зрозуміти чужу культуру, потрібно

її вивчати. Але коли потрапляєш у міжнародну команду, часу на це не залишається, і доводиться пізнавати все у польових умовах. Дійсно, працювати з іноземцями непросто, але лише поки не дізнаєшся усіх культурних нюансів та їхньої життєвої філософії. Аби подолати культурну прірву та полегшити комунікацію в міжнародному середовищі, потрібно припинити оцінювати ситуацію через призму власної культури. Бо навіть у сусідніх країнах відмінності у сприйнятті чи ставленні до якихось речей можуть бути величезні.

Практичний досвід дозволяє висловити такі рекомендації: для подолання культурних бар'єрів у міжнародних командах впровадьте регулярну комунікацію, неформальні заходи, проводьте спільну роботу з управління конфліктами. Створення атмосфери, де кожний співробітник відчуває свою важливість та цінність, допоможе швидкій адаптації та інтеграції. Така стратегія зміцнить команду та дозволить їй досягти успіху.

Проблеми взаємодії різних людей на борту можуть виникати з різних причин. Одними із найчастіших конфліктів на борту є релігія, політика і навіть кулінарні вподобання. Релігія відіграє важливу роль у житті людини, однак у змішаних екіпажах можливі конфлікти саме на тему релігії. Потрібно завжди розуміти, що в одній релігії дозволено, в іншій може бути заборонено, тому дуже часто конфлікт може виникати від непорозуміння релігійних особливостей. Взагалі, тему релігії під час комунікації в вільний час треба уникати. Також під час релігійних свят деякі моряки не працюють і це може спричинити конфлікт з іншими членами екіпажу іншої релігії.

Політична нестабільність у світі породжує нові конфлікти. Через це існує вороже ставлення однієї національності до іншої. Наприклад, українці і росіяни, індуси і пакистанці, серби і хорвати, мають причини для конфліктів між собою через війну між державами. Такі конфлікти особливо небезпечні, адже може статися так, що екіпаж розділиться на дві групи за національною ознакою. Це може призвести до проблем комунікації, які, у свою чергу, можуть вплинути на безпеку життєдіяльності на борту судна.

Спільний побут між різними членами екіпажу під час рейсу передбачає гастрономічні питання. Кухня відіграє важливу роль на борту судна для створення гарної атмосфери в екіпажі. Несмачна їжа або екзотична спричиняє дискомфорт в екіпажі. Також гостра їжа може спричинити захворювання шлунка. Надлишок гострої їжі може призвести до розвитку гастриту – запалення слизової оболонки шлунка. Для деяких національностей гостра їжа сприймається нормально, а для інших це буде їжа, яку вони не зможуть засвоїти. Наприклад, для українців їжа азійських народів може бути надто гострою і несмачною, а для азіатів їжа українців може бути несмачною. Також деякі національності не їдять певні продукти з релігійних міркувань, що спричиняє незручності для кухаря на судні, оскільки це потребує додаткових зусиль.

Висновок: змішані екіпажі в сучасній судноплавній галузі дуже поширені. Для досягнення успіхів у цій сфері треба розуміти особливості роботи змішаного екіпажу, міжкультурні відмінності різних членів екіпажу на борту судна, а також особливості комунікації в змішаних екіпажах. Важливо розуміти національні особливості для

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

запобігання конфліктів на борту судна. Сучасні моряки повинні знати про вплив релігії та політики на створення доброї атмосфери в екіпажі, вплив мови на роботу в екіпажі, а також про особливості використання англійської мови в екіпажах. Необхідно створювати добру робочу атмосферу на борту судна і уникати конфліктних ситуацій на судні.

Перспектива дослідження дуже актуальна адже із кожним роком кількість змішаних екіпажів зростає, тому для досягнення успіхів для моряків першочерговим є вміння комунікувати в змішаних екіпажах, що стає одним із головних чинників працевлаштування. Судновласники мають потребу змінювати екіпаж, наймати нових членів згідно з логістичними потребами та зменшенням заробітної плати для людей із різних регіонів світу.

Представлена інформація стане в нагоді працівникам морського транспорту незалежно від їхньої посади на борту судна. У рейсі знання і навички, які були описані вище необхідно розуміти і застосовувати на практиці для професійного зростання.

List of References:

[1] Ryder, G. (2016). Guidance on eliminating shipboard harassment and bullying. International Chamber of Shipping.

[2] Chambers, S. (2014). Eliminating work place racism and bullying – Guidelines to shipping companies. Nautilus International.

[3] Schuler, M. (2016). Communication problems in a mixed crew environment. ResearchGate.

[4] Kondratiev, A. (2015). On Cross Cultural Communication in a Mixed Crew. Ship Management International.

[5] Horck, J. (2020). A Mixed Crew Complement-A maritime safety challenge and its impact on maritime education and training. Academia education.

СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ СУДНОПЛАВНИХ КОМПАНІЙ З УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ПІРАТСТВУ

Боровський Олександр Русланович

здобувач РВО «МАГІСТР»

факультету судноводіння ХДМА

м. Херсон, Україна

giraffe08284@gmail.com

ORCID: 0009-0003-4821-8201

Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна
д.п.н., професор,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки ХДМА

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Анотація: наукове дослідження полягає в аналізі сучасних загроз піратства для судноплавних компаній та міжнародної безпеки. Результати досліджень показують, що кількість піратських атак зменшується, але організаційний рівень морського тероризму продовжує зростати. У статті описані стратегії управління ризиками, пов'язаними з піратством, такі як використання сучасних технологій, залучення приватних охоронних компаній для охорони суден і вантажів, а також координацію зусиль міжнародного співтовариства.

Автор робить висновок, що ефективна боротьба з морським тероризмом вимагає комплексного підходу.

Ключові слова: піратство, судноплавні компанії, управління ризиками, стратегія безпеки, судноплавство, піратські атаки, міжнародна співпраця.

Постановка проблеми дослідження зумовлена тим, що визначення основних викликів, з якими стикаються судноплавні компанії у зв'язку з піратством в морській сфері є глобальною проблемою сучасного мореплавства.

Актуальність обраної теми реалізується у постійному зростанні загрози, що є глобальним викликом для безпеки міжнародної морської торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій в морській сфері відображає складність цієї проблеми та необхідність пошуку нових підходів до її вирішення. Водночас ми обізнані з дослідженнями Профспілки робітників морського транспорту України, щодо тенденцій піратства в морській галузі.

Метою роботи - узагальнити стратегії управління ризиками, пов'язаними з піратством у морській галузі. Головне завдання полягає в ідентифікації найбільш ефективних практик для морських торгових компаній з метою підвищення рівня безпеки в районах з ризиком піратства.

Завдання дослідження:

1. Аналіз сучасного стану проблеми піратства в морській галузі.
2. Визначення оптимальних практик для забезпечення безпеки суден та екіпажів.
3. Розробка рекомендацій щодо впровадження стратегій управління ризиками для зменшення загрози піратства в морській галузі.

Виклад основного матеріалу. Піратство в морській сфері є серйозною загрозою для судноплавних компаній у всьому світі. Найбільші судноплавні компанії, такі як MSC та Maersk та інші змушені змінювати маршрути своїх суден, що призводить до збільшення вартості та строків доставлення вантажів. Незважаючи на зусилля міжнародної спільноти та країн які залучені у боротьбу з цим явищем, акти піратства продовжують ставити під загрозу життя екіпажів торгових суден, вантажів та глобальну економічну безпеку, що формує актуальність обраної теми.

Судноплавні компанії перебувають перед викликом ефективного управління ризиками, пов'язаними з піратством. Захист суден та їх екіпажів від піратських нападів вимагає комплексного підходу, який враховує нові технології та практики в сфері безпеки морського транспорту.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Сучасні здібності морських терористів на обох рівнях – тактичному і стратегічному, утворюють складну, всебічну загрозу для міжнародної безпеки, безпеки морського судноплавства. Проблема морського тероризму залишається актуальною, суттєво впливаючи на торгове судноплавство в певних районах світового океану і регіональну безпеку. Ефективна протидія морському тероризму у сучасних умовах неможлива без координації зусиль міжнародного співтовариства і розвитку регіонального співробітництва у сфері обміну оперативною інформацією та моніторингом в реальному часі за акваторіями де існує підвищений рівень небезпеки.

Офіційні повідомлення підтверджують про зменшення кількості нападів на судна протягом останніх років, відзначаючи відміну від попередніх років, коли цей показник зростав. Хоча цей факт може здатися позитивним, насправді це не так. Оскільки морський тероризм сьогодні розвивається на новому організаційному рівні, що підвищує небезпеку. За даними опублікованого щорічного звіту Міжнародного морського бюро про випадки піратських нападів і збройного розбою проти суден за 2022 рік, повідомляється про 115 інцидентів – це найнижчий зареєстрований рівень за майже три десятиліття. Водночас загальна статистика піратських нападів за минулі п'ять років має такий вигляд: 2018 р. – 201; 2019 р. – 162; 2020 р. – 195; 2021 р. – 132; 2022 р. – 115 [1].

Управління ризиками, пов'язаними з піратством, є невід'ємною частиною стратегії безпеки для судноплавних компаній, особливо для тих, які експлуатують судна в регіонах з високим рівнем піратства. Використання сучасних технологій та практик грає ключову роль у зменшенні цього ризику. Отже, до практик менеджменту ризику піратства належать:

1. Системи відслідковування та моніторингу: Встановлення систем GPS та інших сучасних засобів відслідковування дозволяє компаніям не лише контролювати маршрути суден, але й отримувати оперативну інформацію про потенційні загрози та небезпеку піратства у реальному часі.

2. Використання дронів: Використання безпілотних літальних апаратів дозволяє здійснювати нагляд та моніторинг великих водойм з високою точністю і ефективністю. Дрони можуть бути обладнані камерами високої роздільної здатності та навігаційними системами для виявлення піратських суден.

3. Судноплавна компанія може розраховувати на таку допомогу з боку держави або з боку міжнародних скоординованих сил: розміщення військових на борту судна, супровід комерційних суден у найбільш небезпечних районах бойових кораблів, патрулювання військовими кораблями особливо небезпечних районів. Для патрулювання у небезпечних прибережних водах або зниження вартості патрулювання іноді використовуються роботизовані або дистанційно керовані без екіпажні бойові катери USV. Варіант базового Protector USV має довжину 9,5 м, ширину 3,5 м та висоту 4,5 м. Швидкість – 40 вузлів. У носовій частині катера встановлено 7,62 мм кулемет. У базовий комплект катеру входять 4 камери стеження, гідролокатор, електронно-оптичне обладнання здатне передавати трьох вимірне зображення на пункт управління, дистанційно керовані прожектори та сигнальні системи попередження [2, с. 112].

4. Практика залучення приватних транспортних компаній для забезпечення збереження вантажу та приватних військових компаній для охорони корабля і його вантажу

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

є важливою стратегією. Використання сторонніх компаній для перевезення небезпечних вантажів має ряд переваг. Багато транспортних компаній готові надати свої послуги, а деякі з них навіть мають підтримку страхових компаній, що підсилює їхню безпеку та надійність [3, с. 231-233].

У результаті роботи над темою дослідження було зроблено **висновки**:

1. Сучасний аналіз піратства в морській галузі показує, що хоча загальна кількість нападів зменшилася за останні роки, проте це явище залишається серйозною загрозою для судноплавних компаній у всьому світі.

2. Оптимальні практики для забезпечення безпеки суден та екіпажів включають в себе використання сучасних технологій, такі як системи відслідковування та моніторингу, використання дронів, а також співпрацю з приватними транспортними та військовими компаніями для охорони суден.

3. Рекомендації щодо впровадження стратегій управління ризиками для зменшення загрози піратства включають комплексний підхід, що поєднує технологічні інновації та стратегічне планування в сфері безпеки морського транспорту.

Перспективою подальшого дослідження є аналіз сучасного стану піратства в морській галузі з урахуванням останніх тенденцій та змін у характері цієї загрози та виявлення оптимальних практик та стратегій для забезпечення безпеки суден.

List of References

1. Zvit pro morske piratstvo u 2022 roci (2023). *Seafares*. URL: <https://mtwtu.org.ua/news/zvit-pro-morske-piratstvo-u-2022-roci>
2. Frolov, S. M., & Sidorenko, O. V. (2020, March 04). BEZEKIPAZHNI MORSKI ROBOTIZOVANI SISTEMI (KOMPLEKSI) DLYA VISVITLENNYA OBSTANOVKI V AZOVSKOMU MORI. *Zbirnik naukovih prac Centru voyenno-strategichnih doslidzhen NUOU imeni Ivana Chernyakhovskogo*. № 3-67. P. 110–114. URL: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2019-3-67/110-114>
3. Semeniuk Y. V. (2020). USE OF PRIVATE MILITARY COMPANIES TO PROTECT NATIONAL INTERESTS AND STATE SECURITY. *Scientific Notes of Taurida V.I. Vernadsky University, series Public Administration*. No. 2. P. 230–235. URL: <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2020.2/38>

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ У ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРАНТІВ - МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Зайцев Олександр Володимирович
здобувач РВО «Магістр»
факультету судноводіння ХДМА

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

м. Херсон, Україна

sashazaytsev25@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-4882-3364>

Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна

д.п.н., професор,

професор кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін та інноваційної педагогіки ХДМА

***Анотація.** Робота присвячена аналізу ролі соціально-гуманітарних дисциплін у формуванні особистості та розвитку компетентностей майбутніх фахівців, зокрема у морській галузі. Дослідження має на меті виявити потенціал соціально-гуманітарної освіти для розвитку компетентностей магістрантів з вже сформованими професійними навичками.*

Вища освіта має не лише формувати професіоналів, а й громадян та лідерів, що можуть впливати на суспільство. Основна мета освіти полягає у розвитку особистості, формуванні наукової картини світу та розумному виборі кар'єри. Освіта також має стимулювати творчу діяльність, що допомагає особистості розкрити свої здібності та підготуватися до життя в умовах сучасного соціально-економічного та науково-технічного прогресу. В роботі розглядаються аспекти навчання, праці, життя та співіснування як основні завдання освіти. Соціально-гуманітарні освітні компоненти для магістрів морської галузі включають педагогіку та методологію вищої школи, сучасне українське наукове мовлення та філософські проблеми наукового пізнання. Багато студентів, які вже мають певний досвід роботи у морській галузі, часто висловлюють думку, що соціально-гуманітарні дисципліни не є необхідними для них. Однак ці компоненти допомагають майбутнім фахівцям у розвитку їх критичного мислення та оволодівати навичками для вирішення професійних завдань. Навіть якщо студенти вже мають певний досвід у морській галузі, соціально-гуманітарні дисципліни можуть бути корисним доповненням до їхньої професійної підготовки.

Результати дослідження можуть бути корисними для удосконалення освітніх програм та підвищення якості підготовки фахівців у контексті швидкого технологічного розвитку та конкуренції на ринку праці.

***Ключові слова:** заклад вищої освіти, компетентності, світогляд, саморозвиток, розвиток особистості, соціально-економічний прогрес, морська галузь.*

Проблема дослідження полягає у тому, що студенти з вже сформованим рівнем спеціаліста приділяють недостатньо уваги вивченню соціально-гуманітарних дисциплін.

Актуальність дослідження полягає в необхідності розвитку компетентностей магістрантів з уже сформованими професійними навичками через використання соціально-гуманітарної освіти. У контексті швидкого технологічного розвитку та зростаючої

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

конкуренції на ринку праці, це дослідження може виявитися корисним для вдосконалення освітніх програм та підвищення якості підготовки фахівців.

В **аналізі** попередніх досліджень виявлено, що теми, які стосуються соціально-гуманітарної освіти магістрів, вивчалися в аспекті їхнього впливу на розвиток компетентностей. Основні висновки досліджень вказують на значимість соціально-гуманітарної освіти як засобу розвитку ключових навичок та вмінь у студентів.

Дослідження має на **меті** виявити потенціал соціально-гуманітарної освіти для розвитку компетентностей магістрантів з вже сформованими професійними навичками, а також визначити можливі шляхи покращення цієї ситуації.

Завданням дослідження є аналіз наукової літератури та аналіз практичного досвіду щодо використання соціально-гуманітарної освіти для розвитку компетентностей магістрантів.

У закладах вищої освіти не лише відбувається формування професіонала в певній сфері, а й громадянина, майбутнього лідера, який може стати громадським діячем або навіть політиком. Соціально-гуманітарні науки відіграють ключову роль у формуванні особистості, її загальної культури, розвитку логічного мислення та вихованні громадянських позицій і компетентностей. Головне призначення університетів і академій завжди полягало у збагаченні наукового знання, вихованні інтелектуальної еліти держави та суспільства, а також у підтримці та розвитку наукових академічних традицій.

Основна мета освіти полягає в розвитку особистості, що охоплює не лише набуття знань про людину, природу і суспільство, але й формування наукової картини світу, яка допомагає у виборі майбутньої кар'єри. Крім того, освіта спрямована на розвиток різноманітних видів діяльності, таких як комунікативна, розумова, емоційна, фізична та трудова, що формують основні інтелектуальні, трудові, організаційні та гігієнічні навички та уміння, необхідні для повсякденного життя, участі у суспільному житті, постійного навчання та саморозвитку.

Окрім того, освіта має на меті стимулювати творчу діяльність, яка допомагає особистості розкрити свої здібності та підготуватися до життя в умовах сучасного соціально-економічного та науково-технічного прогресу. Також важливим аспектом освіти є формування у молоді розуміння суспільних та особистісних відносин, що дозволяє їм активно брати участь у житті країни, створювати сім'ї та планувати своє майбутнє на основі моральних та естетичних цінностей.

Ураховуючи нові вимоги сучасного життя, основними завданнями освіти є навчити навчатися, навчити працювати, навчити співіснувати та навчити жити.

Вміння навчатися - спрямоване на розвиток здібностей самостійно працювати з різноманітною інформацією, а вміння працювати - на формування навичок для ефективної діяльності в професійній сфері, співпрацю в колективі та уміння виконувати різноманітні ролі. Здатність співіснувати - спрямована на розвиток соціальних, дружніх і сімейних відносин, а вміння жити - на формування світогляду, відповідальності за себе і за долю людства.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Мета закладу вищої освіти полягає в тому, щоб під час навчання студенти, які стають майбутніми фахівцями, здобули навички вирішення професійних завдань та прийняття рішень, які стануть перед ними в їхній майбутній професійній діяльності. Дипломна робота, яку проходять студенти, що навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста, виступає своєрідним підсумком освітнього процесу, поєднуючи теоретичну підготовку з реалізацією навичок та умінь у роботі з інформацією, підготовці документів та в роботі з представниками інших держав та міжнародних організацій.

Тож, які саме соціально-гуманітарні освітні компоненти вивчаються магістрантами – майбутніми фахівцями морської галузі? Студенти, які готуються до роботи у морській галузі, вивчають різноманітні соціально-гуманітарні освітні компоненти, які готують їх до розуміння та вирішення складних проблем, що можуть виникнути у їхній професійній діяльності. Деякі з основних компонентів цих дисциплін включають: педагогіку і методологію, сучасне українське наукове мовлення, філософію та ін.

Майбутньому фахівцеві морської галузі варто опанувати освітню компоненту «Педагогіка та методологія вищої школи» тому, що, урахувавши професійні можливості та траєкторію дуальної освіти у вищій школі, в подальшому здобувачі вищої освіти можуть викладати окремі фахові курси. Відповідно набуті знання, уміння й навички, сприятимуть формуванню професійнометодичних компетентностей (вмінню методично грамотно організувати освітню діяльність тощо), допоможуть у роботі й спілкуванні в колективі (як сталому, так і змінному), соціальній адаптації, допоможуть створити навколо себе сприятливу емоційну атмосферу тощо [5].

Курс «Сучасне українське наукове мовлення» допомагає майбутнім фахівцям морської галузі оволодіти сучасними нормами української наукової мови, розвинути аналітичне мислення та навички роботи з науковими текстами, а також підготуватися до викладання окремих фахових курсів та подальшої кар'єри в морській галузі.

В свою чергу «Філософія» сприяє розвитку критичного мислення, що є важливим для аналізу складних ситуацій та прийняття обґрунтованих рішень на борту судна. Також вона допомагає морякам краще зрозуміти себе, свої цінності та мету життя, що є важливим для досягнення гармонії та успіху в професійній діяльності.

Багато студентів, які вже мають певний досвід роботи у морській галузі, часто висловлюють думку, що соціально-гуманітарні дисципліни не є необхідними для них. Вони вважають, що їхня професійна практика вже надійно підготувала їх до всіх можливих викликів та ситуацій, які можуть виникнути у їхній кар'єрі. Однак варто зазначити, що соціально-гуманітарні дисципліни не лише допомагають розширити горизонти та розвинути критичне мислення, але й готують фахівців до роботи в міжнародному середовищі, де важливо мати розуміння культурних та соціальних відмінностей. Також вони допомагають розвинути навички комунікації, що є ключовим елементом для успішної співпраці та вирішення конфліктних ситуацій на борту судна. Тому, навіть якщо студенти вже мають певний досвід у морській галузі, соціально-гуманітарні дисципліни можуть бути корисним доповненням до їхньої професійної підготовки.

Отже, у **висновку** дослідження можна підсумувати, що соціально-гуманітарні освітні компоненти грають важливу роль у формуванні ідеології та моралі суспільства.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Вони сприяють розвитку особистості, визначають її життєздатність і впливають на підготовку молодого громадянина, який має вирішувати майбутні завдання, як професійні так і громадські. Для магістрантів незалежно від їхніх професійних навичок вони є безпосередньо важливими, оскільки вони сприяють розвитку різноманітних навичок та розумінню ключових аспектів суспільства та культури. Щоб відповідати європейським стандартам, необхідно виховувати покоління розумних, культурно розвинених людей зі збереженням їх професійної компетенції. Це можливо завдяки постійному розвитку освіти, яка формує у магістрантів широкий спектр навичок та компетенцій. Такий підхід формує випускників, які можуть відповідати сучасним вимогам ринку праці та сприяти подальшому розвитку суспільства.

Перспектива дослідження полягає у розширенні розуміння та підвищенні ефективності соціально-гуманітарної освіти для магістрів з вже сформованим професійним досвідом. Основні напрями перспективних досліджень можуть включати: розвиток інноваційних програм, впровадження інноваційних технологій та оцінку їх ефективності.

List of References:

- [1] Dychkivska I.M. "Innovative pedagogical technologies". 3rd edition (Akademvydav) 2015.
- [2] Gopanchuk P. M. «Innovation as a Pedagogical Field» 2022.
<https://ostrozhecka-gromada.gov.ua/news/1649330785/>
- [3] Haustova O.V. «The role of social and humanitarian disciplines in the national-patriotic education of law enforcement personnel» Kharkiv, 2018.
https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_03_2018/pdf/9.pdf
- [4] Nahrybelna I.A. Silabus of the discipline "Pedagogy and Methodology of Higher Education" https://mdl.ksma.ks.ua/pluginfile.php/349169/mod_resource/content/1/Силабус-денна.pdf
- [5] Nahrybelna I.A. Silabus of the discipline "Modern Ukrainian Scientific Broadcasting" https://mdl.ksma.ks.ua/pluginfile.php/349115/mod_resource/content/1/Силабус-денна.pdf
- [6] Leshchenko A.M. Silabus of the discipline "Philosophical Problems of Scientific Cognition" https://mdl.ksma.ks.ua/pluginfile.php/332877/mod_resource/content/1/Силабус-%20ФПНП_СВденна.pdf

АНАЛІЗ АСПЕКТІВ ТА ТЕНДЕНЦІЙ У СФЕРІ КОГНІТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Проценко Андрій Олександрович
здобувач РВО «Магістр»
Факультету судноводіння ХДМА
м. Херсон, Україна

andrpro2000@gmail.com
ORCID: 0009-0003-7453-3635

Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна
д.п.н., професор,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки ХДМА

***Анотація:** когнітивна психологія є однією з найбільш динамічних галузей сучасної психології, що постійно еволюціонує та розширює наше розуміння людського мислення та поведінки. У цій статті ми пропонуємо огляд найновіших досліджень у галузі когнітивної психології, зосереджуючись на таких аспектах, як пам'ять, увага, мислення, сприйняття, та аналізуємо їхній вплив на формування особистості та поведінки. Зокрема, висвітлюється роль цих аспектів у розвитку індивідуальних реакцій, креативності та прийнятті рішень.*

Основною метою є розкриття впливу цих аспектів на людське мислення, поведінку та розвиток. Дослідження зосереджується на аналізі новітніх наукових методів, що дозволяють краще розуміти когнітивні процеси, зокрема функціональної магнітно-резонансної томографії, що надає можливість отримати детальну інформацію про функціонування мозку під час виконання завдань. Метою дослідження є не лише виявлення факторів, що впливають на когнітивні процеси, але й визначення шляхів покращення якості життя та ефективності роботи в різних сферах, таких як освіта, медицина, психотерапія та управління.

Результати дослідження можуть бути важливими для подальшого розвитку теорій когнітивної психології та їх впровадження у практичну діяльність. Наприклад, в освіті це може допомогти у покращенні методів навчання та розвитку когнітивних навичок учнів. У психотерапії результати дослідження можуть бути використані для розробки ефективних підходів до лікування різних психологічних розладів. У сфері управління ці дані можуть допомогти покращити ефективність комунікації та прийняття рішень в організаціях.

***Ключові слова:** когнітивна психологія, тенденції розвитку, аспекти мислення, пам'ять, процедурна пам'ять, механізми консолідації, ефективність роботи, освіта, медицина, психотерапія, управління.*

Вступ. Постановка проблеми полягає в тому, щоб визначити сучасні тенденції у сфері досліджень пам'яті, сприйняття, уважності та концентрації. **Аналіз останніх публікацій та досліджень** дозволив виділити ключові, та фундаментальні питання, що порушуються у галузі інтересу дослідження, а також підібрати ресурси для поглибленого вивчення ключових аспектів, що стали підґрунтям для подальшого огляду. **Актуальність**

вибраної теми пов'язана з оглядом фундаментальних досліджень у галузі когнітивної психології, зокрема вивченні пам'яті, уваги, мислення та сприйняття.

Мета: визначити та проаналізувати тенденції досліджень та інтересів сучасної когнітивної психології

Завдання дослідження: проаналізувати аспекти розвитку у сфері когнітивної психології. Дослідити механізми впливу емоцій, тенденції розвитку та досягнення.

Когнітивна психологія постійно розвивається та розширює наше розуміння людського мислення та пам'яті, що допомагає виявити їхню складність. Як пише Алана Бедлі: «Сучасні дослідження в галузі пам'яті свідчать про те, що цей когнітивний процес є набагато складнішим, ніж раніше припускалось. Вони розкривають різні типи пам'яті, такі як епізодична, процедурна та робоча пам'ять, і вивчають їх взаємозв'язки» [1]. Наприклад, епізодична пам'ять відповідає за зберігання подій та досвіду, що стосується конкретного часу та місця, тоді як процедурна пам'ять дозволяє нам автоматизувати виконання різних завдань без свідомого зусилля. Робоча пам'ять використовується для тимчасового зберігання та обробки інформації під час виконання завдань.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Емоції грають важливу роль у процесі запам'ятовування та когнітивних процесах загалом. Емоційно забарвлені події мають тенденцію краще залишатися в пам'яті людини. Це пов'язано з тим, що емоційний зміст стимулює активність мозку та сприяє більш ефективному запам'ятовуванню та відтворенню інформації.

Спираючись на публікацію «Cognitive neuroscience: The biology of the mind», визначимо, що:

1. Емоційні події активують амігдалоїдну структуру мозку, яка відповідає за обробку емоційних вражень. Це призводить до вивільнення нейромедіаторів, таких як адреналін, які впливають на функціонування мозку та підвищують його чутливість до нової інформації.

2. Емоційно насичені події привертають більше уваги та зосередженості. Це призводить до кращого сприйняття інформації та підвищує її ймовірність запам'ятовування. У психології цей ефект називається «ефект емоційного підсилення пам'яті» [4].

Окрім зазначеного, «емоційно заряджені» події сприяють кращій консолідації пам'яті, що означає, що інформація краще закріплюється у пам'яті на довгостроковий період. Це відкриття має важливі практичні наслідки. У сфері освіти важливо враховувати емоційний контекст при навчанні, оскільки емоційно забарвлені методи можуть поліпшити запам'ятовування та розуміння матеріалу. У психотерапії емоційно заряджені методи можуть використовуватися для покращення пам'яті та заспокоєння пацієнтів. Також, ці дослідження можуть допомогти краще розуміти вплив емоцій на когнітивні процеси в різних ситуаціях життя, що є важливим для розвитку психологічної науки та практики. Аспекти уваги розкривають важливі сторони її функціонування, що допомагають краще зрозуміти природу цього когнітивного процесу. Відзначають, що увага є обмеженим ресурсом, який може бути ефективно розподілений між різними завданнями та стимулами. Наукові дослідження показують, що у нас обмежений запас уваги, і від нашої здатності до

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

управління цим ресурсом залежить ефективність нашого функціонування у різних ситуаціях [3].

На особливу увагу заслуговує розвиток нових методів дослідження, таких як функціональна магнітно-резонансна томографія (fMRI), яка дозволяє не лише візуалізувати активність мозку під час виконання завдань, але й досліджувати механізми управління увагою та її взаємозв'язок з іншими когнітивними процесами [2]. Ці нові методи надають можливість отримати більш детальну інформацію про те, як мозок реагує на різні стимули та як саме увага регулюється та контролюється.

Дослідження мислення відкривають нові горизонти для розуміння цього складного процесу та його впливу на наше повсякденне життя. Зокрема, вони привертають увагу до процесів прийняття рішень та розв'язання проблем, що є ключовими складовими мислення [4].

Мислення є більш гнучким та контекстуальним, ніж раніше вважалося. Це означає, що наші рішення та способи мислення можуть змінюватися в залежності від конкретної ситуації, а також від соціальних та культурних факторів, що нас оточують. Наприклад, те, як ми розв'язуємо проблеми або приймаємо рішення, може бути сильно впливаним нашими особистісними переконаннями, культурними цінностями чи соціальним середовищем, в якому ми знаходимося. Ця гнучкість виражається у здатності індивіда адаптувати свої мислинні стратегії та приймати рішення в залежності від умов та контекстуальних факторів.

Дослідження сприйняття вказують на те, що цей процес є активним та конструктивним, а не простим прийняттям інформації зовнішнього світу. Замість цього, сприйняття відбувається через фільтрацію та обробку інформації наших сенсорних систем.

Наприклад, індивідуальні особливості, такі як особистісні переконання, культурні норми та соціальні впливи, можуть суттєво впливати на процеси мислення та прийняття рішень. Дослідження показують, що рішення людини можуть бути керовані не лише логічним мисленням, але і емоційними аспектами, що розширює наше розуміння природи прийняття рішень [2].

Процес сприйняття є активним та конструктивним. Замість простого прийняття інформації зовнішнього світу, сприйняття відбувається через фільтрацію та обробку сенсорних сигналів, а також застосування внутрішніх моделей світу, досвіду та очікувань. Ці дослідження демонструють активну роль індивіда у процесі сприйняття, підкреслюючи, що індивіди створюють своє унікальне сприйняття на основі свого внутрішнього уявлення про світ.

Наприклад, дослідження показують, що люди мають тенденцію сприймати інформацію таким чином, щоб вона відповідала їхнім очікуванням та попередньому досвіду. Це може призводити до виникнення сприйняттєвих ілюзій або перекручень у сприйнятті [5].

Однак, дослідження також вказують на те, що сприйняття може бути модифіковане досвідом та навчанням. Наприклад, люди можуть навчитися розрізняти між схожими об'єктами або реагувати на певні стимули відповідно до своїх потреб та цілей, що зумовлені персональними переконаннями, чи вимогами.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Знання в галузі когнітивної психології мають широкі практичні застосування в різних сферах, включаючи ефективність роботи, освіти, медицину, психотерапію та управління. В ефективності роботи розуміння когнітивних процесів може допомогти оптимізувати робочі процеси та підвищувати продуктивність. Наприклад, механізм уваги і концентрації допомагають розробити методики управління робочим часом та покращити ефективність виконання завдань. В освіті знання когнітивної психології можуть допомогти розробити більш ефективні методики навчання та оцінки знань, враховуючи індивідуальні особливості учнів. Наприклад, розуміння механізмів запам'ятовування та обробки інформації може допомогти вчителям створити ефективніші програми навчання та методи запам'ятовування матеріалу. Використання когнітивно-поведінкової терапії може допомогти пацієнтам впоратися з негативними думками та емоціями. У психотерапії знання когнітивної психології можуть бути використані для розробки індивідуалізованих методик роботи з клієнтами та вирішення їх проблем. У галузі управління, знання про когнітивні процеси можуть бути використані для оптимізації комунікації та прийняття рішень, що будуть ефективні в складних ситуаціях [6].

Висновок: На основі поставленого завдання, наше дослідження аналізувало різноманітні аспекти розвитку у сфері когнітивної психології. Ми досліджували механізми впливу емоцій на когнітивні процеси, виявляли тенденції розвитку цієї науки та розглядали досягнення у цьому напрямку.

Аналіз досліджень підтверджує важливість розуміння впливу емоцій на когнітивні функції. Механізми цього впливу, такі як активація амігдалоїдної структури мозку та підвищення уваги під впливом емоційно насичених подій, показують, що емоції відіграють ключову роль у сприйнятті та обробці інформації.

Тенденції розвитку в галузі когнітивної психології вказують на постійне розширення наших знань та розуміння процесів мислення, пам'яті, уваги та сприйняття. Нові тенденції у цій галузі включають в себе розробку більш точних методів дослідження, розвиток інноваційних підходів до вивчення когнітивних функцій функціонування мозку. Ці тенденції включають в себе використання новітніх технологій, таких як функціональна магнітно-резонансна томографія, сприяє глибшому розумінню процесів, що відбуваються в людському мозку під час різних когнітивних функцій.

Увага створюється як обмежений ресурс, який може бути розподілений між різними завданнями та стимулами. Мислення проявляється як більш гнучкий та контекстуальний процес, який може бути модифікований досвідом та очікуваннями. Сприйняття, своєю чергою, є активним конструктивним процесом, що залежить від різноманітних факторів, включаючи досвід та емоційний стан.

Вивчення когнітивних процесів важливо для різних сфер життя, включаючи освіту, психотерапію та управління. Розуміння того, як працює наш мозок, може допомогти покращити навчальні та робочі процеси, а також забезпечити краще психологічне благополуччя.

Нарешті, дослідження дозволили виявити досягнення у галузі когнітивної психології, які включають покращення методів діагностики та лікування розладів, розробку

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

ефективних навчальних та психологічних програм, а також розвиток нових теорій та концепцій щодо функціонування людського мозку, та психологічні функції людини.

List of Reference:

- [1] Baddeley, A. (2003). Working memory: looking back and looking forward. *Nature Reviews Neuroscience*, 4(10), 829-839.
- [2] <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3073717/>
- [3] Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. Macmillan.
- [4] Gazzaniga, M. S., Ivry, R. B., & Mangun, G. R. (2018). *Cognitive neuroscience: The biology of the mind*. W.W. Norton & Company.
- [5] Eysenck, M. W., & Keane, M. T. (2015). *Cognitive psychology: A student's handbook*. Psychology Press.
- [6] Головач, В. В. (2017). *Організаційно-психологічні аспекти управління персоналом в сучасній організації*. Київ: Наукова думка.

СПОСОБИ ЗАЦІКАВЛЕННЯ «ЗУМЕРІВ» ДО НАВЧАННЯ: ПОШУК МОТИВАЦІЇ

Сапожніков Д.Д.

здобувач РВО «Магістр»
факультету судноводіння ХДМА
м. Херсон, Україна
disap24@gmail.com

ORSID: <https://orcid.org/0009-0007-6204-6230>

Науковий керівник: Нагрибельна І.А.

д.п.н., професор,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки ХДМА

***Анотація.** У цьому дослідженні докладно проаналізовано проблему мотивації сучасних здобувачів вищої освіти (ЗВО) у контексті опанування нового матеріалу. З'ясовано, що сучасна освіта повинна бути актуальною, зацікавлюючою та мотивуючою. Докладно розглянуті особливості «покоління Зумерів», а саме чим вони відрізняються від попередніх поколінь ЗВО, їх погляди та здібності, визначені ключові проблеми з якими стикаються ці студенти. Особливу увагу приділено «поколінню Z» в Україні, зміні їх світосприйняття через призму постійних тяжких історичних випробовувань. Також сюди можна віднести постійну невизначеність у майбутньому та соціокультурні та технологічні зміни у світі. Далі з'ясовані основні фактори, що впливають на мотивацію*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

здобувачів, та представлені дослідження стосовно виявлення різних методів та підходів для зацікавлення студентів у навчанні. Окрема увага приділена стратегіям та рекомендаціям для викладачів, які спрямовані на підвищення мотивації у молоді, використання новітніх педагогічних методик та побудову сучасного навчального середовища. До цих рекомендацій ми віднесли: використання сучасних технологій, створення оригінальних та актуальних матеріалів лекцій, взаємодія та комунікація під час занять, використання різноманітних форматів навчання, стимулювання індивідуального розвитку ЗВО.

Проаналізовано результати впровадження ефективних стратегій заохочення та підтримки студентів у процесі отримання нових знань. На основі цього надано рекомендації для подальшого покращення навчального процесу та мотивації студентів-зумерів.

Дослідження базується на аналізі наукових джерел і практичного досвіду у сфері сучасної освіти.

Ключові слова: мотивація, зацікавлення, «зумери», навчання, сучасні стратегії.

Вступ. Студіювання питання зміни поколінь зумовило **постановку проблеми**, яка полягає в тому, щоб визначити ефективні стратегії та методи зацікавлення зумерів як здобувачів вищої освіти (ЗВО) до навчання.

Актуальність обраної теми зумовлена потребою розробки ефективних методик та стратегій зацікавлення "зумерів" вищою освітою, способів забезпечення їх успішної адаптації у сучасному світі та підготовки здобувачів до викликів суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на те, що це питання є актуальним і ця проблема добре досліджена такими науковцями і практиками: Шона Кокс, Олена Коваль, Руффало Ноель Левітц, Марина Бурлачка та інші.

Мета: дослідити проблему мотивації зумерів та з'ясувати способи їх мотивації до освіти.

Завдання дослідження: проаналізувати сучасні тенденції розвитку інформації; з'ясувати поняття «зумер» та визначити їх потреби для формування мотивації; представити практичні поради для мотивації сучасних студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів

Світ швидко розвивається, разом із ним змінюються і підходи в системах навчання. З початку існування людства способи пошуку інформації суттєво змінювалися і продовжують змінюватися з розвитком науки і технологій. Первісні люди колись за допомогою жестів з'ясовували, як добувати вогонь, а люди ХХІ сторіччя за допомогою штучного інтелекту хочуть колонізувати інші планети і побороти всі відомі хвороби. Всього цього не можливо було б досягти без сучасних систем знань та здобутків у всіх наукових сферах.

Еволюція освіти є закономірним явищем, оскільки життя людей постійно зазнає змін, а разом з ним змінюються і потреби людей. Освіта відображає ці зміни і адаптується до нових вимог і викликів. Розуміння важливості сучасної освіти починається з її

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

орієнтованості на сучасну інформацію. Але інколи ми стикаємось з тим, що інформація, яка доходить до нас у період навчання швидко стає не актуальною. Це пов'язано з тим, що сучасний світ постійно прогресує, і відповідна інформація швидко втрачає свою актуальність.

У наш час студентів зацікавити гуманітарними дисциплінами стає все складніше, оскільки основна маса здобувачів вищої освіти (ЗВО) зараз належать до «покоління зумерів». Зумери - це всі люди, які народилися в період між 1997 і 2012 роками. Дослідники вважають, що це перше digital native покоління: вони не уявляють свого життя без смартфона. Зумери є «найбільшим» поколінням в історії: найбільш расово та етнічно різноманітне, найосвіченіше, найбільш обізнане у цифрових технологіях і найбільш глобальне завдяки інтернету [1].

Покоління зумерів в Україні - це люди які побачили занадто багато трагедій за своє не довге життя, це і боротьба з тероризмом, революції, пандемія і карантини, а зараз це стан війни. Всі ці події звісно змінили і продовжують змінювати світогляд і світосприйняття сучасної молоді. Через військові дії більшість студентів змінили звичні аудиторні заняття і паперові підручники на конференції у мобільних застосунках та віртуальні засоби опанування матеріалу. З одного боку, всі ці страшні події дали поштовх сучасній освіті, зараз люди можуть знаходитися в різних куточках світу і дистанційно отримувати бажані знання сидячи вдома, з іншої сторони – погіршилась якість освіти, соціалізація студентів, та навіть прості стосунки між людьми.

Із кожним роком ускладнюється процес мотивації молоді до навчання. Складна ситуація в освіті позбавила велику частину студентів бажання належно навчатися. Багато з них вважає, що інформація яку вони отримують на парах застаріла і не актуальна, і що навіть диплом їм може не знадобитися. З огляду на означене мотивація є важливою складовою ефективного викладання та навчання. Тому, ми вважаємо, що одна із основних проблем в освіті – це зниження мотивації студентів до навчання.

У науковій площині поняття мотивація – це (від lat. «Movere») спонукання до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, керуючий поведінкою людини, який визначає його спрямованість, організованість, активність і стійкість; здатність людини через працю задовольняти свої потреби [2].

Навчання як провідний вид діяльності вимагає зусиль, тому, якщо студенти демонструють бажання і досягають успіху, вони заслуговують на відзнаку. Коли здобувачі відчувають себе досвідченими в певній галузі, у них розвивається почуття свободи, вибору. Відповідно студенти отримують новий стимул до подальшого навчання. В освіті мотивація допомагає молодим людям зосередити свою увагу на ключовій цілі чи результаті. Мотивовані студенти виявляють ініціативу, витримку та стійкість, використовують свою зацікавленість, цінують свої професійні та освітні здобутки. Вони готові організувати власну траєкторію самонавчання. У мотивованого студента набагато більше шансів реалізувати свій потенціал і досягти успіху.

Головна мотивація покоління Z – інтерес. Якщо їм не цікаво, вони не будуть навчатися та працювати навіть за велику винагороду. Концентрація уваги у зумерів низька саме через відсутність інтересу. У сучасних умовах не можна змусити йти до мети заради

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

майбутнього, оскільки воно настільки заплутане, що це не має жодного сенсу. Хто міг подумати що ще п'ять років тому, що буде світова пандемія та війна, але це сталося, тому сучасні події тільки підтверджують ці наративи. Для зумера важливо розуміти, що він робить і для чого він це робить. Він не буде вчитися добре або опановувати навчання лише тому, що це важливо для кар'єри чи батьків. Йому потрібні конкретні знання для реалізації сьогоденних завдань.

Як зазначив Руффало Ноель Левітц у своїй праці «Задоволеність та пріоритети дорослих студентів»: «некласичні студенти не мають терпіння «бігати по колу» від свого коледжу чи університету. Вони очікують безперебійних процесів, контекстуального обслуговування та постійного доступу до інформації. Коли навчальний заклад не може відповідати цим очікуванням, це суттєво впливає на рівень задоволеності студентів» [3].

Мотивувати покоління Z до навчання можна за допомогою різноманітних підходів, які відповідають уподобанням та потребам сучасної молоді. Ось кілька актуальних стратегій, які можуть вмотивувати студентів:

1. Використання сучасних технологій. Мультимедіа, візуальні матеріали, відео, презентації, інтерактивні лекції та вправи, різні навчальні застосунки та онлайн платформи - все це зробить сучасне навчання цікавішим та привабливішим.

2. Створення оригінальних та актуальних матеріалів лекцій. Сучасні студенти цінують сучасну та виважену інформацію викладену в конспекті. Вони хочуть одразу бачити, де ця інформація їм знадобиться на практичному рівні.

3. Взаємодія та комунікація під час занять. Робота в групах, дискусії та спільне розв'язання завдань можуть підвищити зацікавленість студентів у навчанні.

4. Використання різноманітних форматів навчання. Окрім традиційних лекцій, можна також застосовувати онлайн-курси, вебінари, стріми. Це допоможе урізноманітнити матеріали лекцій, та надати експертні оцінки від спікерів цих проектів. Впровадження креативних форм роботи на заняттях заохочує студентів до творчої діяльності.

5. Стимулювання індивідуального розвитку ЗВО: дозволяти студентам обирати теми або проекти, які їх цікавлять, і спонукати їх до розвитку своїх індивідуальних навичок та здібностей.

Загалом, ключем до мотивації студентів покоління Z є створення захоплюючого та підтримуючого середовища, де вони можуть розвивати свої навички та здібності. А головна мета сучасної освіти - підготувати студентів до реальних умов життя та сформувані практичні навички застосування набутих знань у соціумі. Якість сучасної освіти повинна відображати той самий споживчий досвід, який здобувачі отримують у своєму повсякденному житті. Зараз студенти вже не відповідають шаблону молодих людей, які щойно закінчили школу. Вони вимагають від навчальних закладів особистісного підходу до кожного, та хочуть щоб університет зміг завоювати їх увагу. Зацікавленні студенти більш мотивовані на здобуття знань, тому кожному викладачеві перед тим як розпочати вивчення нового предмету потрібно пояснити для чого вони його вивчають, та де це може знадобитися у їхньому житті.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Підсумовуючи означене, виділемо мотивацію як пріоритет формування сильної, освіченої, розвиненої особистості. Розглянувши різноманітні способи мотивації «зумерів», ми з'ясували, що створення стимулюючого середовища, використання сучасних методів та форм подачі інформації, впровадження гнучких підходів з боку освітніх закладів сприяють підвищенню мотивації молоді. Крім того, ми впевнені, що заохочувальне ставлення викладачів до своїх студентів, їх досягнень та зусиль є ключовим фактором у формуванні мотивації до навчання. Всі ці систематичні заходи можуть значно підвищити якість освіти, сприяти активному залученню студентів до освітнього процесу та підготувати їх до успішного подальшого життя і роботи у суспільстві.

Даний аспект не вичерпує усієї порушеної проблематики, а є одним із перспективних напрямів щодо подальшого дослідження тем сучасного навчання та мотивації ЗВО.

List of References:

1. Koval O. (2023, April 04). *The generation that changes everything: how to understand modern teenagers*. Osvitoria. URL: <https://osvitoria.media/opinions/pokolinnya-yake-zminyuye-vse-yak-zrozumity-suchasnyh-pidlitkiv/>
2. Eastern Interregional Department of the State Labour Service of Ukraine. (2023, September 23). *How to motivate employees for official employment?* Ministry of Economy of Ukraine, State Labour Service of Ukraine. URL: [https://smu.dsp.gov.ua/news/iak-motyvuvaty-pratsivnykiv-na-ofitsiine-pratsevlashtuvannia/#:~:text=%D0%9C%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%CC%81%D1%86%D1%96%D1%8F%20\(%D0%B7%20%D0%BB%D0%B0%D1%82.,%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%8F%D0%BA%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D0%B5%D0%B7%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83](https://smu.dsp.gov.ua/news/iak-motyvuvaty-pratsivnykiv-na-ofitsiine-pratsevlashtuvannia/#:~:text=%D0%9C%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%CC%81%D1%86%D1%96%D1%8F%20(%D0%B7%20%D0%BB%D0%B0%D1%82.,%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%20%D1%8F%D0%BA%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%80%D0%B5%D0%B7%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83)
3. Cox S. (2023, May). *Modern Education: Ultimate Guide to Meet Students Needs*. Modern Campus. URL: <https://moderncampus.com/blog/modern-education-ultimate-guide.html>

РІВНІ ВОЛОДІННЯ НАУКОВИМ МОВЛЕННЯМ ЯК МАРКЕР СФОРМОВАНOSTI МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО СПІКЕРА

Нагрибельна Інна Анатоліївна
доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки ХДМА
м.Херсон, Україна
innanagribelna@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-6393-3754>

***Анотація.** Основна проблема, що репрезентована в дослідження має на меті представити науковий аналіз рівнів володіння науковим мовленням як дієвих маркерів сформованості мовної особистості сучасного спікера. У межах наукового пошуку було висвітлено базові дефініції проблеми; визначено рівні володіння науковим мовленням. У дослідженні виділено такі: ціннісний; світоглядний; культурологічний; особистісний; пізнавальний; поведінковий. У дослідженні обґрунтовується теза про те, що всі означені рівні виступають важливим маркером сформованості мовної особистості сучасного спікера. Своєю чергою акцент на сформованості мовної особистості сучасного спікера зумовлений зростанням суспільного попиту до отримання інформації, що ретранслюється за допомогою спікерів різних галузей.*

У результаті аналізу порушеної проблеми в дослідженні представлено висновки, в яких стверджується, що сучасний спікер/доповідач буде цікавим своїй аудиторії не тільки завдяки темі/ проблемі, яку він репрезентує, а й через свою риторичну та мовну майстерність, вміння налагодити контакт зі слухачами та рівень сформованості власної мовної особистості. Безперечно такий акцент на формуванні сучасної мовної особистості спікера лише підсилює необхідність усвідомлення сутності визначених рівнів та потребу спікера відповідати їм.

***Ключові слова:** наукове мовлення; мовна особистість; комунікативний рівень; професійна комунікація; міжособистісна комунікація.*

Вступ.

Постановка проблеми дослідження рівнів володіння науковим мовленням як маркер сформованості мовної особистості сучасного спікера зумовлена зростанням суспільного попиту до отримання інформації, що ретранслюється за допомогою спікерів різних галузей - це тематичні оглядачі, політологи, експерти, коучі, які в узагальненому сприйнятті мають функцію спікера/доповідача. **Актуальність** порушеної теми обумовлена потребою наукового аналізу рівнів володіння науковим мовленням як маркерів сформованості мовної особистості сучасного спікера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, порушена проблема є актуальною в науковому середовищі та вирізняється певною дискусивністю у колі практиків (О. Вержиховська, О. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, Н. Лопатинська, Л. Мацько, І. Нагрибельна, М. Пентилюк, Т. Симоненко). Усе означене свідчить про актуальність дослідження мовної особистості сучасного спікера/доповідача та потребує деталізації та осмислення рівнів володіння науковим мовленням як чіткого маркера сформованості мовної особистості.

Мета дослідження полягає в науковому аналізі рівнів володіння науковим мовленням як маркерів сформованості мовної особистості сучасного спікера. Логіка наукового пошуку передбачає постановку таких **завдань**:

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

- проаналізувати науково-методичну літературу з порушеної проблеми та визначити її ключові дефініції;

- означити рівні володіння науковим мовленням.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів.

Студіювання означеної в дослідженні проблеми дозволяє стверджувати, що в сучасній науковій літературі існує низка термінів для виділення ключових понять, що пов'язані з темою рівнів володіння науковим мовленням як маркерів сформованості мовної особистості. Узагальнимо ті, що мають значення для нашої роботи (Таблиця 1)

Таблиця 1- Ключові дефініції проблеми дослідження

Дефініція	Тлумачення	Автор/авторка
Риторика -	наука, що вивчає способи побудови виразної мови; наука красномовства, ораторське мистецтво. Риторика інтегрує в собі змістові компоненти цих наук а також філософії, логіки, психології, лінгвістики, етики та ін..	Любов Мацько
Мовна майстерність -	здатність особистості для викладу своїх думок з урахуванням мовних норм обирати з можливих варіантів найбільш вдалий, точний у семантичному і стилістичному відношеннях	Георгій Богін
Мовна компетенція -	складова мовнокомунікативної компетенції створює підґрунтя знань про світ, про те, як і коли використовувати мову, передбачає опанування мовної системи за рівнями фонетики, лексики, морфології, синтаксису, стилістики тексту, тобто формування лексичної, орфографічної, орфоепічної, граматичної, синтаксичної компетенцій	Ноам Хомський

Узагальнюючи наукові твердження дослідників (О. Вержиховська, О. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, Н. Лопатинська, Л. Мацько, І. Нагрибельна, М. Пентилюк, Т. Симоненко) визначимо й важливі складові мовної особистості. До них відносять рівні володіння науковим мовленням:

- ціннісний (система цінностей);
- світоглядний (система життєвих смислів);
- культурологічний (рівень засвоєння культури);
- особистісний (індивідуальний);
- пізнавальний (розуміння лексико-фразеологічного потенціалу;
- граматичних форм і конструкцій, стилістичного розмаїття рідної мови);

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

- поведінковий (мовна поведінка, поведінка у типових ситуаціях спілкування).

Володіння предметом виступу/доповіді/комунікації - це не остаточний показник сформованості мовної особистості сучасного спікера. Своєю чергою практичне опанування усіма означеними рівнями є чітким маркером такої сформованості.

У результаті аналізу порушеної проблеми можемо зробити **висновки** та стверджувати, що сучасний спікер/доповідач буде цікавим своїй аудиторії не тільки завдяки темі/ проблемі, яку він репрезентує, а й через свою риторичну та мовну майстерність, вміння налагодити контакт зі слухачами та рівень сформованості власної мовної особистості. Основним маркером такої сформованості слугують описані в дослідженні рівні та потреба мовця їм відповідати.

Порушена тема має перспективи подальшого дослідження та може бути реалізована засобом визначення практичних рекомендацій щодо формування сучасної мовної особистості.

List of References

[1] Klimova, K. J. (2010). Theory and practice of formation of linguistic and communicative professional competence of students of non-philological specialties of pedagogical universities: monograph. Zhytomyr : Ruta.

[2]. Nahrybelna I.A. (2021). Teaching the Ukrainian language to future specialists in the maritime industry by means of digitalization. Pedagogical Sciences, 94, 151-157.

[3]. Naydenova A. V. Intellect-maps as a tool for effective work with information. URL: <https://ru.calameo.com/books/004373434dec4e2bf2b83> .

ЛІДЕРСТВО ТА ТОКСИЧНЕ ЛІДЕРСТВО В ЕКІПАЖІ: ВПЛИВ НА РОБОТУ В КОМАНДІ

Шульгін Владислав Віталійович

здобувач РВО «Магістр»

факультету судноводіння ХДМА

м. Херсон, Україна

mr.vladshulgin09@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-5001-0575>

Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна

д.п.н., професор,

професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

та інноваційної педагогіки ХДМА

***Анотація:** У дослідженні представлено результати впливу токсичного лідерства на ефективність праці, та моральний та психологічний стан моряка. На вибір теми вплинуло поширення токсичного лідерства на борту суден. Метою роботи є аналіз впливу токсичного лідерства роботу у команді. Розглянуто результати негативного впливу та способи боротьби з ними. Згадані ключові відмінності токсичного лідерства від ефективного лідерства, що допомагає працівникам розрізняти їх. Було проведено опитування досвідчених моряків. За результатами електронного опитування було надано практичні рекомендації щодо способів справитися з токсичним впливом та його наслідками. Дослідження наголосило на важливості навчання нових лідерів ефективному управлінню командою та комунікації, щоб запобігти токсичному лідерству на борту кораблів. Розглянуто подальшу перспективу дослідження, та її користь для нового покоління моряків. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на більш глибоке розуміння причин токсичного лідерства та розробку більш ефективних методів його запобігання і боротьби з ним. Крім того, підкреслено необхідність регулярного моніторингу психологічного стану моряків і створення системи підтримки, яка допоможе морякам справлятися з труднощами та зменшити негативні наслідки токсичного лідерства. Такі заходи сприятимуть покращенню якості життя моряків та ефективності їхньої праці. У цілому, дослідження підкреслює необхідність постійної уваги до проблеми токсичного лідерства та заохочення ефективного лідерства на борту кораблів. Це забезпечить високий рівень морального та психологічного здоров'я моряків, а також сприятиме загальному підвищенню ефективності їхньої праці.*

***Ключові слова:** токсичне лідерство, ефективність праці, вплив токсичного середовища, якості лідера.*

Вступ. Аналіз ефективності праці на судні вплинув на постановку проблеми токсичного лідерства та його впливу на роботу в команді. **Актуальність вибраної теми** пов'язана з поширенням проблеми токсичного лідерства та його впливом на ефективність праці екіпажу. **Аналіз останніх публікацій** на тему дозволив виділити декілька онлайн ресурсів для отримання інформації. **Метою роботи** є дослідження впливу токсичного лідерства на екіпаж та його роботу. **Завданнями наукової розвідки** є надання практичних порад щодо того, як моряку розуміти та реагувати на токсичне лідерство.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів.

Лідерство, це складна комбінація особливостей мислення, що може бути вивчена. Це уміння, дисципліна, спосіб мислення, все це може бути покращене за рахунок практики.

Лідерство це процес керування та впливу, спрямований на досягнення спільної мети. Воно складається з комбінації умінь, якостей та поведінок, що дозволяють людині надихати інших. Мотивувати на роботу у групі, як частина команди. Ці процеси чітко помітні на судні, де моряки працюють разом, для забезпечення його безперервної та правильної роботи [1].

Спираючись на дослідження MITAGS (Maritime Institute of Technology and Graduate Studies), визначимо та прокоментуємо характеристики ефективного лідера:

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

1. *Вмотивованість*: Насамперед якісний лідер повинен пристрасно відноситись до своєї роботи, та вдосконалювати свої навички, не тільки для себе, а й на благо команди.

2. *Комунікбельність*: Будь-яке обговорення лідерства включає в себе фокус на комунікції. Комунікбельність не означає просто балакучість. Головне - переконатися, що працівники знають, чого від них очікують у будь-який момент часу, а не чекати, що люди прочитають ваші думки.

3. *Гідність*: Будь-який лідер повинен бути прикладом етичної поведінки у своїй роботі та гідного характеру. Підсумовуючи, члени екіпажу повинні поважати вас як особистість, а не тільки як моряка. Покажіть, що ви дбаєте про людей, з якими взаємодієте, і що ви зацікавлені в успіху кожного, а не тільки в своєму власному [2].

Водночас токсичне лідерство залишається великою проблемою в морській індустрії. Токсичними лідерами вважаються ті, хто використовує позиційну владу або власні амбіції, щоб поставити підлеглих у не вигідне становище. Вони часто ставлять власні інтереси чи владу вище за інтереси команди чи організації.

Студювання проблеми дозволило виділити поширені якості токсичного лідера:

1. *Авторитаризм*: надмірно авторитарні, використовують страх та маніпуляції для збереження контролю. Не вітають інакомислення, що призводить до придушення креативності.

2. *Відсутність емпатії*: часто демонструють брак емпатії та турботи про почуття, потреби і благополуччя своєї команди. Нечутливі до особистих і професійних проблем своїх підлеглих.

3. *Фаворитизм*: можуть обирати фаворитів, та ставитись до них винятково. До інших можуть проявляти жорстоке ставлення, що може призвести до розколу.

4. *Знуцання*: можуть вдаватись до знущань, що може мати серйозні психологічні та емоційні наслідки для членів команди.

5. *Егоцентризм*: часто ставлять себе вище за потреби команди чи організації

6. *Мобінг*: знущання у будь-якому контексті, або знущання на робочому місці, особливо коли вони здійснюються групою, а не окремою особою [3].

Результати токсичного лідерства є дуже серйозними, починаючи з високої плинності кадрів до зниження морального духу та продуктивності. Все це негативно впливає на ефективність праці моряка та його бажання працювати в токсичному середовищі. Усі вищезгадані якості токсичного лідера мають вплив на різні аспекти роботи. І у той час коли хтось має можливість самостійно впоратись із токсичним впливом, інші ж цього зробити не можуть. Як результат, можна спостерігати пригнічений моральний та психічний стан моряка. А у деяких випадках і сліди фізичних травм. Через довготривале знаходження у токсичному середовищі моряки вимушені користуватися послугами психологів, змінювати місце роботи. Це може впливати не тільки на ефективність праці, а й на життя в цілому. Існують і випадки коли людина не в змозі справитись із постійним психічним навантаженням, та завдає фізичної шкоди її кривднику.

У процесі вивчення порушеної проблеми, було проведено опитування досвідчених моряків. Вони відповіли на питання щодо розуміння відмінностей двох типів лідерства та

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

дали поради як поводитись із токсичним лідером. За результатами опитування були виділені такі поради:

1. Сформулювати проблему та направити скаргу у компанію або ITF (International Transport Workers' Federation).

2. Концентруватися на своєму ментальному здоров'ї та підходити до вирішення ситуації з урахуванням практичних порад.

3. Адаптуватися до ситуації роботи у закритому колективі та розвивати стресостійкість.

4. Встановити власні кордони, займатись саморозвитком та мінімізувати контакт з токсичною особою.

5. Залишатись спокійним, вести контрольовані бесіди, документувати випадки токсичної поведінки.

У результаті порушеної проблеми можемо зробити **висновок**, що лідерство є фундаментальною функцією та сильною якістю фахівця морської галузі який претендує на пріоритетний статус у колективі. Кожна людина, яка є лідером, повинна знати, розуміти та дбати про ментальне здоров'я свого екіпажу. Враховувати їхні недоліки та справлятися з ними. Бути уважним і підтримувати позитивну атмосферу серед усіх членів екіпажу. Бути хорошим лідером – це професійний досвід, особистісні якості та навичка, якої слід навчати нове покоління моряків, оскільки саме воно має знівелювати токсичний вплив окремих членів екіпажу на роботу всієї команди.

Перспектива подальшого дослідження теми вбачається у отриманні більшої кількості відповідей на онлайн опитування та подальший їх аналіз. У результаті аналізу буде збільшуватись архів порад досвідчених моряків щодо способів справитись з моральним та психологічним навантаженням у токсичному середовищі. На основі цього архіву можна навчати нове покоління моряків, та посилювати їхню стійкість та імунітет до токсичності.

List of reference

1. Leadership at sea: What makes a great Captain by Capt. VS Parani - (<https://safety4sea.com/cm-leadership-at-sea-what-makes-a-great-captain/>)
2. Leadership at Sea article – (<https://www.mitags.org/leadership-at-sea/>)
3. Take Down Toxic Leadership for Good by Lieutenant Lindsay C. Duplessis – (<https://www.usni.org/magazines/proceedings/2023/august/take-down-toxic-leadership-good>)
4. Link to Google form - <https://forms.gle/Nbb4PFaQLyBqwNaF8>

ВПЛИВ ТРИВАЛИХ РЕЙСІВ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ФАХІВЦІВ
МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Юровський Олександр Михайлович

здобувач РВО «Магістр»

факультету судноводіння ХДМА

м. Херсон, Україна

yurovskiy1alex@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/>

0009-0000-5934-4869

Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна,

д.п.н., професор, професор

кафедри соціально-гуманітарних

дисциплін та

інноваційної педагогіки ХДМА

***Анотація.** Головна ідея дослідження полягає у необхідності звернути увагу на складну професію моряка, яка стає в рази складнішою під впливом зовнішніх чинників, а тривалі рейси значно впливають на психоемоційний стан фахівця. Дана проблема лишається актуальною у зв'язку з тим, що тривалі рейси призводять до погіршення фізичного та психоемоційного стану здоров'я моряка: з одного боку моряк має працювати задля забезпечення родини та її майбутнього і довгий час перебування в рейсі – краще для матеріального статку родини. З іншого боку, довге перебування у рейсі дається взнаки, як на психоемоційному стані так і на фізичне здоров'я моряка. До професійних захворювань моряків, які є результатом таких наслідків, належать: серцево-судинні захворювання, розлади м'язової і скелетної структури тіла, захворювання, що передаються статевим шляхом, гіпертонія, а також психологічні проблеми та ін. Близьким, які зустрічають моряків з тривалого рейсу потрібно знати: що фізіологічно впливає на адаптацію моряка після рейсу; що має значення для психічного стану; як слід поводитися сім'ї, коли моряк прийшов з рейсу. Важливо зрозуміти: яким би міцним, високоадаптивним не був організм моряка, у нього є свої межі. І йому, як і будь-якій людині, необхідний повноцінний відпочинок, від відповідних навантажень, які він переносить. Чим більше спокою члени родини забезпечують моряку після повернення з рейсу - тим краще це позначиться на добробут сім'ї та на стані його здоров'я.*

***Ключові слова:** психоемоційний стан, час рейсу, сім'я, моряк, відпочинок*

Вступ. Для ефективного дослідження є потреба, як власного досвіду так і моряків, що мали довгі рейси, а також досвід фахівців медицини, що працюють з моряками.

Постановка проблеми впливу тривалих рейсів на психоемоційний стан фахівців морської галузі зумовлена тим, що моряк – це професія, яка вимагає високої

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

сконцентрованості, відповідальності, уважності, психологічної стійкості та фізичної витривалості. Робота моряка – це високий рівень відповідальності з метою забезпечити безпеку всієї команди, судна і вантажу. Однією з важливих професійних якостей моряка є потреба знаходитись в стані оперативного реагування, тонусі. Водночас тривалі рейси впливають на психічний та емоційний стан фахівця морської галузі та потребують пошуку шляхів уникнення описаного стану після його закінчення.

Актуальність обраної теми пов'язана з тим, що тривалі рейси (понад шість місяців) можуть призвести до зміни фізичного та психоемоційного стану моряка: підвищеної сонливості, втрати якості сну та зниження мотивації. Такий стан призводить до погіршення як фізичного, так і психологічного здоров'я фахівця, негативних наслідків під час виконання роботи та аварій на борту судна [1].

Чим довше моряк перебуває в рейсі, тим швидше знижується продуктивність виконання робіт, погіршується стан фізичного здоров'я та психоемоційної витривалості. Надмірний стрес, втома, самотність, недостатня фізична активність, монотонність тощо стають наслідком захворювань моряків. До професійних захворювань моряків, які є результатом таких наслідків, належать: серцево-судинні захворювання, розлади м'язової і скелетної структури тіла, захворювання, що передаються статевим шляхом, гіпертонія.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на те, що порушена проблема малодосліджена і потребує аналізу.

Мета: дослідити вплив тривалих рейсів на психоемоційний стан фахівців морської галузі.

Логіка поставленої мети дослідження вимагає вирішення таких **завдань**:

1. проаналізувати вплив тривалих рейсів на особистість моряка і як наслідок на його родину при поверненні додому.

2. представити практичні рекомендації щодо поліпшення психоемоційного стану фахівців морської галузі після завершення тривалого рейсу.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Практика дослідження порушеної проблеми дозволяє виділити основні аспекти, на які слід звернути увагу після тривалого рейсу для збереження психоемоційного стану моряка: підтримка родини, дружини, акліматизація і десинхроноз, психологічна адаптація.

1. Про що повинна знати супутниця життя моряка? Перш за все - як правильно зустріти його з рейсу. Ні, мова не про те, як треба при цьому виглядати (хоча це теж важливо). У рейсі моряки звикають до певного режиму життя, але після закінчення контракту все змінюється. Психологи (Мельниченко Ю.Ю., Кувічинська І.І), які займаються даною проблемою, відзначають, що відразу після повернення моряка додому нерідко виникають конфліктні ситуації в сімейному житті. Для того, щоб запобігти їх, потрібно знати, що фізіологічно впливає на адаптацію моряка після рейсу; що має значення для психічного стану; як слід поводитися сім'ї, коли моряк прийшов з рейсу.

2. Акліматизація і десинхроноз. Одна з серйозних фізіологічних проблем, з якою стикаються більшість моряків приходячи з рейсу - десинхроноз, або «синдром зміни часових поясів». Він проявляється як порушення нормального ритму «сон-неспанья», з яким пов'язані практично всі системи і процеси в організмі. В першу чергу піддаються

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

удару ендокринні залози, порушується режим харчування, може страждати травлення, знижується тонус м'язів, іноді виникають порушення свідомості (але це скоріше найскладніший випадок). Крім того, при частих змінах часових поясів знижується вироблення інсуліну, а кількість продукованих гормонів надниркових залоз (адреналін, норадреналін) збільшується. Практично всі моряки, які поверталися з рейсу, в тій чи іншій мірі переносять десинхроноз. Така ситуація вимагає досить тривалого відпочинку, близько 24 - 48 годин.

Ще одна фізіологічна проблема - акліматизація. Особливо схильні до її впливу ті, хто повертається в клімат, далекий від морського. Позначається вона і при серйозних різниці в температурі, вологості та інших факторах з кліматом, ще домінуючим в рейсі. Основним негативним проявом акліматизації нерідко стає зниження імунітету. Приведення роботи органів і систем тіла людини у відповідність з навколишнім середовищем і кліматом відбувається за 4-5 днів. У моряків кліматична адаптація проходить швидше і легше, але враховувати цей фактор необхідно [2].

3. В перші дві-три доби після рейсу лікарі рекомендують обмежити фізичні навантаження, не змінювати кардинально режим харчування, не зловживати алкоголем і спати по 10-12 годин, щоб адаптуватися до нового режиму.

4. Психологічна адаптація. У ряді випадків сам моряк може не звертати на це уваги - але так чи інакше організм і психіка реагують на зміну оточуючих умов. Виникає відчуття незнайомої, незвичної обстановки, оскільки протягом 4-6 місяців домівною було судно, а також можуть з'явитися замкнутість та інтроверсійність (можливо, не властива людині раніше). Протягом перших 2-3 діб на суші часом відчуваються втома і апатія. Тим, у кого морська професія пов'язана з тривалими подорожами, властива придбана, професійно обумовлена, інтроверсія (проявляється як прагнення залишати переживання в собі, обмеження зовнішніх контактів, низька емоційність, знижена товариськість).

Нерідко замкнутість поєднується з апатією, байдужістю - тимчасовою байдужістю до оточуваних людей і подій. Але варто розуміти, що якщо ці явища не були властиві моряку раніше, то вони є тимчасовими. Спроби «залізти в душу», спровокувати на увагу, розговорити - з високою ймовірністю не приведуть до успіху, а в ряді випадків можуть нашкодити.

Потрібно враховувати і тривалу сексуальну помірність моряка в рейсі. Моряку найчастіше гостро необхідна більш ніж значна сексуальна розрядка. Але можливі й парадоксальні на перший погляд явища, коли відчуженість і звичка утримуватися зберігаються на кілька тижнів після рейсу. Важливо розуміти, що і гіперсексуальність, і можлива відсутність потягу - це теж тимчасово. Не варто штучно форсувати процес або, навпаки, стримувати прояви почуттів.

Дружини моряків нерідко чекають миттєвого включення чоловіка в сімейний побут. Такий підхід є хибним і шкідливий для відносин. Психологи переконані, що процес залучення моряка в виконання сімейних обов'язків після рейсу повинен бути поступовим. Більш того, перші дві-три доби краще взагалі почекати з буденністю, дати моряку відіспатися і заново звикнути до дому і сім'ї. Не варто в перший-другий день пропонувати

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

пересунути меблі, вішати картини, лагодити крани і т.п.

Головне, що необхідно зрозуміти: яким би міцним, високоадаптивним не був організм моряка, у нього є свої межі. І йому, як і будь-якій людині, необхідний повноцінний відпочинок, відповідний навантаженням, які він переносить. Чим більше спокою ви забезпечите моряку після повернення з рейсу - тим краще це позначиться на вашому сімейному житті.[3].

У результаті аналізу порушеної проблеми можна зробити наступні **висновки**: тривалі рейси призводять до погіршення фізичного та психоемоційного стану здоров'я моряка, тому дуже важливо повноцінно відпочивати, в перші дві-три доби особливо не перевантажуватися, не змінювати кардинально режим харчування. Потрібен повноцінний сон і якщо моряк скаржиться на фізичний дискомфорт — обстеження у лікаря. Важливо не зловживати алкоголем та дати собі час на те, щоб адаптуватися. Дружина та родина є підтримкою моряка після того, як він повернувся з довготривалого рейсу. Надаючи психологічну підтримку, не перевантажуючи на початках домашніми справами, створюючи умови для того, щоб він міг якісно відпочити та відновити сили і звикнути до того, що він вже не на кораблі, вони допомагають адаптуватися його нервовій системі та організму до змін, які він відчуває після повернення з рейсу. Дана тема має перспективу подальшого дослідження.

List of References

1. Сокол А. О. Вплив тривалості рейсу на психоемоційний стан членів екіпажу судна
(bing.com/ck/a?!&&p=1d9214adf1e9e155JmltdHM9MTcxMjg4MDAwMCZpZ3VpZD0xYjM4OWQwYi1iZmE0LTY2ZjYtMDFkYy04ZWZkYmVjZjY3ZDgmaW5zaWQ9NTIwNQ&pntn=3&ver=2&hsh=3&fclid=1b389d0b-bfa4-66f6-01dc-8efdbecf67d8&psq=ВПЛИВ+ТРИВАЛОСТІ+РЕЙСУ+НА+ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ+СТАН+ЧЛЕНІВ+ЕКІПАЖУ+СУДНА&u=a1aHR0cHM6Ly92dC5kdWl0LmluLnVhL2luZGV4LnBocC9ob21lL2FydGljbGUvZG93bmxvYWQvMTk1LzE1Ny8zMdY&ntb=1)
2. Poulsen, T.R. «Здоров'я датських моряків і рибалок 1970-2010: що знайшли дослідження на основі реєстрів?» — (<https://www.shipownersclub.com/sleepinessfatigue-ever-present-risks-board/>)
3. Як зустріти моряка після рейсу — (<https://jak.koshachek.com/articles/jak-zustriti-morjakiv-pislja-rejsu.html>)

**ОРГАНІЗАЦІЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ
ОСВІТИ В ЗВО НА КОМПЕТЕНТІСНІЙ ОСНОВІ**

Сіранчук Наталія Миколаївна,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри початкової освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна
sy ranchuknata@gmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-0472-5861>

У тезах визначено мотиваційну освітню діяльність як складову освітньої діяльності зокрема та складову компетентності загалом. Висвітлено зміст мотиваційної освітньої діяльності здобувачів вищої освіти та стан мотиваційної освітньої діяльності у закладах вищої освіти України.

На основі пілотного експерименту з'ясовано, що організація мотиваційної діяльності здобувачів вищої освіти знаходиться на низькому та достатньому рівнях сформованості. Встановлений факт знижує загальний рівень освіти, оскільки саме мотиваційна освітня діяльність запускає механізм інших складників компетентності (когнітивного, практичного та поведінкового).

В процесі експерименту враховано негативний вплив на емоційну сферу молодого покоління пандемії, війни та соціально-економічного занепаду життєвого середовища.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід в освіті, мотиваційна освітня діяльність, когнітивна освітня діяльність, практична освітня діяльність, поведінкова освітня діяльність, навчання впродовж життя.

Рекомендації Європейського Парламенту та Ради ЄС (2006р.) спрямовують на створення системи компетентностей, яка ґрунтується на формування здатності до ефективного провадження освітньої діяльності впродовж життя з метою самореалізації людини у суспільстві [9]. Реформування освіти України в напрямі компетентісно орієнтованого навчання має багато суперечностей між змінами ціннісних орієнтирів в освіті та потребою розвитку особистості, яка здатна ефективно працювати в умовах війни та повоєнного відновлення України. Пілотний експеримент, який був проведений в Україні у межах міжнародного дослідження якості освіти учнів (PISA) показав, що лише 58% українських 15-річних учнів досягли базового рівня математичної грамотності, 59% - читацької, 66% - природничо-наукової. Успішність українських учнів у 2022 році погіршилася порівняно з показниками попереднього циклу (2018р.): з математики результат знизився на 12 балів, із природничо-наукових дисциплін – на 19 балів, а із читання – на 38 балів [10].

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

На нашу думку такі зміни пов'язані: - з деякими огріхами у визначенні ключових понять та підходу в процесі реформування освіти, що є закономірним, оскільки все, що створюється та розвивається не є бездоганним; - недостатньою організацією мотиваційної освітньої діяльності молоді, яка перебуває під впливом пандемії, війни та соціально-економічної нестабільності.

Мета статті – коротко висвітлити основні шляхи ефективної організації мотиваційної діяльності здобувачів вищої освіти на компетентнісній основі.

Організаційно-мотиваційний етап передбачає мобілізацію уваги, психологічну підготовку до навчальної діяльності, мотивацію учіння. Цей етап має бути динамічним [4, с.7].

Спираючись на дослідження психологів ЄС (Stoof Angela, Martens Rob L., Merrienboer Jeroen J.G.), а також України (І. Беха) під **поняттям «компетентність» розуміємо здатність ефективно виконувати певну діяльність** (Fisher C.D.) [2].

Освітню діяльність розглядаємо як сукупність *мотиваційної, когнітивної, практичної та поведінкової діяльностей* (Charoutier G., Kreutzer M., Menini C., Chavaillon J., Clarke R., Coppens Y., Kohler W., Lorenz K., Piaget J., Reeves H. etc.).

Під компетентнісним підходом розуміємо спрямованість освітнього процесу на формування здатності до ефективного провадження освітньої діяльності впродовж життя з метою самореалізації людини у суспільстві (вершина піраміди А. Маслоу) [5].

Рис.1

Структурні складові компетентності та структурні складові мети навчального заняття

Беззаперечно, що важливого значення набуває ефективна організація мотиваційної освітньої діяльності як стимулюючої складової формування будь-якої компетентності. Для ефективної організації такої діяльності важливо глибоко розуміти її структуру. Так, мотиваційна освітня діяльність складається з *безпосередньо-спонукальної, перспективно-спонукальної та інтелектуально-спонукальної* (рис 2).

Безпосередньо-спонукальна мотиваційна діяльність базується на *плануванні послідовності видів виконання діяльності* (математичної, мовної, природничої і таке ін.); рейтингування студентів, якщо мова йде про ЗВО, а також емоційних проявах особистості, на позитивних чи негативних емоціях: яскравість, новизна матеріалу; цікаве викладання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

матеріалу, привабливість особистості викладача; бажання отримати високий бал на занятті, побоювання отримати низький бал, небажання бути об'єктом обговорення серед одногрупників і таке ін.

Рис. 2

Види мотиваційної освітньої діяльності

Спираючись на праці відомого психолога В.Трасу можемо зробити висновок, що план опрацювання лекційного матеріалу, який подається на початку заняття, можемо вважати початком організації безпосередньої мотивації для опрацювання певного обсягу навчального матеріалу, а ще краще, якщо такий план підкріплений конкретними вказівками на певний вид діяльності та час виконання, оскільки цього вимагає європейський **SMART** метод оцінювання освітньої діяльності :

Specific
Measurable
Achievable
Relevant
Time-bound

Specific (конкретність) – конкретне відображення мети заняття (*мотиваційної, когнітивної, практичної та поведінкової*) у його змісті.

Measurable (вимірюваність) – перевірка ефективності та логіки формування виучуваних понять: - оцінка ефективності організації чуттєвого сприймання ознак, властивостей предметів або явищ, перевірка наявності та оцінка організації актуалізації раніше сформованих понять; перевірка ефективності та логіки організації когнітивної

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

діяльності, спрямованої на виділення істотних ознак; - оцінка ефективності узагальнення і словесного визначення суті поняття, позначення його відповідним терміном; - оцінка ефективності закріплення сформованого поняття шляхом репродуктивного відтворення його змісту; - перевірка ефективності застосування засвоєного поняття у подібних і нових ситуаціях.

Achievable (досяжність) – відображення мети заняття (*мотиваційної, когнітивної, практичної та поведінкової*) у його підсумку.

Relevant (актуальність) – відповідність методів, прийомів, засобів провадження освітнього процесу сучасному розвитку науково-технічного прогресу світу.

Time-bound (часове обмеження) – темп заняття та правильний розподіл часу на кожний етап заняття впливає на загальний результат.

Наведемо умовний приклад використання безпосередньо-спонукальної мотиваційної діяльності, яка може бути подана в межах навчальної дисципліни «Новігация і управління морськими суднами». Викладач презентує студентам план лекції, котрий спонукає його та студентів організовано виконувати освітню діяльність впродовж 1 год.30хв.

Лекція. Методи радіокутометрії (1 год. 30хв)

1. Фазовий метод радіокутометрії (25 хв)

- а) виклад теоретичного матеріалу (15 хв)
- б) фронтальне опитування студентів (5 хв)
- в) наведення життєвих прикладів (5 хв)

2. Амплітудний метод радіокутометрії (20 хв)

- а) виклад теоретичного матеріалу (10 хв)
- б) фронтальне опитування студентів (5 хв)
- в) наведення життєвих прикладів (5 хв)

3. Частотний метод радіокутометрії (20 хв)

- а) виклад теоретичного матеріалу (10 хв)
- б) фронтальне опитування студентів (5 хв)
- в) наведення життєвих прикладів (5хв)

4. Часовий метод радіокутометрії (25 хв)

- а) виклад теоретичного матеріалу (15 хв)
- б) фронтальне опитування студентів (5 хв)
- в) наведення життєвих прикладів (5 хв)

Аналогічну мотиваційну діяльність радимо використовувати на семінарських, практичних та лабораторних заняттях з використанням методу «ефект Зейгарник» [8]. Цей метод полягає в тому, що людину стимулюють перервані дії. Тобто, якщо студент розпочав працювати за поданим викладачем планом, то постійно відчуватиме дискомфорт і незручність поки не завершить процес. Людина постійно думає про розпочату справу, більше приділяє їй часу, фокусує на ній увагу, робить все для того щоб її завершити.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Перспективно-спонукальна мотиваційна діяльність ґрунтується на розумінні значущості знань (вибір професії і таке ін.); сподівання на отримання в перспективі хорошої роботи; розвинуте почуття обов'язку, відповідальності.

У ЗВО перспективно-спонукальна мотиваційна діяльність – це безпосереднє навчання за освітньо-професійною програмою загалом та робочими програмами навчальних дисциплін зокрема з метою оволодіння улюбленою професією, а також проходження професійної практики за чітким планом та структурою.

Вносячи зміни в освітньо-професійні програми та в робочі програми навчальних дисциплін ЗВО змінює та вдосконалює перспективно-спонукальну мотиваційну діяльність студентів, тому надзвичайно важливо до обговорення ОП долучати безпосередньо студентів та роботодавців. Комунікація з роботодавцями ефективно інтенсифікує перспективно-мотиваційний вплив на студента, посилює зацікавленість у здобутті професії.

Вносячи зміни в план та структуру професійної практики ЗВО змінює та вдосконалює перспективно-спонукальну мотиваційну діяльність студентів, тому і на цьому етапі важливо узгоджувати всі зміни з потенційними роботодавцями із залученням до обговорення студентів для посилення зацікавленість у здобутті професії.

Інтелектуально-спонукальна мотиваційна діяльність ґрунтується на отриманні задоволення від самого процесу пізнання; інтерес до знань, допитливість, намагання розширити свій культурний рівень, оволодіти уміннями і навичками, захопленість самим процесом розв'язання навчально-пізнавальних завдань.

У ЗВО інтелектуально-спонукальна мотиваційна діяльність – це чітка, злагоджена робота наукового керівника/консультанта та студента/аспіранта/докторанта за планом-проспектом курсової, бакалаврської, магістерської роботи, планом-проспектом кандидатської, докторської дисертації з врахуванням часових меж/дедлайнів. Важливим прийомом інтелектуально-спонукальної мотиваційної діяльності є апробація наукових здобутків студентів/аспірантів шляхом презентації їх результатів на різноманітних наукових конференціях, круглих столах всеукраїнського та міжнародного рівня. Ґрунтовною інтелектуально-спонукальною мотиваційною діяльністю у ЗВО є робота студентів у наукових гуртках, товариствах, а також систематична підготовка здобувачів вищої освіти до участі у наукових олімпіадах, турнірах, проєктах тощо.

Для визначення рівня організації мотиваційної освітньої діяльності здобувачів освіти в ЗВО ми вдалися до пілотного анкетування студентів-випускників різних спеціальностей, які навчаються в університетах на півночі (40 студентів), півдні (43 студенти), заході (39 студентів) та сході (41 студент) України.

Наводимо короткий зміст деяких запитань анкетування:

1. Як часто на початку заняття викладачі презентують план із зазначеними у ньому видами діяльності та часовими обмеженнями (дедлайн на кожний вид діяльності на занятті)?
 - а) Ніколи не презентують
 - б) Завжди презентують
 - в) Часто презентують
 - г) Рідко презентують
 - д) Зрідка на показових заняттях презентують

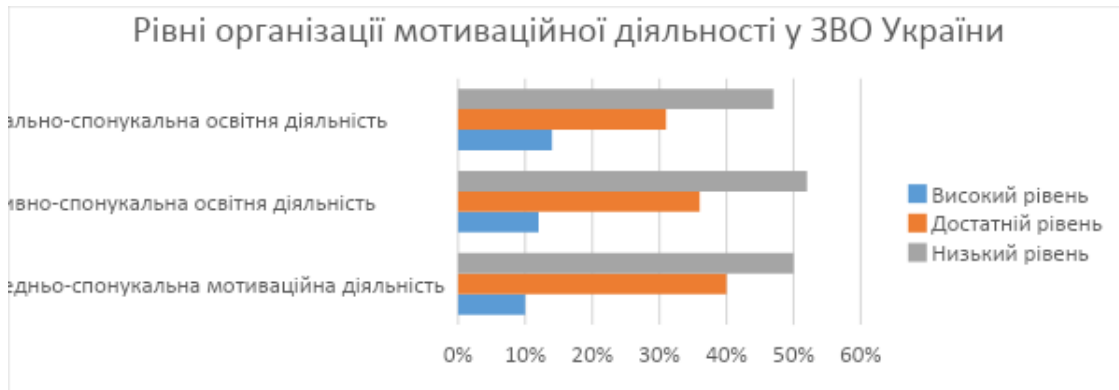
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

2. Яким чином рейтингування студентів ЗВО впливає на вашу мотивацію до навчання?
 - а) Намагаюсь краще вчитися, щоб піднятися у рейтингу
 - б) Байдуже ставлюсь до рейтингування
3. Де ви берете інформацію про мету, зміст, критерії оцінювання за певним освітнім компонентом?
 - а) Викладач розповідає на першому занятті
 - б) Викладач надає кожному блок-схему із зазначенням часових обмежень (дедлайнів) на першому занятті
 - в) Користуємось програмами розміщеними на сайті кафедри.
 - г) Користуємось програмами розміщеними в електронному навчальному курсі.
4. Звідки ви дізнаєтесь про форми контролю за певним освітнім компонентом?
 - а) Викладач розповідає на першому занятті
 - б) Викладач надає кожному блок-схему із зазначенням часових обмежень (дедлайнів) на першому занятті
 - в) Користуємось програмами розміщеними на сайті кафедри.
 - г) Користуємось програмами розміщеними в електронному навчальному курсі.
5. У який спосіб організовується процес написання курсової роботи?
 - а) Викладач надає орієнтовний план-проспект із зазначенням часових меж (дедлайнів)
 - б) Викладач проводить систематичні консультації
 - в) Викладач надає тему, план-проспект та оголошує дати передзахисту та захисту
 - г) Викладач надає тему та оголошує дати передзахисту та захисту
6. У який спосіб організовується процес написання бакалаврської або магістерської роботи?
 - а) Викладач надає орієнтовний план-проспект із зазначенням часових меж (дедлайнів)
 - б) Викладач проводить систематичні консультації
 - в) Викладач надає тему, план-проспект та оголошує дати попереднього захисту та захисту
 - г) Викладач надає тему та оголошує дати попереднього захисту та захисту

На основі підрахунку балів за відповіді були визначені рівні організації мотиваційної освітньої діяльності здобувачів вищої освіти (високий – від 5б. до 6б.; достатній – від 3б. до 4б.; початковий – від 0б. до 2б.)

За результатами пілотного анкетування було з'ясовано, що більшість студентів знаходяться на достатньому та низькому рівні мотиваційної організованості в здобутті професії. Так 50% студентів перебувають на низькому рівні організованості безпосередньо-спонукальної мотиваційної діяльності, 40% на достатньому та тільки 10% на високому рівні; 52% студентів досягли низького рівня організованості перспективно-спонукальної мотиваційної діяльності, 36% досягли достатнього рівня та тільки 12% студентів досягли високого рівня; така ж тенденція спостерігається і з організованістю інтелектуально-спонукальної діяльності студентів 55% перебувають на низькому рівні, 31% на достатньому рівні та 14% на високому рівні організованості (рис.3)

Рис.3

Ефективна організація усіх видів мотиваційної освітньої діяльності надзвичайно важлива в умовах емоційної нестабільності, що викликана пандемією, війною та іншими соціальними факторами. Адже саме мотиваційна діяльність безпосередньо стимулює швидкість організації когнітивного, практичного та поведінкового складника компетентності та впливає на організацію життя людини, її поведінку в суспільстві. Набуття звички планувати освітній процес та чітко дотримуватись часових меж створеного плану, а також набуття звички визначати пріоритетність завдань впливає на швидке досягнення результату освіти, що є надзвичайно важливим в умовах соціально-економічної нестабільності.

List of References

1. *Deci, Edward L.; Ryan, Richard M. (2011) Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York: Plenum. ISBN 0-306-42022-8.*
2. *Fisher C.D. (2011) The effects of personal control, competence, and extrinsic reward systems on intrinsic motivation, Organizational Behavior and Human Performance, N 21, p.273-288*
3. *Nuttin, J. (2011) Theorie de la motivation humaine, Paris, P. U. F.*
4. *Nagribelna I.A, Sugeiko L.G., Melnychuk Y.Y. (2013) Samostijna robota studentiv pid chas vy`vchennya metody`k ukrayins`koyi ta rosijs`koyi mov: navchal`no-metody`chny`j posibny`k dlya studentiv vy`shhy`x navchal`ny`x zakladiv napryamu pidgotovky` «Pochatkova osvita» [Independent work of students during the study of methods of the Ukrainian and Russian languages: a teaching and methodical guide for students of higher educational institutions in the field of training "Primary Education"] Kherson: KhSU, 147 p.*
5. *Maslow A. (1943) A Theory of Human Motivation. Psychological Review. Vol. 50 N.4, pp. 370–396.*
6. *Tracy B. (2016) Personal Success (the Brian Tracy Success Library), AMACOM.*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

7. Tracy B. (2016) Just Shut Up and Do It: 7 Steps to Conquer Your Goals, Sourcebooks, Incorporated.

8. Zeiharnyk B. (1927) Das Behalten Erledigter Und Unerledigter Handlungen. — Psychologische Forschung.

9. Verkhovna Rada of Ukraine. (2006). Rekomendaciyi Yevropejs`kogo Parlamentu ta Rady` YeS. Resurs: Pro osnovni kompetenciyi dlya navchannya protyagom us`ogo zhy`t'tya. [Recommendations of the European Parliament and the EU Council. Resource: On core competencies for lifelong learning] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text

10. Ministry of Education and Science of Ukraine (2022) Ministerstvo osvity` i nauky` Ukrainy`: Rezul`taty` mizhnarodnogo doslidzhennya yakosti osvity` PISA-2022 [Results of the international study of the quality of education PISA-2022]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/rezultati-mizhnarodnogo-doslidzhennya-yakosti-osviti-pisa-2022>

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ

Керівник

Сіранчук Наталія Миколаївна

доктор педагогічних наук,
професор кафедри початкової освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,

Кемпа Вікторія Вікторівна,

студентка першого року навчання
магістерського рівня вищої освіти,
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна

vvkempa.fpo23m@kubg.edu.ua

ORCID <https://orcid.org/0009-0004-6925-7100>

***Анотація.** У тезах висвітлено особливості створення позитивного морально-психологічного клімату в педагогічному колективі. Визначено основні фактори та рекомендації, які може використати керівник закладу освіти для створення сприятливого морально-психологічного клімату в колективі.*

На основі власного міні-дослідження запропоновано форми роботи з колективом, які сприяють покращенню морально-психологічного клімату. Описано основні засади

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

демократичної роботи з колективом та систематичну взаємодію директора, вчителів, батьків, громадських організацій.

Описано важливий вплив зборів трудового колективу на основні організаційні процеси освітнього закладу, роль директора школи як особи, що провадить в освітньому закладі волю трудового колективу.

Ключові слова: морально-психологічний клімат, директор школи, освітній заклад, збори трудового колективу, професійна діяльність, індивідуально-психологічні якості особистості.

Вступ. Досліджуючи управлінську діяльність працівників освіти, ми намагались спиратись на громадські організації, колективну думку, заохочувати та стимулювати творчість, ініціативу кожного члена педагогічного колективу, знаходити й підтримувати нове, передове, що виникає в освітньому процесі.

У школі проводяться збори трудового колективу, ради школи, педагогічні ради, шкільні методичні об'єднання, методичні оперативки. Головним «диригентом» у діяльності цих органів виступає директор школи. Тобто, демократизація управління забезпечується розумним поєднанням одноосібного і колегіального керівництва школою.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Одним з визначальних факторів, який впливає на створення ефективної і гнучкої системи внутрішнього шкільного управління, є морально-психологічний клімат колективу, про створення якого повинен дбати директор.

У мікрокліматі педагогічного колективу відображається ставлення педагогів до педагогічного процесу і його компонентів, до учасників-колег, адміністрації, батьків, учнів, взаємовідносини з ними. Ознаками позитивного мікроклімату педагогічного колективу є довіра і висока вимогливість членів колективу один до одного; доброзичливість і ділова оцінка (критика) кожного; вільне висловлення думки під час обговорення питань колективного життя; відсутність тиску керівників на підлеглих, визнання за ними права приймати рішення, значущі для колективу; достатня інформативність членів колективу про його завдання і стан справ під час їх виконання, адже «організаційно-мотиваційний етап передбачає мобілізацію уваги, психологічну підготовку до навчальної діяльності, мотивацію учіння. Цей етап має бути динамічним» [4, с.7].

Соціально-психологічний клімат розглядається як комплексний показник рівня розвитку педагогічного колективу: чим вищий рівень розвитку колективу, тим сприятливіший клімат. Серед факторів, що впливають на стан клімату в колективі, відзначимо найсуттєвіші.

Перший фактор – форма організації педагогічної діяльності. Так, якщо діяльність за формою організації – індивідуальна, то повільніше згуртовується колектив на ґрунті професійної діяльності і виникають передумови для незадоволення своєю позицією в цій діяльності, а від цього і погіршується мікроклімат колективу.

Другий фактор – провідні мотиви спільної діяльності. Якщо в колективі переважає особисто значуща мотивація, то будуть створюватись несприятливі умови для розвитку мікроклімату. Основою позитивного клімату є суспільно значущі мотиви взаємини і

діяльності.

Третій фактор – висока продуктивність колективної роботи. Досягнення її можливе тільки на основі розвитку ефективного співробітництва між педагогами. Сприятливий клімат зумовлюється оптимальним поєднанням ділових і особистих контактів, які можливі тільки в умовах цілеспрямованої діяльності. Істотно впливають на клімат індивідуально-психологічні якості членів колективу, особливо управлінський стиль директора : його орієнтації і установки в діяльності, методи навчання і взаємодії із заступниками й педагогами. Результативність від такої співпраці очевидна.

Важливою є доброзичлива й ділова атмосфера в колективі. Для згуртування колективу керівникові варто відшукувати радикальні засоби, які здатні захопити і вчителів, і здобувачів освіти. Варто створювати такі колективи, де може сформуватись всебічно розвинена особистість, людина, яка, використовуючи можливості і задатки, одержує міцні знання і гартується духовно. Педагоги володіють випробуваною методикою навчання й виховання, підтримують і розвивають кращі традиції, шукають нові підходи.

Посилюється органічний зв'язок мотиваційної, когнітивної, практичної та поведінкової освітніх діяльностей на занятті, суть котрих виховний вплив на поведінку здобувача освіти. А це означає, що формується єдиний освітній колектив учнів і педагогів, розвиваються ініціатива й творчість, набирає сили педагогіка співробітництва.

Проводячи наше експериментальне дослідження, ми створили творчий клуб «Педагогічний пошук», який об'єднує роботу трьох проблемних груп : розвиток здібностей і нахилів учнів у творчому об'єднанні «Ерудити»; педагогіка співробітництва, нестандартний урок; дружній рух. Шкільне творче об'єднання «Ерудити» сприяло розвиткові учнівського самоврядування (керують ним учні), допомогло розвантажити класних керівників та учителів, перебороти дублювання, запобігти стихійності проведення заходів. У проблемній групі «Педагогіка співробітництва, нестандартний урок» обговорюються і вирішуються питання, пов'язані з навчальним процесом. Тут шукають пріоритетні напрями вдосконалення методики проведення уроків. У третій проблемній групі «Дружній рух» класні керівники ведуть пошуки сприятливих форм виховної роботи, адже «світові тенденції модернізації загальної середньої освіти характеризуються тим, що знання, перестають бути головною метою навчання, натомість пріоритетного значення, надають формуванню в учнів здатності користуватися знаннями, застосовувати їх у різноманітних життєвих ситуаціях» [5, с.72].

Нами було запропоновано прийняти декларацію творчої співпраці вчителів і учнів. Цей документ обговорювався в класах і був затверджений на загальних зборах. Педагоги переконані : щоб досягти успіху, колективу потрібно мати спільну ідею, об'єднати зусилля. Зацікавленість учителів і учнів у справах школи, вміння критично мислити, намагання вдосконалити освітній процес, усунути недоліки, вносити свої раціоналізаторські пропозиції – надійний механізм демократизації управління школою.

Вдосконалення управління школою безпосередньо пов'язано з тими взаємовідносинами, які складаються між директором і вчителями, учнями, батьками, виробничими й громадськими організаціями. Цей стиль відносин нерідко авторитарний або

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

ліберальний, що негативно впливає на діяльність педагогічного колективу. Водночас повільно утверджується в досвіді роботи сучасної школи демократичний стиль взаємин і керівництва.

Щоб склався педагогічний ансамбль і відповідний комплекс стосунків у ньому, головний вихователь – директор, отримавши мандат довіри від свого колективу, повинен мати значну свободу, насамперед у відборі і розстановці кадрів та розподілі фінансів, включаючи повноваження для різноманітного стимулювання диференційованої роботи педагогів.

Єдиним фактором, що впливає на шкалу цінностей, є воля всього колективу школи (вчителі, учні, батьки), яка формується на загальних зборах колективу закладу освіти. Шкільні збори повинні стати єдиним органом, з яким зобов'язаний рахуватись і радитись директор. Але, виконуючи його волю, директор має бути захищений від будь-якого тиску ззовні і некомпетентного оцінювання діяльності школи.

Висновки. Визначаємо кілька порад директорів школи, які сприятимуть демократизації всієї освітньої системи роботи в школі:

- налагоджувати й постійно підтримувати доброзичливі взаємини з учителями, учнями, батьками, громадськими організаціями й трудовими колективами та спонсорами;
- провідне місце в своїй діяльності відводити створенню реальних умов для творчої роботи й розкриттю здібностей кожного члена колективу;
- оперативно надавати допомогу членам свого колективу в подоланні труднощів;
- запобігати поділу членів колективу на «кращих» і «гірших», консолідувати сили всіх і кожного зокрема на постійне вдосконалення освітньої роботи;
- усіляко стимулювати підвищення кваліфікації вчителів і вдосконалення їхньої педагогічної майстерності;
- виявляти постійну чуйність і турботу про побутові умови всіх членів колективу;
- виявляти високу вимогливість, формувати відповідальність за підвищення якості освітнього процесу.

Про демократичний стиль роботи керівника свідчить і те, наскільки внутрішнє шкільне управління, спрямоване на розвиток у кожного вчителя інтересу до роботи, потреби працювати на рівні творчих можливостей. Вивчення передового досвіду роботи шкіл показує, що в справі реалізації функцій управління керівниками шкіл і вдосконалення стилю їхньої роботи з названої проблеми, є великі досягнення.

List of References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2006). Rekomendaciyi Yevropejs`kogo Parlamentu ta Rady` YeS. Resurs: Pro osnovni kompetenciyi dlya navchannya protyagom us`ogo zhy`ttya. [Recommendations of the European Parliament and the EU Council. Resource: On core competencies for lifelong learning] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text
2. Tracy B. (2016) Personal Success (the Brian Tracy Success Library), AMACOM.

3. Tracy B. (2016) *Just Shut Up and Do It: 7 Steps to Conquer Your Goals*, Sourcebooks, Incorporated.

4. Nagribelna I.A, Sugeiko L.G., Melnychuk Y.Y. (2013) *Samostijna robota studentiv pid chas vy`vchennya metody`k ukrayins`koyi ta rosij`s`koyi mov: navchal`no-metody`chny`j posibny`k dlya studentiv vy`shhy`x navchal`ny`x zakladiv napryamu pidgotovky` «Pochatkova osvita»* [Independent work of students during the study of methods of the Ukrainian and Russian languages: a teaching and methodical guide for students of higher educational institutions in the field of training "Primary Education"] Kherson: KhSU, 147 p.

5. Siranchuk N.M. (2015) *Proces formuvannya leksy`chnoyi kompetentnosti molodshogo shkolyara u strukturi teorii movlennyevoyi diyal`nosti*. [The process of forming the lexical competence of a junior high school student in the framework of the theory of speech activity]. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal* (4 (82)). P. 72-76. ISSN 2076-6173[in Ukrainian].

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСІДАНЬ ПЕДАГОГІЧНИХ РАД

Керівник

Сіранчук Наталія Миколаївна

доктор педагогічних наук,
професор кафедри початкової освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,

Хоменко Анна Миколаївна,

студентка першого року навчання
магістерського рівня вищої освіти,
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна

amkhromenko.fpo23m@kubg.edu.ua

ORCID <https://orcid.org/0009-0002-3667-1343>

Анотація. У тезах висвітлено мету та завдання педагогічної ради школи, визначено основні функції, права та обов'язки зборів трудового колективу. Окреслено низку заходів, за які відповідає педагогічна рада та етапи підготовки й проведення засідань педагогічних рад.

У ході формувального експерименту нашого дослідження було використано деякі творчі підходи й нестандартні розв'язання педагогічних проблем, деякі з них ми

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

презентуємо у тезах. Таким чином, поглиблення демократичних начал в організації внутрішнього шкільного управління пожвавлює діяльність такого колегіального органу управління, як педагогічна рада, в основу діяльності якої покладено принцип демократичних стосунків між керівниками школи, вчителями, учнями, їхніми батьками, представниками громадськості, їхньої творчої взаємодії під час вирішення різноманітних питань шкільного життя.

Ключові слова: педагогічна рада, педагогічний колектив, основні функції, права та обов'язки, етапи підготовки засідань.

Вступ. Для процесу становлення й розвитку нових відносин важливою є демократизація роботи такого постійно діючого дорадчого колегіального органу, як педагогічна рада.

Метою роботи педагогічної ради є вивчення явищ та процесів, удосконалення на цій основі діяльності школи, підвищення ефективності освітнього процесу та надання допомоги педагогам школи у виконанні соціального замовлення суспільства – виховання гуманістично зорієнтованої, всебічно розвиненої особистості оскільки «світові тенденції модернізації загальної середньої освіти характеризуються тим, що знання перестають бути головною метою навчання, натомість пріоритетного значення надають формуванню в учнів здатності користуватися знаннями, застосовувати їх у різноманітних життєвих ситуаціях» [5, с.72].

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури виділяємо завдання педагогічної ради : - об'єднати зусилля педагогів школи у справі розв'язання проблем освітнього процесу, підвищення якості навчання і виховання учнів; - визначити цілі і перспективи діяльності педагогічного колективу; - сприяти адміністрації щодо впровадження в роботу педагогів досягнень психолого-педагогічної науки та передового досвіду навчання та виховання учнів.

Відповідно до положення про загальноосвітній навчальний заклад визначаємо *функції педагогічної ради* : - розглядати питання вдосконалення і методичного забезпечення освітнього процесу; - обґрунтовувати пропозиції, що надходять від педагогів, організацій, підприємств, установ, про моральне і матеріальне заохочення учнів, застосування стягнень, залишення невстигаючих учнів для повторного навчання у тому самому класі або (за певних умов) переведення їх до наступного класу; - організувати роботу, пов'язану з підвищенням кваліфікації педагогічних працівників, розвитком їхньої ініціативності, впровадженням у практику досягнень науки і передового педагогічного досвіду; - розглядати інші питання діяльності педагогічних працівників.

Дослідження вітчизняних педагогів та аналіз педагогічної практики переконують, що обов'язки й права педагогічної ради школи дещо ширші. Так, до обов'язків педагогічної ради школи входять також : - затвердження навчальних планів, планів роботи гуртків, факультативів, секцій, методичних об'єднань, плану роботи педагогічної ради; - глибоке вивчення педагогічних процесів, їх аналіз, виявлення проблем, здійснення заходів щодо оптимального їх розв'язання; - вивчення стану викладання навчальних предметів, роботи методичних об'єднань, класів, груп подовженого дня, прийняття обґрунтованих рішень на основі системного підходу; - використання методів діагностики та прогнозування педагогічних процесів під час вивчення питань на засіданні педагогічної ради; - інформування педагогічного колективу про вивчення системи уроків чи системи роботи вчителів; - рекомендації випускникам школи до вступу в педагогічні вузи та середні

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

навчальні заклади; - погодження з органами опіки питання про опікунство, усиновлення та удочеріння, внесення пропозицій при позбавленні батьківських прав.

Важливо зазначити, що педагогічна рада має право : - заслуховувати звіт директора школи про стан навчально-виховного процесу; - вивчати окремі аспекти освітнього процесу за ініціативної підтримки більшості членів педагогічної ради; - висловлювати недовіру директорові школи та його заступникам щодо керівництва роботою педагогічної ради та школою загалом; - приймати рішення про вивчення і впровадження в практику кращого досвіду вчителів, класних керівників тощо; - вносити пропозиції про дострокову атестацію окремих учителів, присвоєння звань чи позбавлення їх у разі невідповідності якості роботи педагога одержаному званню; - залучати до вирішення спірних питань роботи школи раду школи, батьківський комітет, громадські організації, учнів, педагогічний колектив; - відмінити раніше прийняті рішення, упевнившись в їх передчасності, неправомірності, необґрунтованості; - надавати конкретну допомогу окремим педагогам у справі організації освітнього процесу.

У процесі дослідження ми з'ясували, що педагогічна рада, відповідає за такі заходи : - своєчасне та глибоке вивчення освітнього процесу, прийняття педагогічно доцільних заходів для його покращення; - об'єктивність оцінювання педагогічних явищ та процесів, роботи педагогів, обґрунтоване прийняття рішень; - гласність прийнятих рішень, якість та строки їх виконання; - систематичне інформування педагогів школи про хід реалізації прийнятих рішень, адже «організаційно-мотиваційний етап передбачає мобілізацію уваги, психологічну підготовку до навчальної діяльності, мотивацію учіння. Цей етап має бути динамічним» [4, с.7].

Робота педагогічної ради планується в довільній формі відповідно до потреб середнього загальноосвітнього навчального закладу. Члени педагогічної ради мають право виносити на її розгляд усі питання освітнього процесу. Кількість засідань педагогічної ради визначається їх доцільністю, але не менше чотирьох разів на рік. Головою педагогічної ради є директор школи. Ці основні функції і положення роботи педагогічної ради знаходять свій творчий розвиток у діяльності педагогічних колективів.

У практиці шкіл склалися такі етапи підготовки й проведення засідань педагогічних рад : - підготовка (програма підготовки, створення робочих груп, вивчення питання, попереднє обговорення доповіді, доведення основних проблем порядку денного до кожного учасника тощо); - проведення засідань педагогічної ради; - організація виконання рішень педагогічної ради.

Важливість кожного з названих етапів незаперечна й необхідність їх дотримання обов'язкова.

Однак педагогічні колективи критично переглядають практику проведення самого засідання педагогічної ради. Це пов'язано з тим, що традиційне проведення засідання з позиції демократизації має істотні недоліки. Наводимо основні з них : - обмежена кількість учителів, які беруть участь в обговоренні питання; - не завжди активно беруть участь в обговоренні питань запрошені на засідання (учні, батьки та ін.); - в умовах великих шкіл практично неможливо залучити кожного вчителя до підготовки питання, що виноситься на розгляд педагогічної ради.

Тому педагогічні колективи шкіл шукають різні шляхи підвищення ефективності засідань педагогічних рад.

Наводимо експериментальний приклад творчого підходу до нестандартного

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

розв'язання педагогічних проблем. Засідання педагогічної ради в школі — це своєрідний вчительський семінар. Варто заздалегідь оголошувати про засідання педагогічної ради та озвучувати питання для обговорення. Кожне питання пронизане педагогічною ідеєю, керуючись якою, вчитель має проаналізувати свій досвід або досвід роботи колег. Так, для підготовки до педагогічної ради-семінару на тему «Стимулювання позитивного ставлення до навчання, розвиток пізнавальних інтересів» педагогам була запропонована програма, яка складалася з постулатів і запитань:

1. Любов до дітей – обов'язкова умова педагогічної культури. Щирість, сердечність, доброзичливість, теплота в ставленні до учнів є результатом тривалої роботи педагога над самовихованням почуттів. Чи виховуєте Ви в собі такі почуття і як це впливає на проведення занять і позакласної роботи?

2. Варто постійно формувати в учнів позитивні навички поведінки, запобігати появі шкідливих звичок. А як Ви формуєте позитивні навички, як це впливає на якість навчання?

3. Із захопленням учень вчиться тільки тоді, коли оволодіє найважливішими вміннями і навичками, за допомогою яких може здобувати нові знання. Як продукуєте в учнів мотивацію до навчання? Які форми, прийоми, засоби навчання застосовуєте?

4. Особистість вчителя – найважливіший засіб навчання, виховання та розвитку учнів. Чи стимулюєте позитивне ставлення учнів до навчання і як?

5. Основою будь-якої розумової педагогічної діяльності є знання дитячої психології, джерел впливу на дітей. Як Ви вивчаєте інтереси, вікові особливості, виховання дітей у сім'ї?

6. Пізнавальний інтерес дітей розвивається на занятті за допомогою певних методик, прийомів, засобів. Які методи розвитку пізнавального інтересу Вам відомі? Які з них використовуєте?

7. Справжня педагогічна творчість можлива тільки на наукових засадах. Книжки яких педагогів-дидактів і психологів про розвиток інтересу (мотивації) до навчання Ви читали? Які рекомендації вчених використовуєте в своїй практиці? Розкажіть про них колегам на педагогічній раді.

Висновки. Так, в процесі дослідження Педагогічна рада дослідної школи стала однією з форм збагачення кожного вчителя методикою педагогічного аналізу. Нові завдання педагогічної ради виявили потребу в новій методиці її підготовки й проведення. Основою такої методики стали: конкретна постановка мети, опора на ініціативу, самостійність і творчість кожного члена колективу, підвищення вимогливості до нього, перевірка виконання.

Особистість учителя не може однаково відповідати всім параметрам професії. Тому керівництву школи варто приділяти увагу вивченню творчої індивідуальності, аналізу сильних і слабких сторін кожного педагога. Це уможливить правильно розділити сили для розв'язання тієї чи іншої проблеми, максимально використовуючи творчий потенціал кожного у колективній діяльності.

List of References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2006). Rekomendaciyi Yevropejs`kogo Parlamentu ta Rady` YeS. Resurs: Pro osnovni kompetenciyi dlya navchannya protyagom us`ogo zhy`ttya. [Recommendations of the European Parliament and the EU Council. Resource: On core competencies for lifelong learning] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text
2. Tracy B. (2016) Personal Success (the Brian Tracy Success Library), AMACOM.
3. Tracy B. (2016) Just Shut Up and Do It: 7 Steps to Conquer Your Goals, Sourcebooks, Incorporated.
4. Nagribelna I.A, Sugeiko L.G., Melnychuk Y.Y. (2013) Samostijna robota studentiv pid chas vy`vchennya metody`k ukrayins`koyi ta rosijns`koyi mov: navchal`no-metody`chny`j posibny`k dlya studentiv vy`shhy`x navchal`ny`x zakladiv napryamu pidgotovky` «Pochatkova osvita» [Independent work of students during the study of methods of the Ukrainian and Russian languages: a teaching and methodical guide for students of higher educational institutions in the field of training "Primary Education"] Kherson: KhSU, 147 p.
5. Siranchuk N.M. (2015) *Proces formuvannya leksy`chnoyi kompetentnosti molodshogo shkolyara u strukturi teorii movlennyevoyi diyal`nosti*. [The process of forming the lexical competence of a junior high school student in the framework of the theory of speech activity]. Zhytomyr Ivan Franko State University Journal (4 (82)). P. 72-76. ISSN 2076-6173[in Ukrainian].

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПОВЕДІНКОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ**

Керівник

Сіранчук Наталія Миколаївна

доктор педагогічних наук,
професор кафедри початкової освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,

Івасюк Олександра Олегівна,

студентка першого року навчання
магістерського рівня вищої освіти,
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна

ooivasiuk.fpo23m@kubg.edu.ua

ORCID <https://orcid.org/0009-0000-8640-6279>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

***Анотація.** У тезах висвітлено організацію поведінкової освітньої діяльності засобом виховних народознавчих заходів. Поведінкова освітня діяльність розглядається як складова компетентності та результат компетентнісної освіти – формування громадянина української держави.*

Описано виховні заходи, які були проведені в ході формувального експерименту в загальноосвітніх закладах з метою впливу на поведінку учнів засобом козацької педагогіки, народознавства. Визначено шляхи організації поведінкової освітньої діяльності засобом створення пошукових груп українознавчого спрямування, до складу яких входили не тільки учні, але й вчителі, батьки та адміністрація школи.

Встановлено, що у загальноосвітніх закладах, доцільно створити методичні народознавчі центри, в яких варто систематизувати різноманітні матеріали з народознавства, укласти картотеку наявних у школі друкованих, саморобних посібників.

***Ключові слова:** поведінкова освітня діяльність, виховання, народознавство, козацька педагогіка, пошукові групи, усна народна творчість.*

Вступ. Організація потужної виховної роботи в школі є запорукою достойної поведінки в житті, а особливо, якщо в змісті освітнього процесу використовуються надбання духовної культури нашого народу, адже «світові тенденції модернізації загальної середньої освіти характеризуються тим, що знання перестають бути головною метою навчання, натомість пріоритетного значення надають формуванню в учнів здатності користуватися знаннями, застосовувати їх у різноманітних життєвих ситуаціях»[5, с.72]. Презентуємо деякі цікаві експериментальні надбання.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. В основу освітнього процесу за нашим магістерським дослідженням покладено проблему піднесення ефективності освітнього процесу засобами розвитку мовлення учнів на народознавчому матеріалі. Координаційна рада, до якої ввійшли члени адміністрації, досвідчені вчителі, бібліотекар, члени учнівського самоврядування і батьки, допомагає організувати поведінкову освітню діяльність, яка сприяє реалізації важливих завдань створення національної школи – прищеплення дітям любові до духовних оберегів пам'яті, формування в них національної самосвідомості, долучення до нетлінних скарбів народної творчості, виховання бажання знати традиції та звичаї свого народу, адже «організаційно-мотиваційний етап передбачає мобілізацію уваги, психологічну підготовку до навчальної діяльності, мотивацію учіння. Цей етап має бути динамічним» [4, с.7].

Дослідженням визначено такі пріоритетні напрями : вивчення і застосування народних традицій; участь дітей у вивченні та відтворенні свят народного календаря; морально-етичне виховання школярів на засадах етно-педагогічних традицій.

Підсумком кожного етапу роботи є загальношкільне свято, яке проходить за участю вчителів, батьків. Так, у першому семестрі проведено свято хлібороба з традиційним в Україні обрядом обжинків чи свято осені, далі – вечір-підсумок Різдвяних свят «Нова радість стала», пізніше – Шевченківське свято і свято зустрічі весни «Прийди, прийди, весно красна», наступне – свято Матері.

Ми організували п'ять пошукових груп – учасників руху учнівської молоді за збереження і примноження народних традицій «Моя земля – земля моїх батьків». Кожна група має свою програму діяльності, створену на основі результатів наукової роботи. Матеріали цієї роботи складають рукописні альманахи пісень, легенд, повір'їв, рецептів

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

українських національних страв. Наприклад, учні можуть замалювати зразки давніх і сучасних наддніпрянських вишивок, а потім відтворити дивовижні візерунки на полотні під час занять гуртків та на заняттях із технологічної освітньої галузі. Матеріали, зібрані учнями, широко використовуються вчителями-предметниками як дидактичний матеріал для проведення свят, ранків, інших позакласних заходів.

Учні вивчають історію свого краю, досліджують невідомі сторінки рідної землі, зокрема складають опис та збирають матеріали на тему «Розвиток освіти в рідному краї», з'ясовують походження місцевих назв, записують пов'язані з ними легенди, перекази. Учасники групи «Рід наш прекрасний» відновлюють пам'ять роду, досліджують родинні корені, вивчають звичаї, традиції роду. Добре, коли така діяльність переростає у великі родинні свята «Рід наш, прекрасний», «Кольори нашого роду», оформлення альбомів «Мій родовід», виставки «Бабусиними, маминими, моїми руками» тощо.

Варто використовувати роботу семінарів «Народна педагогіка – основа національної школи», де звертатися до народних форм і методів виховання, обговорювати значення рідного дому, роду й родини у вихованні дітей, про шлюб і сім'ю як виховну організацію. Доцільно приділяти увагу моральному вихованню в сім'ї, провідним ідеям і традиціям трудового виховання, залучати учнів до прекрасного. Підсумком кожної зустрічі є свято, тематичні заняття, вечори, уроки народознавства «Домашні обереги» та «Пісня – душа народу».

Варто знайомити учнів із розвитком ремесел України, своєї місцевості на заняттях гуртків «Чарівний клубок», «Народні ремесла». Очолують ці гуртки справжні майстри своєї справи. Вони не тільки навчають дітей вишивати, мережити, в'язати художні речі, виготовляти чудові вироби з дерева, інших природних матеріалів, а й виховують любов до прекрасного.

Ефективним є функціонування у школі різновікових фольклорних ансамблів та фольклорно-драматичних колективів, типу «Берегиня», які дбають про відновлення забутих обрядів колядування, щедрування, зустрічі весни, обжинків, весільних фрагментів. Тому жителі краю завжди щиро вітають їх на сцені під час свят «Красне свято Калити», «Ой радуйся, земле!», «Веселий ярмарок», «Володар у царстві духу» тощо.

Як підсумок діяльності вчительського й учнівського колективів у школі доцільно створити методичний народознавчий центр, в якому систематизувати різноманітні матеріали з народознавства, скласти картотеку наявних у школі друкованих, саморобних посібників. Тут представлено зразки місцевого фольклору, вміщено матеріали пошуково-експедиційних груп. Підготовлено практичні рекомендації, поради щодо використання цих матеріалів в освітньому процесі.

Директор школи, заступник директора, виробляючи програму дій і визначаючи основні напрями вдосконалення поведінкової діяльності учнів, організують колективне обговорення найважливіших проблем виховної роботи, вивчення рівня вихованості учнів школи, окремих класів, збирають та узагальнюють пропозиції учнів, учителів, батьків стосовно плану організації поведінкової діяльності школи.

Велику роль у народознавчій діяльності учнів відіграють органи учнівського самоврядування. Їхня роль у реалізації планів полягає в розподілі обов'язків серед членів учнівського активу з огляду на специфіку кожного органу; у створенні тимчасових груп з відповідальними за виконання тих чи інших завдань та організації систематичного

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

контролю за виконанням завдань.

Надбання народної педагогіки органічно вплітаються в практику роботи з учнями та їхніми батьками. Це дає помітні результати. Значно активізувалась народознавча діяльність учительського й учнівського колективів. Народний досвід збагачує розум і душу легко, непомітно, і користі від цього більше ніж від моралізаторських настанов.

У багатьох регіонах України активно відроджуються козацькі виховні традиції. Утверджується ідея створення всеукраїнських дитячих і юнацьких організацій, які розгортають свою діяльність на козацьких традиціях.

Висновки. Розв'язуючи проблеми формування національної самосвідомості здобувачів освіти, збагачення їхнього духовного світу, ми організували фольклорно-пошукову експедицію по селах району, вчителі й учні записали народні обряди, свята народного календаря. Були відтворені народний обряд весілля, вертеп, українські вечорниці, свято Івана Купала.

Актуальна ідея збагачення духовного світу молоді засобами народознавства знайшла своє логічне продовження в дитячій самодіяльній організації «Козацька Республіка».

Система організації поведінкової освітньої діяльності в школі базується на ідеях козацької педагогіки як складової народної педагогіки. Творче вивчення і відтворення в сучасних умовах козацьких звичаїв і традицій розвиває кращі людські якості. З цією метою організована робота історико-культурного просвітницького центру.

Дітей приваблюють нетрадиційні форми організації поведінкової діяльності «Козацька Республіка», романтика козацького походу, історія українського козацтва. Робота ведеться за напрямками: вивчення історії козацтва; відродження і збереження народних традицій та обрядів; вивчення пісенного фольклору про козацтво; збирання і вивчення творів образотворчого мистецтва з історії козацької України; дослідження ролі спорту і фізичного розвитку.

«Козацька Республіка» в школі – самодіяльна дитяча організація, яка ґрунтується на принципах добровільності, демократії та самоврядування. Її вищим органом є загальне зібрання козаків та козачок, яке вирішує питання організації життя в колективі. Керує всією роботою козацька рада, до складу якої входять десять учнів і два вчителі (курінні та педагоги-консультанти).

Учні охоче беруть участь у святах «Козацької Республіки». Вчителі, батьки, діти приходять до школи в дні свят у національному українському одязі. Усі шикуються, звучить козацький марш, кошовий закликає курені до свята. Майорять малинові прапори, йде перекличка куренів – починається свято. Використовуються різні форми народознавчої діяльності: проведення народних свят, обрядів за участю вчителів, дітей, батьків; конкурси, фестивалі, подорожі; народознавча фольклорно-етнографічна практика; діяльність гуртків, клубів, студій; виставки народних умільців; пошукова, дослідницька робота.

List of References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2006). Rekomendaciyi Yevropejs`kogo Parlamentu ta Rady` YeS. Resurs: Pro osnovni kompetenciyi dlya navchannya protyagom us`ogo zhy`ttya.

[Recommendations of the European Parliament and the EU Council. Resource: On core competencies for lifelong learning] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text

2. Tracy B. (2016) Personal Success (the Brian Tracy Success Library), AMACOM.
3. Tracy B. (2016) Just Shut Up and Do It: 7 Steps to Conquer Your Goals, Sourcebooks, Incorporated.
4. Nagribelna I.A, Sugeiko L.G., Melnychuk Y.Y. (2013) Samostijna robota studentiv pid chas vy`vchennya metody`k ukrayins`koyi ta rosijns`koyi mov: navchal`no-metody`chny`j posibny`k dlya studentiv vy`shhy`x navchal`ny`x zakladiv napryamu pidgotovky` «Pochatkova osvita» [Independent work of students during the study of methods of the Ukrainian and Russian languages: a teaching and methodical guide for students of higher educational institutions in the field of training "Primary Education"] Kherson: KhSU, 147 p.
5. Siranchuk N.M. (2015) *Proces formuvannya leksy`chnoyi kompetentnosti molodshogo shkolyara u strukturi teoriiy movlennyevoyi diyal`nosti*. [The process of forming the lexical competence of a junior high school student in the framework of the theory of speech activity]. Zhytomyr Ivan Franko State University Journal (4 (82)). P. 72-76. ISSN 2076-6173[in Ukrainian].

СТРАТЕГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Ляшкевич Антоніна Іванівна

доктор педагогічних наук, професор, професор
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
та інноваційної педагогіки Херсонської
державної морської академії
(м. Херсон, Україна)
antonina26.72@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0802-6489>

***Анотація.** У дослідженні розглядаються важливі аспекти застосування штучного інтелекту в гуманітарних науках і його вплив на освітній процес, а також сутність, переваги, виклики й потенційні перспективи застосування штучного інтелекту в галузі соціально-гуманітарних наук. Метою роботи є розкрити перспективи розвитку штучного інтелекту в гуманітарних науках та визначити ключові аспекти, які слід враховувати при його імплементації в навчальному процесі, а також викликати інтерес до обговорення та сприяти розумінню й оптимальному використанню штучного інтелекту в гуманітарних науках, зокрема в освітньому процесі.*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Стаття аналізує як штучний інтелект може збагатити навчальний процес, виявляючи нові підходи до аналізу даних, підтримки прийняття рішень та стимулювання творчості, потенційні переваги і виклики, що виникають у зв'язку з упровадженням штучного інтелекту в процесі вивчення гуманітарних дисциплін, а також надає рекомендації для учасників освітнього процесу щодо оптимального використання цих технологій. У дослідженні схарактеризовано роль та можливості штучного інтелекту в галузі соціальних та гуманітарних дисциплін, висвітлено можливості покращення якості навчання через індивідуалізацію, автоматизацію та підвищення доступності знань. Проаналізовано проблеми, такі як етичні питання, безпека даних, важкість адаптації інновацій у традиційній освітній системі тощо. Надано практичні поради і рекомендації щодо ефективного використання штучного інтелекту в навчанні та гуманітарних дослідженнях.

Ключові слова: *штучний інтелект, соціальні науки, гуманітарні науки, упровадження, стратегії, перспективи, виклики, освітній процес, технології.*

Вступ. Штучний інтелект швидко стає невід'ємною частиною сучасного світу, змінюючи підходи до багатьох аспектів життя, включаючи освіту та наукові дослідження. Упровадження штучного інтелекту в гуманітарні науки відкриває безліч нових можливостей, але одночасно створює значні виклики для учасників освітнього процесу. Актуальність питання впровадження штучного інтелекту в соціально-гуманітарних науках важко переоцінити. Це обґрунтовано зростанням впливу технологій на всі сфери суспільства та необхідністю адаптації гуманітарного напрямку до нових реалій.

Вивченню проблем упровадження штучного інтелекту, використання його в різних сферах життєдіяльності людини, а також реалізації питань розвитку України присвятили свої дослідження вітчизняні вчені О. Добровольська, С. Квітка, В. Лисиця, І. Малий, Н. Савченко, О. Скибун, Т. Яровой, О. Циганов, П. Шпиґа, В. Штанько тощо. Питаннями штучного інтелекту займалися й зарубіжні дослідники: Н. Бострома, Е. Венса, Т. Мітчела, К. Пола, Рассела, М. Тегмарка, Т. Філера.

Мета статті - проаналізувати поточний стан, виявити перспективи та виклики впровадження штучного інтелекту в соціально-гуманітарних науках, надати стратегії для учасників освітнього процесу.

Завданнями дослідження було визначено наступне: проаналізувати поточний стан впровадження штучного інтелекту в соціально-гуманітарних науках; дослідити існуючі підходи, технології та методи використання штучного інтелекту; виявити перспективи та можливості, які відкриває впровадження штучного інтелекту для соціально-гуманітарних наук; розглянути проблеми та обмеження, з якими стикаються учасники освітнього процесу при впровадженні штучного інтелекту в соціально-гуманітарних науках; надати рекомендації та стратегії щодо оптимального впровадження штучного інтелекту в соціально-гуманітарних науках з урахуванням перспектив і викликів.

Для досягнення мети і завдань статті було використано такі **методи дослідження**: аналіз літератури, опитування, кейс-студії, аналіз сильних і слабких сторін, можливостей та

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

загроз стратегій впровадження штучного інтелекту, аналіз статистичних даних оцінки впливу впровадження штучного інтелекту на різні аспекти соціально-гуманітарних наук.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Розуміння та ефективне використання штучного інтелекту в гуманітарних науках вимагає поєднання технічних знань зі здібностями критичного мислення і рефлексії, і що освітні установи мають ключову роль у підготовці кваліфікованих спеціалістів, здатних працювати в цьому новому інтелектуальному середовищі. Необхідно розвивати інтердисциплінарні навички здатності аналізувати та інтерпретувати дані, а також етичні й правові аспекти використання штучного інтелекту в наукових дослідженнях.

Погоджуюся з твердженням дослідників О. Добровольської і В. Штанько, які зазначають, що штучний інтелект є продуктом техногенного постіндустріального суспільства з його орієнтацією на креативну (творчу) діяльність, упровадження нововведень, диференціацію послуг, проведення досліджень, підвищення якості людського життя, вирішення освітніх наративів [1]. Як зазначає Т. Яровой, використання штучного інтелекту допоможе автоматизувати багато рутинних і повторюваних завдань, звільняючи людей від монотонної роботи і даючи їм змогу зосередитися на складніших і творчих завданнях [5, с. 39]. У Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні означені терміни використовуються в такому значенні: штучний інтелект - організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань; галузь штучного інтелекту - напрям діяльності у сфері інформаційних технологій, який забезпечує створення, впровадження та використання технологій штучного інтелекту [3].

Упровадження штучного інтелекту в соціально-гуманітарні науки може здійснюватися з використанням різноманітних методів, які сприятимуть задоволенню потреб учасників освітнього процесу, а саме: застосування аналізу даних допоможе виявленню тенденцій, залежностей та закономірностей; використання комп'ютерних моделей для симуляції різних соціальних процесів та експериментів дозволить досліджувати вплив різних факторів на соціальні явища та передбачати їхні можливі наслідки; машинне навчання і статистичний аналіз для розробки алгоритмів спрогнозують та класифікують соціальні явища, а також виявлять недоліки в даних; проведення експериментів для вивчення впливу штучного інтелекту на соціально-гуманітарні процеси; вивчення етичних аспектів впровадження штучного інтелекту в соціально-гуманітарні науки, що впливають на питання конфіденційності, приватності, справедливості.

Отже, упровадження штучного інтелекту стимулює розвиток нових методів навчання, таких як навчання на основі гри, віртуальна реальність та інтерактивні симуляції, які роблять навчання більш захоплюючим та ефективним. Ці методи можуть використовуватися окремо або в поєднанні залежно від конкретних завдань або контексту дослідження.

Існує ряд викликів, з якими стикаються дослідники і практики в цій області: етичні питання, проблеми доступності даних, неоднорідність у якості даних тощо. Тому використання штучного інтелекту в процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін може мати значні перспективи: персоналізоване навчання; адаптивні навчальні платформи; автоматизована оцінка та звітування; аналітика текстів та досліджень; моделювання соціальних явищ; вирішення етичних дилем та конфліктів.

Ці перспективи використання штучного інтелекту можуть покращити якість навчання та досліджень у гуманітарних науках, сприяючи розвитку критичного мислення, творчості та інновацій учасників освітнього процесу.

Висновки. Таким чином, упровадження штучного інтелекту в соціально-гуманітарні науки відкриває широкі перспективи для розвитку і покращення наукових досліджень та розв'язання складних суспільних проблем. Як бачимо, у статті визначено потенціал штучного інтелекту для соціально-гуманітарних наук, означено можливості підвищення ефективності досліджень та навчання. Однак, виділено етичні й технічні виклики, такі як конфіденційність даних та неоднозначність результатів. Перспективами дослідження вбачаємо збільшення освітніх ініціатив та розробку нових освітніх програм для успішного впровадження штучного інтелекту в сфері соціально-гуманітарних наук.

List of References

1. VIZnyuk I., Buglay N., Kutsak L., PolIschuk A. Viktoristannya shtuchnogo Intelaktu v osvItI. SuchasnI InformatsIynI tehnologIYi ta InnovatsIynI metodiki navchannya v pIdgotovtsI fahIvtsIv: metodologIya, teorIya, dosvId, problemi. 2021. № 59. S. 14–22.
2. Dobrovolska O. V., Shtanko V. I. Filsofskiy analIz evolyutsIYi shtuchnogo Intelaktu. DoslIdzhennya z IstorIYi I fllosofIYi nauki I tehnIki. 2019. T. 28, № 1. S. 10–19.
3. Pro shvalennya KontseptsIYi rozvitku shtuchnogo Intelaktu v UkraYinI : Rozporyadzh. Kab. MInIstrIv UkraYini vId 02.12.2020 r. № 1556-r : stanom na 29 grud. 2021 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-r#Text> (data zvernennya: 07.05.2024).
4. Tsiganov O.V. Osnovi proektuvannya sistem shtuchnogo Intelaktu. Odesa : Nauka I tehnIka, 2006. 196 s.
5. Yarovoy T. S. MozhlivostI ta riziki vikoristannya shtuchnogo Intelaktu v publIchnomu upravlnnI. Economic Synergy. 2023. № 2. S. 36–47. DOI: <https://doi.org/10.53920/ES-2023-2-3> (data zvernennya: 07.05.2024).
6. Power, M. (2019). Artificial intelligence and the end of work // Computer Law & Security Review. 35(6). 783 – 791.8.
7. Kaminski, M. E. (2020). The ethics of artificial intelligence in public administration // Administration & Society. 52(8). 1298 – 1321.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ СВІТІ

Грабар Наталя Григорівна,
доктор наук з соціальних комунікацій, професор,
професор кафедри ЮНЕСКО
«Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна
_grabar-ng@ukr.net
ORCID ID: <https://ORCID:0000-0002-5120-0382>.

***Анотація.** У тезах розглянуто проблемне питання щодо виховання особистості в сучасному цифровому світі. Зазначені проблеми, які потребують комплексного підходу та включають в себе створення безпечного освітнього середовища, зокрема в інтернеті, підтримку психічного здоров'я, стимулювання особистого спілкування й активної участі в реальному житті. Наголошено на основні аспекти виховання особистості у цифровому освітньо-виховному середовищі, що передбачають обґрунтування відповідних критеріїв та показників, які характеризують раціональне використання цифрової інформації, критичне мислення, готовність до комунікації, цифрову і соціальну компетентність.*

***Ключові слова:** цифровий світ, виховання особистості, заклад вищої освіти, студенти.*

Вступ. Соціально-політичні й технологічні зміни в Україні, а також російська військова агресія передбачають активний пошук нових шляхів підвищення ефективності виховання молодого покоління. Потреба у впровадженні оновлених аспектів виховної діяльності обумовлена необхідністю організації виховного впливу, враховуючи сучасні онлайн формати у цифровому просторі. Поза увагою дослідників поки що залишається питання обґрунтування теоретико-організаційних і управлінських засад виховної діяльності в освітніх закладах за умов переходу на змішану, а на окупованих територіях онлайн форму надання освітніх послуг. У цих умовах молодь майже весь час перебуває в соціальних мережах і легко підпадає під їхні негативні впливи. Нині доволі часто обговорюються переваги та недоліки соціальних мереж. Вони є джерелом і засобом поширення інформації, необхідної для функціонування широкого загалу, а також фактором, що сприяє набуттю популярності, ефективній діяльності на суспільному полі. Саме тому актуалізується вивчення впливу соціальних мереж на свідомість людства, особливо у виховному значенні молоді зазначена проблема також загострюється.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Теоретико-методологічні засади виховання студентів у закладах вищої освіти (ЗВО) займалися

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

вітчизняні дослідники: І. Авдеєва, Р. Абдулов, О. Безкоровайна, О. Божко, Н. Бондаренко, Л. Белова, А. Денисенко, К. Журба, Т. Коломієць, С. Косянчук, А. Лозенко, Л. Маценко, Д. Пащенко, Л. Рибалко, І. Піонтківська, Р. Твердохліб, В. Тернопільська, Г. Троцько, Н. Чибісова та ін.

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що, не зважаючи на зростання інтересу до організаційних питань виховної діяльності ЗВО у сучасних соціокомунікаційних умовах, додалися проблеми виховання особистості у цифровому світі. Наповнюється новим змістом діяльність викладача, з'являються нові ролі, що теж потребує уваги з боку дослідників. Зазначимо, що в контексті різних соціокультурних систем виховна робота переживала піднесення (поч. ХХ ст., 20–30 рр., кінець 70-х – поч. 90-х рр. ХХ ст.) і майже повне забуття (90-ті рр. ХХ ст.). Відповідно, що все це відбулося на дослідженнях виховної діяльності в усіх закладах освіти.

Останнім часом приділялася увага саме організаційним питанням, прийняттям концепцій як суттєвої складової системи виховної роботи ЗВО. Зокрема у монографії Л. Маценко розкрито питання змісту виховної роботи наставника, виховання здорового способу життя та формування студентського колективу [1]. Довідник з виховної роботи зі студентами, який пропонують автори [2] відображає новий погляд на стан виховної теорії й практики та відповідає тим потребам, які склалися у суспільстві на даному етапі. Привертають увагу публікації про психологічну та емоційну підтримку під час війни, важливість громадянської освіти та виховання, активні життєві позиції молоді тощо.

Отже, аналіз літератури дає підстави для твердження, що проблема виховного процесу у вищій школі певною мірою досліджена. Однак, метою пропонованих тез є зазначення проблем у вихованні особистості в сучасному цифровому світі, що, на нашу думку, є недостатньо вивченим і задля чого нами вирішені такі завдання: 1) розкрито проблемні питання виховання особистості в сучасному цифровому світі; 2) акцентовано на значенні медіаосвіти у сучасному цифровому світі.

Проблеми виховання особистості в сучасному цифровому світі включають в себе ряд аспектів, що виникають через постійний доступ до технологій, особливо для молоді.

По-перше, залежність від технологій. Постійний доступ до смартфонів, планшетів і комп'ютерів може призвести до залежності від цифрових пристроїв, що значною мірою впливає на психічне здоров'я та соціальні навички.

По-друге, негативний вплив соціальних медіа. Соціальні медіа можуть викликати стрес, порівняно з іншими, низьку самооцінку та навіть депресію.

По-третє, відсутність особистого живого спілкування. З використанням технологій для комунікації може зменшуватися особисте спілкування та розвиток міжособистісних навичок. Надмірне використання може призвести до ізоляції в реальному житті та зниження якості міжособистісних відносин.

По-четверте, небезпека онлайн-простору. З розвитком інтернету зростає і кількість загроз, пов'язаних з цифровим світом, таких як кібербулінг, кіберзлочини, порнографія тощо. Це може негативно впливати на психічне здоров'я та емоційний стан молоді.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

По-п'яте, віддаленість від реального світу. Занадто велика увага до цифрових технологій може призвести до відчуття віддаленості від реального світу, природи та соціального оточення.

Якщо до уваги взяти особистість, то все зазначене можна віднести до терміну «інтернет-залежність». Основні підходи до визначення інтернет-залежності в соціогуманітарних науках визначали А. Голдберг, К. Янг, з вітчизняних Т. Голованова, Я. Хміль та ін.

На початку 90-х років до трактування терміну з посиленою увагою звертаються психологи. Так, А. Голдберг запропонував термін «інтернет-залежність» для опису патологічного потягу до використання інтернету [3]. Інтернет-залежність є неоднорідною і може включати в себе багато складових, насамперед комп'ютерні рольові ігри. Саме на цю проблематику була націлена увага студентів спеціальності 075 Маркетинг факультету управління торговельно-підприємницькою та митною діяльністю на семінарських заняттях з предмету «Психологія комунікацій» у вигляді повідомлення (презентація Юлії Крисько) та діалогового обговорення за активної участі студентів: Єгора Жулія, Вікторії Черкашиної, Анни Бондаренко, Юлії Перепелиці. Зазначено, що останнім часом в соціальних мережах з'являються небезпечні ігри для дітей та підлітків різними назвами: «Синій кит», «Тихий будинок», «Рожева фея», «Розбуди мене о 4:20», «Піди з дому на 24 години». Обговорені наслідки таких ігор, наголошено на безпеку та конфіденційність в інтернеті, уникнення ризиків, таких як кібербулінг, порушення приватності та залежність від технологій. Зазначено про раціональне використання цифрового простору.

Основою цього постає медіаграмотність. Медіаосвіта у сучасному світі розглядається як процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу і оцінки медіа текстів, навчання різним формам самовираження за допомогою медіа техніки. Це допомагає розпізнавати фейки, маніпуляції та приховану рекламу. Освіта в сфері медіа включає в себе навички цифрової грамотності, які дозволяють ефективно користуватися технологіями, розуміти їхні можливості та обмеження. Медіаосвіта забезпечує безпеку в інтернеті, стимулює до творчості, пропагує розуміння різноманітності та інклюзивності в медіа-контенті, сприяючи вираженню голосу різних груп та запобігаючи дискримінації.

Висновки. Отже, зазначені аспекти дозволяють визначити рівні вихованості молоді у цифровому освітньо-виховному середовищі за допомогою різноманітних методик: анкетування, тестування, вирішення проблемних ситуацій, педагогічного спостереження та самоспостереження учасників виховного процесу тощо.

List of References

1. Маценко Л.М. Зміст і методика виховної роботи наставника студентської групи : монографія. Київ : ЦП «Компринт», 2020. 439 с.

2. Тернопільська В.І. Довідник з виховної роботи зі студентами / В.І. Тернопільська, Т.В. Коломієць, І.О. Піонтківська. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 264 с.
3. Goldberg I. Internet Addictive Disorder / I. Goldberg. [Cited 2012, 12 June]. Available from : <http://www.psycom.net/iadcriteria.html>.
4. Vakulenko, V.M. (2016). Integration of education and science: historical aspect. Higher and secondary school pedagogy. 48. 106-111. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2016_48_24.
5. Desyatov, T.M. Palchyk M.I., Parshina N.P. & Nichkalo, (Eds.), (2011). Professional standards: theoretical aspects and methodology: Methodological guide. Kyiv: Art Economy Publishing House, 234.

ХЕРСОНЩИНА: ДВА РОКИ ГАРЯЧОЇ ФАЗИ ВІЙНИ

Батенко Ганна Вячеславівна

Кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії, археології

та методики викладання

Херсонського державного університету

місто Херсон, Україна

gbatenko@ksu.ks.ua

ORCID ID 0000-0001-7007-4708

***Анотація.** Остання війна між Україною і росією триває більше десяти років. За цей час в наш лексикон увійшли поняття, що характеризують ставлення громадян України до північного сусіда: загарбник, зрадник, ворог. Водночас із збільшенням лінії фронту, з'являється все більше сміливих наукових розвідок з історії України, історії міжнародних відносин України, військової історії України, історії міграції українців: причини та сучасний стан, українці в світі. Такі теми, методологічно обґрунтовані, стають окремими академічними дисциплінами, які здобувачі вищих навчальних закладів мають можливість обрати у якості дисципліни вільного вибору. Наукова періодика, теми наукових конференцій і вебінарів надають можливість науковцям спілкуватися і висловлювати своє бачення сучасних і майбутніх питань у різних сферах. Спеціалісти гуманітарних та технічних напрямків, об'єднані в єдиний освітній фронт, сформували надійний тил Збройним Силам України.*

***Ключові слова:** окупація Криму, Донеччини, Луганщини, Херсонщини, гуманітарна наука під час війни.*

Вступ. Непроста доля міста Херсона та його мешканців упродовж сучасної війни відображується в роботах науковців, відкладається в мемуарах свідків та учасників війни. Зібрати, впорядкувати й зберегти безцінні свідчення, враження, надії – завдання сучасних

науковців. Останні публікації про історію Херсонщини: «Херсонські есеї: жити, щоб перемагати: збірка есеїв» (Упорядники С. Омельчук, О. Казакова, 2023), «Місто, яке не боялося: Херсон у перші місяці російської окупації» (С. Водотика, 2022), «Висвітлення міського життя під час окупації Херсона в 2022 р. в усно-історичних свідченнях» (Черемісін, 2023), «Голодомор 1932 – 1933 років на Херсонщині : монографія» (Кузовова, 2023), «Формування політичного бренду території засобами мас-медіа в умовах російсько-української війни (на прикладі Херсонщини)» (С. Костючков, 2023) та ін.

Мета розвідки – з'ясувати можливі шляхи хронологічного розподілу подій в їх логічній послідовності, виокремлення актуальних з наукової точки зору тем для подальших досліджень, аналіз методологічних підходів, коректних в умовах військових дій і роботи державних силових структур.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результати. Набута Україною незалежність з 1991 року постійно піддається випробуванням: складні 90-ті, ще більш бурхливі 2000-ні і Революція Гідності, яка стала демонстрацією нашої демократичної позиції в умовах вибору між кроком в європейське майбутнє або поверненням до радянського минулого. Патріотично і впевнено себе проявила українська молодь – тим, кому в 2014-му було двадцять, сьогодні – тридцять і вони основа нашого суспільства. Зрада вузького політичного прошарку перетворила Україну на великий політичний, збройний майдан. Кожен повинен був обрати свій бік і підтримувати морально і матеріально. Саме тоді українці відчули свій особистий біль від втрат близьких на Майдані, а не тих далеких під час світових війн...

Наступні події, пов'язані із окупацією Сходу та Криму, як частин суверенної України, вплинули на життя Херсонщини, змінили, але не зруйнували його. З окупованих територій українці хлинули, рятуючи своє рухоме майно і життя. Херсонська область перетворилася на прифронтову територію, але теплий клімат, річкове й морські узбережжя, надмір городини круглий рік, завжди гостинне, спокійне, мирне місцеве населення – все приваблювало втікачів. Перетнувши кордон, люди заспокоювалися і розповідали про те, чому вони вирішили кинути свої домівки – проти озброєних важко вставати на захист родини або дому.

В місті активно розбудовують житлові комплекси за принципом хто і де забажає. Житло дорожчає, потреба є, забудовники збагачуються. А звичайні херсонці перетворюються на волонтерів. Чутливими стають питання допомоги військовим, рідним і друзям з окупованих територій: де розмістити, де поселити з тваринками, де прописати для отримання статусу ВПО, як отримати належні медичні послуги.

Цей період в історії херсонців можна назвати активним, відповідальним. Але, допомагаючи тим, хто постраждав тоді в 2014 році, ми продовжували жити, працювати, мандрувати і формувати новий образ північного ворога, який відібрав у нас Схід і Крим. Херсонщина радо прийняла у себе кримців і підтримала їх у боротьбі.

Новим етапом став лютий 2022 року, коли і сама Херсонщина потрапила у сферу інтересу ворога. Швидкий, кровавий наступ, захоплення і окупація. Окремою темою дослідження стала історія цивільного спротиву херсонців окупаційній владі. Життя

завмерло і поступово почало набувати нових сенсів, рухів, цілей, темпу. Спільною життєдайною ідеєю була віра в ЗСУ і Україну, впевненість, що цей жах має закінчитися. Коли зникли вода, світло, зв'язок, стало зрозуміло, що щось йде не так у орків. Розграбоване місто дочекалося визволителів. Нова фаза війни була теж не простою. Постійні бомбардування, обстріли погіршили ситуацію, але тепер дихалося вільно і було зрозуміло, що потрібно робити і як працювати.

Особливої популярності і значення набули в цей час практики усної історії. Вся складна система її методів потребує уважної підготовки, виваженого підходу до особи, яка погодилася дати інтерв'ю й поділитися своєю пам'яттю, досвідом, думками про пережиті страшні часи.

Висновки. Отже, героїчна історія Херсонщини і херсонців чекає на свою фіксацію і інтерпретацію науковцями. Історики, соціологи, культурологи, психологи, демографи, педагоги, підтримані фахівцями фізико-технічних, медичних напрямків, оскільки війна завжди змушує розвиватися науку шаленими темпами, виступають єдиним фронтом, захищаючи інтереси своєї незалежної і суверенної держави.

List of References

1. Khersonski eseї: zhyty, shchob peremahaty: zbirka eseiv (2023) [Kherson essays: live to win: a collection of essays] / uporiadn. S. Omelchuk, O. Kazakova. Kherson – Ivano-Frankivsk, 2023. 184 s. [in Ukrainian].

2. Vodotyka S. Misto, yake ne boyalosya: kherson-u-pershi-misiatsi-rosiyskoi-okupatsii <https://uamoderna.com/war/kherson-u-pershi-misiatsi-rosiyskoi-okupatsii/>

3. Cheremisin, O. V. (2023). Vysvitlennya miskoho zhyttya pid chas okupatsiyi Khersona v 2022 r. v usno-istorychnykh svidchennyakh [*Coverage of city life during the occupation of Kherson in 2022 in oral historical evidence*]. Pivdennyy arkhiv (istorychni nauky). Vyp. 44. S. 35-43 [in Ukrainian].

4. Kuzovova Natalya. (2023). Holodomor 1932 – 1933 rokiv na Khersonshchyni : monohrafiya [*The Holodomor of 1932 – 1933 in the Kherson Region*]. Universytetska knyha. 372 s. [in Ukrainian].

5. Kostyuchkov, S.K. (2023). Formuvannya politychnoho brendu terytorii zasobamy masmedia v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny (na prykladi Khersonshchyny) [*Formation of the Political Brand of the Territory by the Media in the Context of the Russian-Ukrainian War (on the Example of Kherson Region)*]. Aktualni problemy polityky. Vyp. 71. S. 101–107. DOI: <https://doi.org/10.32782/app.v71.2023>. [in Ukrainian].

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Дроздова Ірина Петрівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри ЮНЕСКО
«Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних наук,
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна
irina2017ksada@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9632-4584>

Проаналізовано невирішені питання забезпечення випуску фахівців із високою гуманітарною культурою, обрання шляхів, форм і методів утвердження неперервності навчального процесу, що пов'язано з залученням соціально-гуманітарних дисциплін у вищій школі. Обґрунтовано роль і значення соціально-гуманітарних дисциплін у підготовці висококваліфікованого фахівця, взаємозв'язок гуманізації навчального процесу та національного виховання. Зазначено, що сутність гуманізації розглядається завдяки подоланню технократизму засобами пізнавальної діяльності, гуманістичного мислення, сходження до творчості, зокрема адаптації до науково-технічного прогресу, а також поєднанням ідей гуманізації з диференціацією та індивідуалізацією навчально-виховного процесу, що можливо лише за умови залучення соціально-гуманітарних дисциплін. Визначено, що головною соціальною функцією освіти є передача досвіду, накопиченого попередніми поколіннями людей у формі матеріальної і духовної культури, створення єдиного соціогуманітарного простору. Доведено, що соціально-гуманітарні дисципліни складають особливий соціогуманітарний простір і ґрунтуються на теоретичних та методичних положеннях щодо його трансформації на сучасному етапі. Зауважено подальші перспективи дослідження ролі і значення соціально-гуманітарних наук у суспільних і наукових процесах сьогодення.

Ключові слова: Соціогуманітарні дисципліни, соціогуманітарний простір, усебічний гармонійний розвиток особистості, ідеї гуманізації, елементи культури, суспільні і наукові процеси.

Актуальні проблеми викладання у ЗВО безпосередньо пов'язані з вирішенням питань забезпечення випуску фахівців із високою гуманітарною культурою, обрання шляхів, форм і методів утвердження неперервності навчального процесу. Ці взаємопов'язані питання передбачають розробку комплексної системи навчання і виховання, спрямованої на підготовку всебічно розвиненої особистості у профільній професійній освіті.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Відповідно до Національної програми “Освіта” принципами освіти сьогодні є доступність для кожного громадянина усіх форм освітніх послуг щодо реалізації його здібностей; зокрема науковий і світський характер освіти, формування інтеграції між наукою і виробництвом, взаємозв’язок з освітою інших країн, гнучкість і прогностичність системи освіти, а також її безперервність і різноманітність [1].

Аналізуючи роль соціально-гуманітарних дисциплін у процесі підготовки висококваліфікованого фахівця, складові, сутність і зміст навчання, можна неодмінно прийти до висновку про його взаємозв’язок із принципом гуманізації навчального процесу та національного виховання.

Сутність гуманізації сучасними вітчизняними вченими розглядається через призму:

- подолання технократизму засобами пізнавальної діяльності, гуманістичного мислення, сходження до творчості;
- адаптації до науково-технічного прогресу;
- поєднання ідей гуманізації з диференціацією та індивідуалізацією навчально-виховного процесу, що можливо лише за умови залучення соціально-гуманітарних дисциплін.

Як зауважують науковці (О. Абрамчук, А. Алексюк, А. Карнаух, Н. Фіалко та ін.), соціально-гуманітарні дисципліни у вищій школі відіграють важливу роль у накопиченні знань про динамічні зміни в суспільстві, а їх інтеграція з іншими галузями знань розширює розуміння інновацій, що є результатом технологічних досягнень [3].

Соціально-гуманітарні дисципліни складають визначальний соціогуманітарний простір і ґрунтуються на значних теоретичних та методичних положеннях і наукових та практичних рекомендаціях щодо його трансформації на сучасному етапі розвитку України.

Структура соціогуманітарного простору складає смислове підґрунтя науки як вирішальної функціональної компоненти в системі людських цінностей, її ключової ролі в підвищенні якості життя, створенні сприятливого й здорового середовища для нинішнього та майбутніх поколінь [3].

У зв’язку з цим реально постає завдання наскрізного перегляду програм, підручників та інших посібників вищої школи не тільки з позиції ефективності професійної спрямованості з урахуванням спеціалізації майбутнього випускника, але й усебічного гармонійного розвитку особистості за допомогою соціально-гуманітарних дисциплін.

Під час складання навчальних планів провідним є відбір дисциплін для вивчення, послідовність їх розподілу за роками навчання. Тому важливим є принцип усебічного гармонійного розвитку особистості за допомогою навчальних предметів, що має відповідати вимогам, сформульованим у вищій освіті. Зрозуміло, що всі дисципліни формують особистість, але особливу роль грають тут соціально-гуманітарні дисципліни.

Тому навчальні плани всіх спеціальностей містять низку суспільних / соціально-гуманітарних дисциплін (історія України, філософія, психологія іноземні мови тощо). Загальноосвітні предмети (фізика, математика тощо) закладають основи для засвоєння спеціальних дисциплін і в плані змістовному, і в плані розумового розвитку (глибини розуму, абстрактно-логічного мислення, творчих здібностей тощо) під час навчання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

студентів ЗВО щодо цілісності й неперервності процесу освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства і спільного європейського освітнього простору.

Конкретне наповнення змісту кожного навчального предмета в закладі освіти – справа фахівців із цих предметів. Головна соціальна функція освіти – передача досвіду, накопиченого попередніми поколіннями людей у формі матеріальної і духовної культури, створення соціогуманітарного простору.

Тому в змісті освіти мають бути, безсумнівно, включено всі ці елементи культури:

1) система знань про природу, суспільство, мислення, способи діяльності. Функції цього елемента – формування картини світу, розвиток методологічних підходів до пізнавальної і практичної діяльності;

2) система інтелектуальних і практичних навичок і вмінь, що дозволяє новим поколінням, здобуваючи освіту, відтворювати культуру і зберігати її в соціогуманітарному просторі.

3) досвід творчої діяльності. Засвоєння цього елемента забезпечує подальший розвиток культури, що без творчої діяльності неможливо.

4) система норм відношення до світу, один до одного. Це обумовлює моральні стимули, естетичну потребу, емоційну забарвленість, мотиви діяльності тощо, тобто всі прояви ставлення до діяльності та її продуктів.

Порівняно з раціональними науками соціогуманітарні на практиці набувають невидимої форми й часто виступають у вигляді ідеї, що спонукає до дії. Помилкове визначення завдань і хибність мети можуть призвести до такої спрямованості технічного розвитку, що буде мати негативні наслідки для суспільства та держави загалом [2].

Слід підкреслити визначальну роль соціальних і гуманітарних наук сьогодні, у розпал російсько-української війни, саме для обґрунтування перспектив розвитку держави, визначення напрямків їх досягнення і спрямування стратегії повоєнного розвитку суспільства. Провідне значення соціальні та гуманітарні науки дістає під час усвідомлення безальтернативності цивілізаційного європейського вибору України. Ці науки складають конкретний комплекс наукових понять, тверджень, теорій, що визначають сутність взаємозв'язків між суспільством і людиною, між окремими державами, народами, прагнуть розкрити історико-філософський концепт євроінтеграційних процесів, пояснити об'єктивні умови й суб'єктивні чинники суспільного розвитку на цьому етапі [2].

Узагальнюючи все зазначене, ми можемо зробити висновки, що роль і значення соціально-гуманітарних наук у суспільних і наукових процесах сьогодення не вичерпується зазначеними проблемами та має значні перспективи для подальшого дослідження з огляду на постійний розвиток і трансформацію людської цивілізації, що вимагає серйозного осмислення досвіду, обґрунтування й усвідомлення нових цілей тощо. Тож наукові пошуки в цьому напрямі видаються доцільними й мають змістовний потенціал.

List of References

1. Державна національна програма "Освіта" Україна XXI століття. (б. д.). Райдуга,. У ТЕКСТІ: (Державна національна програма "Освіта" Україна XXI століття., б. д., с. XXXX)+. [in Ukrainian].
2. Ключковська Н. Р. (б. д.). Роль гуманітарних і суспільних наук у вищій освіті: зарубіжний досвід. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-gumanitarnih-i-suspilnih-nauk-u-vischii-osviti-zarubizhniy-dosvid/viewer>. [in Ukrainian].
3. Коваленко Я. Ю. (б. д.). Значення гуманітарних і раціональних наук у підготовці наукових кадрів. Retrieved from: <https://istznu.org/index.php/journal/article/download/1617/1505e>. [in Ukrainian].

HISTORICAL FILMS AS A TOOL FOR CREATING A CREATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR STUDENTS WHILE STUDYING THE HISTORY OF UKRAINE

Anastasiia Lapchenko,
Candidate of Historical Sciences,
Senior Lecturer UNESCO Chair "Philosophy of Human Communication"
and social and humanitarian disciplines
State biotechnological university (SBTU)
Kharkiv, Ukraine
lapchenko_a@ukr.net
ORCID 0000-0002-0031-6481

Abstract. *The general direction of modern education modernization involves systematic and organic changes in education to align it with contemporary life demands, creating mechanisms for continuous educational renewal, and orienting it towards the current and future needs of individuals and society. The search for ways to improve the efficiency of the educational process in studying history using innovative informational methods and technologies has led to a motivated necessity to leverage the potential of modern network services. These resources enable educators to create information-rich content and, despite online learning, teach students how to work with and analyze information sources.*

The aim of this article is to present an effective model of organizing distance learning using historical films, based on the example of the massive online course "History of Ukrainian Statehood." The presented course incorporates modern methods and technologies that ensure an effective process of distance learning and knowledge assessment. The effectiveness of this practice is evidenced by the results of monitoring studies and various online surveys

Keywords: *Innovative methods in teaching, distance learning, motivation, working with sources, critical analysis.*

Introduction. The search for ways to improve the efficiency of the educational process using innovative informational methods and technologies has led to the motivated necessity of leveraging the potential of modern network services. These resources enable educators to create information-rich content and manage access to it. The creation of a distance learning course is driven by the need to find new intensive methods and means of education, which is transitioning to new content. This, undoubtedly, requires the application of modern learning tools.

Presentation of the main research material. In the National Doctrine for the Development of Education, it is stated: "The priority for the development of education is the implementation of modern information and communication technologies that ensure the further improvement of the educational process, accessibility, and efficiency of education, and the preparation of the younger generation for life in the information society" [2, p.17]. This issue is the subject of research by renowned scholars, such as K. Bakanov, O. Pometun, D. Desyatov, O. Mokroguz, T. Ladychenko, and others, who confirm the relevance of the matter.

History as a subject is unique because it influences the formation of a system of thinking, provides individuals with the ability to navigate historical spaces freely, and equips them with knowledge of historical experience. This, in turn, allows for the correct evaluation of contemporary political and social processes. Moreover, historical knowledge helps form personal viewpoints and teaches the value and respect of others' opinions. Historical disciplines cultivate broad thinking, creative imagination, tolerance, and civic engagement in individuals. The result of studying history is not only the acquisition of knowledge (facts, concepts, names, connections, trends) but also the development of skills and abilities to think critically, solve problems creatively, understand the significance of what is studied, and apply the acquired knowledge and skills in real-life situations. Therefore, the application of innovative technologies helps expand the possibilities of a competency-based approach in the educational process. In this challenging time of online learning, historical (and other) films assist us. This is also due to students already having basic historical knowledge. Video clips, newsreels, scientific and feature films enrich the overall understanding of events with artistic imagery, develop students' cognitive interests and abilities, enhance visual learning, and stimulate independent work. It is important to guide students before watching both feature and documentary films on what to focus on and set specific tasks.

Forming students' informational competence in history classes primarily involves the ability to work with various types and sources of information. A component of informational competence is the ability to use digital technologies to search for the necessary historical and social information, accumulate, verify, and organize it; create verbal and visual texts (graphs, diagrams, films), multimedia presentations, and disseminate them; detect manipulations in social and historical content during the analysis of electronic media messages; identify sources and authors of information, and make correct references.

The competency-based approach focuses on the accumulation of normatively defined knowledge, skills, and abilities to develop students' capacity to act practically, applying individual techniques and successful experiences in arising situations. F. V. Sharipov defines competence as "a set of personality traits (characteristics) that allow an individual to perform a defined activity qualitatively, aimed at solving problems (tasks) in a particular field" [3, p. 73]. According to

A. V. Khutorsky, "competence is a set of personal qualities of a student (value-semantic orientations, knowledge, skills, abilities) conditioned by their experience in a particular socially and personally significant sphere" [4, p. 153].

Conclusions. Studying history is one of the most important factors in shaping the national consciousness of a people. "Without knowledge of the past, it is impossible to have an accurate understanding of the present," emphasized the prominent Ukrainian historian M.S. Hrushevsky. And new technologies allow fully revealing and implementing the potential opportunities of other innovative technologies and methods: instilling research skills through organizing research activities using various methods and forms of independent cognitive and practical activities; developing the ability to obtain information from various sources and process it using computer technologies; cultivating the ability to formulate one's viewpoint concisely and clearly; promoting the humanitarian development of students based on exposure to cultural and humanistic information.

Studying history is one of the most important factors in shaping the national consciousness of a people. "Without knowledge of the past, it is impossible to have an accurate understanding of the present," emphasized the prominent Ukrainian historian M.S. Hrushevsky. And new technologies allow fully revealing and implementing the potential opportunities of other innovative technologies and methods: instilling research skills through organizing research activities using a variety of methods and forms of independent cognitive and practical activities; developing the ability to obtain information from various sources and process it using computer technologies; cultivating the ability to formulate one's viewpoint concisely and clearly; promoting the humanitarian development of students based on exposure to cultural and humanistic information.

List of References:

1. Bakhanov K.O. (2019). *Profesiyni dovidnyk vchytelia istorii*. Vydavnycha hrupa «Osnova».
2. Knyha vchytelia istorii, etyky, osnov pravoznavstva (2006). *Natsionalna doktryna rozvytku suspilstva*. Kharkiv.
3. Mokrohuz O.P. (2020). *Innovatsiini tekhnolohii na urokakh istorii*. Kharkiv: Vyd. hrupa «Osnova»: «Triada+».
4. Pometun O. I, Freiman H.O. (2015). *Metodyka navchannia istorii v shkoli*. Kyiv.

**ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ**

Бабишена Мар'яна Ігорівна,

к.п.н., доцент

доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін та інноваційної підготовки, ХДМА

м. Херсон, Україна

babyshena.maryana@gmail.com

ORCID ID: [0000-0001-7195-7246](https://orcid.org/0000-0001-7195-7246)

***Анотація.** Проаналізовано вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу. Доведено, що у процесі вивчення гуманітарних дисциплін акцентується увага на розвиток комунікативних навичок, що дозволить вмотивовано використовувати мовні засоби для досягнення тих результатів, які прогнозуються майбутніми судовими офіцерами, і пов'язані з їх професійною діяльністю. Доведено щодо необхідності гуманітарної підготовки майбутніх фахівців морської галузі, яка забезпечує соціальну і професійну адаптацію, мобільність майбутнього фахівця в умовах сьогодення, розвиває пам'ять, увагу, критичну спрямованість мислення, збільшує діапазон академічних і життєвих навичок, необхідних для успішної професійної діяльності на світовому ринку. Підкреслено, що найбільш доцільними для використання під час гуманітарної підготовки майбутніх фахівців морської галузі є такі інноваційні технології: технології проблемного навчання, проєктна технологія або метод проєктів, технологія ситуаційного навчання (кейс-метод), інформаційно-комунікаційні технології.*

***Ключові слова:** гуманітарна складова, професійна освіта, гуманізація профільної освіти, майбутні фахівці морської галузі, дисципліни соціально-гуманітарного циклу, інноваційні технології, технології проблемного навчання, проєктна технологія, метод проєктів, технологія ситуаційного навчання, кейс-метод, інформаційно-комунікаційні технології.*

Вступ. Основний зміст гуманізації профільної освіти створює сприятливі можливості для самовираження та розвитку особистості майбутніх здобувачів вищої освіти, для підвищення потенціалу загальної та професійної культури. Гуманітарна складова в освіті майбутніх фахівців морської галузі є актуальною, а вивчення дисциплін таких як «Історія та культура України», «Філософія», «Українська мова», «Психологія самоменеджменту та менеджмент людських ресурсів» тощо допоможе майбутнім спеціалістам розібратися у важливості майбутньої вибраної професії морського офіцера, допоможе зміцнити моральні цілі.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Успішність вивчення соціально-гуманітарних дисциплін означає належну обробку та засвоєння інформації, виконання комунікативних завдань, поступове та систематичне накопичення

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

знань, умінь та навичок щодо професійного спілкування. Професійні навички допомагають застосовувати здобуті знання на практиці, вміння самостійно діяти, творчо мислити, професійно дискутувати.

У процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін акцентується увага на розвиток комунікативних навичок, що дозволяє вмотивовано використовувати мовні засоби для досягнення тих результатів, які прогноуються майбутніми судовими офіцерами, і пов'язані з їх професійною діяльністю. Процес вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу передбачає засвоєння наукових знань про суспільство, людину, її природу, можливості її розвитку і саморозвитку, місце і роль особистості в суспільстві, а також впливає на формування ключових компетентностей майбутніх фахівців морської галузі.

Сучасний випускник повинен бути здатним не тільки приймати певні технічні рішення, а й вирішувати проблеми, які постають при спілкуванні з людьми або при керуванні колективом. Судновому офіцеру в майбутній своїй професійній діяльності доведеться висловлювати думки, накази, пояснювати раціонально виконання професійних дій, бути комунікабельним, упевнено вести діалог і монолог [1].

У процесі гуманітарної підготовки перевага повинна надаватись не досконалому академічному «зануренню» майбутніх фахівців морської галузі у гуманітарний предмет, а створенню умов для формування затребуваних у сучасному суспільстві метанавичок, таких, як:

- критичне та креативне мислення, навички спілкування, відстоювання власної думки, прийняття рішень, а також здійснення групової та проєктної роботи [3];
- вироблення здатності орієнтуватися в нових умовах життя, детермінованих все зростаючою складністю світу;
- розвитку здібностей до творчості, до співпраці з іншими людьми, формування інтересу до знань і потреби до їх «добування»;
- здатність приймати розумні рішення і нести за них відповідальність;
- розвитку аналітичних здібностей майбутніх фахівців (спроможності шукати і знаходити необхідну інформацію, точно формулювати проблеми і гіпотези, вбачати в даних сукупностях певні закономірності, знаходити розв'язання складних міждисциплінарних задач) [2; 6].

Ключовим принципом професійної підготовки у закладах вищої освіти стає «створи», тобто тепер не людину вчать, а людина вчиться. Одним із шляхів підвищення ефективності гуманітарної підготовки майбутніх судових офіцерів визначено якісне перетворення освітнього процесу, спрямованого на впровадження в освітню практику інноваційних технологій навчання.

Інновації у змісті освіти мають реалізовуватися через оволодіння інноваційними методами і формами навчання (діалоговими, діагностичними, активними, інтерактивними, дистанційними, комп'ютерними, мультимедійними, телекомунікаційними, тренінговими, проєктними).

Вибір технології навчання – це вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи викладача зі студентами. Завдання викладача ЗВО полягає у

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

виборі оптимальних форм, методів та засобів професійної підготовки майбутнього фахівця з навчального предмету, що будуть відповідати загальній меті професійної підготовки фахівця.

Найбільш доцільними для використання під час гуманітарної підготовки майбутніх фахівців морської галузі є такі інноваційні технології:

- технології проблемного навчання;
- проєктна технологія або метод проєктів,
- технологія ситуаційного навчання (кейс-метод);
- інформаційно-комунікаційні технології.

Вибір саме цих інноваційних педагогічних технологій навчання зумовлено тим, що:

– навчальні дисципліни гуманітарної підготовки за ОПП закладів вищої освіти вивчаються переважно на 1 - 3 курсах, більшість годин на їх вивчення відведено на самостійну підготовку;

– рівень знань курсантів з гуманітарних предметів, отриманих в школі, переважно низький та має поверхневий характер;

– курсанти, особливо 1 курс, не мають великого досвіду самостійного набуття знань, роботи з інформаційними джерелами; мають складності з аналізом, диференціюванням, адаптацією інформації та її узагальненням; не вміють логічно струнко аргументувати та висловлювати свою позицію, створювати ефективні презентації та візуалізації, вести конструктивний діалог та дискутувати;

– у переважній більшості курсантів відсутній інтерес та мотивація до вивчення гуманітарних дисциплін у ЗВО [4].

Запропоновані нами інноваційні технології (технологія проблемного навчання, технологія ситуаційного навчання, проєктні та інформаційно-комунікаційні технології) передбачають формування у курсантів досвіду самостійного знаходження нових знань, їх застосування в нових умовах освітньої, соціальної та професійної діяльності; формування навичок самостійної і групової творчої роботи, досвід творчої діяльності з виробленням ціннісного ставлення до майбутньої професії, загальнолюдських цінностей тощо.

Висновки. Отже, гуманітарна освіта є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх фахівців морської галузі, завданням якої є формування філософських, етнічних, психологічних та інших поглядів та переконань майбутніх суднових офіцерів. Саме використання технологій проблемного, ситуаційного навчання та проєктних технологій дозволять сформувати затребувані у сучасному суспільстві метанавички (аналітичні, творчі, комунікативні, соціальні), навички самоменеджменту, відповідальність за прийняті рішення та особисті дії, уміння працювати в команді, сприяють інтенсивному розвитку особистісних якостей майбутнього суднового фахівця.

List of References

1. Babyshena, M. (2012). Vplyv humanitarnykh dystsyplin na fakhovu pidhotovku maibutnykh sudnovykh mekhanikiv. Pedahohichnyi almanakh: zbirnyk naukovykh prats, 16, 94-98.

2. Boiko, A. (2008). Innovatsiyni kharakter suchasnoi osvity. Filosofski obrri, 19, 223-234. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text11693.html>.

3. Volobuieva T. (2011). Pedagogichna tekhnolohiia navchalnoho doslidzhennia. Naukova skarbnytsia osvity Donechchyny, 1 (8), 28-32.

4. Kiriukhina, M.V. (2020). Humanitarna pidhotovka maibutnikh tekhnichnykh fakhivtsiv aviatsiinoi haluzi bakalavrskoho rivnia z vykorystanniam innovatsiinykh tekhnolohii. Dnipro, 331.

5. Klymov, E. (2004). Psykholohiia profesiinoho samovyznachennia: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv. Akademiia, 304.

6. Stepko M. (2004). Vyshcha tekhnichna osvita i nauka Ukrainy yak faktory suspilnoho rozvytku ta intehratsii Ukrainy u svitove spivtovarystvo. Vyshcha shkola, 5-6, 40-53.

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ «ФІЛОСОФІЯ»
МАЙБУТНІМ ФАХІВЦЯМ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ
В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ**

Добровольська Вікторія Анатоліївна

кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки

Херсонська державна морська академія,

м. Херсон, Україна

e-mail: viado@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5262-7425>

Лещенко Альона Михайлівна

доктор філософських наук, професор
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки

Херсонська державна морська академія,

м. Херсон, Україна

e-mail: alena020114@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6586-2926>

Пазяк Алла Сергіївна

викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки

Херсонська державна морська академія,

м. Херсон, Україна

e-mail: pazyakalla@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7699-6428>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Анотація. Дослідження репрезентує досвід викладачів кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії у сфері модернізації змісту та методики викладання освітньої компоненти «Філософія». Автори висвітлюють інноваційні методи та цифрові інструменти, які застосовуються у процесі викладання майбутнім фахівцям морської галузі. Зокрема, визначено можливості платформи Moodle, вебсервісу Zoom, сервісу Prezi, платформи Canvas, програми Padlet тощо, для формування загальних компетентностей здобувачів освіти. Описано процес адаптації освітнього процесу до умов воєнного стану, що дозволяє оцінити ефективність упроваджених змін.

Ключові слова: філософія, методика викладання, здобувачі освіти, загальні компетентності, воєнний стан, змішане навчання.

Вступ. Актуальність дослідження обумовлена постійною необхідністю розробки та вдосконалення методики викладання філософії, що враховує специфіку морської галузі та відповідає сучасним викликам. Це дозволяє забезпечувати високий рівень професійної підготовки майбутніх фахівців, здатних не лише технічно виконувати свої обов'язки, але й робити це з усвідомленням етичних і філософських принципів, що є основою стійкого розвитку та ефективного функціонування морської індустрії. Викладання філософії у цьому контексті набуває особливого значення, оскільки допомагає майбутнім морякам розвивати здатність до самостійного мислення, аналізу та критичної оцінки ситуацій, що є необхідними для прийняття обґрунтованих рішень в умовах невизначеності та ризику.

Мета дослідження – висвітлити напрацювання викладачів кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки Херсонської державної морської академії (далі ХДМА) у сфері модернізації змісту та методики викладання освітньої компоненти «Філософія» для майбутніх фахівців морської галузі в умовах викликів сучасності.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. В умовах сучасних викликів викладачі змушені виступати не тільки як експерти у своїй галузі, але й як ефективні організатори, наставники та лідери. Вони мають чітко формулювати план дій, надавати інструкції та психологічну підтримку здобувачам освіти, мотивувати та забезпечувати доступ до цифрових ресурсів для ефективного освітнього процесу [1]. Це вимагає перегляду традиційних методів навчання та впровадження нових інтерактивних підходів.

Усі лекційні та практичні заняття з освітньої компоненти «Філософія» проводяться в режимі реального часу за допомогою відеоконференцій у Zoom. Це дозволяє викладачам оперативно реагувати на запитання здобувачів освіти, коригувати зміст лекцій та забезпечувати якісне засвоєння матеріалу через активні дискусії та обговорення.

Для забезпечення ефективності дистанційного навчання для здобувачів освіти ХДМА розроблено курс із філософії на платформі Moodle, який дозволяє організувати освітній процес за допомогою різноманітних матеріалів: відеолекції, презентації, тести для самоконтролю та інтерактивні завдання.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

На нашу думку, необхідно створювати умови для саморозвитку здобувачів освіти, сприяти формуванню наукового світогляду, самостійному пошуку відповідей на освітні та наукові проблеми, а також виховувати патріотичні цінності.

Важливим аспектом є регулярний моніторинг і оцінка навчального прогресу, що дозволяє своєчасно вносити корективи в програму навчання та підтримувати високу якість освіти. Таким чином, необхідно приділяти увагу завданням, що сприяють психологічному розвантаженню молоді та регуляції їхнього емоційного стану. Це може включати завдання, що вимагають творчого підходу або сприяють рефлексії. Так, використання інтерактивних методів навчання, таких як кейс-метод, синектика, проекти, дискусії тощо, є одним із основних напрямів удосконалення підготовки здобувачів і є необхідною умовою успішного впровадження компетентнісного підходу (рис.1).

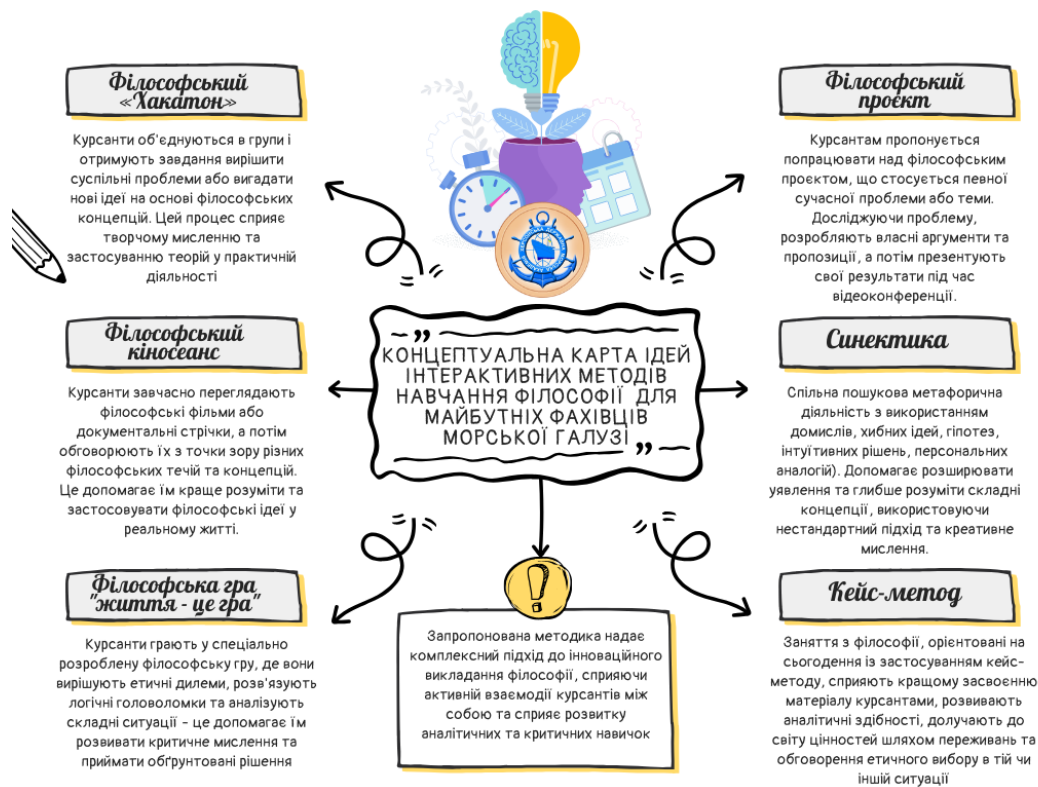

Рис. 1. Концептуальна карта ідей інтерактивних методів навчання філософії для майбутніх фахівців морської галузі

Особливо корисним для майбутніх фахівців морської галузі є впровадження на практичних заняттях з філософії моделі сократівської бесіди. Викладач має виступати в ролі фасилітатора, спрямовуючи обговорення без нав'язування власної точки зору [2]. Такий підхід сприяє поглибленню розуміння теми через взаємодію та обмін ідеями. Наприклад,

під час вивчення теми «Етика та естетика» здобувачі вищої освіти можуть обговорювати етичні дилеми, що виникають у різних ситуаціях на судах або в портах. Через спільне вирішення цих ситуацій і обговорення можливих наслідків майбутні фахівці морської галузі розвивають моральне мислення та здатність приймати етично обґрунтовані рішення.

Використання цифрових інструментів, зокрема вебсервісів та платформ, для реалізації творчого потенціалу викладачів у створенні оригінального навчального контенту, є надзвичайно важливою складовою сучасної освітньої практики. Платформи для створення інтерактивних презентацій, такі як Prezi або Canva, дозволяють викладачам розробляти візуально привабливий контент із динамічними переходами та можливістю включення мультимедійних елементів. Наприклад, під час лекційного заняття викладач може продемонструвати презентацію, яка міститиме не лише текстові пояснення та зображення, але й відео, аудіо та інтерактивні елементи. Це сприятиме кращому засвоєнню складних концепцій, таких як діалектика Г. Гегеля чи феноменологія Е. Гуссерля тощо.

Інструменти Kahoot!, Quizlet та Miigo надають викладачам можливість створювати цікаві та динамічні завдання, які стимулюють здобувачів до активного навчання. Наприклад, Kahoot! дозволяє створювати вікторини з питань та відповідей, що можуть бути використані для перевірки знань про основні філософські концепції або події. Quizlet надає можливість створювати навчальні набори карток із термінами, що допомагають здобувачам освіти у повторенні ключових філософських термінів та понять. Miigo може бути використаний для спільної роботи над проектами, створення концептуальних карт або проведення віртуальних дебатів. Вебсервіс Padlet надає можливість створювати інтерактивні стіни, де здобувачі освіти можуть спільно працювати над проектами, залишати коментарі та ділитися ресурсами. Це особливо корисно для групових проєктів, де кожен може зробити власний внесок у створення спільного інтелектуального продукту [3, с. 55]. Наприклад, здобувачі освіти можуть створити спільну стіну на тему: «Основні напрямки сучасної філософії» і заповнити її матеріалами про феноменологію, екзистенціальну філософію, герменевтику, філософію постмодерну.

Оцінювання знань здобувачів освіти має бути адаптоване до різноманітності культурних та соціальних контекстів, що мають місце в сучасному освітньому середовищі. Важливо використовувати різноманітні форми оцінювання, такі як тести, письмові роботи, усні виступи, презентації та проєкти, для всебічної оцінки знань та вмінь здобувачів. Крім того, оцінювання має спрямовуватися не лише на перевірку знань, але й на розвиток аналітичних навичок та критичного мислення.

Висновки. Таким чином, викладання освітньої компоненти «Філософія» майбутнім фахівцям морської галузі в умовах сучасних викликів вимагає всебічного підходу, що поєднує інтеграцію філософських знань із професійними дисциплінами, використання інтерактивних методів навчання, адаптацію до специфіки дистанційного навчання, формування етичних принципів та об'єктивного оцінювання. Такий підхід сприятиме розвитку у здобувачів освіти необхідних компетенцій та навичок, що дозволять їм ефективно виконувати професійні обов'язки та реагувати на виклики сучасного світу.

List of References

1. Vdovychyn, T. Y., Kohut, U. P., & Sikora, O. V. (2022). Google digital tools for organization of the pedagogical university's educational process in crisis situations. *Information Technologies and Learning Tools*, 92 (6), 75-98 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/5093> [in Ukrainian].
2. Oliinyk, V., Malets, O., & Kukharchuk, O. (2019). Problems and Perspectives of Implementation of Modern Methods of Teaching Philosophy in Higher Education in Ukraine. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Economics"*, 2 (12), 130-134. Retrieved from <https://economics-msu.com.ua/uk/journals/tom-6-2-2019/problemi-ta-perspektivi-vprovadzhennya-suchasnikh-metodik-vikladannya-filosofiyi-u-zakladakh-vishchoyi-osviti-ukrayini> [in Ukrainian].
3. Kalashnikova, S., Bazelyuk, N., Bazelyuk, O., and others. (2023). *Improvement of teaching in higher education: theory and practice: monograph*. Kyiv: Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, 255. Retrieved from https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/Vdoskonal_vykladan_u_VO-IVO-2023-255p.pdf [in Ukrainian].

***НАУКОВИЙ САНДРІТ «ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИКЛАДАЧІВ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ»***

QUALIFICATION UPGRADE AS A KEY TO SUCCESS IN TEACHING STUDENTS

Olha Tokarieva

Candidate of Pedagogical Sciences

Senior Lecturer, Kherson State Maritime Academy

Kherson, Ukraine

otokareva261276@gmail.com

ORCID ID: orcid.org/0000-0001-9566-0017

***Summary.** The article describes the importance of upgrading the qualification of English language teachers in higher education institutions. English is one of the most popular languages in the world, so the demand for qualified teachers in this field is constantly growing. To become a truly good teacher, capable of teaching English to students in a clear and engaging way, and possibly teaching abroad, you need to improve your skills and knowledge. After all, only a teacher who strives to improve the level of his professional knowledge can raise successful and intellectually developed students. For this purpose, there are special trainings, courses and other programs. For many teachers, qualification upgrade allows them to be aware of modern techniques, technologies and methods of teaching the subject; learn from the experience of domestic and foreign colleagues; use the best methods and techniques in practice, which will allow the lessons to become modern and interesting; conduct lessons so that they meet the needs and interests of the 21st century student.*

***Key words:** English language teachers, technologies and methods of teaching, pedagogical skills, professional competence, higher educational institution.*

Problem statement. The success of students' learning process is determined by a number of factors, both internal and external. The success of education is influenced by social (financial situation, family status, etc.), psychological (cognitive and personality factors), and pedagogical factors. The group of pedagogical factors determining the success of students' education includes the level and quality of preliminary training of students, the level of organization of the educational process in a higher educational institution, its material and technical condition, the level and quality of teaching, the competence and skill of the teaching staff. The last factor directly affects the success of learning, since the personality of the teacher, his professionalism and competence form the student's attitude to learning, love for the subject and affect the level of mastery of the educational material. The influence of the teacher on the student regarding the formation of success occurs during the study of the discipline directly in classes and communication outside the classroom. The teacher's professionalism, high level of pedagogical skill and professional communication skills stimulate and inspire the student to study successfully. Each discipline taught in higher educational institutions has its educational potential but it is the cycle of humanitarian sciences that has the primacy in education and development of qualities that are

inherent in high spiritual personality in general and affect the quality of education of students in particular.

Presentation of the main research material and its results. A foreign language as a compulsory academic discipline of the cycle of humanities is part of all curricula of higher education students and aims not only to successfully implement practical, educational, and cognitive learning goals, but also to help students develop their personal motivation, critical thinking, and self-awareness, communication skills, expand the worldview and cultivate a tolerant attitude towards others. The success of the implementation of such goals depends on the personal qualities of the teacher and the level of mastery of foreign language teaching methods. A specific feature of foreign language teaching in Ukraine is that most teachers are not native speakers of foreign languages, but they must not only be fluent in a foreign language, but also be able to effectively select material, explain, and control the educational process. Therefore, regular upgrade of the qualifications of foreign language teachers, internships abroad, communication with native speakers, completion of various courses to improve qualifications are one of the necessary conditions for successful teaching in higher educational institutions and the formation of the success of higher education applicants. The problem of the success of studies in a higher educational institution is a rather complex issue that is considered by many sciences. Modern living conditions require from future specialists not only a large amount of knowledge, but also the ability to use the acquired knowledge and the ability to acquire it independently for self-realization and successful career growth. In order to achieve the ultimate goal of higher education, student's success, the university teacher must be aware of the necessity of improving his own competence. The main ways of developing the necessary professional competence are self-education and self-improvement of the teacher, scientific work, research activities, work in creative groups, participation in competitions, master classes, conferences and forums, self-reflection and innovative activities, mastering new pedagogical technologies [2].

Success in learning English depends primarily on the professionalism of the English language teacher. The method of teaching the English language is a science that is constantly in search of the most effective way of teaching a person the language. In the modern world, English is the language of international communication, and the existing demand for quality services for teaching this language requires rapid development of English language teaching methods. Every year new textbooks are created, new teaching methods are developed, and numerous studies are conducted to find the best way to learn the language. Improving knowledge of the English language, teaching methods and effective communication skills is a direct task of the teacher and a condition for the formation of professional competence [1]. With the help of various professional development courses, English language teachers can acquire new knowledge and update their English language skills and teaching methods. English as an educational discipline for a teacher gives the opportunity to hold various positions all over the world.

Conclusions. Analyzing the problem of the professional competence of the English language teacher, it can be summarized that teaching in a higher school requires long-term lifelong learning and constant updating of knowledge from the teaching staff. In order to achieve this goal, foreign language teachers improve their knowledge of the language and are in search of the most

effective way of teaching the language. The formation of a teacher's professional competence involves familiarity with modern teaching methods, which are the reason for the upgrade of qualifications. Taking into account the modern needs of society in mastering the English language at a qualitatively new level, online courses offered to teachers by the world's leading educational institutions are a very interesting experience of improving qualifications without breaking away from the main work at a higher educational institution. During the qualification upgrade course, the teacher's professional competence and confidence in his own abilities and knowledge are improved, which directly affects the quality of teaching English. Having mastered new, interesting methods and approaches, the teacher improves the educational process, motivates to study and increases the level of students' knowledge, which, in turn, affects the overall level of success. Increasing the level of success, in turn, contributes to the student's self-confidence, satisfaction from a productive life, activation of the ability to control one's life, make decisions and implement them.

List of References

1. M. S. Garet, A. Porter, L. Desmoine, K. Birman (2001). What makes professional development effective? *American Education Research Journal*, 38 (4), 915–946.
2. Otych O. M. (2014). *Basics of pedagogical skill of a vocational school teacher: a textbook*. Kirovohrad: Imeks–LTD.

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИКЛАДАЧА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Мельникова Анастасія Сергіївна

Спеціаліст другої категорії

Викладач англійської мови ВСП «МФК ХДМА»

М. Херсон, Україна

assol0605@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-6563-0545>

Мета даної роботи полягає у розкритті питання професійного розвитку викладача, методики викладання англійської мови, самовдосконалення педагогів до нових освітніх стандартів. Ключовими методами є саморозвиток, аналіз державних законів щодо освіти та викладання. У статті порушено проблему розвитку викладача англійської мови. Розкрито поняття хто є викладач на сьогодні для здобувачів освіти. Проаналізовано платформи для розвитку та систематизації знань для подальшого застосування у викладацькій діяльності.

Ключові слова: професійний розвиток, самоосвіта, методика викладання, професійний стандарт, принцип академічної свободи.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Вважаємо тему професійного розвитку викладача англійської мови важливою та актуальною, оскільки нові реформи охоплюють світ, так і роль викладача потребує змін. Англійська мова – мова сьогодення, яка заповнює усі отвори нашого життя, а знання з цієї мови є необхідністю. Англійська відкриває безліч можливостей, розширення кола спілкування, доступ до інформації. Важливість вивчення мови закладається ще з дитинства. Тому, викладач іноземної мови має завжди розвиватись, вивчати новітні підходи та вміння мотивувати учнів до активної роботи. Тому метою цієї статті є зображення умов для власної професійної майстерності заради ефективної роботи зі здобувачами освіти. Проблему розвитку вмінь та навичок, професійну компетентність педагога досліджували В. Андрущенко, О. Сухомлинський. Вони розглядали педагогічну діяльність як творчий процес розвитку особистих якостей викладача. Але сучасні вчені І. Єрмакова, А. Зубко, Н. Бібік, Л. Ващенко, Л. Карамущенко вже спираються на нові наукові підходи [1,2,3]

Знання теоретичних основ формування особистостей, перебігу педагогічного процесу, умінь організувати процес навчання та розвитку особистості це і є підґрунтя педагогічних компетенцій [4, с.83]

Інноваційна методика вимагає від викладача бути інструктором, організатором та помічником для здобувачів освіти. Викладач – людина, яка не може дозволити собі стояти на місці та пишатися тим, що отримав професійну освіту. Професійна освіта – підґрунтя для подальшого розвитку і зростання у ролі педагога. Професійне зростання відбувається завдяки самовдосконаленню, самоосвіті, що призводить до розширення пізнавальних інтересів, творчих можливостей та формування індивідуальності. В наш час є багато платформ, які додають фішки у викладацькій роботі, тут можна поспілкуватись із закордонними викладачами, взяти участь у форумах та прийти до іновацій наприклад: курси підвищення кваліфікації (Prometheus, Edera), цікаві вебінари та поради (На урок, Dinternal education, British council, TalkEn.Cloud). Саме завдяки цим інтерактивним методам відбувається закріплення набутих знань, умінь та навичок.

Пріоритетність освіти, її гуманізація, національна спрямованість, неперервність, варіативність призводить до визначення стратегій вивчення англійської мови, що визначаються потребами суспільства. Чим більше викладач проходить курсів підвищення кваліфікації, тим більше дізнається про сучасні методи навчання молодого покоління. Основний метод, який використовують викладачі у своїй роботі є комунікативний. Він зумовлений оволодінням міжкультурним спілкуванням. Навчальні заняття з англійської мови зазвичай відбуваються як діяльність спілкування. Це дає можливість використовувати діяльнісно-орієнтованих та інтелектуально-орієнтаційних вправ, які дають змогу вивчати соціокультурну інформацію з використанням спілкування. Ефективно закріпити вивчену тему можна за рахунок групової або парної роботи із завданнями: дискусії, мовних ігор, вирішення проблем та симуляція.

Крім того, педагог завжди має ознайомлюватись із законодавчими актами держави щодо освіти та викладання. У нас є професійний стандарт, який затверджено в установленому порядку та розкрито вимоги до компетентностей викладачів, що слугує

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

основою для формування професійної кваліфікації. Законом України ст. 39 «Про освіту» визначено трудові функції викладача:

- 1) Розробка, оновлення програм навчальної дисципліни, підготовка навчально-методичного матеріалу;
- 2) Викладацька та консультативна підтримка студентів;
- 3) Оцінення результатів навчання;
- 4) Виконання дослідницької діяльності, творчих проєктів, оприлюднення результатів;
- 5) Участь у роботі кафедри, організації освітніх та наукових заходів.

І щоб розпочати працювати із розробленими або оновленими матеріалами, викладач на початку року має правильно подати силабус своїм здобувачам освіти. Він слугує своєрідною «угодою» між викладачем та студентом протягом навчального року. Під час цієї взаємодії викладач враховує психологічні особливості, професійний досвід, націлює на розвиток творчості, що сприяє підвищенню кваліфікації, дозволяє окреслювати власну освітню траєкторію, формувати свою особистість через самоаналіз, самооцінку та самоорганізацію [5, с. 43]. Кожен викладач має своєрідну професійну свободу, яка дає можливість професійно зростати викладачу. Принцип академічної свободи дає викладачу самостійно обрати методи та засоби роботи, розкрити творчу особистість.

Отже, процес розвитку викладача англійської мови є цілісним, динамічним адже передбачає вибір самого викладача у пошуку форм та методів саморозвитку. Невід'ємними є курси підвищення кваліфікації та динаміка знань, умінь, навичок та досвіду саморозвитку, творчої діяльності й спрямованість на отримання нових знань.

Список літератури

1. Єрмакова І.Г. (2003). Життєва компетентність особистості. Київ: Богдан.
2. Зубко А.М. (2006). Організація навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Херсон: Айлант.
3. Карамущенко Л.В. (1997). Педагогічна майстерність. Київ: Вища школа.
4. Скрипник М. (2006). Мистецтво бути педагогом. Київ.
5. Шевчук Л.І. (2006). Методологічні основи підготовки та підвищення кваліфікації викладачів у професійній системі освіти. Хмельницький.

ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ «М'ЯКІ ВМІННЯ» У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кудрявцева Валентина Федорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри англійської мови в судноводінні,
Херсонська державна морська академія,
м. Херсон, Україна, florakv07@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4264-4229>

Барсук Світлана Леонідівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови в судноводінні,
Херсонська державна морська академія,
м. Херсон, Україна, badger.svetlana@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5487-8690>

Фролова Олена Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови в судноводінні,
Херсонська державна академія,
м. Херсон, Україна, olenafrolova09@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1510-2902>

***Анотація.** Питання значущості м'яких умінь піднімають науковці та дослідники у всьому світі. У сучасному конкурентному та швидкозмінному технологічному середовищі необхідно володіти такими знаннями, вміннями та навичками, які найкраще відповідають вимогам XXI століття. За своєю значимістю для ефективної професійної діяльності м'які вміння не поступаються спеціальним вмінням та навичкам, і сприймаються як такі, що сприяють покращенню виробничих стосунків та процесів.*

У цій публікації зроблено спробу вивчення еволюції поняття «м'які вміння» у контексті сучасної освіти. Науковці й дослідники, праці яких вивчені нами, сходяться у думці, що м'які вміння завжди йдуть не окремими елементами, а як набір умінь, необхідних для певного виду діяльності. Водночас м'які вміння розуміються як такі, що мають перехідні властивості, потрібні у будь-яких сферах співпраці людей задля кращого взаєморозуміння. Визначення м'яких умінь значно різняться, хоча в їхній основі завжди йдеться про взаємодію.

***Ключові слова:** м'які вміння, професійна діяльність, міжособистісна комунікація, емоційний інтелект, співпраця.*

Вступ. Поняття «м'які вміння» видається новим, сучасним, актуальним і вкрай необхідним для ефективної діяльності організацій у наш час. Вони вважаються додатковими до твердих умінь, тобто здатності працівника виконувати певні види роботи, що вимагають специфічних умінь технічного та прикладного характеру. Необхідність цих умінь як перехідних незалежно від сфери професійної діяльності не викликає сумнівів, а розуміння різниться, у зв'язку з чим відсутнє класичне визначення поняття на відміну від «твердих умінь», які обмежені конкретно професійною спеціалізацією [1]. Водночас в основі всіх визначень м'яких умінь завжди йдеться про міжособистісну взаємодію.

Мета даної публікації – стислий опис еволюції поняття «м'які вміння» за останні декілька років стосовно його значення й застосування в професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Відомий факт, що вперше термін «м'які вміння» з'явився на початку 1970-х років у навчальному посібнику на курсах в армії США, а у 1972 році у результаті конференції, присвяченій м'яким вмінням, експерти розробили попереднє визначення цього нового на той час поняття: «м'які навички – це важливі якості, пов'язані з роботою, які передбачають незначну взаємодію з комп'ютером або взагалі не пов'язані з ним, і застосування яких на роботі є дуже широким», водночас вказуючи на неоднозначність статусу цього поняття [2].

З того часу до цього поняття прикута увага значної кількості дослідників та практиків, і поступово поняття «якості» було замінено на «вміння». Незважаючи на те, що якості – це характеристики, які хтось має, а вміння – це здатність щось робити добре, зазначені терміни досі використовуються у взаємозамінному варіанті.

Сучасне енциклопедичне визначення м'яких умінь подає їх як «нетехнічні та неспецифічні для певної галузі вміння, що застосовуються до широкого кола завдань у багатьох ролях і професіях, включаючи навички міжособистісного спілкування або «навички роботи з людьми», і дозволяють людям ефективно працювати в групах і організаціях» [3].

Досліджуючи це поняття, частина науковців продовжує використовувати термін «м'які вміння». В одному з визначень вони характеризуються як нетехнічні, які допомагають працівникам успішно взаємодіяти з іншими людьми, системами і обладнанням, процедурами та їхнім оточенням. До таких умінь віднесено лідерство та менеджмент, ситуаційна обізнаність, прийняття рішень, робота в команді, комунікація, розв'язання конфліктів, критичне мислення [4, с. 87]. Підкреслюється, що м'які вміння значно впливають на здатність реалізувати стратегію й бачення шляхів розвитку організації та відрізняють виняткових працівників.

В іншому науковому дослідженні м'які вміння визначені як сукупність особистих якостей і звичок, які підвищують ефективність спілкування, забезпечують доброзичливу атмосферу співпраці, що неодмінно призводить до покращення результатів професійної діяльності. Автор вважає, що чутливий стиль спілкування сприяє створенню високоякісного робочого середовища й більш позитивної взаємодії з іншими людьми [5, с. 67]. Наведено можливий поділ м'яких умінь на міжособистісні якості (емпатія, лідерство, комунікація, робота в команді, гарні манери, здатність навчати, впевненість у собі) і особисті якості (оптимізм, відповідальність, почуття гумору, управління часом, мотивація,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

здоровий глузд), хоча такий поділ не відзначається чіткістю. Як приклад, впевненість у собі є скоріше особистою якістю, а почуття гумору міжособистісною. До переліку м'яких умінь включено комунікацію, роботу в команді, професійну етику, міжособистісне спілкування, управління часом, лідерство, критичне мислення, креативність та уміння вирішувати проблеми й приймати рішення.

Наголошуючи на вирішальному значенні м'яких умінь для успіху в умовах роботи в цифровому професійному просторі, інший дослідник обрав п'ять ключових умінь, які ще визначаються як «людські вміння»: емпатія, спілкування, адаптивність, побудова довіри та наставництво [6]. Автор вважає, що вони складають здатність людини спілкуватися один з одним, формувати глибші зв'язки зі співробітниками, що врешті служить міцною основою для позитивної продуктивності на робочому місці з точки зору введення інновацій, розвитку адаптивного мислення, посилення співпраці тощо. У цьому переліку нетиповим видається наставництво (навчання, надихання інших або керівництво їхнім розвитком) як м'яке вміння, оскільки спрямовує до думки, що м'які вміння стосуються виключно досвідчених працівників.

В одній з розробок лаконічно й чітко подано перелік одинадцяти м'яких умінь [7], що зустрічаються практично у кожній тематичній друкованій праці: спілкування, лідерство, робота в команді, креативність, управління часом, адаптивність, вирішення проблем, робоча етика, критичне мислення, розв'язання конфліктів та емоційний інтелект.

Водночас, незважаючи на відсутність чіткого, загальноприйнятого визначення м'яких умінь, усе більш виразною стає тенденція відмови від терміну «м'які вміння», як такого, що не відображає їхньої суті. У публікаціях вже йдеться про заміну терміну на «потужні вміння» «загальні вміння», «ключові вміння», «суттєві вміння» з певним обґрунтуванням такого переходу.

Послідовники заміни терміну «м'які вміння» на «потужні» наголошують, що термін часто дискредитує їхнє значення й нівелює зусилля, які потрібні для опанування ними; а без цих умінь неможливо бути ефективними працівниками на будь-якій посаді в організації у сучасному динамічному світі [8]. Потужні вміння виступають серед перших десяти найбільш затребуваних умінь для досягнення успіху в роботі. До них відносять уміння поза суто технічною компетентністю: спілкування й співробітництво, адаптивність, робота в команді, емпатія, емоційна культура, критичне мислення та вирішення проблем, креативність, цифрова грамотність, штучний інтелект, кібербезпека, креативність. Новизна такого групування полягає у додаванні умінь, пов'язаних з цифровим середовищем, до організації безпосередньо міжособистісних стосунків. На думку розробників, цифрова грамотність постає необхідною умовою для прийняття обґрунтованих рішень на підставі ідентифікації відповідних даних.

«Суттєві вміння» розглядаються як такі, що потрібні для будь-якої роботи, відрізняються від базових умінь (грамотність, лічба та цифрові вміння) і, завдячуючи яким, специфічні знання і технічні навички стають більш продуктивними [9]. У наданому переліку виокремлюються уміння слухати, розмовляти, вирішувати проблеми, бути позитивними, встановлювати чіткі цілі, лідерство, креативність і командна робота. Як

ззначають автори, такі вміння часто називаються перехідними (можуть використовуватися у будь-якій роботі) або когнітивними вміннями вищого порядку. Дослідники стверджують, що люди з розвинутими суттєвими вміннями з більшою ймовірністю здатні керувати іншими, а також з меншою ймовірністю стають безробітними чи не навчаються.

Незважаючи на різні терміни, перелік умінь, представлених у вищезазначених дослідженнях, повторюється, де основними постають біля десяти вмінь. Загалом вони представляють уміння, які можуть бути характерними і потрібними для будь-якої професії і які показують, наскільки добре людина взаємодіє з соціумом: адаптивність, вирішення проблем, емоційний інтелект, комунікація, креативність, критичне мислення, лідерство, міжособистісні вміння, робота в команді, управління часом.

Інша тенденція пов'язана з додаванням до м'яких умінь атрибутивних характеристик, як-от *durable soft skills* / довготривалі м'які вміння – додавання до критичного мислення, спілкування, співпраці та креативності таких рис характеру, як сила духу та лідерство, [10] або *professional soft skills* / професійні м'які вміння – особистісні риси і властивості, які позитивно впливають на продуктивність на робочому місці [11].

Значний внесок у прикладний розвиток поняття «м'які вміння» вносять представники професійних об'єднань, організацій, бізнес структур, навчальних платформ, додаючи до них уміння, пов'язані з використанням цифрових технологій, кібербезпеки тощо [12], або виділяючи м'які вміння, необхідні у певній професії, що суперечить визначенню м'яких умінь як перехідних [13].

Досить новим напрямком досліджень та його практичного втілення постає можливість передачі м'яких умінь шляхом навчання на спеціальних курсах або розробки спеціальних програм у закладах освіти. Деякі дослідники вже прогнозують можливості навчання м'яким умінням засобами цифрових технологій [14].

Висновки. Таким чином, на цей час поняття «м'які вміння» не має чіткого визначення: кожний дослідник чи організація пропонують своє бачення комплексу вмінь. Зважаючи на це, можна дійти висновку, що найкращим терміном для цього неосяжного поняття можуть бути «професійні м'які вміння», тому що їхній перелік може-різнитися від професії до професії, від спеціалізації до спеціалізації. Найголовнішими перехідними вміннями виступають емоційний інтелект, міжособистісна комунікація і робота в команді. За значимістю м'які вміння не поступаються спеціальним професійним умінням і навичкам, а сприймаються як такі, що сприяють покращенню виробничих стосунків, процесів та результатів діяльності.

List of references

1. Touloumakos, A.K. (2020). Expanded Yet Restricted: A Mini Review of the Soft Skills Literature. *Frontiers in Psychology*. Vol. 11. DOI: 10.3389/fpsyg.2020.02207
2. Wright, J. (2018). The Origin of Soft Skills. Available at: <https://code.joejag.com/2018/the-origin-of-soft-skills.html> [Accessed 10 Feb. 2024].
3. Encyclopaedia Britannica. Available at: <https://www.britannica.com/money/soft-skills> [Accessed 21 Feb. 2024].

4. Sirbu, A., Georgescu, M. (2023). English Classes as an Intrinsic Part of the Soft Skills Development of Marine Students. *IMLA 28/IMEC 33 Conference Proceedings*. pp. 86-92.
5. Vasanthakumari, S. (2019). Soft Skills and Its Application in Work Place. *World Journal of Advanced Research and Reviews*. 3(2). pp. 66-72. DOI: [10.30574/wjarr.2019.3.2.0057](https://doi.org/10.30574/wjarr.2019.3.2.0057)
6. Lewis, A. (2021). 5 Key Human Skills to Thrive in the Future Digital Workplace. Available at: <https://www.harvardbusiness.org/5-key-human-skills-to-thrive-in-the-future-digital-workplace/> [Accessed 20 Jan. 2024].
7. Danao, M. (2023). 11 Essential Top Skills in 2024 (With Examples). Available at: <https://www.forbes.com/advisor/business/soft-skills-examples/> [Accessed 25 Jan. 2024].
8. 2022 Workplace Learning Trends Report. Available at: <https://business.udemy.com/2022-workplace-learning-trends-report/> [Accessed 15 Feb. 2024].
9. Seymour, W., Craig, R. (2023). Essential Skills Tracker 2023. Available at: <https://www.skillsbuilder.org/file/essential-skills-tracker-2023> [Accessed 10 Jan. 2024].
10. Cole, L., Short, S., Cowart, C., Muller, S. (2022). The High Demand for Durable Skills. Available at: <https://americasucceeds.org/wp-content/uploads/2021/04/AmericaSucceeds-DurableSkills-NationalFactSheet-2021.pdf>
11. Herrity, J. (2023). 15 Types of Professional Soft Skills (With Definitions). Available at: <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/professional-skills> [Accessed 18 Jan. 2024].
12. Morgan, K. (2022). 'Soft skills': The intangible qualities companies crave. Available at: <https://www.bbc.com/worklife/article/20220727-soft-skills-the-intangible-qualities-companies-crave> [Accessed 28 Feb. 2024].
13. Top 10 Soft Skills You Need as an IT Professional. Available at: <https://cloudacademy.com/blog/top-10-soft-skills-you-need-as-an-it-professional/> [Accessed 22 Jan. 2024].
14. Coelho, M.J., Martins, H. (2022). The future of soft skills development: a systematic review of the literature of the digital training practices for soft skills. *Journal of E-learning and Knowledge Society*. Vol. 18. No. 2. pp. 78-85. DOI: [10.20368/1971-8829/1135576](https://doi.org/10.20368/1971-8829/1135576)

ІМЕРСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ В ВИЩІЙ ШКОЛІ

Барабашук Юлія Валеріївна
Викладач кафедри іноземних мов
Поліський національний університет
м. Житомир, Україна
Kulik19kulik19@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0002-8738-837X>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Анотація. Ці тези присвячені дослідженню потенціалу імерсивних технологій у сфері освіти, зокрема їх застосуванню для вивчення іноземних мов у закладах вищої освіти. Імерсивні технології, такі як віртуальна реальність (VR) та доповнена реальність (AR), надають унікальні можливості для покращення навчального процесу шляхом створення імітованих середовищ, які забезпечують інтерактивний та занурюючий досвід для студентів.

У роботі проаналізовано сучасний стан використання імерсивних технологій у навчальних програмах з іноземних мов та їх вплив на ефективність навчання та мотивацію студентів. Надано конкретні приклади застосування VR та AR для покращення засвоєння мовного матеріалу, розвитку мовних навичок та сприяння активній участі студентів у навчальному процесі.

Ключові слова: VR-технологія, AR-технологія, імерсивні технології, інструменти технології віртуальної реальності, віртуальне середовище, віртуалізація, іноземна мова.

Постановка проблеми. Імерсивні технології, такі як віртуальна реальність (VR) та доповнена реальність (AR), стають все більш невід'ємною складовою освітнього простору. Однак, виникають питання щодо її впливу на навчання та навчальний процес, а також щодо викликів, які вони ставлять перед освітніми установами та викладачами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, проведені Н. Гнедко, А. Петренко-Лисак, С. Литвиною, Ю. Лемешко, Р. Павлюком, А. Петрицею та іншими дослідниками, розглядають різні аспекти застосування імерсивних технологій в освіті. Ці дослідження включають аналіз досвіду використання імерсивних технологій в різних країнах та освітніх системах, а також дослідження впливу таких технологій на різні аспекти навчання та навчального процесу.

Метою роботи є дослідження особливостей використання віртуальних технологій у навчальному процесі, зокрема їхнього застосування для покращення навчання іноземних мов у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасна освіта може значно скористатися застосуванням імерсивних технологій, включаючи віртуальну реальність (VR), розширену реальність (AR) та змішану реальність (MR). Використання цих технологій може допомогти покращити навчання та зробити його більш ефективним, захопливим та доступним для студентів.

Спершу варто розібратися, що ж це за технології та яка між ними різниця. Технології доповненої реальності (AR) - це інноваційні рішення, які поєднують реальний світ з віртуальними об'єктами та інформацією. Вони дозволяють проектувати цифрову інформацію, таку як зображення, відео, текст та графіку, в реальному світі, поза екранами пристроїв [1]. Ця цифрова інформація може бути відображена через спеціальні AR-додатки на смартфонах або AR-окулярах.

Що стосується об'єднання віртуальних об'єктів з реальним середовищем, AR-технології дозволяють створювати інтерактивні об'єкти, які можна розмістити у реальному світі та взаємодіяти з ними у реальному часі. Це робить AR ідеальним інструментом для

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

створення ігор, навчальних додатків, туристичних екскурсій, маркетингових кампаній та багато іншого.

У контексті вивчення іноземних мов, AR може використовуватися для створення інтерактивних мовних вправ, віртуальних уроків, додатків для відображення перекладу на реальному світі, ігор для практики мови та багато іншого. Використання AR дозволяє студентам вивчати мову в більш інтерактивний та захоплюючий спосіб, залучаючи їх у віртуальний світ мови, де вони можуть практикувати та вдосконалювати свої навички. Мабуть, найвідомішим прикладом технології AR є мобільний додаток Pokemon Go, який був випущений у 2016 році та швидко став неминучою сенсацією. У грі гравці знаходять і ловлять персонажів покемонів, які з'являються в реальному світі – на вашому тротуарі, у фонтані або навіть у вашій ванній кімнаті [2].

На сьогоднішній день існує значна кількість AR-додатків на смартфонах, які можуть бути використані для вивчення іноземних мов. Ось деякі з найпоширеніших AR-додатків у цій сфері. Google Translate пропонує функцію "Сканування" (Scan), яка використовує технологію розпізнавання об'єктів та AR для перекладу тексту, зображеного на екрані смартфона. Це може бути корисним для перекладу написів, табличок або інших текстів у реальному світі. HelloTalk - це соціальна мережа для вивчення мов, яка також використовує AR для реалізації функції. Мовне спілкування в реальному часі (Real Time Language Exchange). Ця функція дозволяє спілкуватися з носіями мови за допомогою AR, відображаючи текст та переклади прямо на екрані смартфона. MondlyAR - це AR-додаток, що дозволяє студентам вивчати мови за допомогою інтерактивних вправ та ігор, що відображаються на екрані смартфона.

Віртуальна реальність (VR) - це комп'ютерна технологія, яка використовується для створення імітованого або змодельованого середовища, що є повністю іммерсивним для користувача. Це середовище може бути створене за допомогою спеціального обладнання, такого як віртуальні окуляри, які надають користувачеві відчуття присутності в іншому місці або уявному світі. Віртуальна освіта являє собою процес і результат взаємодії суб'єктів й об'єктів освіти, супроводжуваний створенням ними віртуального освітнього простору, специфіку якого визначають дані об'єкти та суб'єкти, і, відповідно, існування якого поза комунікації вчителів, учнів та освітніх об'єктів неможливо або, іншими словами, віртуальне освітнє середовище створюється тільки тими об'єктами і суб'єктами, які беруть участь в освітньому процесі, а не наочними посібниками або технічними засобами, якими б інноваційними вони не були [4, с.319]. Найпоширенішим засобом занурення у віртуальну реальність (VR) є віртуальні окуляри. Ці пристрої, також відомі як віртуальні навушники або VR-окуляри, надають користувачам можливість погрузитися в іммерсивне віртуальне середовище, де вони можуть взаємодіяти з об'єктами та виконувати дії у віртуальному просторі.

У контексті освіти, використання віртуальної реальності може забезпечити студентам унікальні можливості для іммерсивного вивчення різних предметів, від історії та природничих наук до мов та мистецтва. Це може бути особливо корисним для візуалізації абстрактних або складних концепцій та для створення інтерактивних навчальних сценаріїв.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Ось декілька прикладів використання віртуальної реальності (VR) у вивченні іноземної мови:

- Віртуальні мовні іммерсії: Студенти можуть бути поглиблені у віртуальні мовні середовища, де англійська, французька, німецька або будь-яка інша мова стає основною мовою спілкування. Вони можуть спілкуватися з віртуальними персонажами, виконувати завдання та вирішувати проблеми, використовуючи мову, яку вони вивчають.

- Віртуальні мовні екскурсії. За допомогою VR студенти можуть відвідувати віртуальні мовні країни та культурні пам'ятки, спілкуючись з віртуальними мешканцями та вивчаючи мову у реальних ситуаціях.

- Віртуальні уроки та ігри. Викладачі можуть створювати віртуальні мовні уроки та навчальні ігри, де студенти можуть практикувати мовні навички через інтерактивні завдання та вправи.

- Віртуальні мовні конференції. Студенти можуть брати участь у віртуальних мовних конференціях, де вони можуть виступати з презентаціями, обговорювати теми та спілкуватися з іншими учасниками у мовленнєвій практиці.

- Віртуальні рольові ігри. Студенти можуть брати участь у віртуальних рольових іграх, де вони виконують певні ролі та взаємодіють між собою за допомогою мови, яку вони вивчають.

Висновки. Імерсивні технології справді стали невід'ємною складовою освітнього простору сьогодні. Вони відкривають нові можливості для навчання та набувають все більшого значення в освітній сфері з кожним роком. Технологічні компанії дійсно активно працюють над формуванням навчального контенту, особливо з використанням новітніх технологій, таких як штучний інтелект (AI), віртуальна реальність (VR), доповнена реальність (AR), блокчейн та інші.

Усі ці фактори роблять віртуальну реальність та доповнену реальність потужним інструментом для покращення якості та ефективності навчання в сучасному освітньому середовищі.

List of References

1. What is augmented reality – technologies, examples and history [What is augmented reality – technologies, examples and history]. Available at: <https://uk.myservername.com/what-is-augmented-reality-technology>
2. What is virtual reality: definitions, devices and examples [What is virtual reality: definitions, devices and examples]. Available at: <https://www.marxentlabs.com/what-is-virtual-reality/>
3. Litvynova S.G. (2011) The method of using virtual classroom technologies by the teacher in the organization of individual training of students [The method of using virtual classroom technologies by the teacher in the organization of individual training of students]: autoref. thesis ... candidate ped. of Sciences / Institute of Information Technologies and Teaching Aids of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv, 20 p

4. Trach, Yu. V. (2017). VR-tekhnologii yak zasib i metod navchannia [VR technologies as a means and method of learning]. Osvitlohichnyi diskurs. No. 3–4 (18–19), 309–322 [in Ukrainian].

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ CLIL У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мельнійчук Владислав Васильович

доктор філософії

старший викладач кафедри іноземних мов

Поліського національного університету

Житомир, Україна

wmelnijczuk@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9267-3784>

У дослідженні представлені особливості застосування методу CLIL та вказано основні принципи цього підходу, що став широко застосовуваним у закладах вищої освіти з початком нового тисячоліття. Зазначено науковців, котрі досліджували особливості цього методу та визначали певні позитивні та негативні риси його практичного використання. Висвітлення цих характеристик не є достатнім, оскільки потребує глибшого аналізу та виокремлення додаткових недоліків та переваг. Серед останніх знаходимо автентичність мовного середовища, особливий культурний контекст, застосування сучасних технологій, підвищення мотивації навчання, гнучкість та особистісну зорієнтованість. Викликами залишаються обов'язковий базовий рівень мовної підготовки, подвійна спрямованість, слабка увага на розвиток мовленнєвих навичок, відсутність сталого зв'язку між предметним та мовним матеріалами. Можливі шляхи розв'язання проблеми, присутні у дослідженні, допоможуть збільшити ефективність методу та уникнути можливих недоліків на практиці.

Ключові слова: метод, інтеграція, автентичність, інтерактивність, культурний контекст, комунікація.

Вступ. Розвиток сучасних технологій та глобалізаційні процеси накладають свій відбиток на систему вищої освіти, що передбачає постійний та неперервний розвиток викладача іноземної мови. Однією із головних умов ефективності все ж залишається правильне використання методики навчання та уміле застосування нових та знаних методів. Особливої уваги заслуговує розгляд методу CLIL, котрий характеризується вивченням іноземної мови через опрацювання нового курсу чи дисципліни та є одним із головних у процесі вивчення англійської мови студентами нефілологічного профілю. Визначення нез'ясованих раніше позитивних та негативних особливостей зазначеного методу становить проблему даного дослідження. Враховуючи часте використання, знання

суперечливих сторін методу є необхідною складовою до його ефективного застосування, що підкреслює актуальність матеріалу.

До питань впровадження CLIL в освітній процес неодноразово зверталися такі науковці, як Д. Койл, П. Мехисто, Д. Марш, М. Фриголс, якими було визначено сутність методики CLIL, П. Болл, який проаналізував основні складові цього методу, К. Келлі, Т. Чедвік, що вказали на особливу роль мовної підтримки в такому підході [2, с. 378]. Важливе місце займають праці Е. Kováčiková, М. Calvino, що пояснюють з якими викликами зустрічаються викладачі. До українських вчених можемо віднести Н. Євтушенко, О. Посудієвську, О. Буділову, І. Шеченко, що з'ясовують особливості методу в контексті українського освітнього процесу. Незважаючи на таку кількість дослідників, окреслена проблема все ще не достатньо висвітлена та розкрита, тому метою наукової розвідки є аналіз недостатньо з'ясованих рис цього методу та його практичної ефективності. Підпорядковані меті, завдання дослідження є наступними: розкрити принципи та характерні особливості методу, розкрити його переваги та недоліки, вказати на можливі способи їх подолання задля досягнення вищої ефективності вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Content and Language Integrated Learning (CLIL) – це один із методів вивчення іноземної мови, що передбачає поєднання двох дисциплін. Під час занять із залученням підходу CLIL мова стає засобом навчання спеціалізованому контенту, тому особлива увага приділяється не лише аналізу лінгвістичних явищ, але й вивченню фахового матеріалу, що, у свою чергу, впливає на розвиток мовних навичок [1, с. 296]. Як зазначає Н. Євтушенко, що при такому підході «іноземна мова виступає вже не метою, а засобом вивчення іншого курсу в межах програми» [4, с. 69]. Під час розгляду нового матеріалу замість використання рідної мови застосовується іноземна. Таким чином, учні стикаються із парою суміжних напрямків здобуття нових знань – новизною матеріалу та мовою, слова та поняття якої теж є новими для них. Заснований на інтегрованому міждисциплінарному підході, CLIL відрізняється від усіх інших підходів до вивчення мови та навчання [3, с. 177], оскільки поєднує два предмети – англійську (іноземну) мову та будь-яку іншу дисципліну.

Вказаний метод можна охарактеризувати наступними принципами: автентичністю, глобальним спілкуванням, інтерактивністю, присутністю сучасних технологій, особливим культурним контекстом. Перший принцип розкритий у зосередженні на вивченні мови через реальні ситуації та завдання, що відтворюють реальний життєвий контекст. Під час автентично орієнтованого навчання, матеріали добираються з урахуванням сучасного мовного середовища. Створення можливостей для взаємодії та спілкування з представниками різних культур і національностей визначає глобальне спілкування. CLIL не тільки дає змогу ефективно спілкуватися з використанням іноземної мови в різних сферах життя, але й удосконалює всі мовні навички [4, с. 69], що полегшує глобальну інтеграцію. Інтерактивним цей підхід є тому, що передбачає використання активних форм навчання, таких як: рольові ігри, дебати, дискусії, співпраця над проектами, задля стимулювання активної участі учнів у вивченні мови. Зазначені принципи вимагають використання кооперативної форми роботи, що дає можливість позбутися тривоги у процесі навчання,

стимулювати мотивацію студентів та сприяти взаємодії між ними. Автономія студентів, створена в рамках кооперативного методу навчання, та взаємодія з членом команди, сприяє покращенню їх комунікабельності під час вивчення мови. Цілком зрозумілим є принцип сучасних технологій для сприяння навчанню мови, що передбачає відеоуроки, інтерактивні вправи, онлайн-спілкування. Ще одним із важливих концептів, який простежуємо є присутність певного культурного контексту та особливостей комунікації, де ставиться акцент не лише на мовній компетенції, але й на культурній грамотності.

Враховуючи особливості навчання у вищих навчальних закладах, використання цього методу дозволяє правильно та найбільш раціонально розподілити кількість годин на вивчення дисциплін. За рахунок CLIL можна об'єднувати курси, що призводить до ефективного використання навантажень. Учень чи студент стає більш культурно-інтегрованим у іноземне середовище, а наявність нових технологій полегшують досягнення цієї мети. І. Шевченко зазначає, що використання цього методу «веде до формування соціокультурної компетенції учнів» [3, с. 178]. Збільшується мотивація вивчення матеріалу, оскільки особа, котра навчається, бачить як пройдений нею матеріал застосовано у практиці живого спілкування. Цілком зрозумілим є те, що такий підхід передбачає підвищення спілкування між викладачем та студентом. Питань та міркувань у розгляді чогось незнайомого виникає завжди багато, як результат виникає практика застосування питальних речень іноземною мовою, пришвидшується реакція на почуті слова та вирази, що підсилює здатність до швидкої адаптації в іноземному середовищі. Позитивною особливістю методу є притаманна гнучкість та адаптабельність, тобто здатність бути застосованим до різних вікових груп та предметів.

Хоча CLIL може мати багато переваг, проте присутні певні негативні ефекти при його застосуванні. Найголовнішим серед них є обов'язковий базовий рівень мовної компетенції, підготовки учня чи студента, що знаходимо в неможливості сприймати ним матеріал, обговорювати та дискутувати, робити нотатки. Вчитель чи викладач повинен мати високий рівень підготовки та компетентності у іноземній мові, а також й у предметі, який вивчається. Зазначене вимагає тривалішої підготовки та більшої завантаженості. З інших менш важливих недоліків – недостатня увага до розвитку мовленнєвих навичок, що розкрито у зосередженні головним чином на предметі, а не на практиці мови, особливо, якщо останнє не розглядається як окремий об'єкт навчання. Спостерігається й відсутність зв'язку між предметним та мовним матеріалами: знання отримане в одному аспекті без ефективно присутнє в іншому. Описані вище суперечності цього методу вдається з легкістю усунути завдяки правильному плануванню та постійному удосконаленню педагога, обміну досвідом між викладачами різних дисциплін.

Висновки. Вивчення іноземної мови є важливим кроком до глобального спілкування серед фахівців різних галузей та спеціальностей. Для освоєння фахової термінології та здатності її застосовувати в реальних ситуаціях іноземною мовою, зокрема, англійською, використовується метод CLIL. Важливими принципами цього методу є: автентичність, глобальне спілкування, інтерактивність, присутність сучасних технологій, особливий культурний контекст. Практика окресленого підходу містить наступні переваги:

навчання орієнтоване на реальні життєві ситуації, інтерактивні форми організації, поєднання та вивчення одночасно двох дисциплін – фахової та іноземної мови. Недоліками методу є обов'язковий базовий рівень мовної підготовки, подвійна спрямованість, слабка увага на розвиток мовленнєвих навичок, відсутність сталого зв'язку між предметним та мовним матеріалами. Задля усунення зазначених вище негативних наслідків пропонується активна комунікація між викладачами різних фахів, впровадження вправ у навчальний процес з домінуючою комунікативною складовою, завдань на розвиток та тренування базового рівня з присутніми термінами та фразами фахового предмету, вдосконалення педагогів.

List of References

1. Posudievska, O., & Budilova, O. The CLIL (2022) Content language integrated learning approach to foreign language teaching: evaluations of foreign experts. *Current issues of humanitarian sciences*, (55 (2)), 295-300.
2. Savchenko, N., Fedorchenko, Yu., & Turenko, R. (2023). CLIL methodology in teaching English to law students. *Modern research on foreign philology*, (2 (24)), 376-384.
3. Shevchenko, I., & Kordyuk, O. (2018). Advantages of using the methodology (CLIL) in the process of training future teachers of the English language in modern higher education institutions of Ukraine. *Young scientist*, (6 (58)), 177-180.
4. Yevtushenko, N. I. (2020). Using the method of subject-language integrated learning (CLIL) in the process of training students majoring in «informatics and language» (undergraduate level). *Scholarly notes of VI Vernadsky TSU. Series: Philology. Social Communications*, 86, 68-72.

ПРОБЛЕМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Нагрибельний Богдан Ярославович

аспірант Київського столичного
університету ім. Б. Грінченка
асистент кафедри англійської мови
в судноводінні ХДМА
м.Херсон, Україна

bnagrabelnj@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9643-4345>

***Анотація.** Представлений матеріал дослідження акцентує проблему аналізу міжкультурної комунікації майбутніх фахівців морської галузі засобами інтерактивних технологій. Репрезентований в дослідженні науковий пошук має на меті представити*

аналіз цього аспекту з огляду на те, що специфіка професійної діяльності майбутніх фахівців морської галузі передбачає занурення в полікультурне середовище. У науковій розвідці представлено розлогий науковий аналіз тих напрямів, які є значущими для студіювання порушеної проблеми; означено низку дослідників, які створюють наукове підґрунтя для даної проблеми. Своєю чергою міжкультурна комунікація моряків не завершується тільки на етапі виконання професійних задач, а й продовжується в міжособистісній проекції: це теми культури, релігії, соціуму, ментальності, відмінностей побуту тощо. Акцентовано увагу на тому, що професійний контекст майбутнього фахівця морської галузі, крім позитивного особистісного іміджу, зорієнтовує на оперативність в опрацюванні й аналізі здобутої з різних джерел інформації та продукуванні власної, гнучко й доцільно використовуючи самобутні ресурси рідної та іноземних мов. Саме такі чинники підтверджують актуальність наукового пошуку, представленого в дослідженні.

У межах предмету дослідження зроблено висновки про роль інтерактивних технологій в процесі формування міжкультурної комунікації майбутніх фахівців морської галузі.

***Ключові слова:** міжкультурна комунікація; інтерактивні технології; майбутні фахівці морської галузі; здобувачі вищої освіти.*

Вступ.

Постановка проблеми дослідження міжкультурної комунікації майбутніх фахівців морської галузі засобами інтерактивних технологій зумовлена тим, що реалії сучасного суспільства, стрімкі глобалізаційні та інтеграційні процеси стимулюють пошук продуктивних підходів до розвитку освіти і науки в Україні. **Актуальність порушеної проблеми** зумовлена тим, що перехід закладів вищої освіти на стандарти європейської освіти вочевидь актуалізує проблему формування нової генерації фахівців, зокрема сфери морської галузі, готових до успішного виконання професійних завдань із забезпечення міжособистісного та міжкультурного професійного спілкування, спроможних адекватно реагувати на соціальні, економічні, політичні виклики сьогодення, прогнозувати ризики, критично осмислювати будь-яку інформацію, інтерпретувати й передавати її.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що порушена проблема є актуальною в науковому середовищі та вирізняється певною дискусивністю у колі практиків за такими напрямками: а) загальної, педагогічної та вікової психології (Л. Божович, В. Головенкін, С. Демченко, О. Коваленко, О. Ковтун, Г. Костюк, Л. Хоружа та ін.); б) шляхи формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців морської галузі та розвиток морської освіти (Ю. Бурдученко, А. Василевич, Т. Гальчук, Т. Демченко, Я. Нагрибельний, Н. Слюсаренко, І. Сокол, А. Солодовник, О. Чагайда, О. Чорний та ін.); в) граматичної теорії (С. Бевзенко, О. Безпояско, І. Вихованець, М. Вінтонів, К. Городенська, А. Загнітко, Л. Мацько, Л. Шитик, К. Шульжук, Р. Христіанінова та ін.); г) дидактичні дослідження наукових засад навчання іноземних мов у закладах вищої освіти (О. Бігич, Н. Бражник, С. Ніколаєва, О. Петрашук, О. Петренко, О. Тарнопольський та ін.);

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

г) сучасні підходи до навчання української мови як іноземної (О. Пальчикова, Г. Швець, М. Цуркан та ін.); д) сутності й особливості реалізації інноваційних технологій навчання (З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Груба, О. Караман, С. Караман, О. Копусь, О. Кучерук, Н. Солодюк та ін.).

Мету наукового пошуку вбачаємо в науковому аналізі проблеми міжкультурної комунікації майбутніх фахівців морської галузі засобами інтерактивних технологій. Логіка дослідження зумовила визначення таких **завдань**: уточнити сутнісні характеристики базових понять дослідження; обґрунтувати теоретичні засади формування компетентностей міжкультурної комунікації здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. У межах предмету наукового дослідження уваги заслуговує аспект тривалої роботи фахівців морської галузі в полікультурних екіпажах, де міжкультурна комунікація є важливою складовою ефективного виконання професійних завдань та комфортного спілкування в побуті. Розвиток української морської освіти в сучасних умовах викликає потребу внесення коректив у систему навчання фахівців морської галузі з урахуванням вимог компетентнісної освіти. Професійний контекст майбутнього фахівця морської галузі, крім позитивного особистісного іміджу, зорієнтовує на оперативність в опрацюванні й аналізі здобутої з різних джерел інформації та продукуванні власної, гнучко й доцільно використовуючи самотутні ресурси рідної та іноземних мов.

Одним із пріоритетних напрямів професійної діяльності фахівців морської галузі є професійна комунікація, яка розглядається як компонент їхньої професійної надійності. Оскільки безпека в морській галузі безпосередньо залежить і від якісної мовленнєвої взаємодії кадрового складу та диспетчерів з управління морським рухом кораблів, питання ефективної міжособистісної комунікативної взаємодії міжнародного рівня й професійне мовлення фахівців морської галузі є предметом пильної уваги не тільки науковців, практиків, а й світових морських організацій.

В умовах компетентнісної освіти особливої ваги набуває проблема формування компетентностей міжкультурної комунікації майбутніх фахівців морської галузі, пов'язаної з їхнім умінням створювати монологи, діалоги, полілоги професійної спрямованості, аналізувати, розуміти й продукувати тексти професійного спрямування. Значущість і актуальність проблеми формування компетентностей міжкультурної комунікації в системі навчання майбутніх фахівців морської галузі визначена соціальним замовленням, що має відповідну законодавчу базу: Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, Закон України „Про вищу освіту”, Концепція Нова українська школа, Міжнародна конвенція про підготовку, дипломування моряків та несення вахти (STCW/95).

Цілком виправданою є значна увага сучасних теоретиків і практиків (командний склад, судновий екіпаж) до проблеми формування компетентностей міжкультурної комунікації майбутніх фахівців морської галузі, сформованість якої забезпечує усвідомлення всіх рівнів мовної системи для побудови осмислених зв'язних висловлень, вільне володіння граматичними нормами, засобами вираження граматичних категорій, уміння комунікативно доречно використовувати мовні засоби в професійній

комунікативній діяльності задля розв'язання багатоаспектних завдань. Навчання мовознавчих дисциплін, іноземних мов, української мови як іноземної в сучасних умовах має бути дієвим, інтенсивним і продуктивним, спрямованим не на формальне засвоєння граматичних знань, вироблення практичних умінь і навичок, а на розвиток здібностей мислити, пізнавати фонетичні, лексико-семантичні, морфологічні й синтаксичні поняття, граматичні закономірності й норми, стимулювати активну участь майбутніх фахівців морської галузі в професійній міжкультурній комунікації.

В межах реалізації стратегічних завдань сучасної мовної освіти, зокрема розвитку в суб'єктів освітнього процесу продуктивної міжкультурної комунікації, значного поширення набули інтерактивні технології, спрямовані на успішне розв'язання комунікативних завдань, пов'язаних із життєвою та професійною практикою: своєчасне реагування й розуміння інформації, планування діяльності, розвиток критичного мислення, а також підвищення мотивації до вивчення засобів міжкультурної комунікації, продукування міжкультурних професійних діалогів, полілогів у системі: «людина – машина – середовище» задля досягнення точності, своєчасності прийому інформації, надійності її збереження, оброблення, відтворення, уникнення двозначності, невизначеності інформації, розуміння її та своєчасне й правильне виконання.

Студіювання порушеної проблеми дозволило зробити такі **висновки**:

- з'ясовано, що проблема міжкультурної комунікації майбутніх фахівців морської галузі засобами інтерактивних технологій є актуальною в науковому та практико-орієнтованому середовищі. Вона є полівекторною та має теоретичне підґрунтя, проте малодослідженим є напрям підготовки саме здобувачів вищої освіти-майбутніх фахівців морської галузі;

- роль інтерактивних технологій в процесі формування міжкультурної комунікації майбутніх фахівців морської галузі є практично значущою та має дієвий потенціал в системі формування та удосконалення міжкультурної комунікації майбутніх фахівців морської галузі.

List of References

1. GRAC – General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian. Electronic resource: Maria Shvedova, Ruprecht von Waldenfels, Sergey Yarygin, Andriy Rysin, Vasyl Starko, Tymofij Nikolajenko et al. (2017-2024) : Kyiv; Lviv; Jena. URL : uacorporus.org (last accessed: 07.04.2024)
2. Interpretive dictionary of the Ukrainian language of the Institute of Linguistics named after O. Potebny of the National Academy of Sciences of Ukraine. URL : <http://www.inmo.org.ua/sum.html?wrд=%D0%B7%D0%B0%D1%8>
3. Naydenova A. V. Intellect-maps as a tool for effective work with information. URL: <https://ru.calameo.com/books/004373434dec4e2bf2b83> .

НАВЧАННЯ МУЛЬТИМОДАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ
ЯК СУЧАСНА ТЕНДЕНЦІЯ
ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Галина Таловири

к. пед. н., доцент,

доцент кафедри загального мовознавства та іноземних мов,

Національний університет

«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,

(м. Полтава, Україна),

halyna.talovyria@gmail.com

orcid.org/0000-0003-2667-8382

***Анотація.** У статті проаналізована актуальність вивчення понять «мультимодальність» (поєднання мультимодального досвіду навчання, багатьох способів спілкування, таких як зображення, звук, друк, відео та музика, які створюють сенс у тексті) та «мультимодальна грамотність», які є невід'ємним компонентом опанування англійської мови у сучасній мультимедійній ері, описано те, як мультимодальна грамотність впливає на коригування змісту поняття «мовна грамотність», досліджені основні компоненти мультимодальної грамотності: сприйняття та репрезентація мультимедійних текстів, можливості розвитку рецептивних і продуктивних мовленнєвих умінь студентів через створення мультимодальних текстів як способу вивчення англійської мови, представлені принципи та практичні ідеї, які допоможуть викладачам ефективно інтегрувати згадану вище грамотність у свою педагогічну практику. Також розглянуті способи втілення мультимодальної грамотності у змісті курсу англійської мови і матеріалах, які застосовуються на заняттях.*

Приділено увагу тому, що мультимодальна грамотність має бути повністю визнана як окремий компонент мовної грамотності, її формування впроваджене як елемент занять з вивчення англійської мови і як частина навчального курсу з англійської мови, як наслідок, рівні сформованості навичок сприйняття та створення англійськомовних мультимодальних текстів повинні бути відображені у критеріях оцінювання знань студентів.

Ефективне сучасне спілкування вимагає від молодих людей уміння розуміти, реагувати та усвідомлювати його значення за допомогою мультимодальних текстів у різноманітних формах, як наслідок, розвиток мультимодальної грамотності готує студентів до ефективного спілкування в приватному, соціальному, академічному та робочому середовищі. У статті також описане поняття «спосіб спілкування», розглянуті різні способи, за допомогою яких створюються мультимодальні тексти.

Крім того, розглянута необхідність використання мультимодальних текстів у навчанні людей з обмеженими можливостями, висвітлена їхня користь для полегшення опанування англійської мови цими студентами.

***Ключові слова:** мультимодальність, мультимодальна грамотність, сучасні*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

тенденції викладання англійської мови, мультимодальний текст, перегляд та репрезентація мультимодальних текстів

Постановка проблеми. Традиційно на заняттях з англійської мови студентів навчали чотирьох навичок: аудіювання, читання, говоріння та письма. Однак через необхідність йти в ногу зі світом, у якому живуть наші студенти: світом, наповненим зображеннями та звуком, змішаним із текстом – мультимодальним світом, потрібно переглянути розуміння того, що означає сучасне спілкування іноземною мовою також, і навчити студентів реалістично спілкуватися з навколишнім світом. Вони повинні навчитися читати мультимодальні тексти і відтворювати їхнє значення. Ця нова мультимодальна грамотність є життєво необхідною, якщо студенти хочуть вивчати англійську мову таким чином, щоб своєчасно реагувати на зміни у способі взаємодії із людьми, які їх оточують.

Дослідженням поняття «мультимодальність» та формування мультимодальної грамотності займалися С. Апкон, який писав про вплив унаочнення на формування грамотності у студентів, Б. Коуп та М. Каланіц, які були одними з перших учених, що почали говорити про, так звану «мультиграмотність» та необхідність її формування на заняттях з англійської мови, Б. Голдштейн та П. Драйвер вивчали використання цифрових технологій як інструмент опанування англійською мовою, К. Хавнер і Дж. Хо займалися оцінюванням вміння студентів створювати цифрові мультимодальні тексти під час вивчення іноземної мови, К. Джевїт написав підручник по мультимодальному аналізу. Метою дослідження є аналіз понять «мультимодальність» та «мультимодальна грамотність» у контексті вивчення англійської мови на занятті у вищому навчальному закладі, їхній вплив на формування мовної грамотності у студентів.

Виклад основного матеріалу. Більшість курсів з вивчення англійської мови зазвичай сприймають комунікацію як письмове та усне мовлення. Однак у поточному комунікаційному середовищі суто письмові та усні тексти замінюються як основний спосіб спілкування комбінуванням тексту, нерухомих і рухомих зображень, які ми сприйняття маємо на екранах.

Мультимодальність набирає популярності як основний напрям мовної освіти, оскільки сучасна комунікація стає все більш мультимодальною за своєю природою. Нинішня актуальність мультимодальності пов'язана зі зміною характеру спілкування та грамотності в епоху цифрових технологій. Традиційно грамотністю вважається навчання читання та письма буквеного тексту [1] Крім того, на занятті з англійської мови не менш важливо говорити. У традиційному розумінні грамотності спілкування – це письмо і усне мовлення [2], а буквена грамотність є домінуючою формою смислотворення. Однак у сучасному суспільстві комунікація стає все більш цифровою та мультимодальною [4].

У теперішньому швидкозмінному світі важливо, щоб студенти могли вивчати різні способи спілкування та опановувати інформацію, використовуючи їх. Таким чином, вони мають змогу навчатися один в одного та практикувати способи спілкування, якими вони, можливо, ніколи раніше не користувалися.

Поняття «мультимодальність» означає використання більш ніж одного способу

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

спілкування в тексті для створення сенсу. У 1990-х роках так звана «Нова лондонська група» [6, с. 68], перспективна група вчених, досліджувала соціальні, культурні та технологічні зміни у світі комунікацій. Вони виявили текстове явище, яке назвали «мультимодальність» в якому два або більше способів спілкування взаємодіяли в одному тексті для створення сенсу.

Мультимодальна грамотність означає здатність розуміти мультимодальні тексти, реагувати на них, а також складати їх [7]. Термін «мультимодальна грамотність» поєднує сприйняття та створення мультимодального тексту разом в єдину концепцію [5]. У відповідь на зміни у сучасному комунікаційному середовищі багато систем освіти в усьому світі включили у свої навчальні програми мультимодальну грамотність.

Оскільки сучасне спілкування стає все більш мультимодальним, концепція комунікативної компетентності у навчанні англійської мови потребує переосмислення. Хоча викладачі англійської мови повинні зосереджуватися на навчанні мові, необхідно також допомагати студентам розвивати їхню мультимодальну комунікативну компетентність [3].

Студентам також слід надати можливість доносити інформацію та ідеї за допомогою мультимодальної композиції. Розвиток мультимодальної грамотності готує студентів бути ефективними комунікаторами.

Висновки. Підвищення уваги до мультимодальності та мультимодальної грамотності у мовній освіті є ознакою зміни середовища спілкування.

Ефективна комунікація сьогодні вимагає від студентів уміння розуміти, складати мультимодальні тексти в різноманітних формах і реагувати на них. Отже, необхідно переосмислити, що означає комунікативна компетентність у мовній освіті. Розвиток мультимодальної грамотності з використанням таких прийомів, як сприйняття та репрезентація мультимодальних текстів на занятті, допомагає студентам бути ефективними комунікаторами іноземною мовою також. Використання мультимодальних текстів на занятті робить інформацію більш доступною для всіх студентів, у тому числі для тих, хто має труднощі у навчанні та обмежені можливості.

List of References

1. Gee, J. P. (1996). *Social linguistics and literacies: Ideology in discourses*. Taylor & Francis.
2. Goldstein, B. (2016). *Visual literacy in English language teaching*. Cambridge University Press.
3. Karastathi, S. (2016). *Visual literacy in the language curriculum*. Visual Arts Circle
4. Kress, G. (2003). *Literacy in the new media age*. Routledge
5. Lim, F. V., & Tan-Chia, L. (2022). *Designing learning for multimodal literacy*. Taylor & Francis.
6. New London Group. (1996). *A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures*. *Harvard Educational Review*, 66(1), 60–92.
7. Serafini, F. (2013). *Reading the visual: An introduction to teaching multimodal*

literacies. Teachers College Press.

THE DEVELOPMENT OF FUTURE SEAFARERS' INQUIRY SKILLS AT ENGLISH LESSONS

Ohorodnyk Natalia

PhD, associate professor
associate professor of the
English Language Department for
Marine Engineers, KSMA
Kherson, Ukraine

marinemarine321@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1831-2275>

Abstract. *This study examines the role and significance of an inquiry-based approach in the development of professional skills and abilities among future seafarers. The practical implementation of the fishbone diagram strategy in the context of the ESA lesson format is described in detail, with specific examples provided. The teacher's role in facilitating the professional development of future marine engineers is emphasized.*

Keywords: *inquiry-based approach, fishbone diagram, future seafarers, engage-study-activate lesson format.*

Introduction. Inquiry-based learning is based on the inquiry process that includes gathering facts and observations and using them to solve problems. It is not new and well-known to every teacher who wants to make the learning process more engaging and active. This concept is not new and is well-known to many teachers who are looking to enhance the learning process through greater engagement and activity.

The name of the approach speaks for itself. It is based on the inquiry process, which involves gathering facts and observations and using them to solve problems. (Khan, 2020) It is reasonable to assume that this encourages cadets to explore the English language professional content by answering high-level questions. These are the questions that designed to trigger cadets' curiosity and stimulate critical thinking.

This approach includes a wide range of learning strategies. This paper presents the use of fishbone diagram as a tool to stimulate interest, self-awareness and critical thinking in the context of inquiry-based engineering education. So, the **objective** of this study is to illustrate how the use of a fishbone diagram can facilitate the development of critical and creative thinking skills in future seafarers.

Main part. A fishbone diagram (FBD) is also known as a cause-and-effect diagram, which is a widely used tool in both learning and working environments for identifying solutions to emerging problems. So, being competent in this type of activity (having suitable skills, knowledge,

experience, etc.) can be very helpful, particularly when discussing workplace issues within a team. (Guo, Lu, 2011)

As a problem solving technique designed to help identify the problem's root cause, fishbone diagram is considered to be an efficient way to brainstorm in a complex environment, such as those with multiple unknown variables. A visualized fishbone-type mind map template is an effective tool for categorizing potential causes of a problem. The head of the fish represents the primary issue. The bones represent the various causes that could be contributing to this problem. The backbone serves to connect all the bones to the head.

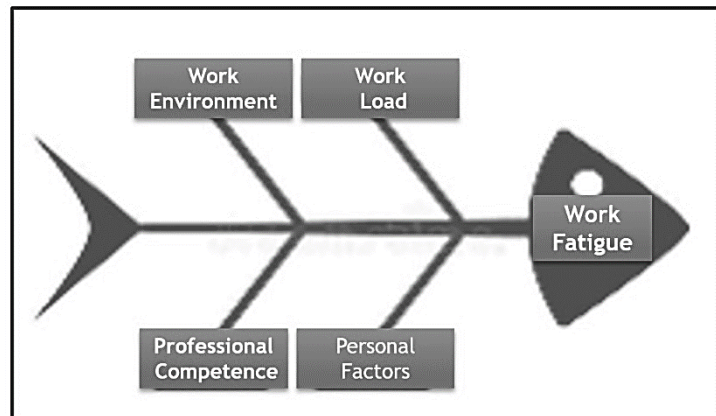
There are different types of FBDs, as well as a great number of their modifications. A simple diagram is represented by a basic set of components, so-called sufficient minimum. We have practiced it with the fourth-year cadets on the topic *Workplace Fatigue* (module 1 – Engine Room Watchkeeping). The above approach was employed at the Engage stage of the ESA (Engage-Study-Activate) lesson format, which is typically recommended for senior cadets. A group brainstorming session was initiated with the objective of generating suggestions regarding the potential causes of work fatigue in the engine room.

The manner in which a question is posed to a cadet will determine the skills they will employ. The key objective is to facilitate the cadets' cognitive processes by posing questions and guiding them in the development of critical thinking skills, rather than simply imparting information. So, while guiding cadets through inquiries the main thing is to help them in *how to think* instead of *what to think*. The ability to ask applicable questions is perhaps the most crucial skill of an effective teacher. (Mathis, 2015)

The best way is to pose open-ended questions. According to researchers, open-ended questions encourage respondents to provide more detailed responses. These higher-level thinking questions typically begin with the words *What*, *Why*, and *How* as well as *Tell me*, *Explain*, *Compare* and *Describe*. They are designed to elicit the respondents' knowledge, opinion or feelings. The selected wording will determine the level of cognitive engagement required of cadets. As an example, the following questions may be posed in relation to the topic under discussion: *What does the well-being of seafarers on board a ship depend on? In your experience, what are the main reasons for fatigue among engine room crew members? When do you feel most comfortable and happy at work? How did you like your workplace on ship? How did your crew members treat you? How does experience affect how quickly work is done? How did most experienced seafarers feel on the ship? What bored and tired you most on the ship? What do you think was the most exhausting thing on the ship? And what made tired your crew members?*

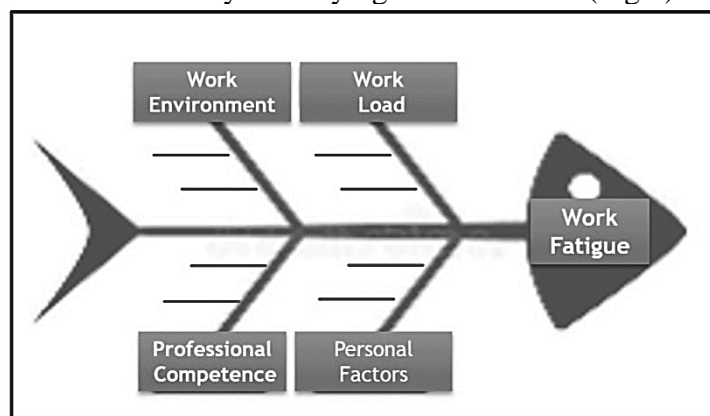
Once completed, the diagram appeared as follows: the head of the fish represented a stated issue, namely *Work Fatigue*, with four fish bones indicating the most probable causes of the problem, as proposed by the cadets: *work load*, *work environment*, *professional competence*, and *personal factors*. (Fig.1) This might be enough for the Engage stage.

Fig.1 Work Fatigue fishbone diagram (simple version)

However, the *Work Fatigue* FBD can be used again during the Activation stage to further investigate the causes of fatigue after reading or watching the relevant material. First, the group discussion can be initiated with the objective of identifying the four the most generic factors of fatigue in the engine room. Then, in four subgroups, each factor is explained in more detail. In other words, the causes are clarified by identifying the subcauses. (Fig.2)

Fig.2 Work diagram (more version)

Fatigue fishbone complicated

The findings of the discussions on work fatigue are depicted graphically by labelling the ribs added to the fish bones. If cadets are confused about the assignment, they can use a support box with key phrases which the teacher deems appropriate. These can be: *work related / non work related factors, overwork, sleep disorders, heavy workload, lack of experience, insufficient rest, work intensity, bad fatigue maintenance, lack of knowledge, etc.*

An alternative approach would be to perform the activity in reverse order. If the ready-made diagram is available on the internet, it can be utilized. Cadets are asked to analyze the completed diagram and decide what problem can arise under given factors. The problem itself is not explicitly stated. It must be formulated and justified by the cadets. The most appropriate answer is recorded on the head of the FBD.

Conclusion. FBD method is not solely about the cadets' abilities to think critically and creatively. Moreover, it is about teachers who are resourceful and inventive. To avoid having false

expectations of complete success, it is important to understand that the key to successful language learning is not the technical issue.

The key factor is a person's mindset, which is reflected in his positive attitude and motivation. A significant proportion of practicing teachers believe that the primary obstacle to learning is not the lack of resources, but rather the lack of motivation among learners. Learning occurs when people want to learn. Therefore, the primary objective should not be to teach English per se, but rather to facilitate the learning process by engaging learners.

List of References

Guo W., Lu H. Using (2011) Fishbone Diagrams in Inquiry-Based Teaching and Learning for Engineering Education, *Communications in Computer and Information Science* (Vol. 235, pp. 435-442). https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-642-24022-5_70

Khan U. R. (2020) Developing critical thinking in student seafarers: An exploratory study. *Journal of Applied Learning & Teaching*, Vol.3, Special Issue 1, 40-50. https://www.researchgate.net/publication/343151280_Developing_critical_thinking_in_student_seafarers_An_exploratory_study_Article_Info#fullTextFileContent

Mathis J. (2015) Inquiry-Based Learning: The Power of Asking the Right Questions. <https://www.edutopia.org/blog/inquiry-based-learning-asking-right-questions-georgia-mathis>

HARD AND SOFT SKILLS IN LEARNING ENGLISH BY MARINE ENGINEERS

Літківа Олександра Іванівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри англійської мови в судновій енергетиці,
Херсонська державна морська академія,
м. Херсон, Україна

aleksa.litik@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0005-6617-2491>

Abstract: *This article delves into the necessity of attentive attitude to both hard and soft skills in the learning process of English language acquisition among marine engineers. It explores the unique priorities of both hard and soft skills acquiring for the further professional growth of future marine engineers and makes emphasis on fostering their effective integration. It asserts that integrating hard skills such as analytical reading and writing with soft skills such as critical thinking and creativity fosters a holistic approach to language learning.*

Key words: *marine engineers, maritime English, hard skills, soft skills.*

Multiple maritime sphere professional case studies prove the crucial importance of English for global marine communication, ensuring safety and efficiency among crewmembers, port authorities, and during international shipping operations. Adherence to international maritime regulations, including those set by the IMO, mandates English communication for safety, security, and environmental protection. In emergencies at sea, English proficiency is vital for coordinating rescue operations and dealing with onboard emergencies promptly and accurately. [1]

A number of researchers (Colzi G., Giannoni M., Kons S., Laker D., Manullang B., Powell J., Torre T. and others) consider both hard and soft skills in English to be the cornerstone of seafarers proficiency. They emphasize, when future marine engineers learn English, both “hard” and “soft” skills play a decisive role in achieving a professional level. [2, 3, 5, 6, 7]

According to Laker D., Powell J., Torre T., Giannoni M., and Manullang B. hard skills refer to the technical aspects of language acquisition, such as grammar rules, maritime professional vocabulary, and pronunciation. These skills provide the foundation for understanding and constructing sentences accurately. [2, 3, 7]

On the other hand, soft skills, as Raunek K., Robles M., Schulz B. certify, encompass interpersonal and communicative abilities, such as active listening, empathy, and cultural awareness. [4, 5, 6] These skills enable learners to effectively engage in conversations, understand nuances in codified marine engineering language use, and adapt their communication style to different contexts and audiences.

The relevance of hard of future marine engineers’ skills lies in their contribution to linguistic accuracy and fluency. Mastering grammar rules and expanding marine engineering vocabulary enhances comprehension and enables learners to express themselves more precisely. Similarly, soft skills are essential for building confidence, fostering meaningful interactions, and navigating cultural differences in language use.

The statement of purpose for this article is to discuss the priorities of both hard and soft skills for effective English language acquisition among marine engineers and make emphasis on their integration.

In the context of English learning for marine engineers, hard skills encompass a range of technical language competencies essential for effective communication and comprehension within the maritime industry. These hard skills includes several domains of terminology.

Technical terms for engines, propulsion systems, and safety equipment facilitate clear communication among crewmembers and with shore-based personnel. Understanding and applying regulatory compliance language of international maritime regulations and conventions necessitate familiarity with safety, security, and environmental regulations, as set forth by organizations like the International Maritime Organization (IMO), requires the ability to comprehend and apply regulatory language accurately.

To be successful in troubleshooting, maintenance procedures, and equipment repairs, ensure safe and efficient operation of maritime systems marine engineers must apply knowledge of technical documentation vocabulary, accurate comprehend instructions, diagrams, and specifications.

For effective communication with port authorities, harbor masters, and maritime agencies is essential for vessel navigation, docking, and cargo handling operations marine engineers must be adept at using English to convey critical information, such as vessel specifications, cargo manifests, and safety protocols, to port officials and regulatory authorities.

In emergencies at sea, clear and concise communication is paramount for coordinating response efforts and ensuring the safety of crewmembers and passengers. Marine engineers need to understand and employ emergency procedures, and communication protocols in English to effectively manage crises, such as fires, collisions, or medical emergencies, onboard vessels.

Lexical knowledge and skills in each professionally oriented domain also encompass the grammar rules and principles of governing the structure of sentences, including syntax (word order), morphology (word formation), and semantics (meaning). Mastery of grammar enables learners to construct grammatically correct sentences, understand the relationships between words, and convey precise meaning in communication. The grammar topics, in which marine engineers need to be proficient, include verb conjugation, tense usage, sentence structure, direct, reported speech, and many others.

Mastery of hard skills only does not guarantee a promising career to any future marine engineer. Currently, along with hard skills soft skills are equally important to build a successful career. According to a study, these days, more than 60% of employers look for soft skills while hiring. A majority even believe that soft skills can make or break a person's career. [4]

Soft skills in English learning for marine engineers encompass a range of interpersonal and communicative abilities that complement technical proficiency and facilitate effective communication within the maritime industry. These skills are essential for building rapport, collaborating with colleagues, and navigating diverse cultural and linguistic contexts.

Effective communication is vital for marine engineers to convey technical information, coordinate tasks, and collaborate with colleagues onboard vessels and onshore. Strong communication skills involve clarity, active listening, and the ability to articulate ideas and instructions clearly and concisely. This includes both verbal and written communication, as engineers may need to communicate through emails, reports, or verbal exchanges with crewmembers, superiors, or port authorities.

Interpersonal skills are crucial for establishing positive relationships, resolving conflicts, and fostering teamwork onboard ships. Marine engineers must be able to interact respectfully and professionally with diverse crewmembers, stakeholders, and port personnel. This involves empathy, diplomacy, and the ability to understand and adapt to different personalities, cultural backgrounds, and communication styles.

In the dynamic and challenging environment of the maritime industry, problem-solving skills are essential for addressing technical issues, troubleshooting equipment malfunctions, and responding to emergencies effectively. Marine engineers need to be resourceful, analytical, and adaptable when encountering unexpected challenges at sea. This may involve assessing situations, identifying root causes, and implementing appropriate solutions in a timely manner.

Leadership skills are valuable for marine engineers in positions of authority or responsibility, such as chief engineers or department heads. Effective leadership involves motivating and guiding team members, delegating tasks, and making informed decisions to

achieve common goals. Additionally, the ability to work collaboratively as part of a team is essential for achieving operational objectives, maintaining safety standards, and ensuring smooth vessel operations.

In an industry characterized by multinational crews and international operations, cultural competence is essential for effective communication and collaboration. Marine engineers must navigate cultural differences, language barriers, and diverse perspectives sensitively and respectfully. This involves awareness of cultural norms, customs, and communication styles, as well as the ability to adapt one's behavior and communication approach accordingly.

Soft skills complement technical expertise and contribute to overall effectiveness and professionalism in the maritime industry. By developing strong communication, interpersonal, problem solving, leadership, and cultural competence skills, marine engineers can enhance their ability to work collaboratively, resolve challenges, and ensure safe and efficient vessel operations in a global context.

Practice of learning English by marine engineers indicates the essential importance of integrating both hard and soft skills for achieving holistic language proficiency as it addresses various facets of effective communication and language usage.

Hard skills such as grammar and vocabulary provide the structural foundation of language, enabling learners to construct grammatically correct sentences and convey accurate information. However, effective communication goes beyond linguistic accuracy, it requires soft skills such as active listening, empathy, and cultural competence to understand nuances, engage in meaningful interactions, and adapt communication style to different contexts and audiences.

Integrating both hard and soft skills ensures that language learners can communicate effectively in diverse situations, ranging from technical discussions to informal conversations, thereby enhancing their overall communicative competence.

By integrating both hard and soft skills, language education becomes more relevant and applicable to learners' real-life needs and experiences, diverse cultural backgrounds. This fosters mutual understanding, reduces misunderstandings and conflicts, and promotes positive intercultural interactions, both within the maritime industry and in broader global contexts.

In maritime English language learning, a balanced integration of both hard and soft skills is essential for comprehensive proficiency. While hard skills provide the structural framework of language, soft skills facilitate meaningful communication and interaction. Therefore, understanding and developing both sets of skills are critical for successful language acquisition and effective communication in real-world contexts.

References:

1. Communication and Operations. Insights, tips, and maritime knowledge all in one place. *Primo Nautic*. URL: <https://primonautic.com/blog/the-role-of-english-communication-in-global-maritime-operations/>

2. Laker, D. R., & Powell, J. L. (2011). The differences between hard and soft skills and their relative impact on training transfer. *Human Resource Development Quarterly*, 22(1), 111-122.
3. Manullang, B., & Kons, S. M. M. (2012). The integration of soft skill and hard skill in learning revolution. In 2010 2nd International Conference on Education Technology and Computer. V3-436 - V3-439.
4. Raunek, K. (2020). Five online soft skills courses for maritime professionals. February 6, 2020. *Marine Careers*. URL: <https://www.marineinsight.com/careers-2/soft-skills-courses-for-maritime-professionals/>
5. Robles, M. (2012). Executive perceptions of the top 10 soft skills needed in today's workplace. *Business Communication Quarterly*, 75, 453-465.
6. Schulz, B. (2008). The importance of soft skills: Education beyond academic knowledge. *Journal of Language and Communication*, June 2008, 146-154.
7. Torre, T., Giannoni, M., Gio & Colzi, G. (2019). Investigating seafarers' hard and soft skills in maritime logistics: an overarching approach. *Impresa Progetto - Electronic Journal of Management*, n. 3, 1-20.

**ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ КУРСУ
«МОРСЬКА АНГЛІЙСЬКА» НА ОСНОВІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ**

Ірина ШВЕЦОВА,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови у судноводінні
Херсонської державної морської академії
(Херсон, Україна)

phd.shvetsova@gmail.com

orcid.org/0000-0002-6801-5204

Валерія БОНДАРЕНКО,

викладач кафедри англійської мови в судноводінні
Херсонської державної морської академії
(Херсон, Україна)

valeo2valeo@gmail.com

orcid.org/0000-0001-5004-9855

***Анотація.** У статті представлені ключові аспекти навчально-методичного супроводу у курсі "Морська англійська", який розроблений для оптимізації освітнього процесу та підготовки фахівців морської індустрії. Стаття висвітлює необхідність адаптації навчальних програм до міждисциплінарних потреб сучасного мореплавства, що*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

забезпечується через активну колаборацію між викладачами, капітанами суден та їх помічниками. Викладено опис двох основних модулів курсу: "Судна, що перевозять навальні вантажі" та "Перевезення рідких вантажів танкерами", що охоплюють від першого до восьмого семестру. Освітній матеріал цих модулів дозволяє студентам глибше зрозуміти технічні аспекти конструкції та експлуатації суден, а також основи безпечних вантажних операцій. Наголошено на важливості інтеграції спеціалізованих мовних навичок, що сприяють ефективній комунікації в міжнародному мореплаванні. Стаття також звертає увагу на стратегії актуалізації змісту курсу, зокрема через впровадження сучасних технологій, інноваційних навігаційних методик та розширення мовної підготовки. Враховуючи динамічність змін у морській галузі, автори визначають переваги міждисциплінарного підходу, який підсилює гнучкість і адаптивність навчального процесу, а також сприяє розвитку критичного мислення та м'яких навичок студентів.

Ключові слова: морська англійська, навчально-методичний супровід курсу, міждисциплінарний підхід, формування іншомовної комунікативної компетентності, фахівці у галузі навігації та управління морськими суднами.

Вступ. У контексті дослідження навчально-методичного забезпечення, призначеного для фахівців у галузі навігації та управління морськими суднами в рамках системи неперервної освіти, було виявлено необхідність проведення комплексного перегляду та актуалізації змістового наповнення освітніх ресурсів.

Основними напрямками оптимізації навчально-методичного супроводу курсу "Морська англійська" на основі міждисциплінарного підходу мають стати:

актуалізація змісту навчальних матеріалів (це передбачає адаптацію освітнього контенту до сучасних вимог і трендів у сфері мореплавання, з акцентом на інкорпорування оновлених стандартів безпеки, сучасних технологій управління суднами та інноваційних навігаційних методик);

інтеграція мовної підготовки (оновлені програми та силабуси повинні включати розширену мовну підготовку, з особливою увагою до англійської мови як міжнародного засобу комунікації у мореплаванні, забезпечуючи знання спеціалізованої лексики та практику у ситуативних діалогах);

міждисциплінарний підхід (навчальні посібники мають інтегрувати знання з різних дисциплін, таких як метеорологія, право мореплавання, а також основи екології моря. Це допомагає студентам розуміти взаємозв'язки між різними аспектами морської діяльності;

застосування теорії на практиці (посібники повинні містити практичні завдання, які дозволяють студентам застосовувати теоретичні знання в реальних ситуаціях. Це може включати використання навігаційних симуляторів, вивчення кейсів з практики мореплавання та виконання проєктів з планування морських маршрутів);

гнучкість і адаптивність (навчальні матеріали повинні бути адаптивними, дозволяючи інтегрувати новітні навчальні методи та технології, такі як дистанційне навчання, мобільні додатки для навчання та інтерактивні онлайн-курси);

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

розвиток м'яких навичок (навчальні посібники повинні також спрямовувати на розвиток м'яких навичок, таких як лідерство, командна робота, вирішення конфліктів та стресостійкість, що є критично важливими для ефективної роботи на морі).

Вважаємо, що інтеграція комплексу навчальних матеріалів, який включає як основний навчальний посібник, так і книгу з рекомендаціями для викладачів, а також електронний супровід для забезпечення інтерактивної взаємодії, є ключовою для підвищення ефективності освітнього процесу в галузі навігації та управління морськими суднами. Такий підхід дозволяє не лише ефективному засвоєнню ІКК для здобувачів освіти, але й надає викладачам додаткові інструменти для оптимізації навчального процесу. До таких аспектів належать: книга з рекомендаціями для викладачів:

Книга з рекомендаціями для викладачів. Цей ресурс має на меті надати викладачам методичні вказівки щодо того, як найкраще використовувати навчальний посібник у процесі викладання. Вона може включати: структуровані методичні плани занять, які детально описують, як організувати вивчення кожного розділу посібника; пропозиції щодо додаткових ресурсів та матеріалів для поглиблення знань здобувачів освіти; сценарії проведення практичних робіт та практичних завдань, які допомагають студентам застосовувати теоретичні знання на практиці; рекомендації щодо оцінювання знань студентів, включаючи формування критеріїв для тестів, проектних робіт та інших форм контролю.

Електронний супровід. Ця складова має велике значення для забезпечення інтерактивності та ефективності освітнього процесу. Вона може включати: інтерактивні тренувальні завдання з автоматизованою системою перевірки відповідей, що дозволяє студентам відразу ж отримувати зворотний зв'язок; відеолекції та мультимедійні презентації для кращого візуального сприйняття інформації; симуляції та ігрові елементи, які імітують реальні ситуації на морі та дозволяють віртуально відпрацьовувати навички управління судном; форуми та чати для обговорення навчального матеріалу.

У курсі "Морська англійська" основна увага приділяється адаптації програми навчання та дисциплін до міждисциплінарних потреб [1]. Цей процес вимагає тісної координації, значних зусиль з боку викладачів та високої професійної компетенції. Для підтримки цієї роботи була створена робоча група, до складу якої ввійшли викладачі "Морської англійської", капітани та старші помічники капітанів. Ретельний аналіз навчальної програми та ідеї, що виникли під час мозкового штурму, виявили необхідність у колаборативній роботі між викладачами морської англійської для ефективного підвищення якості навчально-методичного процесу.

У даній роботі, присвяченій аспектам навчально-методичного супроводу в курсі "Морська англійська", звертається увага на оптимізацію навчальних змісту. Основними компонентами даного курсу є два модулі: "Судна, що перевозять навальні вантажі" [2] та "Перевезення рідких вантажів танкерами"[3]. Перший модуль, вивчений протягом першого семестру, орієнтований на засвоєння студентами знань про конструктивні особливості суден, що перевозять навальні вантажі. Програма модуля детально розглядає типологію вантажів та особливості вантажного обладнання, використовуюваного на таких суднах. Подібне навчання спрямоване на формування у студентів глибокого розуміння технічних

аспектів судноплавства, що є необхідним для ефективної професійної комунікації в морській індустрії. У восьмому семестрі в рамках модуля "Перевезення рідких вантажів танкерами" студенти ознайомлюються з ключовими аспектами операцій з рідкими вантажами та безпечного їх транспортування. Зміст модуля охоплює опис рутинних вантажних процедур, включаючи відповідні техніки та правила, які гарантують безпеку перевезень. Тож інтеграція комплексу навчальних матеріалів представлено як навчальні модулі основних навчальних посібників та книгами з рекомендаціями для викладачів. Це також підкріплювалося використанням електронного навчального середовища на платформі Moodle [4; 5], що є ключовим для підвищення інтерактивності та ефективності навчального процесу. Компонент включає інтерактивні тренувальні завдання із вбудованою системою автоматичної перевірки відповідей, що надає студентам миттєвий зворотний зв'язок. Також до складу електронного супроводу входять мультимедійні презентації, які поліпшують візуальне сприйняття матеріалу, а також симуляції та ігрові елементи, які моделюють реальні морські сценарії та дозволяють віртуально вдосконалювати управлінські навички. Форуми та чати служать платформою для обговорення навчального контенту та спілкування з колегами та викладачами.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що інтеграція спеціалізованих мовних модулів у навчальний процес значно сприяє не тільки засвоєнню спеціалізованих мовних навичок студентами, але й формуванню необхідних компетенцій для ефективної професійної комунікації у сфері морських перевезень. Це не лише підвищує якість професійної підготовки, але й надає студентам важливі конкурентні переваги у міжнародному судноплавстві. Таким чином, інтегрований підхід до навчання, що включає змішане використання теоретичних знань та практичних навичок, стає ключовим у формуванні кваліфікованих фахівців у галузі мореплавства. Враховуючи широкий спектр знань та навичок, такий підхід забезпечує комплексну підготовку фахівців, яка є критично важливою для їх успішної професійної діяльності та адаптації до динамічно змінювального середовища сучасного мореплавства.

Література

1. Швецова І. В., Бондаренко В. В. Предметно-мовне інтегроване навчання у викладанні «морської» англійської мови: можливості та переваги. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Київ. Видавничий дім «Гельветика». 2023. Вип. 92. Том 2. С. 80-86. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/41886>.
2. While Ashore: coursebook / A. Vid, O. Frolova, V. Kudryavtseva, O. Moroz, I. Shvetsova; ed. V. Kudryavtseva. Kherson: KSMA Science Park "Maritime Industry Innovations" Ltd, 2021. 250 p.
3. Sail Safe: coursebook / S. Barsuk, V. Bondarenko, V. Kudryavtseva, V. Likhosherstova, A. Vid; ed. V. Kudryavtseva. Kherson: KSMA Science Park "Maritime Industry Innovations" Ltd., 2022. 250 p.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

4. Shvetsova I. Online course: Bulk Cargo Carriers: Tankers and their cargoes (I Semester). 2024. <https://mdl.ksma.ks.ua/course/view.php?id=4876§ion=4>.

5. Bondarenko V. Online course: Tanker cargoes. (VIII semester). 2024. <https://mdl.ksma.ks.ua/course/view.php?id=4931§ion=2>.

***ВОРКШОП «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ ТА
ПРАКТИКА»***

УНІКАЛЬНІСТЬ БОЙОВОГО ДОСВІДУ УЧАСНИКІВ І УЧАСНИЦЬ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Борисова Олеся Олегівна
кандидатка юридичних наук,
старша викладачка кафедри
загальної та диференціальної психології
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»
Одеса, Україна
oob81@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8174-476X>

***Анотація.** У представленій роботі висвітлюється вельми актуальна наразі тема для українського суспільства взагалі, і для психологічної спільноти зокрема – психореабілітація учасників і учасниць бойових дій російсько-української війни. Наголошується на чисельних фактах і факторах, які в своїй сукупності створюють унікальну архітектуру вітчизняного досвіду, адже надзвичайно важкі умови війни чинять масштабний вплив на Захисників і Захисниць, тому психічна відповідь представлена складними станами, які потребують корекції та лікування. Іноземні фахівці не мали справи з отримувачами психологічної допомоги, які були би під впливом бойового стресу, бойової втоми такий довгий період час (а ми працюємо з людьми, які безперервно воювали кілька років), на додачу до цього велика кількість психотравмуючого матеріалу (людина впродовж тижня могла пережити втрату кількох побратимів, перебування під артобстрілами, які тривали півдобы чи більше, власне поранення або контузію, і такі тижні складались в місяці, а виконання бойових завдань не припинялось, атаки ворога тривали також постійно). Тому саме українська психологічна спільнота має стати автором інноваційних підходів до психореабілітації учасників/учасниць бойових дій.*

***Ключові слова:** учасники/учасниці бойових дій, бойовий досвід, психотравма, психореабілітація.*

Вступ. Обов'язок тилу – допомагати фронту та забезпечувати реалізацію всіх потреб, в тому числі потребу в психологічній допомозі учасникам та учасницям бойових дій. Актуалізація створення нових підходів, концепцій, моделей, алгоритмів і протоколів, які здатні задовольнити запит на психологічне відновлення Захисників і Захисниць України, формує виклик як до теоретичної психологічної науки, так і до психологічної практики. Досвід інших країн, якими вони щедро ділились і продовжують ділитись з українськими колегами-психологами та науковцями – цінний і корисний. Але окрім українських фахівців ще ніхто не працював з людьми, які б знаходились в ідентичних умовах з нашими отримувачами психологічних реабілітаційних послуг – учасниками та учасницями бойових дій російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Унікальність українського досвіду полягає/відображається/фіксується в наступних фактах і факторах:

- бойові дії відбуваються на батьківщині бійців;
- бойові дії тривають круглий рік, як в літню спеку, так і в люті морози;
- бійцям невідомі терміни і строки, впродовж яких вони будуть воювати (відсутній механізм демобілізації під час дії воєнного стану, списання з лав ЗСУ можливе тільки в разі серйозного ушкодження здоров'я, наслідком якого, скоріше за все, стане інвалідність);
- відсутні взагалі, або доволі рідким явищем є ротації (на відміну від стандартизованих ротацій в арміях НАТО);
- чисельні черепно-мозкові травми, спричинені дією вибухової хвилі («контузії»), які присутні в різноманітних кількостях (від 1-2 до 7-8, зі слів солдатів) в анамнезі 99% бійців таких підрозділів, як: піхота, розвідка, десантно-штурмові, аеророзвідка, артилерія, танкісти; а також серед особового складу підрозділів, що забезпечують логістику (підвоз палива, озброєння і т.д.);
- ворог – найближчий сусід, з яким був культуральний та історичний зв'язок на різних рівнях і в різних контекстах;
- в умовах активної інформаційно-психологічної операції (ШСО), яку проводить окупант;
- у військових можуть бути родичі, які мешкають на території країни-агресора;
- у військових можуть бути родичі, які знаходяться в окупації;
- безпрецедентна кількість використання артилерії, при чому можливості противника в рази більші, наявність «снарядного голоду»;
- використання бойових дронів і дронів-камікадзе, що зробило небезпекі ризики не просто високими, а абсолютними;
- трапляються випадки, коли українські військові стають свідками зради місцевого населення (громадян України, які шпигують на користь ворога, спроби отруєння їжею) і підрозділи несуть втрати через це;
- в умовах масивних наступів ворога, який використовує чисельні людські ресурси, атакуючи піхотою, українські військові (наприклад – стрільці, кулеметники, гранатометники) отримують досвід масових ліквідацій окупантів, рахунок може йти на сотні осіб. В одній із статей нами було розглянуто цей аспект і запропоновано термін «травма відняття життя» [1], наразі в роботі з ветеранами і ветеранками, під час консультування, відбулась певна лінгвістична зміна, ми говоримо «травма припинення життя»;
- російська сторона не дотримується норм міжнародних договорів і конвенцій щодо поводження з військовополоненими, задокументовано велику кількість фактів катувань та каліцтв українських військових під час полону, які лишаються безкарними;
- до бойових психотравм додаються «травми несправедливості» – чимала кількість ситуацій, травмуючого особистість змісту, який наживається в межах військової служби (наприклад таке явище, як виведення поза штат, яке існує в українській армії; неповажне ставлення командування; загублені рапорти про лікування; несвоєчасні виплати; проблеми з документами та інш.), так і під час проходження лікування після поранення в закладах

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

охорони здоров'я, під час проходження ВЛК (військово-лікувальної комісії), під час спілкування з цивільним населенням тощо;

- в державі погано функціонують соціально-побутові сервіси для ветеранів, при наявності нормативної бази і прописаних можливостей – їх майже неможливо реалізувати на практиці, теоретично вони є, але гарантії їх реалізації відсутні.

Все це – специфіка українського досвіду, а точніше – його проблематика, яка потребує врахування спеціалістами, котрі контактують з цією групою отримувачів психологічної допомоги.

Висновки. Приймаючи на психологічну реабілітацію людину після досвіду участі в бойових діях, вітчизняні психологи мають бути обізнані щодо всіх вищенаведених особливостей, усвідомлювати індекс травмованості особи і розуміти ступінь перевантаження фізичних і психічних механізмів, який довгий час витримували учасники/учасниці бойових дій. Головна задача – враховуючи певний тип психічного реагування особи на пережитий досвід і всі інші важливі фактори, скласти екологічний, дієвий, комплексний індивідуальний план психореабілітації, який допоможе людині відновитись, зцілити внутрішні рани, опрацювати та осмислити отриманий досвід, адаптуватись до тих умов, в яких особа буде знаходитись надалі, здійснити посттравматичне зростання, щоб мати хорошу якість внутрішнього і зовнішнього життя. А під час планування психореабілітаційного процесу варто керуватись нормами Постанови Кабінету Міністрів України № 1338 від 29.11.2022 [2].

List of References

Borisova O.O. (2023) Essays from the psychological rehabilitation office of the military: the "Map of combat experience" technique. Academic notes of TNU named after V.I. Vernadskyi. Series: Psychology. Volume 34 (73). No. 3. P.1-6. DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.3/01>

Some issues of providing free psychological assistance to persons who are discharged or dismissed from military service, from among war veterans, persons who have special merits to the Motherland, family members of such persons and family members of deceased (deceased) war veterans and family members of the deceased (deceased) Defenders of Ukraine in accordance with the Law of Ukraine "On the status of war veterans, guarantees of their social protection. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1338 dated November 29, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text> (access date March 7, 2024).

ТЕРАПЕВТИЧНА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ: ІНТЕГРАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ
ПРИНЦИПІВ У ПРАВОВІ СИСТЕМИ

Бондаренко Степан Юрійович

фахівець кафедри ТЗК ЦКБ

ННІ ІБ СК

Національна академія СБ України

Київ, Україна

bondarenko.stephan@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8328-5117>

Вітомський Юрій Леонідович

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри філософії та психології,

Київський університет інтелектуальної

власності та права

Національний університет

«Одеська юридична академія»

Київ, Україна

vitomskiy_68@icloud.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3094-5104>

***Анотація.** Терапевтична юриспруденція являє собою зміну парадигми в правовому ландшафті, наголошуючи на інтеграції психологічних принципів у правові системи з метою сприяння кращим результатам для осіб, які беруть участь у судових процесах. У даній роботі авторами всебічно розглядається юрисдикція терапії, досліджуються її теоретичні засади, практичне застосування та наслідки для юридичної практики. Висвітлюючи синергію між психологією і правом, ця робота підкреслює потенціал терапевтичної юриспруденції для посилення правосуддя, справедливості та реабілітації в рамках правових систем.*

Терапевтична юриспруденція (далі по тексті – ТЮ) втілює цілісний підхід до правосуддя, визнаючи взаємозв'язок між правовими процесами та психологічним благополуччям людей. Ґрунтуючись на принципах психології та права, ТЮ прагне оптимізувати правові результати, враховуючи терапевтичні наслідки юридичних дій та рішень. У даній роботі розглядається еволюція терапевтичної юриспруденції, її теоретичні засади та трансформаційний вплив на правові системи в усьому світі.

***Ключові слова:** терапевтика, право, юридична психологія, терапевтична юриспруденція.*

Терапевтична юриспруденція спирається на різні теоретичні засади, включаючи соціальну психологію, поведінкову економіку та терапевтичну юриспруденцію. По суті, ТЮ визнає, що юридичні процеси можуть мати глибокий психологічний вплив на людей, впливаючи на їхню поведінку, емоції та сприйняття правосуддя. Інтегруючи знання з психології, ТЮ прагне мінімізувати шкоду, сприяти реабілітації та полегшити позитивний правовий досвід для всіх зацікавлених сторін.

Терапевтична юриспруденція проявляється в різних аспектах юридичної практики, від альтернативного вирішення спорів до винесення вироків і реабілітаційних програм. Наприклад, у сфері сімейного права принципи ТЮ лежать в основі домовленостей про опіку над дітьми, сприяючи спільному вихованню дітей та мінімізації конфліктів між батьками. У сфері кримінального правосуддя ТЮ керує рішеннями про винесення вироку, надаючи перевагу реабілітації, а не каральним заходам, і сприяючи реінтеграції правопорушників у суспільство. Крім того, терапевтична юриспруденція впливає на судову комунікацію та процедури в залі суду, створюючи сприятливе і шанобливе середовище, що сприяє зціленню і вирішенню конфліктів.

Незважаючи на свої переваги, терапевтична юриспруденція стикається з низкою викликів і критики. Скептики стверджують, що надання пріоритету терапевтичним результатам може скомпрометувати такі правові принципи, як належна правова процедура та пропорційність. Крім того, реалізація ініціатив ТЮ вимагає співпраці між юристами і фахівцями з психічного здоров'я, що створює логістичні та етичні дилеми. Критики також висловлюють занепокоєння щодо потенціалу патерналізму та примусу, притаманного терапевтичним втручанням у правовому контексті.

Оскільки терапевтична юриспруденція продовжує набирати обертів, її майбутні напрямки мають глибокі наслідки для правових систем у всьому світі. Прийнявши принципи ТЮ, політики, юристи-практики та фахівці з психічного здоров'я можуть сприяти більш гуманному, справедливому та ефективному підходу до правосуддя. Крім того, постійні дослідження та міждисциплінарна співпраця є важливими для вдосконалення практик ПТЮ, вирішення етичних проблем та максимізації її потенціалу для сприяння добробуту та справедливості в правових системах.

Терапевтична юриспруденція є ключовою еволюцією в юридичній теорії та практиці, виходячи за межі традиційних змагальних парадигм і ставлячи на перше місце зцілення, реабілітацію та справедливість. Інтегруючи психологічні принципи в правові системи, терапевтична юриспруденція пропонує багатообіцяючу основу для вирішення спорів, зменшення шкоди та сприяння позитивному правовому досвіду для людей. Оскільки терапевтична юриспруденція продовжує розвиватися, її трансформаційний вплив на правові системи має величезний потенціал для сприяння процвітанню людини та суспільного добробуту.

Терапевтична юрисдикція є прогресивним підходом до юриспруденції, який виступає за інтеграцію принципів психічного здоров'я в правові системи задля посилення правосуддя та сприяння індивідуальному добробуту. Ця робота містить ґрунтовний аналіз терапевтичної юрисдикції, досліджуючи її концептуальні засади, практичне застосування, виклики та наслідки для юридичної практики. Синтезуючи знання з психології, права та

міждисциплінарних досліджень, ми прагнемо висвітлити трансформаційний потенціал терапевтичної юрисдикції у створенні більш милосердної та ефективної правової системи.

Терапевтична юриспруденція (ТЮ) являє собою прогресивний підхід до юридичної практики, який інтегрує психологічні принципи для сприяння справедливості та добробуту. Заснована на юридичній психології, ТЮ наголошує на терапевтичних наслідках юридичних процесів і рішень, спрямованих на оптимізацію результатів для осіб, які беруть участь у судових процесах. Терапевтична юриспруденція (ТЮ) виникає на перетині юридичної психології та юриспруденції, відображаючи цілісний підхід до юридичної практики, який ставить на перше місце психологічне благополуччя осіб, залучених до судових процесів. ТЮ спирається на фундаментальні концепції юридичної психології, включаючи теорії прийняття рішень, соціального впливу та когнітивно-поведінкової психології. Вона визнає глибокий вплив правових процесів на психічний стан і поведінку людей, визнаючи необхідність враховувати психологічні фактори при прийнятті правових рішень. Застосовуючи терапевтичну лінзу, ТЮ прагне оптимізувати правові результати, одночасно сприяючи психологічному благополуччю тих, хто бере участь у судових процесах.

Незважаючи на свої потенційні переваги, терапевтична юриспруденція стикається з низкою проблем у впровадженні, включаючи опір з боку традиційних правових парадигм, обмеженість ресурсів та етичні дилеми. Скептики можуть стверджувати, що надання пріоритету терапевтичним результатам ставить під загрозу такі правові принципи, як належна правова процедура та пропорційність. Крім того, інтеграція психологічних оцінок і втручань у судовий процес піднімає питання про професійні межі, конфіденційність та інформовану згоду. Вирішення цих проблем вимагає співпраці між юристами та фахівцями у сфері психічного здоров'я, а також відданості етичній практиці та науково обґрунтованим втручанням.

З точки зору юридичної психології, ТЮ має значні наслідки для юридичної практики, включаючи покращення процесуальної справедливості, зниження рівня рецидивної злочинності та підвищення рівня громадської безпеки. Надаючи пріоритет реабілітації та індивідуальному благополуччю, ТЮ сприяє створенню більш гуманної, ефективної та справедливої правової системи. Крім того, ТЮ відповідає міжнародним стандартам прав людини, підкреслюючи важливість поводження з людьми з гідністю, повагою та співчуттям в рамках судового процесу. Оскільки правові системи продовжують розвиватися, ТЮ пропонує багатообіцяючу основу для вирішення складного взаємозв'язку між правовими процесами та психологічним благополуччям.

Терапевтична юриспруденція являє собою перспективний підхід до юридичної практики, який інтегрує психологічні принципи для сприяння правосуддю і благополуччю. Заснована на юридичній психології, ТЮ пропонує цілісну систему для задоволення психологічних потреб осіб, які беруть участь у судових процесах. Прийнявши принципи ТЮ, юристи-практики можуть співпрацювати з фахівцями з психічного здоров'я для оптимізації правових результатів, одночасно захищаючи психологічне благополуччя тих, хто орієнтується в правовій системі. Оскільки ТЮ продовжує набирати обертів, її трансформаційний потенціал обіцяє створити більш гуманну, ефективну та справедливу правову систему, яка слугує потребам як окремих осіб, так і спільнот.

В останні роки зростає визнання складного взаємозв'язку між психічним здоров'ям і правом [2, с. 117]. Терапевтична юрисдикція, також відома як терапевтична юриспруденція, являє собою зміну парадигми в юридичній теорії і практиці, підкреслюючи терапевтичні наслідки юридичних процесів і рішень. Надаючи пріоритет психологічному благополуччю осіб, які беруть участь у судових процесах, терапевтична юрисдикція прагне сприяти зціленню, реабілітації та досягненню справедливих результатів. Автори мають на меті надати всебічний огляд терапевтичної юрисдикції, дослідити її теоретичні засади, практичне застосування та наслідки для правових систем у всьому світі.

Терапевтична юрисдикція, що розвивається на перетині права та психології, привертає значну увагу завдяки своєму потенціалу трансформувати правові системи в усьому світі. У цій роботі ретельно досліджується терапевтична юрисдикція, з'ясовуються її теоретичні засади, практична реалізація та ширші наслідки для юридичної практики та політики. Спираючись на міждисциплінарну науку та емпіричні дослідження, ця робота пропонує розуміння того, як терапевтична юрисдикція може посилити правосуддя, сприяти реабілітації та сприяти індивідуальному благополуччю в різних правових контекстах.

За останній час в теорії та практиці юридичної психології відбулася зміна парадигми в бік більш цілісного підходу, який визнає психологічні та соціальні виміри судочинства [1, с. 35]. Терапевтична юрисдикція з'являється як відповідь на цю еволюцію, виступаючи за інтеграцію терапевтичних принципів у правові системи для вирішення глибоких психологічних проблем, сприяння зціленню та запобігання рецидиву. В основі терапевтичної юрисдикції лежить концепція терапевтичної юриспруденції, яка визнає глибокий вплив правових процесів на психологічне благополуччя людей. Заснована на психологічних теоріях зміни поведінки, реабілітації та подолання травм, терапевтична юрисдикція прагне оптимізувати правові результати шляхом врахування терапевтичних наслідків юридичних дій та рішень. Застосовуючи терапевтичний підхід, правові системи можуть зменшити шкоду, сприяти позитивним змінам у поведінці та підвищити загальну ефективність втручань у правосуддя.

Прийняття принципів терапевтичної юрисдикції має глибокі наслідки для правових систем у всьому світі. Надаючи пріоритет реабілітації та індивідуальному благополуччю, терапевтична юрисдикція може призвести до зниження рівня рецидивної злочинності, зменшення суспільних витрат та покращення громадської безпеки. Крім того, терапевтична юрисдикція сприяє процесуальній справедливості, доступу до правосуддя та захисту вразливих груп населення, що відповідає міжнародним стандартам прав людини та принципам соціальної справедливості. Оскільки правові системи борються зі складними соціальними викликами, терапевтична юрисдикція пропонує багатообіцяючу основу для усунення першопричин злочинної поведінки, сприяння соціальній реінтеграції та розвитку культури емпатії, розуміння та зцілення в рамках правових інститутів.

Терапевтична юрисдикція являє собою зміну парадигми в юридичній теорії та практиці, пропонує цілісний підхід, який ставить на перше місце психологічне благополуччя осіб, залучених до судового процесу. Інтегруючи терапевтичні принципи в правові системи, політики, юристи-практики та фахівці в галузі психічного здоров'я можуть спільно працювати над зміцненням правосуддя, сприяти реабілітації та сприяти

індивідуальному благополуччю. Оскільки терапевтична юрисдикція продовжує набирати обертів, її трансформаційний потенціал обіцяє створити більш гуманні, ефективні та справедливі правові системи в усьому світі.

У своїй основі терапевтична юрисдикція ґрунтується на принципах терапевтичної юриспруденції – галузі знань, яка досліджує терапевтичні та антитерапевтичні ефекти правових втручань. Спираючись на психологію, соціологію та кримінологію, терапевтична юрисдикція визнає, що юридичні процеси можуть глибоко впливати на психічне здоров'я, поведінку та загальну якість життя людей. Інтегруючи знання з дисциплін про психічне здоров'я в правові системи, терапевтична юрисдикція прагне оптимізувати правові результати, захищаючи при цьому психологічне благополуччя всіх зацікавлених сторін.

Терапевтична юрисдикція проявляється в різних аспектах юридичної практики, охоплюючи кримінальне право, сімейне право, цивільний процес та альтернативні способи вирішення спорів. У сфері кримінального правосуддя терапевтична юрисдикція впливає на рішення про винесення вироку, програми виведення з-під варті та реабілітаційні ініціативи, підкреслюючи важливість вирішення основних проблем психічного здоров'я та сприяння реінтеграції в суспільство. У питаннях сімейного права терапевтична юрисдикція керує домовленостями про опіку над дітьми, батьківськими планами та процесами медіації, надаючи пріоритет найкращим інтересам дітей та сприяючи розвитку відносин співпраці між батьками. Крім того, терапевтична юрисдикція впливає на судову комунікацію, процедури в залі суду та стратегії правової адвокації, створюючи більш сприятливе та терапевтичне середовище для осіб, які орієнтуються в правовій системі.

Незважаючи на свої потенційні переваги, терапевтична юрисдикція стикається з низкою викликів та етичних міркувань. Критики стверджують, що надання пріоритету терапевтичним результатам може поставити під загрозу такі правові принципи, як належна правова процедура, справедливість та індивідуальна автономія. Крім того, реалізація ініціатив щодо терапевтичної юрисдикції вимагає співпраці між юристами та лікарями-психіатрами, що ставить питання про професійні кордони, конфіденційність та інформовану згоду. Крім того, існує ризик патологізації людей і стигматизації психічних захворювань у правовому контексті, що підкреслює необхідність чутливості, культурної компетентності та етичного нагляду при застосуванні принципів терапевтичної юрисдикції.

Суди з питань психічного здоров'я є прикладом застосування терапевтичної юриспруденції, спрямовуючи осіб з проблемами психічного здоров'я від традиційних процесів кримінального правосуддя до спеціалізованих програм лікування. Ці суди зосереджуються на вирішенні основних проблем психічного здоров'я, а не лише на застосуванні каральних заходів. Наприклад, в окрузі Бровард, штат Флорида, програма Суду з питань психічного здоров'я забезпечує комплексне психіатричне лікування, включаючи медикаментозне лікування, консультування та допоміжні послуги, для осіб з психічними захворюваннями, які були звинувачені в ненасильницьких злочинах. Пропонуючи альтернативи тюремному ув'язненню і забезпечуючи доступ до ресурсів на рівні громади, суди з питань психічного здоров'я мають на меті знизити рівень рецидивної злочинності та сприяти одужанню.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Суди з питань лікування наркозалежності застосовують принципи терапевтичної юриспруденції, надаючи послуги з лікування та реабілітації особам, які борються з проблемами зловживання психоактивними речовинами. Замість ув'язнення учасники зобов'язані відвідувати консультації, брати участь у програмах лікування наркозалежності та регулярно проходити тестування на наркотики. Наприклад, Суд з питань лікування наркозалежності в окрузі Малтнома, штат Орегон, пропонує структуровану програму, яка поєднує судовий нагляд з інтенсивним лікуванням та послугами підтримки. Усуваючи основні причини зловживання психоактивними речовинами та підтримуючи людей на шляху до одужання, суди з питань лікування наркозалежності мають на меті знизити рівень вживання психоактивних речовин, покращити соціальне функціонування та зменшити залучення до злочинної діяльності.

Програми відновного правосуддя наголошують на зціленні, примиренні та реабілітації, об'єднуючи жертв, правопорушників та членів громади для усунення шкоди, завданої злочинною поведінкою. Ці програми сприяють діалогу, формуванню емпатії та відшкодуванню шкоди з метою налагодження стосунків і відновлення добробуту всіх залучених сторін. Наприклад, Програма відновного правосуддя в Новій Зеландії дозволяє жертвам злочинів зустрічатися з правопорушниками в контрольованому середовищі, щоб обговорити наслідки злочину і спільно розробити план відшкодування шкоди. Сприяючи відповідальності, емпатії та відновленню, програми відновного правосуддя пропонують терапевтичний підхід до подолання наслідків злочинної поведінки.

Деякі юрисдикції пропонують терапевтичні варіанти покарання, які включають лікування психічного здоров'я, консультування щодо зловживання психоактивними речовинами або програми управління гнівом як частину процесу винесення вироку. Ці альтернативи традиційному покаранню визнають складний взаємозв'язок між проблемами психічного здоров'я, зловживанням психоактивними речовинами та кримінальної протиправної поведінкою. Наприклад, суддя може призначити підсудному участь у програмі когнітивно-поведінкової терапії для вирішення основних проблем, що сприяють злочинній поведінці, таких як імпульсивність або викривлене мислення. Усуваючи першопричини кримінальної протиправної поведінки та сприяючи реабілітації, терапевтичні варіанти покарання мають на меті знизити рівень рецидивної злочинності та підтримати людей у здійсненні позитивних змін у житті.

Ці приклади ілюструють, як принципи терапевтичної юриспруденції можуть бути застосовані в різних правових контекстах для сприяння зціленню, реабілітації та індивідуальному благополуччю. Визнаючи терапевтичний потенціал правових втручань і надаючи пріоритет цілісним підходам до правосуддя, політики, юристи-практики та зацікавлені сторони в суспільстві можуть сприяти створенню більш гуманних, ефективних і справедливих правових систем.

Оскільки терапевтична юрисдикція продовжує розвиватися, її майбутні напрямки мають значні наслідки для правових систем, державної політики та професійної практики. Прийнявши принципи терапевтичної юрисдикції, політики можуть запровадити реформи, які надаватимуть пріоритет психічному здоров'ю та благополуччю осіб, залучених до судових процесів, тим самим знижуючи рівень рецидивної злочинності, сприяючи

реабілітації та підвищуючи громадську безпеку. Крім того, юристи можуть інтегрувати терапевтичну юрисдикцію у свою практику через навчальні програми, міждисциплінарну співпрацю та етичні настанови, гарантуючи, що юридичні процеси здійснюються таким чином, щоб підтримувати справедливість і співчуття.

Терапевтична юрисдикція являє собою прогресивний і міждисциплінарний підхід до юриспруденції, що підкреслює важливість інтеграції принципів психічного здоров'я в правові системи. Визнаючи терапевтичні наслідки правових втручань і надаючи пріоритет психологічному благополуччю людей, терапевтична юрисдикція пропонує багатообіцяючу основу для сприяння досягненню справедливих, гуманних і ефективних правових результатів. У той час як правові системи в усьому світі борються зі складними соціальними викликами, терапевтична юрисдикція слугує маяком надії, спрямовуючи політиків, юристів-практиків та фахівців у галузі психічного здоров'я до більш справедливого та співчутливого підходу до правосуддя.

Терапевтична юрисдикція, що знаходиться на стику юридичної психології та юриспруденції, являє собою прогресивний підхід до правової системи. Вона виступає за безперешкодну інтеграцію психологічних принципів у правові рамки для забезпечення більш справедливих результатів і пріоритету психічного благополуччя осіб, які беруть участь у судових процесах [3, с. 450]. Перетин юридичної психології та юриспруденції породив новий підхід, відомий як терапевтична юрисдикція. Заснована на принципах терапевтичної юриспруденції, терапевтична юрисдикція підкреслює важливість інтеграції психологічних знань у правові системи для сприяння кращим результатам для окремих осіб та громад. Терапевтична юрисдикція спирається на фундаментальні концепції юридичної психології, включаючи когнітивно-поведінкові теорії, соціальний вплив і процеси прийняття рішень. Вона визнає глибокий вплив судочинства на психічний стан і поведінку людей, визнаючи необхідність враховувати психологічні фактори при прийнятті юридичних рішень. Включаючи ідеї юридичної психології, терапевтична юрисдикція має на меті оптимізувати правові результати, захищаючи при цьому психологічне благополуччя тих, хто бере участь у судових процесах.

З точки зору юридичної психології, юрисдикція терапії має значні наслідки для правових систем у всьому світі. Надаючи пріоритет психологічному благополуччю та реабілітації, терапевтична юрисдикція сприяє процесуальній справедливості, зменшенню рецидивної злочинності та підвищенню рівня громадської безпеки. Крім того, терапевтична юрисдикція відповідає міжнародним стандартам прав людини, підкреслюючи важливість поводження з людьми з гідністю, повагою та співчуттям під час судового розгляду. Оскільки правові системи борються зі складними соціальними викликами, терапевтична юрисдикція пропонує багатообіцяючу основу для усунення першопричин злочинної поведінки та сприяння позитивним змінам у поведінці.

Терапевтична юрисдикція являє собою конвергенцію юридичної психології та юриспруденції, пропонуючи цілісний підхід до юридичної практики, який ставить на перше місце психічне благополуччя осіб, які беруть участь у судових процесах. Інтегруючи психологічні принципи в правові системи, терапевтична юрисдикція прагне сприяти правосуддю, реабілітації та індивідуальному благополуччю. Оскільки юридичні психологи

продовжують досліджувати синергію між психологією та правом, терапевтична юрисдикція пропонує багатообіцяючий шлях до більш гуманної, ефективної та справедливої правової системи, яка слугує потребам як окремих осіб, так і спільнот.

Висновки. Отже, дослідження терапевтичної юрисдикції є значним досягненням у галузі права та юридичної психології, яке виступає за інтеграцію психологічних принципів у правові системи з метою сприяння правосуддю, реабілітації та індивідуальному благополуччю. Завдяки всебічному вивченню терапевтичної юрисдикції стає очевидним, що цей підхід пропонує цілісну структуру для вирішення складного взаємозв'язку між правовими процесами та психічним здоров'ям людей.

Теоретичні засади терапевтичної юрисдикції, що ґрунтуються на терапевтичній юриспруденції та психологічних теоріях зміни поведінки, відновлення після травм і реабілітації, підкреслюють важливість врахування терапевтичних наслідків юридичних дій та рішень. Застосовуючи терапевтичний підхід, правові системи можуть мінімізувати шкоду, сприяти позитивним змінам у поведінці та підвищити загальну ефективність втручань у сферу правосуддя.

Практичне застосування терапевтичної юрисдикції, наприклад, суди з питань психічного здоров'я, суди з питань лікування наркозалежності, програми відновного правосуддя та терапевтичні варіанти вироків, демонструють, як інтеграція психологічних принципів у юридичну практику може призвести до позитивних результатів для осіб, залучених до судових процесів. Ці ініціативи надають пріоритет реабілітації, вирішують основні проблеми психічного здоров'я та підтримують людей у здійсненні позитивних змін у житті, що в кінцевому підсумку сприяє зниженню рівня рецидивної злочинності, підвищенню рівня громадської безпеки та покращенню добробуту.

Наслідки терапевтичної юрисдикції для глобальних правових систем є глибокими, оскільки цей підхід відповідає міжнародним стандартам прав людини, принципам соціальної справедливості та сприяє створенню більш гуманної, справедливої та ефективної правової системи [4, с. 182]. Надаючи пріоритет реабілітації та індивідуальному благополуччю, терапевтична юрисдикція пропонує багатообіцяючу основу для створення правової системи, яка є не тільки чесною і справедливою, але й співчутливою і підтримуючою тих, хто долає її складнощі.

Подальші дослідження та міждисциплінарна співпраця є важливими для розвитку терапевтичної юрисдикції та максимізації її потенціалу для просування справедливості та добробуту в рамках правових систем. Продовжуючи досліджувати синергію між психологією і правом, політики, юристи-практики і фахівці з психічного здоров'я можуть спільно працювати над впровадженням науково обґрунтованих втручань, розробкою кращих практик і забезпеченням того, щоб правові системи відповідали потребам окремих осіб і спільнот.

Отже, терапевтична юрисдикція являє собою трансформаційний підхід до юриспруденції, пропонуючи шлях до більш гуманної, ефективної та справедливої правової системи, яка ставить на перше місце психологічне благополуччя всіх зацікавлених сторін. Прийнявши терапевтичні принципи та інтегрувавши їх у юридичну практику, ми можемо

створити правову систему, яка не лише здійснює правосуддя, але й сприяє зціленню, реабілітації та позитивним соціальним змінам.

List of References

1. Winick, B. J. (2006). Therapeutic jurisprudence: Enhancing the relationship between law and psychology. *Law and psychology: Current legal issues*, 9, 30-48.
2. Birgden, A., & Ward, T. (2003). Pragmatic psychology through a therapeutic jurisprudence lens: Psycholegal soft spots in the criminal justice system. *Psychology, Public Policy, and Law*, 9(3-4), 334.
3. Casey, P., & Rottman, D. B. (2000). Therapeutic jurisprudence in the courts. *Behavioral sciences & the law*, 18(4), 445-457.
4. Birgden, A. (2002). Therapeutic jurisprudence and “good lives”: A rehabilitation framework for corrections. *Australian Psychologist*, 37(3), 180-186.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОФІЛІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИН, ПЕРЕДБАЧЕНИЙ СТ. 408 КК УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Гученко Катерина Володимирівна
аспірантка, магістерка психології
Київський університет інтелектуальної
власності та права
Національного університету
«Одеська юридична академія»
Київ, Україна
aspirant.kuip2023@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-4395-1277>

***Анотація.** Дезертирство, як злочин, передбачений ст. 408 КК України, створює значні проблеми для військових організацій і ставить питання про психологічні чинники, що впливають на таку поведінку. В даній роботі авторкою представлено комплексний аналіз психологічних профілів військовослужбовців, які вчинили злочин дезертирства, із застосуванням підходу порівняльного аналізу. Спираючись на емпіричні дослідження і теоретичні засади психології та військової науки, ця робота досліджує багатогранну взаємодію індивідуальних, ситуативних і системних чинників, що сприяють дезертирству як злочину. Вивчаючи подібності та відмінності в різних психологічних вимірах, цей порівняльний аналіз має на меті поглибити наше розуміння явища дезертирства в цілому і надати інформацію для превентивних заходів та втручань у військовому контексті.*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Ключові слова: дезертирство, психологічний профіль, військовослужбовець, кримінальне правопорушення, КК України, юридична психологія.

Вступ. Розглядаючи дезертирство з точки зору легального закріплення самого визначення в КК України, а саме як самовільного залишення військової частини або місця служби з метою ухилитися від військової служби, а також нез'явлення з тією самою метою на службу у разі призначення, переведення, з відрядження, відпустки або з лікувального закладу, в науковій площині його можна розуміти як акт відмови від виконання військового обов'язку або служби без належного дозволу [1;2]. Але це і надалі залишається складним і суперечливим питанням у військових організаціях по всьому світу. Хоча рівень дезертирства в різних збройних силах і контекстах різний, розуміння психологічних основ дезертирської поведінки має важливе значення для ефективного запобігання і втручання. Нами використовується порівняльний аналіз для вивчення психологічних профілів військовослужбовців, які вчинили злочин дезертирство. Вивчаючи спільні та відмінні риси в психологічних характеристиках, досвіді та мотивації, це дослідження має на меті з'ясувати складну динаміку, що лежить в основі поведінки дезертирів, і розробити цілеспрямовані стратегії для подолання цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Особистісні риси відіграють ключову роль у формуванні схильності до дезертирства. Дослідження показують, що певні особистісні характеристики, такі як імпульсивність, низький рівень сумлінності та схильність до пошуку сенсацій, можуть схилити людей до поведінки, що суперечить військовим статутам. Крім того, такі фактори, як низька толерантність до влади, нарцисичні тенденції та почуття власної гідності можуть сприяти зниженню відданості військовому обов'язку. Розуміння цієї особистісної динаміки може допомогти у виявленні осіб, які належать до групи ризику, та розробці заходів, спрямованих на усунення психологічної вразливості, що лежить в основі цих факторів.

Військовослужбовці стикаються з безліччю стресових факторів, включаючи бойові дії, тривалу розлуку з сім'єю та суворість військової підготовки. Перед обличчям цих викликів люди можуть вдаватися до різних механізмів подолання стресу для полегшення дистресу. Однак, коли стратегії подолання виявляються неадекватними, деякі особи можуть сприймати дезертирство як спосіб втечі від непереборних стресів. Неадаптивні механізми подолання, такі як уникнення, зловживання психоактивними речовинами і відсторонення, можуть посилити відчуття безнадійності і сприяти прийняттю рішення про дезертирство. Більше того, нездатність отримати належну підтримку в рамках військової ієрархії може призвести до подальшої ізоляції військовослужбовців, що посилює їхню схильність до дезертирства.

Теорія прив'язаності надає цінну інформацію для розуміння міжособистісної динаміки, що лежить в основі дезертирства. Особи з ненадійним стилем прив'язаності, що характеризується відсутністю довіри і залежністю від інших, можуть мати труднощі з формуванням значущих зв'язків у військовій частині. Відсутність мереж соціальної підтримки може загострити почуття ізоляції та відчуження, збільшуючи ймовірність дезертирства як способу пошуку притулку від передбачуваних міжособистісних труднощів.

І навпаки, міцні зв'язки у військових підрозділах, що характеризуються взаємною довірою і товарицькістю, можуть слугувати захисними факторами від дезертирства, сприяючи формуванню почуття приналежності і згуртованості.

Військова служба наражає людей на безліч травматичних переживань, починаючи від бойових травм і закінчуючи моральними травмами - психологічними стражданнями, спричиненими діями, що порушують моральні чи етичні норми. Для деяких людей внутрішній конфлікт, що виникає внаслідок моральної травми, може завершитися почуттям провини, сорому і розчаруванням у військовій службі. Не в змозі примирити свій досвід зі своїми моральними переконаннями, дехто може сприймати дезертирство як форму морального протесту або самозбереження. Вирішення основних моральних і екзистенційних дилем, з якими стикаються військовослужбовці, є важливим для зменшення ризику дезертирства і сприяння психологічному зціленню.

Психологічні профілі військовослужбовців, які вчиняють злочин дезертирства, є складними і багатогранними, охоплюючи особистісні риси, механізми подолання, стилі прив'язаності і вплив психологічних травм. Здобувши глибше розуміння цієї психологічної динаміки, військові організації можуть розробити цілеспрямовані заходи, спрямовані на запобігання дезертирству і сприяння благополуччю військовослужбовців. Більше того, формування сприятливої і згуртованої військової культури, яка надає пріоритет психічному здоров'ю і стійкості, може сприяти зменшенню поширеності дезертирства і підвищенню загальної готовності до виконання місії. Необхідні подальші дослідження, що вивчають поздовжні траєкторії осіб, схильних до ризику дезертирства, для розробки науково обґрунтованих стратегій для вирішення цієї нагальної проблеми у військовому контексті.

Профіль дезертира-воїна

Дезертирство, пов'язане з бойовими діями, трапляється тоді, коли люди, пригнічені жахливим досвідом війни, вирішують втекти від своїх військових обов'язків. Цей тип дезертирів (який є більш узагальнюваним) часто характеризується гострими стресовими реакціями, включаючи симптоми посттравматичного стресового розладу (ПТСР), тривогу і депресію. Психологічні наслідки бойових дій можуть впливати на процес прийняття рішень і загострювати почуття безнадійності та безпорадності, що спонукає людей до втечі з поля бою. Більше того, моральна травма, спричинена участю в морально неоднозначних або травматичних подіях, може посилити психологічний дистрес, що призводить до того, що деякі дезертири, пов'язані з бойовими діями, стикаються з глибокими екзистенційними дилемами і моральними конфліктами.

На рішення дезертирувати з військової служби впливає складна взаємодія мотиваційних факторів, включаючи психологічний дистрес, розчарування у військовому житті, міжособистісні конфлікти та прагнення до автономії або самозбереження. Військовослужбовці можуть відчувати цілий ряд стресів, включаючи бойову травму, моральну травму, стрес, пов'язаний з розгортанням, і проблеми з адаптацією до військової культури. Крім того, індивідуальні відмінності в механізмах подолання стресу, життєстійкості та особистісних рисах можуть формувати реакцію військовослужбовців на стресові фактори, впливаючи на їхню схильність до дезертирства. Мотиви дезертирства

можуть сильно відрізнитися у різних військовослужбовців, що відображає їхній унікальний досвід, цінності та обставини.

Психологічні дослідження показують, що військовослужбовці, які дезертирують, можуть демонструвати ряд особистісних рис, які впливають на процес прийняття рішень і стратегії подолання труднощів [3]. Хоча не існує єдиної «особистості дезертира», певні риси, такі як імпульсивність, прагнення до сенсацій, низька толерантність до авторитетів і відсутність сумління, можуть підвищувати ризик дезертирства. Військовослужбовці з уже наявними психологічними вразливостями, такими як депресія, тривога або розлади особистості, можуть бути особливо схильні до дезертирства в умовах стресу або несприятливих обставин. Крім того, військовослужбовці з розвиненими навичками міжособистісного спілкування, адаптивними механізмами подолання труднощів і цілеспрямованістю можуть бути краще підготовлені до подолання викликів і протистояти спокусі дезертирства.

Військовослужбовці, які дезертирують, використовують різні механізми подолання стресів і викликів, пов'язаних з військовою службою. Адаптивні стратегії подолання, такі як пошук соціальної підтримки, вирішення проблем і позитивне переосмислення, можуть підвищити стійкість військовослужбовців і полегшити адаптацію до військового життя. Однак військовослужбовці, які не володіють ефективними навичками подолання труднощів або відчують обмежені можливості для отримання підтримки, можуть вдаватися до неадаптивних механізмів подолання труднощів, таких як уникнення, зловживання психоактивними речовинами або абстиненція. Більше того, військовослужбовці, які стикаються з непереборними стресами або моральними дилемами, можуть сприймати дезертирство як спосіб втечі або вирішення своїх труднощів, незважаючи на потенційні наслідки.

Ситуаційний контекст дезертирства формується під впливом різних факторів, включаючи згуртованість підрозділу, якість керівництва, командний клімат, умови дислокації, а також військову політику і процедури. Військовослужбовці, які відчують себе відірваними від свого підрозділу, не довіряють своєму керівництву або відчують системну несправедливість, можуть бути більш схильні розглядати дезертирство як життєздатний варіант. Крім того, стресові фактори навколишнього середовища, такі як бойові дії, тривала ротація або розлука з сім'єю, можуть посилити почуття ізоляції, відчуження і відчаю, збільшуючи ризик дезертирства. Крім того, військовослужбовці можуть зважувати передбачувані витрати і вигоди від дезертирства, беручи до уваги такі фактори, як ймовірність викриття, суворість покарання і наявність альтернативних можливостей.

Профіль ідейного дезертира

Ідейні дезертери мотивовані розчаруванням у військовому інституті, його політиці або ширшому соціально-політичному контексті, в якому вони служать. Ці люди можуть мати глибоко вкорінені образи на несправедливість, порушення етичних норм або ідеологічні конфлікти, які підривають їхню відданість військовій справі. Ідеологічні дезертери часто мають тверді переконання і моральні принципи, розглядаючи дезертирство як акт протесту або заперечення з міркувань совісті проти несправедливості, яку вони

відчувають. Їхнє рішення дезертирувати продиктоване глибоким почуттям моральної відповідальності та прагненням відстоювати свої етичні переконання навіть ціною серйозних наслідків.

Ідеологічне дезертирство є унікальним явищем у військовому контексті, коли люди відмовляються від виконання своїх військових обов'язків через глибоке розчарування політикою, практикою або загальною ідеологічною основою інституції. Вивчаючи глибинні мотивації, особистісні риси, когнітивні процеси та соціально-політичні впливи, ця стаття має на меті запропонувати комплексне розуміння психологічної динаміки, що призводить до ідеологічного дезертирства. Висновки, зроблені на основі цього аналізу, можуть стати основою для цілеспрямованих втручань і превентивних стратегій у військовому середовищі. Ідеологічне дезертирство є проявом інакомислення і морального конфлікту у військовому середовищі, коли люди, керуючись глибокими переконаннями і етичними принципами, вирішують не підкорятися наказам і відмовитися від виконання своїх військових обов'язків. На відміну від інших форм дезертирства, мотивованих особистою вигодою або психологічними проблемами, ідеологічне дезертирство характеризується глибоким почуттям моральної відповідальності і готовністю відстоювати свої етичні переконання навіть перед обличчям серйозних наслідків.

В основі ідеологічного дезертирства лежить складна взаємодія мотиваційних чинників, зумовлених розчаруванням, моральним конфліктом і відчуттям етичного імперативу. Особи, які стають ідейними дезертирами, часто відчувають фундаментальну невідповідність між їхніми особистими цінностями та інституційним духом армії. Цей дисонанс може виникати через усвідомлення несправедливості, порушення етичних норм або ідеологічну незгоду з військовою політикою чи діями. Крім того, ідейні дезертири можуть бути мотивовані бажанням відстоювати вищі моральні принципи, розглядаючи свій акт дезертирства як форму протесту проти передбачуваних правопорушень або системної несправедливості. Рішення дезертирувати пронизане почуттям моральної відповідальності та відданості принципам чесності, навіть ціною великих особистих втрат.

Психологічні дослідження показують, що ідейні дезертири часто демонструють риси особистості, що свідчать про моральну мужність, незалежність і моральний ідеалізм. Ці люди можуть мати сильне почуття моральної ідентичності, що характеризується чітким розумінням своїх етичних принципів і готовністю діяти відповідно до своїх цінностей навіть у складних обставинах. Крім того, ідейні дезертири можуть демонструвати високий рівень емпатії, співчуття і турботи про благополуччя інших, особливо коли їхні дії зумовлені бажанням запобігти шкоді або захистити права людини. Однак ідейні дезертири можуть також демонструвати риси, пов'язані з жорсткістю і негнучкістю, що впливають з їхньої непохитної відданості своїм моральним переконанням.

Когнітивні процеси, що лежать в основі ідеологічного дезертирства, формуються складними оціночними судженнями, моральними міркуваннями і когнітивним дисонансом. Особи, які розглядають можливість дезертирства, беруть участь у процесі зважування етичних наслідків своїх дій, порівнюючи їх з потенційними ризиками і вигодами. Когнітивний дисонанс виникає тоді, коли людина відчуває конфлікт між своїми моральними переконаннями і лояльністю до військової установи або своїх товаришів. Щоб

вирішити цей дисонанс, ідейні дезертири можуть вдатися до когнітивної реструктуризації, переосмислюючи своє рішення дезертирувати як моральний імператив, а не як зраду довіри чи обов'язку.

Соціально-політичний контекст, в якому відбувається військова служба, відіграє значну роль у формуванні психологічного профілю ідейних дезертирів. Такі фактори, як сприйняття несправедливості, порушення прав людини або суперечливі військові інтервенції, можуть підживлювати інакомислення і сприяти створенню атмосфери морального розчарування у військових лавах. Крім того, на ідейних дезертирів можуть впливати ширші суспільно-політичні рухи, етичні рамки або культурні норми, які підкреслюють примат індивідуальної совісті та моральної автономії. Наявність мереж соціальної підтримки, в тому числі однодумців, активістів або правозахисних груп, може підтвердити і посилити моральну легітимність дезертирства як форми принципового інакомислення.

Профіль дезертира-відлюдника

Відчужені дезертири характеризуються глибоким почуттям роз'єднаності та відчуження у військовому середовищі. Такі особи можуть намагатися інтегруватися в ієрархічну структуру військових підрозділів, відчуваючи труднощі у формуванні значущих стосунків і встановленні почуття приналежності до колективу. Відчужені дезертири часто демонструють ненадійний стиль прив'язаності, що характеризується недовірою, соціальною замкнутістю і відсутністю згуртованості з однолітками. Відсутність мереж соціальної підтримки та усвідомлена нездатність долучитися до військової культури можуть посилити почуття ізоляції та підвищити ризик дезертирства як способу втечі від міжособистісних труднощів.

Рішення стати дезертиром-відлюдником часто зумовлене складною взаємодією мотиваційних факторів, включаючи глибоке розчарування у військовому житті, прагнення до автономії та усамітнення, а також відраза до соціальної взаємодії та ієрархічних структур. Дезертири-відлюдники можуть приховувати глибоко вкорінені образи на цінності, політику чи культуру військової установи, що призводить до відчуття екзистенційного відчуження та відірваності від суспільства. Крім того, особи, схильні до інтроверсії та самоаналізу, можуть знаходити розраду в усамітненні, розглядаючи дезертирство як спосіб відновити свою автономію і внутрішній спокій подалі від тиску військового конформізму.

Психологічні дослідження показують, що дезертири-відлюдники часто демонструють риси особистості, пов'язані з інтроверсією, опорою на власні сили та автономією. Ці люди можуть мати сильну потребу в незалежності і приватності, віддаючи перевагу усамітненій діяльності та інтроспективним заняттям, а не соціальній взаємодії і зовнішньому визнанню. Крім того, дезертири-відлюдники можуть демонструвати риси, що вказують на нонконформізм і скептичне ставлення до влади, кидаючи виклик загальноприйнятим нормам і ставлячи під сумнів легітимність військової ієрархії. У той час як деякі дезертири-відлюдники можуть демонструвати адаптивні механізми подолання труднощів і стійкість на самоті, інші можуть боротися з неадаптивними моделями уникнення і відходу в себе.

Дезертири-відлюдники використовують різні механізми подолання труднощів військового життя і рішення відмовитися від виконання своїх обов'язків. Для деяких з них усамітнення слугує захисним механізмом від непереборних стресів, забезпечуючи притулок для саморефлексії, самоаналізу та емоційної регуляції. На самоті відлюдники можуть знайти розраду у творчому самовираженні, інтелектуальних пошуках або духовному спогляданні, що сприяє формуванню почуття сенсу і мети, незалежних від зовнішнього визнання. Однак надмірна ізоляція може загострити почуття самотності, роздуми і психологічний дистрес, що призводить до циклу абстиненції і соціальної роз'єднаності.

Ситуаційний контекст, що оточує дезертирство, залежить від безлічі факторів, включаючи характер військової служби, міжособистісні стосунки і більш широке соціокультурне середовище. Особи, які стають дезертирами-відлюдниками, можуть відчувати труднощі з інтеграцією у військову спільноту, формуванням значущих зв'язків зі своїми колегами або адаптацією до регламентованого способу життя військовослужбовців. Крім того, стресові фактори навколишнього середовища, такі як розгортання, бойові дії або жорстоке поводження, можуть загострити почуття відчуження і розчарування, що спонукає людей шукати притулку в ізоляції як засіб самозбереження.

Психологічний портрет дезертира-відлюдника відображає складну взаємодію мотиваційних факторів, особистісних рис, механізмів подолання труднощів і ситуативного контексту. З'ясувавши цю глибинну динаміку, військові організації можуть розробити цілеспрямовані заходи і превентивні стратегії, спрямовані на усунення першопричин дезертирства відлюдників і сприяння добробуту військовослужбовців. Крім того, формування сприятливої та інклюзивної військової культури, яка цінує різноманітність досвіду і психологічну стійкість, може зменшити ризик дезертирства відлюдників, одночасно підвищуючи утримання особового складу і готовність до виконання місій. Подальші дослідження, що вивчають довготривалі траєкторії і результати втручань щодо дезертирів-відлюдників, є необхідними для формування науково обґрунтованих підходів до подолання цього унікального явища у військовому контексті.

Профіль опортуністичного дезертира

Дезертири, які дезертирують з корисливих мотивів, прагнуть використати обставини для особистої вигоди або задоволення. Такі особи можуть проявляти риси, пов'язані з антисоціальним розладом особистості, включаючи імпульсивність, зневагу до правил, відсутність емпатії та докорів сумління. «Дезертири-опортуністи» можуть розглядати військову службу як засіб для досягнення мети, шукаючи шляхи для ухилення або дезертирства, щоб уникнути відповідальності або скористатися альтернативними можливостями. Їхнє рішення дезертирувати часто зумовлене виваженою оцінкою ризиків та винагород, наданням пріоритету самозбереженню та негайному задоволенню, а не лояльності до військової місії чи товаришів по службі.

Опортуністичне дезертирство – це спланована відмова від виконання військових обов'язків, мотивована корисливими інтересами та особистою вигодою. На відміну від інших типів дезертирів, якими можуть керувати ідеологічні розбіжності, бойовий стрес або моральний конфлікт, опортуністичні дезертири використовують обставини для уникнення

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

відповідальності або пошуку альтернативних можливостей. Розуміння психологічного профілю опортуністичного дезертира вимагає вивчення його основних мотивацій, особистісних характеристик, стратегій подолання труднощів і ситуативного контексту, який сприяє відмові від виконання військового обов'язку.

Рішення стати опортуністичним дезертиром часто ґрунтується на бажанні надати пріоритет індивідуальним потребам і прагненням над колективними обов'язками і зобов'язаннями. Опортуністичні дезертири можуть сприймати військову службу як засіб для досягнення мети, розглядаючи дезертирство як стратегічний маневр для уникнення небажаних обставин або використання можливостей для особистого просування. Мотиваційні чинники опортуністичного дезертирства можуть включати фінансові стимули, перспективи кар'єрного росту, уникнення дисциплінарних стягнень або прагнення до особистої свободи і незалежності. Рішення про дезертирство часто характеризується зваженою оцінкою ризиків і винагород, при цьому опортуністичні дезертири віддають перевагу самозбереженню і негайному задоволенню, а не лояльності до військової місії або своїх товаришів.

Психологічні дослідження показують, що опортуністичні дезертири часто демонструють риси особистості, що вказують на нарцисизм, імпульсивність, відсутність емпатії або докорів сумління. Такі особи можуть ставити власні потреби та бажання вище за добробут інших, демонструючи почуття власної гідності та готовність використовувати можливості для особистої вигоди. Крім того, опортуністичні дезертири можуть демонструвати зневагу до правил, авторитетів і соціальних норм, демонструючи риси, що асоціюються з антисоціальним розладом особистості. У той час як деякі опортуністичні дезертири можуть володіти адаптивними механізмами подолання труднощів і стійкістю в складних ситуаціях, інші можуть демонструвати неадаптивні моделі маніпулювання, обману та експлуатації для досягнення своїх цілей.

Когнітивні процеси, що лежать в основі опортуністичного дезертирства, характеризуються зваженою оцінкою ризиків і винагород, раціоналізацією неетичної поведінки та вибірковою увагою до корисливої інформації. Опортуністичні дезертири можуть вдаватися до когнітивних викривлень, таких як мінімізація наслідків своїх дій, виправдання своєї поведінки як необхідної для самозбереження або покладання провини на зовнішні фактори чи окремих осіб. Крім того, когнітивні упередження, такі як надмірна впевненість у своїх здібностях або схильність нехтувати майбутніми наслідками, можуть сприяти імпульсивному прийняттю рішень і ризикованій поведінці. Рішення про дезертирство часто ґрунтується на когнітивних розрахунках, які порівнюють передбачувані вигоди від ухилення від служби з потенційними витратами на покарання або соціальну стигматизацію.

На ситуаційний контекст опортуністичного дезертирства впливають різні фактори, в тому числі наявність альтернативних можливостей, ймовірність викриття і покарання, а також наявність мереж соціальної підтримки, які сприяють ухиленню. Особи, які стають опортуністичними дезертирами, можуть використовувати лазівки у військових статутах, маніпулювати бюрократичними процесами або використовувати особисті зв'язки, щоб уникнути відповідальності за свої дії. Крім того, стресові фактори зовнішнього середовища,

такі як фінансові труднощі, міжособистісні конфлікти або розчарування у військовому керівництві, можуть загострити почуття невдоволення і підштовхнути людей до пошуку втечі через дезертирство.

Психологічний профіль опортуністичного дезертира відображає складну взаємодію мотиваційних факторів, особистісних рис, когнітивних процесів і ситуативного контексту. З'ясувавши цю динаміку, військові організації можуть розробити цілеспрямовані заходи і превентивні стратегії, спрямовані на запобігання опортуністичному дезертирству і формування культури добросовісності, підзвітності та етичного лідерства. Крім того, сприяння прозорості, справедливості та підзвітності у військовій системі може зменшити ризик опортуністичного дезертирства, одночасно підтримуючи цінності честі, обов'язку та служби. Подальші дослідження, присвячені вивченню довготривалих траєкторій і результатів втручання щодо опортуністичного дезертирства, є необхідними для формування науково обґрунтованих підходів до вирішення цього складного явища у військовому контексті.

Висновки. Дезертирство серед військовослужбовців охоплює цілий спектр психологічних портретів, кожен з яких сформований різними мотивами, особистісними рисами, механізмами подолання труднощів і ситуативним контекстом. Визначивши ці різноманітні типології дезертирів, військові організації можуть адаптувати превентивні стратегії і втручання для усунення основних психологічних вразливостей і зменшення ризику дезертирства. Більше того, формування сприятливої і стійкої військової культури, яка надає пріоритет психічному здоров'ю і згуртованості, має важливе значення для сприяння утриманню особового складу і готовності до виконання місії. Подальші дослідження, присвячені вивченню довготривалих траєкторій і результатів втручань для різних типів дезертирів, є необхідними для формування науково обґрунтованих підходів до вирішення цієї багатогранної проблеми у військовому контексті.

Наші дослідження показують, що певні риси особистості можуть схилити людей до дезертирства. Такі риси, як імпульсивність, прагнення до гострих відчуттів і низька сумлінність, пов'язані з підвищеним ризиком дезертирства. Порівняльний аналіз може з'ясувати відмінності в особистісних профілях дезертирів з різних родів військ або підрозділів, проливаючи світло на потенційні фактори ризику і захисні фактори. Психологічний дистрес, включаючи симптоми депресії, тривоги і посттравматичного стресового розладу (ПТСР), пов'язаний з дезертирством серед військовослужбовців. Порівнюючи поширеність і тяжкість психологічних симптомів серед дезертирів з різних військових контекстів, дослідники можуть визначити загальні стресори і проблеми, з якими стикаються військовослужбовці, а також відмінності в системах підтримки психічного здоров'я. Дезертирство може бути зумовлене безліччю мотивів, включаючи розчарування у військовому керівництві, незадоволення умовами життя або конфлікти з товаришами по службі. Порівняльний аналіз може дослідити відносну важливість мотиваційних чинників для різних груп дезертирів, проливаючи світло на організаційні недоліки та напрямки вдосконалення військової політики і практики.

Люди можуть використовувати різні механізми подолання стресів і викликів військового життя. Одні можуть використовувати адаптивні стратегії подолання, такі як

пошук соціальної підтримки або вирішення проблем, тоді як інші можуть вдаватися до неадаптивних механізмів подолання, таких як зловживання психоактивними речовинами або уникнення. Порівняльний аналіз може з'ясувати моделі поведінки дезертирів, які допомагають їм впоратися з труднощами, і виявити можливості для цілеспрямованих втручань і послуг з підтримки. Сприйняття соціальної підтримки, як у військовому контексті, так і поза ним, відіграє вирішальну роль у зменшенні ризику дезертирства. Дезертири можуть відчувати почуття ізоляції або відчуження від своїх товаришів по службі і начальства, що сприяє прийняттю ними рішення про дезертирство. Порівняльний аналіз може оцінити відмінності у сприйнятті мереж соціальної підтримки серед дезертирів, що допоможе розробити стратегії зміцнення соціальної згуртованості та підтримки з боку товаришів по службі у військових частинах.

Проводячи порівняльний аналіз психологічних профілів військовослужбовців, які вчинили злочин дезертирства, дослідники і практики можуть отримати цінну інформацію про складну взаємодію індивідуальних, ситуативних і системних факторів, що впливають на поведінку дезертирів. Це розуміння має важливе значення для розробки цілеспрямованих стратегій профілактики і втручання, спрямованих на зниження рівня дезертирства і сприяння утриманню військовослужбовців у збройних силах. Усуваючи основні психологічні чинники вразливості, покращуючи послуги з підтримки психічного здоров'я і формуючи сприятливу і згуртовану організаційну культуру, військове керівництво може зменшити ризик дезертирства і підвищити добробут і ефективність свого особового складу.

Дезертирство з військової служби залишається багатограним явищем з глибокими наслідками для військових організацій і окремих осіб, які до нього причетні. Застосовуючи підхід порівняльного аналізу для вивчення психологічних профілів військовослужбовців, які вчинили злочин дезертирства, ця стаття намагається поглибити наше розуміння основних факторів, що сприяють дезертирській поведінці. Виявляючи спільні риси і відмінності в різних психологічних аспектах, цей порівняльний аналіз дає цінну інформацію для розробки цілеспрямованих заходів з профілактики і втручання у військовому контексті. Зрештою, задовольняючи психологічні потреби і усуваючи вразливі місця військовослужбовців, військове керівництво може сприяти формуванню стійких і життєздатних збройних сил, здатних протистояти викликам сучасної війни.

List of References

1. Williams, I. (2013). Deserters and Absentees. SpringerLink. https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230359284_5
2. Criminal Code of Ukraine. (n.d.). Official web portal of the Parliament of Ukraine. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Husar, L.V. (2020). Construction of search portrait of serial criminal. Subcarpathian Law Herald, 4, 110-115. doi: 10.32837/pyuv.v0i4.633.

**ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ, ЩО СТОЯТЬ ЗА
СТРАТЕГІЯМИ ІНДОКТРИНАЦІЇ ТА ДЕПРОГРАМУВАННЯ**

Бондаренко Степан Юрійович

фахівець кафедри ТЗК ЦКБ

ННІ ІБ СК

Національна академія СБ України

Київ, Україна

bondarenko.stephan@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8328-5117>

Кобус Олена Сергіївна

кандидат фізико-математичних наук, доцент

завідувач кафедри ТЗК ЦКБ

ННІ ІБ СК

Національна академія СБ України

Київ, Україна

kobus_olena@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3130-6515>

***Анотація.** Індоктринація та депрограмування є складними психологічними процесами, які привертають значну увагу через їхній вплив на різні соціальні, політичні та релігійні контексти. Дослідження авторів заглиблюється в складні психологічні механізми, що лежать в основі стратегій індоктринації та депрограмування, і має на меті забезпечити комплексне розуміння цих явищ.*

Спираючись на міждисциплінарні дослідження з психології, соціології та нейронаук, дана наукова робота представляє ретельний аналіз когнітивних, емоційних та соціальних факторів, що беруть участь у процесі індоктринації. У ній досліджується, як системи переконань формуються і зміцнюються за допомогою таких методів, як повторення, соціальне схвалення і когнітивні упередження, а також висвітлюється роль авторитетних осіб і групової динаміки у формуванні індивідуальних переконань.

Крім того, це дослідження вивчає проблеми, пов'язані з депрограмуванням осіб, які зазнали індоктринації. У ньому розглядаються різні стратегії депрограмування, включаючи когнітивну реструктуризацію, методи емоційної регуляції та мережі соціальної підтримки, підкреслюючи важливість індивідуальних втручань, які враховують специфічні психологічні вразливості індоктринованих осіб.

Синтезуючи емпіричні дані та теоретичні засади, автори пропонують розуміння психологічних механізмів, які сприяють успіху або невдачі зусиль з індоктринації та депрограмування. Розуміння цих механізмів має вирішальне значення для розробки

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

ефективних контрзаходів для пом'якшення шкідливих наслідків індоктринації та сприяння реабілітації індоктринованих осіб у суспільстві.

Ключові слова: *індоктринація, депрограмування, психологічні механізми, формування переконань, когнітивні упередження, соціальний вплив, стратегії втручання.*

Вступ. Індоктринація та депрограмування є складними психологічними процесами, вбудованими в різні соціальні, політичні та навчальні контексти. Ця наукова робота має на меті надати глибокий аналіз психологічних механізмів, що лежать в основі стратегій індоктринації та депрограмування. Синтезуючи дослідження з психології, соціології та нейронаук, це дослідження прояснює когнітивні, емоційні та соціальні фактори, що беруть участь у цих явищах.

Робота починається з визначення індоктринації та депрограмування і досліджує їхні історичні та сучасні прояви в різних сферах. Потім розглядаються когнітивні механізми, задіяні в індоктринації, включаючи формування переконань, когнітивні упередження та обробку інформації. Також розглядається роль емоційних маніпуляцій, соціальної валідації та групової динаміки у зміцненні навіюваних переконань. Крім того, в даній роботі досліджуються проблеми, пов'язані з депрограмуванням осіб, які зазнали індоктринації. Досліджуються різні стратегії депрограмування, такі як когнітивна реструктуризація, техніки емоційної регуляції та мережі соціальної підтримки. Критично оцінюється ефективність цих втручань у руйнуванні індоктринованих переконань і сприянні психологічній реабілітації.

Крім того, авторами обговорюються етичні міркування, притаманні вивченню та втручанню в процеси індоктринації та депрограмування. Автори підкреслюють важливість поваги до індивідуальної автономії та культурних відмінностей під час боротьби зі шкідливими практиками індоктринації. Загалом, ця робота сприяє нашому розумінню психологічних механізмів, задіяних в індоктринації та депрограмуванні, проливаючи світло на шляхи майбутніх досліджень та розробки інтервенцій у цій складній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження та його результатів. Індоктринація та депрограмування є поширеними явищами, які мають глибокі наслідки для людей, суспільств та культур. Якщо індоктринація – це процес прищеплення певних переконань чи ідеологій людям, часто шляхом систематичного переконання чи маніпуляцій, то депрограмування – це зусилля, спрямовані на те, щоб змінити чи зруйнувати ці індоктриновані переконання. Обидва процеси глибоко вкорінені в психологічних механізмах, які формують людське пізнання, емоції та соціальну поведінку.

Розуміння психологічних основ індоктринації та депрограмування має вирішальне значення з кількох причин.

- **По-перше**, воно дозволяє нам зрозуміти, як люди приймають і підтримують певні переконання, навіть перед обличчям суперечливих доказів.
- **По-друге**, воно дає уявлення про вразливі місця і вразливості, які роблять людей сприйнятливими до тактик індоктринації.

- *По-третє*, вона надає інформацію для розробки ефективних стратегій депрограмування, які допоможуть людям звільнитися від шкідливих ідеологій і реінтегруватися в суспільство.

Як вже було зазначено, автори мають на меті дослідити психологічні механізми, що стоять за стратегіями індоктринації та депрограмування, спираючись на міждисциплінарні дослідження з психології, соціології та нейронаук. Синтезуючи існуючу літературу та емпіричні дані, ця робота прагне з'ясувати складну взаємодію когнітивних, емоційних та соціальних факторів, які характеризують ці явища. Крім того, вона досліджує ефективність різних стратегій втручання, спрямованих на зменшення шкідливих наслідків індоктринації та полегшення процесу депрограмування.

Індоктринація – це багатогранний процес, який включає в себе маніпулювання переконаннями, ставленням і поведінкою людей з метою приведення їх у відповідність до певної ідеології або світогляду. В основі індоктринації лежить формування і зміцнення певних переконань або ідеологій у когнітивних структурах індивідів. На формування переконань впливають різні когнітивні процеси, включаючи сприйняття, пам'ять і міркування. Більше того, когнітивні упередження, такі як упередження підтвердження, евристика доступності та вмотивоване міркування, відіграють значну роль у формуванні переконань та інтерпретації інформації.

Індоктринація часто використовує ці когнітивні упередження для зміцнення бажаних переконань і придушення інакомислення. Наприклад, повторення ідеологічних повідомлень може посилити їхню виразність у свідомості людей, роблячи їх більш стійкими до суперечливої інформації. Так само вибірковий вплив інформації, яка підтверджує вже існуючі переконання, може створити ефект ехо-камери, ще більше закріплюючи нав'язані переконання. Окрім когнітивних механізмів, індоктринація спирається на емоційні маніпуляції та примусовий контроль для посилення бажаних переконань і поведінки. Такі емоції, як страх, провина і сором, зазвичай використовуються для того, щоб викликати підпорядкування і конформність у підданих індоктринації осіб. Наприклад, погрози покарання або остракізму можуть використовуватися для стримування інакомислення і підтримки групової згуртованості.

Крім того, індоктринація часто спрямована на емоційну вразливість і невпевненість людей, використовуючи їх для посилення залежності від групи або авторитетної особи, яка її здійснює. Створюючи почуття приналежності та ідентичності всередині групи, індоктринація може посилити прихильність індивідів до її ідеології та цінностей. Соціальний контекст відіграє вирішальну роль у процесі індоктринації, оскільки люди часто піддаються тиску з боку однолітків, соціальному схваленню та груповим нормам, які посилюють індоктриновані переконання. Теорії групової динаміки, такі як теорія конформності, слухняності та соціальної ідентичності, пояснюють, як поведінка і ставлення людей формуються під впливом їхньої приналежності до соціальної групи. Групи індоктринації можуть використовувати різні методи соціального впливу, такі як «бомбардування любов'ю», ізоляція та «зупинка мислення», щоб утримувати контроль над

своїми членами та придушувати інакомислення [1, с. 287]. Створюючи закрити систему переконань та інформації, групи індоктринації ізолюють своїх членів від зовнішніх впливів та альтернативних точок зору, ще більше зміцнюючи їхні нав'язані переконання.

Індоктринація, як метод переконання та впливу, вже давно є предметом захоплення та занепокоєння в різних галузях, включаючи психологію, соціологію та політологію. Ця стаття заглиблюється в складні психологічні механізми, що лежать в основі стратегій індоктринації, розкриваючи складнощі того, як люди піддаються маніпуляціям. Індоктринація являє собою багатогранне явище, що характеризується систематичним маніпулюванням переконаннями, ставленням і поведінкою окремих осіб або груп. Незалежно від того, чи застосовується вона в релігійному, політичному чи ідеологічному контексті, індоктринація спирається на складні психологічні механізми для формування свідомості та ідеологій. Розуміння цих механізмів має вирішальне значення для розуміння динаміки впливу і захисту від неправомірних маніпуляцій.

В основі індоктринації лежить маніпуляція когнітивними процесами. Такі когнітивні механізми, як упередженість підтвердження, когнітивний дисонанс і фреймінг, відіграють ключову роль у формуванні сприйняття та інтерпретації інформації індивідами. Упередженість підтвердження – тенденція шукати та інтерпретувати інформацію, яка підтверджує попередні переконання – посилює індоктриновані ідеології шляхом вибіркового фільтрування вхідної інформації [2, с. 115-117]. Когнітивний дисонанс, дискомфорт, що виникає через наявність суперечливих переконань або поглядів, може бути використаний індоктринаторами для зміцнення прихильності до певної доктрини шляхом раціоналізації та переосмислення суперечливих доказів. Крім того, фреймінг – подання інформації в певному контексті з метою впливу на сприйняття – дозволяє індоктринаторам формувати наративи і контролювати дискурс, зміцнюючи таким чином бажаний світогляд.

Індоктринація часто використовує соціальну динаміку для зміцнення групової згуртованості та підпорядкування. Соціальні механізми, такі як теорія соціальної ідентичності, конформізм і групова поляризація, відіграють ключову роль у сприяттві процесам індоктринації. Теорія соціальної ідентичності стверджує, що індивіди отримують почуття самоповаги та ідентичності від свого членства в соціальних групах, що робить їх сприйнятливими до впливу з боку членів групи та авторитетів. Конформізм, тенденція до пристосування своїх поглядів і поведінки до групових, може призвести до того, що індивіди прийматимуть нав'язані переконання, щоб вписатися в групу або уникнути соціальних санкцій. Крім того, групова поляризація, тенденція до групової дискусії, яка посилює вже існуючі погляди, може посилити індоктринацію, посилюючи крайні точки зору і пригнічуючи інакомислення в ехо-камерах.

Емоції слугують потужними рушіями індоктринації, впливаючи на сприйнятливність людей до маніпуляцій і примусу. Емоційні механізми, такі як страх, почуття приналежності та когнітивний дисонанс, часто використовуються індоктринаторами для того, щоб домогтися підпорядкування і посилити лояльність. Тактика навіювання страху, включно з погрозами покарання чи остракізму, вселяє тривогу і мотивує дотримуватися нав'язаних переконань як засобу самозбереження. Приналежність, вроджена потреба людини в соціальному зв'язку і прийнятті, може бути використана для зміцнення лояльності до групи

або ідеології, що індоктринує, пропонуючи відчуття спільності і прийняття. Більше того, когнітивний дисонанс, викликаний розбіжностями між індоктрinovаними переконаннями та особистими цінностями, може викликати емоційний дистрес, змушуючи людей вирішувати конфлікт шляхом більшої відданості індоктрinovаній ідеології.

Розуміння психологічних механізмів, що лежать в основі індоктринації, має важливе значення для розробки ефективних стратегій протидії її впливу і захисту людей від маніпуляцій. Освіта та навички критичного мислення мають першорядне значення для того, щоб забезпечити людей інструментами для розпізнавання пропаганди, ставити під сумнів авторитети та критично оцінювати інформацію. Крім того, сприяння розвитку різноманітних точок зору, заохочення відкритого діалогу та просування медіаграмотності можуть допомогти захистити людей від індоктринації, знайомлячи їх з альтернативними точками зору та виховуючи стійкість до тактик маніпуляції.

Індоктринація являє собою складну взаємодію когнітивних, соціальних та емоційних механізмів, спрямованих на формування переконань і поведінки людей. Розплутуючи ці механізми, ми отримуємо уявлення про динаміку маніпуляції свідомістю і прокладаємо шлях до обґрунтованих втручань, спрямованих на протидію її впливу. Через освіту, критичне мислення та заохочення різноманітних точок зору ми можемо дати людям можливість протистояти індоктринації та захистити їх від неправомірних маніпуляцій, тим самим підтримуючи принципи автономії, свободи думки та демократичного дискурсу.

Депрограмування – це процес, який допомагає людям звільнитися від нав'язаних переконань та ідеологій, сприяючи їхній психологічній реабілітації та реінтеграції в суспільство. Тому тут авторами розглядаються психологічні стратегії та втручання, що використовуються в процесі депрограмування, з акцентом на когнітивній реструктуризації, емоційній регуляції та мережах соціальної підтримки. Інтервенції з депрограмування часто спрямовані на те, щоб кинути виклик і переосмислити індоктрinovані переконання за допомогою методів когнітивної реструктуризації. Заохочуючи людей критично оцінювати свої переконання та розглядати альтернативні точки зору, депрограмування прагне зруйнувати когнітивні схеми, які лежать в основі індоктринації.

Маніпуляція свідомістю, яка часто асоціюється з культами, екстремістськими групами та примусовими стосунками, давно привертає увагу психологів, дослідників та широкої громадськості. Депрограмування, як контрзахід проти такої маніпуляції, передбачає багатогранний підхід, спрямований на звільнення людини з-під примусового впливу. Ця стаття заглиблюється в психологічні механізми, що лежать в основі стратегій депрограмування, проливаючи світло на складні процеси, пов'язані зі звільненням від маніпуляцій. Стратегії депрограмування є ключовими у боротьбі з маніпулюванням свідомістю, коли люди піддаються неправомірному впливу, примусу та психологічним маніпуляціям. Розуміння психологічних механізмів, які при цьому діють, має важливе значення для розробки ефективних втручань для захисту вразливих осіб і сприяння психічній автономії.

Теорія когнітивного дисонансу, запропонована Леоном Фестінгером у 1957 році, є наріжним каменем для розуміння психологічної динаміки депрограмування. Згідно з цією теорією, люди відчувають дискомфорт, коли мають суперечливі переконання або беруть

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

участь у поведінці, яка суперечить їхнім основним цінностям. В умовах маніпуляції свідомістю прихильники груп примусу часто відчувають когнітивний дисонанс, коли стикаються з інформацією або досвідом, які кидають виклик їхнім індоктринованим переконанням. Стратегії депрограмування використовують цей дискомфорт, сприяючи когнітивній реструктуризації та заохочуючи критичну оцінку вкорінених ідеологій.

Соціальний вплив і конформізм відіграють ключову роль в увічненні маніпуляції свідомістю в групах примусу. Через такі процеси, як соціальний тиск, групове мислення і конформізм, люди можуть піддатися колективним переконанням і поведінці, схваленим маніпулятором. Депрограмування намагається зруйнувати ці патерни, сприяючи автономії, заохочуючи інакомислення та надаючи альтернативні соціальні мережі, які підтверджують незалежне мислення.

Багато людей, які потрапляють у маніпулятивне середовище, зазнають травм та емоційних маніпуляцій, що ще більше зміцнює їхню відданість групі, яка їх примушує. Такі методи, як «бомбардування любов'ю», ізоляція та «газове освітлення», сприяють ерозії особистої волі та посилюють залежність від маніпулятора. Стратегії депрограмування звертаються до цих психологічних ран, надаючи емпатичну підтримку, підтверджуючи емоційні переживання та сприяючи поступовому відновленню самооцінки та ідентичності.

Інтервенції з депрограмування часто включають методи когнітивної реструктуризації, спрямовані на подолання викривлених переконань і стереотипів мислення, прищеплених маніпулятивними групами. Завдяки раціональному аналізу, вправам на критичне мислення та ознайомленню з альтернативними точками зору, люди проходять процес когнітивного звільнення, що дозволяє їм відрізнити реальність від індоктринації. Така когнітивна реструктуризація сприяє поступовому розплутуванню психологічних зв'язків, що прив'язують людину до маніпулятора.

Реінтеграція в суспільство є ключовим етапом процесу депрограмування. Особи, звільнені від примусового впливу, часто стикаються з проблемами пристосування до суспільних норм, відновлення соціальних зв'язків і примирення з минулим досвідом. Стратегії депрограмування підкреслюють важливість мереж соціальної підтримки, консультаційних послуг та програм реінтеграції в громаду для полегшення переходу до самостійного життя та запобігання поверненню в маніпулятивне середовище.

Стратегії депрограмування слугують незамінними інструментами у боротьбі з маніпуляціями свідомістю та захисті індивідуальної автономії. З'ясувавши психологічні механізми, що лежать в основі примусового впливу і маніпуляцій, дослідники і практики можуть вдосконалити інтервенції з депрограмування, щоб ефективно звільнити людей з-під влади індоктринації. Завдяки комплексному підходу, що охоплює когнітивну реструктуризацію, емоційну підтримку та соціальну реінтеграцію, зусилля з депрограмування дають людям можливість відновити власну волю, сформувати незалежну ідентичність та орієнтуватися в складнощах людської психіки.

Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) і раціонально-емотивна поведінкова терапія (РЕПТ) є загальнозживаними підходами в депрограмуванні, які наголошують на виявленні та модифікації ірраціональних переконань і когнітивних викривлень. Сприяючи метакогнітивній обізнаності та когнітивній гнучкості, ці втручання дають можливість

людям кидати виклик індоктринованим переконанням і розвивати більш адаптивні способи мислення.

На додаток до когнітивної реструктуризації, втручання з депрограмування спрямовані на емоційні наслідки індоктринації, включаючи тривогу, почуття провини та екзистенційний дистрес. Емоційно-орієнтовані втручання, такі як зменшення стресу на основі усвідомленості (MBSR) і діалектична поведінкова терапія (DBT), допомагають людям регулювати свої емоції і розвивати стратегії подолання, щоб керувати тривожними думками і почуттями.

Крім того, інтервенції з депрограмування часто включають психоосвіту щодо процесу індоктринації та її психологічних наслідків, надаючи людям розуміння їхнього досвіду і підтверджуючи їхні емоції. Розвиваючи почуття самостійності та самоефективності, ці втручання допомагають людям протистояти емоційним бар'єрам на шляху до депрограмування та долати їх. Мережі соціальної підтримки відіграють вирішальну роль у процесі депрограмування, надаючи людям підтримку, емпатію та практичну допомогу, коли вони долають труднощі, пов'язані з відходом від індоктринації. Групи взаємопідтримки, сімейна терапія та втручання на рівні громади дають можливість людям спілкуватися з іншими людьми, які пройшли через подібний досвід, і отримувати підтримку в неупередженому середовищі.

Зазначимо також, що у закладах вищої освіти індоктринація та депрограмування можуть проявлятися в різних формах, часто відображаючи динаміку влади, притаманну академічному середовищу. Наприклад, деякі академічні програми можуть демонструвати яскраво виражену ідеологічну упередженість, коли певні погляди чи теорії підкреслюються, а інші маргіналізуються або ігноруються. Наприклад, курс дискретної математики може зосереджуватися переважно на певній теоретичній концепції, ефективно індоктринуючи здобувачів до прийняття єдиного світогляду без критичного розгляду альтернативних теорій. В навчальних дисциплінах, де цінується консенсус, наприклад, у певних наукових галузях чи соціальних науках, може існувати тиск на здобувачів, щоб вони відповідали панівним парадигмам чи теоріям. Це може призвести до інтелектуальної однорідності в академічних спільнотах, придушення інакомислячих і зміцнення усталених переконань без належної перевірки. Професори, дослідники та академічні лідери мають значний вплив на здобувачів і молодших викладачів. У деяких випадках особи, які обіймають керівні посади, можуть зловживати своєю владою для просування особистих інтересів, придушення інакомислення або замовчування альтернативних точок зору, сприяючи поширенню культури індоктринації в академічних колах.

Освітні ініціативи, спрямовані на розвиток навичок критичного мислення, є однією з форм депрограмування у вищій освіті. Ці ініціативи можуть включати курси, семінари або позааудиторні заходи, покликані заохотити здобувачів ставити під сумнів припущення, критично оцінювати докази та брати участь у незалежному дослідженні. Надаючи здобувачам інструменти для об'єктивного аналізу інформації, заклади вищої освіти можуть пом'якшити вплив індоктринації та сприяти інтелектуальній автономії. У відповідь на системні упередження та нерівність в академічному середовищі багато установ впроваджують ініціативи з розмаїття та інклюзії. Ці програми мають на меті кинути виклик

укоріненим ідеологіям, сприяти різноманітним перспективам і створити інклюзивне навчальне середовище, де люди відчують себе спроможними автентично виражати свою ідентичність і точку зору. Ознайомлюючи здобувачів з різноманітними перспективами та досвідом, ці ініціативи сприяють депрограмуванню, руйнуючи монокультурні наративи та сприяючи співпереживанню і розумінню.

Інституції часто мають кодекси поведінки та політику академічної доброчесності, які регулюють поведінку та наукові практики. Ці політики зміцнюють такі етичні принципи, як чесність, прозорість і повага до різних точок зору. Покладаючи на здобувачів, викладачів і співробітників відповідальність за дотримання цих стандартів, ЗВО сприяють розвитку культури інтелектуальної строгості та доброчесності, протидіючи впливу тактики індоктринації, яка надає перевагу дотриманню догм, а не етичному дослідженню.

Таким чином, індоктринація і депрограмування у вищих навчальних закладах відображають ширшу динаміку влади, ідеології та інтелектуальної свободи. Розпізнаючи і протидіючи випадкам індоктринації за допомогою ініціатив, що сприяють критичному мисленню, різноманітності та етичній поведінці, ЗВО можуть створити середовище, сприятливе для інтелектуальних пошуків, незалежного дослідження і прагнення до знань, вільних від надмірного впливу.

Крім того, реінтеграція в основне суспільство є ключовим аспектом процесу депрограмування, оскільки люди можуть зіткнутися зі стигмою, дискримінацією та соціальною ізоляцією після виходу з груп індоктринації. Реінтеграційні втручання зосереджені на допомозі людям відновити свої соціальні мережі, розвинути професійні навички та сформувати почуття ідентичності та мети поза контекстом індоктринації. Вивчення і втручання в процеси індоктринації та депрограмування піднімають різні етичні питання, пов'язані з інформованою згодою, автономією і культурною чутливістю. Дослідники і практики повинні балансувати між необхідністю втручання проти шкідливих практик індоктринації та повагою до прав людини і культурного розмаїття.

Майбутні дослідження в цій галузі мають бути зосереджені на з'ясуванні довгострокових результатів інтервенцій з депрограмування, включаючи фактори, що сприяють рецидивам і рецидивам серед колишніх індоктринованих осіб. Крім того, існує потреба у більш тісній співпраці між дослідниками, практиками та політиками для розробки науково обґрунтованих втручань, які б враховували багатогранну природу індоктринації та сприяли психологічній реабілітації постраждалих осіб.

Висновки. Индоктринація та депрограмування є складними психологічними явищами, що формуються під впливом когнітивних, емоційних та соціальних факторів. Розуміння психологічних механізмів, що лежать в основі цих процесів, має вирішальне значення для розробки ефективних стратегій втручання з метою пом'якшення шкідливих наслідків індоктринації та сприяння реінтеграції людей у суспільство.

Синтезуючи міждисциплінарні дослідження з психології, соціології та нейронаук, ця стаття дає уявлення про когнітивні упередження, емоційні маніпуляції та соціальну динаміку, що характеризують індоктринацію та депрограмування. Крім того, вона підкреслила важливість етичних міркувань і культурної чутливості при вивченні цих явищ і втручанні в них.

Надалі міждисциплінарна співпраця та науково обґрунтовані втручання мають важливе значення для вирішення проблем, пов'язаних з індоктринацією, та полегшення процесу депрограмування для постраждалих осіб. Використовуючи знання з психології та суміжних галузей, дослідники і практики можуть працювати над розвитком критичного мислення, стійкості та психологічного благополуччя перед обличчям ідеологічного екстремізму та маніпуляцій.

List of References

1. Kent, S. A., & Szimhart, J. (2002). Exit counseling and the decline of deprogramming. *Cultic Studies Review*, 1, 241-291.
2. Burdman, D. (2003). Education, indoctrination, and incitement: Palestinian children on their way to martyrdom. *Terrorism and Political Violence*, 15 (1), 96-123.

ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МОРЯКІВ

Безлуцька Олена Петрівна

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-економічних
дисциплін та інноваційної педагогіки
Херсонська державна морська академія
Херсон, Україна

bezlutska@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0257-2163>

Анотація. Актуалізується увага на психологічній підготовці здобувачів морської освіти під час вивчення дисципліни «Психологія професійної діяльності». Визначається її роль для зниження впливу «людського фактору» на морі. Зроблено акценти на змісті та основних завданнях психологічних дисциплін, що викладаються в морських навчальних закладах.

Ключові слова: психологія професійної діяльності, людський фактор, морська освіта, професійна надійність, морський транспорт.

Вступ. Професійна діяльність фахівців річкового та морського транспорту проходить в особливих умовах. Обмежений простір судна, відчуття ізольованості, високий рівень відповідальності, дефіцит часу, мультикультурний екіпаж, мовні бар'єри, непередбачуваність погодних умов, ймовірність виникнення ризиконебезпечних та не прогнозованих екстремальних ситуацій вимагають від майбутніх моряків психологічної підготовленості. Особливо слід підкреслити важливість психологічної підготовки

майбутніх моряків для безпеки судноплавства. Проведені Міжнародною морською організацією статистичні дослідження показали, що найбільша кількість аварійних ситуацій спричиняється не технічними помилками та штормовою погодою, а саме помилками людини. Одним зі шляхів зниження впливу людського фактору на аварійність у морській галузі є якісна психологічна підготовка членів екіпажу всіх рівнів.

Виклад основного матеріалу. Проблема психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх та діючих моряків досліджувалась багатьма вченими. Серед них слід виділити праці П. Беланже, В. Березовського, Г. Броневицького, О. Даніленко, С. Козик, Г. Криворотько, А. Побідаш, О. Сороки та ін.

Більшість дослідників зазначають, що головними завданнями психологічної підготовки фахівців річкового та морського транспорту є:

- 1) формування психологічної готовності до першої практики в обмежених умовах судна;
- 2) формування психологічної стійкості до роботи в екстремальних умовах;
- 3) виховання професійної надійності;
- 4) формування психологічної готовності до узгодженої діяльності та командної роботи в мультикультурному екіпажі;
- 5) ознайомлення з прийомами подолання комунікативних бар'єрів та методами стабілізації психологічного здоров'я;
- 6) розуміння проблем інтеграції людського та технічного аспектів в системі людина-машина;
- 7) підготовка офіцерського складу до ефективної управлінської діяльності та прийняття рішень.

Тому, сьогодні, у процесі підготовки майбутніх моряків, виникає цілий ряд завдань щодо вдосконалення змісту психологічних дисциплін, що викладаються в морських навчальних закладах.

У Херсонській державній морській академії психологічна підготовка майбутніх моряків до роботи на судні відбувається перш за все під час вивчення дисципліни «Психологія професійної діяльності». На заняттях здобувачі морської освіти знайомляться із особливостями майбутньої професії, а також із психологічними закономірностями та механізмами, що покликані забезпечити професійну надійність моряка.

Начальний курс «Психологія професійної діяльності» складається з одинадцяти тем:

1. Теоретичні основи психології професійної діяльності.
2. Психологічні аспекти людського фактору на морі.
3. Професійна готовність до роботи в багатонаціональних екіпажах.
4. Застосування навичок лідерства в професійній діяльності.
5. Соціально-психологічні особливості суднових екіпажів.
6. Психологія професійного спілкування.
7. Ситуаційна обізнаність та психологія прийняття рішень.
8. Психологічне забезпечення системи людина-машина.
9. Самоменеджмент психофізичних станів фахівців річкового та морського транспорту.

10. Тайм-менеджмент як складова частина самоорганізації особистості.

11. Формування психологічної готовності до роботи в екстремальних умовах судна.

Висновки. Таким чином, тематика лекцій та практичних занять спрямована на забезпечення безпеки життя та психологічного здоров'я морських фахівців. Майбутні суднові офіцери мають можливість отримати розвинути в себе вміння та навички управління колективом в звичайних та екстремальних умовах; виявити особливості своєї власної психіки, проаналізувати можливості її розвитку та вдосконалення. Однак, відповідно до проведених опитувань, здобувачам освіти не вистачає знань фундаментальних психологічних категорій: структури психіки, пізнання, мотиваційно-вольової та емоційно-ціннісної сфер. Адже на вивчення психології в морських навчальних закладах виділяється незначна кількість годин.

List of References

Bezlutcka O. P. (2023) *Psykhologhiia profesiinoi diialnosti. Sylabus. Kherson*, 9.

***КРУГЛИЙ СТІЛ «МЕНЕДЖМЕНТ: СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА
ПРАКТИКИ»***

**ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ
ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ НАУК**

Ральченко Катерина

здобувач вищої освіти 2-го курсу
Бердянський державний педагогічний університет, Запоріжжя, Україна
katerina.ralchenko@gmail.com

Несторенко Тетяна

професор АЅ, кандидат економічних наук, доцент
Бердянський державний педагогічний університет, Запоріжжя, Україна
Сілезька академія, Катовіце, Польща
tp_nestorenko@bdpu.org.ua
<http://orcid.org/0000-0001-8294-6235>

***Анотація.** Метою дослідження є визначення значення формування підприємницької компетентності для майбутніх вчителів природничо-математичних наук у сучасному освітньому середовищі. У результаті аналізу встановлено, що підприємницька компетентність є ключовим фактором професійного успіху викладачів, сприяючи розвитку креативності, гнучкості мислення та готовності до впровадження інновацій у навчальний процес. Висновок полягає в тому, що формування підприємницької компетентності у майбутніх вчителів є необхідною передумовою для їхнього професійного зростання, конкурентоспроможності та забезпечення високої якості освіти для учнів.*

***Ключові слова:** підприємницька компетентність, майбутні вчителі, природничо-математичні науки, освітнє середовище, професійний успіх.*

У сучасному освітньому середовищі формування підприємницької компетентності стає все більш актуальною задачею, особливо для майбутніх вчителів природничо-математичних наук. Підприємницька компетентність визнається ключовим фактором професійного успіху у викладацькій діяльності, оскільки вона сприяє розвитку креативності, інноваційності та готовності до впровадження новаторських методик навчання.

Ця важлива складова освіти допомагає майбутнім педагогам розвивати гнучкість мислення, вміння адаптуватися до змін, а також навички самостійного та колективного прийняття рішень. Володіння підприємницькими навичками стає необхідною передумовою для успішного професійного зростання та конкурентоспроможності майбутніх вчителів природничо-математичних наук.

Розуміння сутності підприємницької компетентності для майбутніх вчителів природничо-математичних наук відображається у їхній здатності не лише викладати предмети, але й стимулювати учнів до розвитку підприємницьких якостей. Це важливо у

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНИХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

контексті сучасного освітнього середовища, де студенти повинні мати не лише знання, але й навички, що дозволять їм ефективно працювати в майбутньому.

Підприємницька компетентність передбачає не лише здатність до створення нових ідей та пошуку шляхів їх втілення, але й уміння працювати в умовах невизначеності та змін. Майбутні вчителі повинні бути готові до викликів, які постійно змінюються у сучасному світі, та мати можливість адаптуватися до нових умов [5, 6].

Крім того, розуміння підприємницької компетентності дозволяє майбутнім вчителям відкривати нові можливості для самореалізації та професійного зростання [1]. Вони можуть стати ініціаторами проектів, спрямованих на впровадження інноваційних підходів у навчання або на створення власних навчальних матеріалів, що відповідають потребам сучасного освітнього процесу.

Таким чином, розуміння сутності підприємницької компетентності важливо як для особистого розвитку майбутніх вчителів, так і для підготовки їх до роботи у сучасному освітньому середовищі. Воно допомагає студентам зрозуміти, як їхні навички та знання можуть бути застосовані в реальній практиці, та стимулює їх до пошуку нових можливостей та інновацій у своїй професійній діяльності.

Для того щоб розвивати та формувати підприємницькі компетентності у майбутніх вчителів природничо-математичних наук, доцільно в освітньому процесі [2] використовувати наступні методи:

1) проектна діяльність – метод, який передбачає організацію студентами проектів, що включають у себе реальні завдання або проблеми, які потребують рішення. Студенти працюють у команді, надаючи можливість кожному з них взяти на себе певні обов'язки та відповідальність. В результаті цієї діяльності вони отримують досвід у прийнятті рішень, роботі в команді та розв'язанні реальних проблем;

2) ситуаційні вправи – метод, що базується на використанні різних ситуацій та задач, які створюються для розвитку у студентів навички критичного мислення, аналізу та прийняття рішень. Студенти можуть працювати над рішенням реальних ситуацій з практичної діяльності, вивчати варіанти дій у складних ситуаціях та обговорювати можливі наслідки;

3) менторство та наставництво – метод, що передбачає взаємодію студентів з досвідченими фахівцями або викладачами, які виступають у ролі менторів або наставників. Ментори (наставники) надають студентам підтримку, поради та допомогу у їхньому професійному розвитку, спрямовуючи їх на шлях досягнення успіху у майбутній кар'єрі;

4) університетські курси підготовки до підприємницької діяльності – університет може організувати спеціальні курси (наприклад, в рамках діяльності академічних бізнес-інкубаторів), що передбачають вивчення питань бізнесу, підприємництва, маркетингу, фінансів та інших аспектів підприємницької діяльності. Ці курси допоможуть студентам отримати необхідні знання та навички, які вони зможуть успішно використовувати у своїй майбутній кар'єрі;

5) тренінги, вебінари та освітні серіали – залучення студентів до отримання знань із підприємництва та формування підприємницької компетентності у системі неформальної освіти, наприклад, на платформі Дія.Освіта – <https://osvita.diaa.gov.ua/> [3], визначення рівня

власної підприємливості, свого підприємницького потенціалу завдяки, наприклад, Ентреграм [4].

Застосування наведених вище методів сприятиме систематичному та цілеспрямованому формуванню підприємницької компетентності у майбутніх вчителів, в тому числі і вчителів природничо-математичних наук. Вони допоможуть студентам засвоїти не лише теоретичні знання, але й отримати навички, необхідні для успішної роботи в сфері підприємницької діяльності. Завдяки цьому вони зможуть краще розуміти сутність ведення бізнесу та ефективно застосовувати її принципи у своїй майбутній професійній діяльності [7]. Значення підприємницької компетентності для майбутніх вчителів природничо-математичних наук полягає у створенні стимулюючого та мотивуючого навчального середовища, сприянні розвитку креативності та інноваційного мислення учнів. Вчителі, які володіють підприємницькою компетентністю, мають здатність ефективно вирішувати проблеми, адаптуватися до змін у навчальному процесі та керувати власними ініціативами та проектами [8]. Вони також прагнуть до постійного саморозвитку та навчання, щоб покращити свою професійну майстерність і забезпечити високу якість освіти для своїх учнів.

Таким чином, підприємницька компетентність майбутніх вчителів природничо-математичних наук відіграє важливу роль у підготовці професіоналів для сучасного освітнього середовища. Розуміння та розвиток цієї компетентності допомагає вчителям створювати стимулюючі умови для навчання, сприяє розвитку креативності та інноваційного мислення учнів, а також забезпечує їм здатність ефективно керувати освітніми проектами. Впровадження підприємницької компетентності у навчальний процес сприяє підвищенню якості освіти та розвитку конкурентоспроможних вчителів, готових дати виклик сучасному світу.

List of References:

1. Buchkivska, G. V. (2018). The use of information and communication technologies in the process of artistic and labor activity of future primary school teachers. *Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: Pedagogy*, (1), 39-46. <https://doi.org/10.25128/2415-3605.18.1.6>.
2. Gura, V., Nestorenko, T., & Makarenko, T. (2022). Research of the category "educational service": an interdisciplinary approach. *Scientific notes of Berdyan State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences*, 2, 91-104. <https://doi.org/10.31494/2412-9208-2022-1-2-91-104>.
3. Diia. Osvita. <https://osvita.diia.gov.ua/>.
4. Entregram. A test for self-assessment of the level of one's entrepreneurial competence. Diia. Osvita. <https://osvita.diia.gov.ua/tests/entregram>.
5. Zhaldak, M. I., Lapinskyi, V. V., & Shut M. I. (2004). *Computer-oriented teaching aids in mathematics, physics, computer science: a guide for teachers*. Kyiv: Dinit.
6. Zhuk, Y.O., Bykov, V.Y. (2005). New generation teaching aids in a computer-oriented educational environment. *Computer in school and family*.

7. Nestorenko, T. P. (2020). "Economy of superstars": opportunities and threats for the field of education. *Ukrainian Journal of Applied Economics*. 7 (2), 8–15. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2020-2-1>.

8. Ostenda, A., Nestorenko, T., & Ostenda, J. (2018). Practical education on a higher level in Poland: example of Katowice school of technology. *Scientific papers of Berdyansk State Pedagogical University Series: Pedagogical Sciences*, 1, 186-190. <http://doi.org/10.31494/2412-9208-2018-1-1-186-190>.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Колесник Владислав Олександрович

аспірант Державного біотехнологічного університету,
Харків, Україна

vladisl.colesnick@gmail.com;

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-3295-3483>

У тезах висвітлено важливі проблеми професійної орієнтації майбутніх фахівців аграрної галузі закладів вищої освіти та зроблено акцент на складності й суперечливості процесу формування професійної спрямованості в абітурієнтів, що передбачає професійну підготовку і закріплення професійного вибору, вироблення позитивної та переконливої мотивації до обраної професії.

Встановлено, що формування у студентів готовності до усвідомленого вибору професії, пов'язаної з аграрним сектором народного господарства України, передбачає наукове обґрунтування і проектування якісно нової педагогічної системи навчання і виховання майбутніх фахівців. Наголошено, що загальний аналіз рівня сформованості професійної спрямованості в абітурієнтів свідчить про недостатню розробку теоретичних, організаційно-педагогічних і методичних питань, пов'язаних із проблемою професійного самовизначення їх особистості, відсутність системності та цілеспрямованості в практичній орієнтації вихованців на професійну діяльність, визначенні їх професійної придатності. Зазначається, що завдання підготовки фахівців високої кваліфікації в аграрній галузі виробництва можна полегшити, якщо б у ЗВО вступали абітурієнти зі схильністю до цього виду діяльності, з набутою підготовкою за програмою сільськогосподарських закладів освіти і бажанням працювати на землі в майбутньому.

Ключові слова: професійна орієнтація майбутніх фахівців аграрної галузі, процес формування професійної спрямованості, професійна підготовка, професійний вибір, мотивації до обраної професії.

Актуальність дослідження. Одним з основних пріоритетів кадрової політики України є визначення стратегії і модернізація системи роботи зі студентами. Держава і

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

суспільство зацікавлені у створенні ефективної системи підготовки висококваліфікованих кадрів для аграрного виробництва України, що відповідає світовим стандартам освіти майбутніх фахівців і забезпечує необхідний рівень компетентності і професіоналізму працівників.

Найбільший потенціал професійної орієнтації мають установи середньої загальної освіти. Ці організації створені для здійснення освітньої діяльності за основними загальноосвітніми програмами – освітніми програмами основної загальної та середньої загальної освіти, інтегрованими з додатковими загальнорозвивальними програмами. Але, як свідчить багаторічний досвід, говорити про достатню ефективність професійної орієнтації учнів і випускників вищої школи поки що не доводиться. Разом із тим мають місце тенденції, коли через декілька місяців після вступу студенти розчаровуються в обраній професії та залишають аграрні навчальні заклади (20-25 % щорічного набору).

Практика показує, що нині в галузі аграрного виробництва, переробки сільськогосподарської продукції та харчових технологій професійно-технічних училищах та ЗВО I-II рівня процес формування професійної спрямованості у вихованців включає професійну підготовку і закріплення професійного вибору, вироблення позитивної та переконливої мотивації до обраної професії, і характеризується складністю та суперечливістю [6].

У сучасних умовах ефективне формування професійної спрямованості у абітурієнтів досягається не лише за рахунок удосконалення навчально-виховного процесу, а й за рахунок активізації їх особистісних якостей. В його основі лежать суперечності суспільного розвитку, індивідуальне та конкретно-історичне співвідношення в розвитку особистості та сучасного суспільства, взаємозв'язок та автономія індивідуальної, групової та суспільної свідомості, специфічність проявів психолого-педагогічних умов розвитку особистості, характер її освіти, виховання та формування життєвої позиції.

Проблеми і суперечності, виявлені в цьому процесі, потребують свого вирішення шляхом створення модернізованої педагогічної системи підготовки і професійної орієнтації тих, хто навчається у вищій школі аграрного профілю, адаптованої до сучасних вимог [7].

Реалізація одного з головних завдань ЗВО – формування у студентів готовності до усвідомленого, адекватного вибору майбутньої професії, пов'язаної з аграрним сектором народного господарства України, – передбачає наукове обґрунтування і проектування якісно нової педагогічної системи навчання і виховання майбутніх фахівців.

Це зумовило напрямок дослідження питань професійної орієнтації студентів до найбільш актуальних проблем наукового забезпечення організації роботи для підготовки конкурентоспроможних кадрів в аграрному профілі економіки України.

Педагогічні працівники й організатори освітнього процесу в вищій школі України відчують нагальну потребу в науково-методичному забезпеченні системно організованого процесу професійної орієнтації студентів, що свідчить про затребуваність сучасного дослідження педагогічною практикою. Складні питання професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ розглянуто в наукових працях І.Бойчука [1], М. Васильєвої, Н. Волкової [2], О. Грішнєвої [3], В. Назаркевич [4], Н. Ничкало, О. Романовського та ін.

Спрямованість молоді на професійну діяльність та початкова, професійна підготовка майбутнього фахівця перебуває у прямій залежності від якості підбору абітурієнтів, від їх загальноосвітньої підготовки та психологічної готовності до оволодіння основами професійної діяльності в аграрній галузі.

Тому проблема підвищення ефективності процесу формування професійної спрямованості у вихованців загальноосвітніх шкіл, училищ, коледжів та технікумів як потенційних фахівців із галузі аграрного виробництва, переробки сільськогосподарської продукції та харчових технологій є важливою та значущою для сучасної педагогічної теорії та практики.

Загальний аналіз рівня сформованості професійної спрямованості в абітурієнтів показує, що недостатньо розроблені теоретичні, організаційно-педагогічні та методичні питання, пов'язані з проблемою професійного самовизначення їх особистості, не вистачає системності та цілеспрямованості в практичній орієнтації вихованців на професійну діяльність, визначенні їх професійної придатності. Не знайшли належного висвітлення педагогічні умови формування професійної спрямованості в абітурієнтів, що дозволяють виявити механізми більш точного професійного самовизначення випускників шкіл або ЗВО I-II рівня акредитації.

Не викликає сумніву, що завдання підготовки фахівців високої кваліфікації були б значно полегшені, якби в ЗВО вступали абітурієнти, які вже мають виражені схильності до цього виду діяльності, а здобута підготовка дозволяла їм успішно освоювати програму сільськогосподарських закладів освіти та свідомо працювати на землі всі наступні роки.

Отже, слід зазначити, що ступінь наукової розробленості цієї важливої проблеми є низькою. Значущість відповідального вибору професії молодою людиною та проблеми науково обґрунтованого формування готовності випускника загальноосвітньої установи до прийняття правильного рішення вивчалися недостатньо та потребують подальшого дослідження.

List of References

1. Boichuk I. D. (2007). Pidhotovka bakalavriv u koledzhi yak faktor hotovnosti yikh do profesiinoi diialnosti. // Osvita : tekhnikomy, koledzhi. № 4. S. 186-196. [in Ukrainian].
2. Volkova N. P. (2006). Profesiino-pedahohichna komunikatsiia : navch. posibnyk. K.: VTs Akademiia“, 256 s. [in Ukrainian].
3. Hrishnova O. (2004). A Liudskyi kapital. K. : «Znannia», 214 s. [in Ukrainian].
4. Nazarkevych V. O. (2014). Profesiina orientatsiia na robitnychi profesii: suchasni tendentsii, problemy ta perspektyvy // Aktualni problemy profesiinoi orientatsii ta profesiinoho navchannia naselennia v umovakh sotsialno-ekonomichnoi nestabilnosti: materialy VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (28 zhovtnia 2014 r., m. Kyiv) : u 2 ch. Ch. 1. K. : IPK DSZU, 2014. S. 140-148. [in Ukrainian].
5. Nychkalo N.H. (2008). Transformatsiia profesiino-tekhnichnoi osvity Ukrainy. K.: Pedahohichna dumka, 200 s. [in Ukrainian].
6. Naukovo-metodychni zasady vidstezhennia dynamiky prestyzhnosti profesii, shcho korystuiutsia popytom na rynku pratsi. URL: <http://profprestige.org.ua/index>.

[php/doss/rezultatyza-temamy-ndr/item/151-naukovo-metodychnizasady-vidstezhennia-dynamiky-prestyzhnostiprofesii-shcho-korystuiutsia-popytom-na-rynkupratsi](http://www.osvita.org.ua/articles/376.html) [in Ukrainian].

7. Sytuatsiia, koly vsi shkoliari vstupaiut u «vyshi», ye nenormalnoiу. URL: <http://www.osvita.org.ua/articles/376.html>. [in Ukrainian].

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
FOREWORD	3

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНА МАЙСТЕРНЯ «СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ДИСЦИПЛІНИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ» / THEORETICAL AND PRACTICAL WORKSHOP “HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES IN HIGHER EDUCATION”	10
---	----

Юрженко Альона Юріївна, Кононова Олена Юріївна, Рослякова Анна Володимирівна, Бевзенко Юлія Юріївна <i>ВИКЛАДАННЯ МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПЛАТФОРМІ MOODLE СУДНОВИМ МЕХАНІКАМ</i>	11
--	----

Варипасєв Олексій Михайлович, Міносян Андрій Сергійович <i>ІНДИВІДУАЛЬНА ТРАЄКТОРІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ</i>	15
---	----

Плечко Антоніна Андріївна <i>КОРПУСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТЬ «ДОВІДКА», «СЛУЖБОВИЙ ЛИСТ» НА УРОКАХ ДІЛОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ</i>	19
---	----

Антонова Вікторія Анатоліївна <i>ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВИХ ТЕКСТІВ У ЗМІСТІ КУРСУ «АНГЛІЙСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»</i>	24
---	----

Климова Катерина Яківна <i>ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	27
--	----

Базигін Олександр Вікторович Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна <i>АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМИ ЗМІЩАНОГО НАВЧАННЯ В ВИКЛАДАННІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ КОМПОНЕНТ</i>	31
--	----

Баляба Андрій Олександрович Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна <i>ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ В МІЖНАРОДНИХ ЕКІПАЖАХ ТА АСПЕКТИ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ВІДМІННОСТЕЙ МОРЯКІВ РІЗНИХ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ</i>	35
--	----

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Боровський Олександр Русланович Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ СУДНОПЛАВНИХ КОМПАНІЙ З УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЮ ПІРАТСТВУ	39
Зайцев Олександр Володимирович Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ У ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРАНТІВ - МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ	43
Проценко Андрій Олександрович Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна АНАЛІЗ АСПЕКТІВ ТА ТЕНДЕНЦІЙ У СФЕРІ КОГНІТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЇ	47
Сапожніков Дмитро Дмиторович Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна СПОСОБИ ЗАЦІКАВЛЕННЯ «ЗУМЕРІВ» ДО НАВЧАННЯ: ПОШУК МОТИВАЦІЇ	51
Нагрибельна Інна Анатоліївна РІВНІ ВОЛОДІННЯ НАУКОВИМ МОВЛЕННЯМ ЯК МАРКЕР СФОРМОВАНOSTI МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО СПІКЕРА	56
Шульгін Владислав Віталійович Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна ЛІДЕРСТВО ТА ТОКСИЧНЕ ЛІДЕРСТВО В ЕКІПАЖІ: ВПЛИВ НА РОБОТУ В КОМАНДІ	58
Юровський Олександр Михайлович Науковий керівник: Нагрибельна Інна Анатоліївна ВПЛИВ ТРИВАЛИХ РЕЙСІВ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ	62
Сіранчук Наталія Миколаївна ОРГАНІЗАЦІЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ЗВО НА КОМПЕТЕНТНІСНІЙ ОСНОВІ	66
Кемпа Вікторія Вікторівна Науковий керівник: Сіранчук Наталія Миколаївна МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ	74

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Хоменко Анна Миколаївна Науковий керівник: Сіранчук Наталія Миколаївна <i>ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСІДАНЬ ПЕДАГОГІЧНИХ РАД</i>	78
Івасюк Олександра Олегівна Науковий керівник: Сіранчук Наталія Миколаївна <i>ОРГАНІЗАЦІЯ ПОВЕДІНКОВОЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ</i>	82
Ляшкевич Антоніна Іванівна <i>СТРАТЕГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ</i>	86
Грабар Наталя Григорівна <i>ДО ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ СВІТІ</i>	90
Батенко Ганна Вячеславівна <i>ХЕРСОНЩИНА: ДВА РОКИ ГАРЯЧОЇ ФАЗИ ВІЙНИ</i>	93
Дроздова Ірина Петрівна <i>РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ</i>	96
Anastasiia Lapchenko <i>HISTORICAL FILMS AS A TOOL FOR CREATING A CREATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR STUDENTS WHILE STUDYING THE HISTORY OF UKRAINE</i>	99
Бабишена Мар'яна Ігорівна <i>ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ</i>	102
Добровольська Вікторія Анатоліївна, Лещенко Альона Михайлівна, Пазяк Алла Сергіївна <i>ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНЬОЇ КОМПОНЕНТИ «ФІЛОСОФІЯ» МАЙБУТНІМ ФАХІВЦЯМ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ</i>	105

НАУКОВИЙ SANDPIT «ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИКЛАДАЧІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ» / SCIENTIFIC SANDPIT “PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF ENGLISH LANGUAGE TEACHERS IN HIGHER EDUCATION”	110
Olha Tokarieva <i>QUALIFICATION UPGRADE AS A KEY TO SUCCESS IN TEACHING STUDENTS</i>	111
Мельникова Анастасія Сергіївна <i>ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИКЛАДАЧА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ</i>	113
Кудрявцева Валентина Федорівна, Барсук Світлана Леонідівна, Фролова Олена Олександрівна <i>ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ «М'ЯКІ ВМІННЯ» У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	116
Барабашук Юлія Валеріївна <i>ІМЕРСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ В ВИЩІЙ ШКОЛІ</i>	120
Мельнійчук Владислав Васильович <i>ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ CLIL У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	124
Нагрибельний Богдан Ярославович <i>ПРОБЛЕМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ</i>	127
Таловиря Галина Михайлівна <i>НАВЧАННЯ МУЛЬТИМОДАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ ЯК СУЧАСНА ТЕНДЕНЦІЯ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ</i>	131
Natalia Ohorodnyk <i>THE DEVELOPMENT OF FUTURE SEAFARERS' INQUIRY SKILLS AT ENGLISH LESSONS</i>	134
Oleksandra Litikova <i>HARD AND SOFT SKILLS IN LEARNING ENGLISH BY MARINE ENGINEERS</i>	137
Швецова Ірина Вікторівна, Бондаренко Валерія Василівна <i>ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ КУРСУ «МОРСЬКА АНГЛІЙСЬКА» НА ОСНОВІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ</i>	141

ВОРКШОП «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА» / SCIENTIFIC WORKSHOP “CURRENT PROBLEMS OF PSYCHOLOGY: THEORY AND PRACTICE”	146
Борисова Олеся Олегівна <i>УНІКАЛЬНІСТЬ БОЙОВОГО ДОСВІДУ УЧАСНИКІВ І УЧАСНИЦЬ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ</i>	147
Бондаренко Степан Юрійович, Вігомський Юрій Леонідович <i>ТЕРАПЕВТИЧНА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ: ІНТЕГРАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ У ПРАВОВІ СИСТЕМИ</i>	150
Гученко Катерина Володимирівна <i>ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОФІЛІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИН, ПЕРЕДБАЧЕНИЙ СТ. 408 КК УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ</i>	158
Бондаренко Степан Юрійович, Кобус Олена Сергіївна <i>ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ, ЩО СТОЯТЬ ЗА СТРАТЕГІЯМИ ІНДОКТРИНАЦІЇ ТА ДЕПРОГРАМУВАННЯ</i>	168
Безлуцька Олена Петрівна <i>ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МОРЯКІВ</i>	176
КРУГЛИЙ СТІЛ «МЕНЕДЖМЕНТ: СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРАКТИКИ» / ROUND TABLE “MANAGEMENT: MODERN TECHNOLOGIES AND PRACTICES”	179
Ральченко Катерина, Несторенко Тетяна <i>ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ НАУК</i>	180
Колесник Владислав Олександрович <i>ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	183

Збірник матеріалів конференції

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ
КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО
СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Відповідальні за випуск *Добровольська В.А., Врублевський Р.Є.*

Технічний редактор, комп'ютерна верстка *Пазяк А.С.*

Друк, фальцювальні-палітурні роботи *Врублевський Р.Є.*

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ СОЦІАЛЬНО-
ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Підписано до друку 19.06.2024 Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.

Умов. друк. аркушів 26,75. Тираж 140 прим.

Науковий парк Херсонської державної морської академії

«Інновації морської індустрії»

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 4319 від 10.05.2012

73000, м. Херсон, пр. Незалежності 20.

